

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.І.МЕЧНИКОВА
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Маріупольський молодіжний науковий
форум: традиційні й
новітні аспекти дослідження і викладання
іноземних мов і літератури**

Матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
студентів, аспірантів і молодих учених

28 квітня 2015 року

Маріуполь – 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.І.МЕЧНИКОВА

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МАРІУПОЛЬСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ:
ТРАДИЦІЙНІ Й НОВІТНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ І
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І ЛІТЕРАТУРИ**

**Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-
конференції студентів, аспірантів і молодих учених
ЧАСТИНА І**

28 квітня 2015 року

Маріуполь - 2015

УДК 81+372.881.1(063)
ББК 81я431

Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури : Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (28 квітня 2015 р.) / за заг. ред. к.п.н., доцента Кажан Ю.М. – Маріуполь : МДУ, 2015. – Частина I. – 236 с.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету іноземних мов МДУ, протокол №5 від 16 квітня 2015 р.

Редакційна колегія

Кажан Юлія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Гутнікова Алла Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Морева Галина Георгіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Морозова Людмила Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Марченко Марина Олександрівна, старший викладач кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Петренко Оксана Василівна, асистент кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Харченко Ольга Василівна, старший лаборант кафедри німецької філології Маріупольського державного університету

Збірка містить тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених, яка відбулася на факультеті іноземних мов Маріупольського державного університету 28 квітня 2015 року.

Доповіді у збірнику згруповані по секціях, відповідно до основних напрямків конференції: проблеми загального, типологічного та порівняльно-історичного мовознавства; германістика, сучасні аспекти її дослідження; романістика, перспективи її дослідження; світова література: традиційні та нові ракурси її дослідження; актуальні проблеми викладання іноземних мов і літератури у школі та вищих навчальних закладах; сучасні стратегії перекладознавства.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам, магістрантам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

УДК 81+372.881.1(063)
ББК 81я431

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор

© Маріупольський державний університет 2015

© Факультет іноземних мов 2015

© Автори статей 2015

ЗМІСТ

Вітальне слово	7
Проблеми загального, типологічного та порівняльно-історичного мовознавства	
<i>Григоренко Г. С.</i> Вербалізація негативного емоційного стану страху в англомовному прозовому дискурсі	9
<i>Давидович С. С.</i> Концептуальний підхід до вивчення алюзій	11
<i>Юст І. В.</i> Поняття картини світу та організація її структури	13
<i>Квасник Х. О.</i> Фразеологізми з компонентом-фітонімом «олива» у новогрецькій мові	16
<i>Кучерян Т. Ю.</i> Евфемізми як маніпулятори свідомістю аудиторії через ЗМІ	19
<i>Максютенко А. О.</i> Класифікація українських дієслів руху	21
<i>Міхньова Г. А.</i> Концепт як базове поняття когнітивної лінгвістики	23
<i>Олійник В. В.</i> Семантичний аналіз фразеологічних одиниць лексико-семантичних груп «багатство-бідність, заощадливість-марнотратність, ділові взаємовідносини, борг, прибуток-витрати» лексичного поля «економіка» в українській і новогрецькій мовах	26
<i>Смирнова М. С.</i> Контрарність фідеїстичної, маніпулятивної та персуасивної стратегій релігійного дискурсу	29
<i>Степанчук Я. О.</i> Комунікативні стратегії тактики самопрезентації у політичному дискурсі	31
<i>Терещук К. Ю.</i> Інформаційно-структурні особливості адвербів even та only в англійській мові 14-17 ст.	34
<i>Холмогорцева І. С.</i> Прецедентне ім'я як засіб реалізації діалогічності семіосфери у британській фольклорній п'єсі	37
Германістика, сучасні аспекти її дослідження	
<i>Вербицкая Т. Д., Никифоренко И. В.</i> К вопросу о частицах в немецком обиходном дискурсе	40
<i>Гамалія В. В.</i> Паузальна організація озвученого рекламного повідомлення	41
<i>Довгун І. М.</i> Значення дистрибутивного аналізу для морфологічного дослідження	44
<i>Ivashkevych L.</i> Feministische Wortbildung in der deutschen Sprache	46
<i>Іванова Г. Ю.</i> Використання лексичних одиниць на позначення особи у сучасній німецькій молодіжній мові	49
<i>Ковальчук О. А.</i> Джерела виникнення фразеологічних одиниць німецької мови з топонімічним компонентом	53
<i>Короленко М. О.</i> Синтаксичні тести для визначення фразових дієслів у сучасній англійській мові	56
<i>Косяк Н. Л.</i> Використання виразних засобів у промовах американських жінок-політиків	60
<i>Литвиненко Н. Д.</i> Вираження категорії неозначеності в англійській мові XIV-XVII століть	63
<i>Магас Н. М.</i> Особливості репрезентації ментальних станів в англомовному дискурсі	64

<i>Матєров А. С.</i> Дієслівна експлікація оцінно-експресивної ознаки лексичного значення	67
<i>Пахомова О. С.</i> Про окремі аспекти асиміляції англійських і французьких запозичень у німецькій мові	70
<i>Петренко О. В.</i> Німецькі науково-технічні терміни та засоби їх перекладу	73
<i>Румянцева Е.А.</i> Англоязычные биржевые паремии как отражение менталитета биржевого игрока	77
<i>Торчук Д. Г.</i> Поняттєвий зміст польової структури концепту success	81
<i>Фоменко А. Ю.</i> Концепт «frau» в гендерній лінгвістиці (на прикладі німецької мови)	84
<i>Чирко А. Г.</i> Особливості жіночої комунікативної поведінки (на матеріалі англомовної прози)	87
<i>Човганюк М. М.</i> Звертання в контексті стратегії ствердження групової ідентичності (на матеріалах ток-шоу Ларі Кінга)	89
Світова література: традиційні та нові ракурси її дослідження	
<i>Бобровська А. М.</i> «Роман-виховання» як жанрова модифікація роману: огляд підходів до його потрактування	92
<i>Бондарець Т. С.</i> Хронотоп англійської провінції в романах Джейн Остен	94
<i>Бумбур Ю. М.</i> Антисемітизм, філосемітизм та аlosesемітизм у американській літературі ХІХ – початку ХХ століття	97
<i>Гогунська К. О.</i> Риси постмодерністського роману у творчості Джона Фаулза («Волхв»)	99
<i>Гудко К. С.</i> Дневник как жанр литературы в творчестве Вирджинии Вульф и Кристи Вольф	102
<i>Диденко Н. Н.</i> Отражение немецкой ментальности в юмористических произведениях Хорста Эверса	105
<i>Количева А. В.</i> Письменницький щоденник як жанр та аспекти його вивчення у сучасному українському літературознавстві	107
<i>Ксьондзик В. С.</i> Зародження антивоєнних настроїв у романі Е. М. Ремарка «На західному фронті без змін»	110
<i>Левченко А. В.</i> Іntenдування як техніка розуміння художнього тексту (на матеріалі оповідання Марка Зайчика «Новий Син»)	112
<i>Махницька М. П.</i> «Розбите покоління» та творчість Джека Керуака в контексті американської біт-культури 50-х років хх століття	115
<i>Наконечна А. О.</i> Вплив ідей Просвітництва на духовне життя європейського суспільства кінця ХVІІІ - початку ХІХ століття	117
<i>Першикова А. О.</i> Постмодернізм як провідна течія літератури 2ї половини ХХ століття	119
<i>Рыба И. И.</i> Оппозиция «наивный американец» – «искушенный британец» в романе Г. Джеймса «Крылья голубки»	121
<i>Соляник А.В.</i> Нові тенденції американського Постмодернізму	124
<i>Степанов І. С.</i> Особливості інтерпретації історичної постаті у романі „Потворна герцогиня“ Л. Фейхтвангера	126
<i>Штихорська В. Б.</i> Мораль та мистецтво у романах «Шпиль» У. Голдінга та «Диво» П. Загребельного	131

Актуальні проблеми викладання іноземних мов і літератури у школі та вищих навчальних закладах	
<i>Белозерова Ю. С., Шапочка Н. В.</i> Формирование стратегий чтения иноязычных текстов	133
<i>Волощук В. В.</i> Шляхи і прийоми активізації мовленнєвої взаємодії учнів у процесі навчання іншомовного спілкування	136
<i>Гриненко Д. В.</i> Особливості забезпечення високого рівня кваліфікації вчителів іноземних мов у країнах Європейського союзу	139
<i>Гуманкова О. С., Мілківська А. В.</i> Інтеграція методу асоціативних символів у методичні етапи формування англomовної лексичної компетентності дошкільників	142
<i>Карагод К. О.</i> From communicative to “post-communicative” era of teaching a foreign language	144
<i>Кузнєцова О. В., Тарасова С. О.</i> Інноваційні технології навчання англійської мови в студентській аудиторії	147
<i>Макаревич О. О.</i> Інтеграція елементів дистанційного навчання у процес викладання іноземних мов у ВНЗ	149
<i>Михальчевська А. В.</i> Особливості формування соціолінгвістичної компетенції за допомогою автентичних відеофільмів	152
<i>Музика І. С.</i> Місце комунікативно-мовленнєвої ситуації у навчанні діалогічного мовлення на уроках іноземної мови у загальноосвітній школі	154
<i>Odegova N.</i> The use of modal verbs in the thesis statement	157
<i>Пасечник С. В.</i> Набуття іншомовної комунікативної компетенції студентами вищих технічних навчальних закладів	159
<i>Рудніцька Л. М.</i> The actual problems of teaching foreign languages at higher educational establishments	161
<i>Сорока Н. А.</i> До питань удосконалення професійно-орієнтованого викладання іноземних мов у немовних ВНЗ	163
<i>Толь Н. М.</i> Культурологічно-комунікативний підхід у навчанні іноземних мов майбутніх філологів на основі шедеврів автентичної поезії	166
<i>Шваб Л. М.</i> Реалізація голосних фонем під час читання текстів художнього й наукового стилів	169
<i>Щокіна Т. М.</i> Шляхи удосконалення методів викладання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах через використання інноваційних технологій	172
<i>Якимчук Н. В.</i> Вимоги до інтерактивних граматично орієнтованих вправ	175
Сучасні стратегії перекладознавства	
<i>Андрєєва В. В.</i> Особливості перекладу стилістично знижених лексичних одиниць (на матеріалі перекладів роману Д. Д. Селінджера “Над прірвою у житті”)	178
<i>Бабаєва Р. Н.</i> Особенности русских переводов англоязычных антономазий	180
<i>Бойко Ю. В., Ольховська Н. С.</i> Характерні особливості перекладу юридичних текстів та термінології на матеріалі німецької мови	182
<i>Борисов І. М.</i> Методика викладання синхронного перекладу в контексті	185

вітчизняних та зарубіжних досліджень	
<i>Вакух О. М.</i> Peculiarities of neologisms translation in serials and cartoons	187
<i>Верченко Н. П.</i> Редагування як один з етапів перекладу текстів з лісового та садово-паркового господарства	189
<i>Дацер К. С.</i> Переклад і міжлітературна інтерференція	191
<i>Загора Ю. В., Ольховська Н. С.</i> Особливості перекладу економічної термінології з німецької мови на українську	194
<i>Індиченко А. О.</i> Когнітивні аспекти українського перекладу англomовних конвенціональних метафор емоцій	197
<i>Ірхіна М. П.</i> Деякі особливості перекладу економічних термінів з англійської мови українською	199
<i>Ішутін Д. Ю.</i> До питання про сучасні стратегії перекладознавства	202
<i>Кишинська О. О.</i> Розвиток професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей у середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу текстів	203
<i>Нехорошева М. В.</i> Переклад латинізмів в текстах з землеробства	207
<i>Овчаренко В. О., Ольховська Н. С.</i> Особливості перекладу науково-технічної літератури	208
<i>Ольховська Н. С., Худжіна Ю. В.</i> Особливості перекладу медичної термінології з німецької мови на українську	211
<i>Ольховська А. С.</i> Підготовка перекладачів у контексті вимог перекладацького ринку	214
<i>Рудницька Г. В., Гавенко О. С.</i> Емоційна реакція реципієнта як важливий фактор перекладацького рішення	217
<i>Сидорук Г. І., Проценко Н. В.</i> До питання про лексико-семантичні заміни в перекладі англomовних текстів	219
<i>Соловйова Ю. О.</i> Стилiстика передачі українською мовою дієгетичних елементів англomовних кінофільмів	221
<i>Титова А. Ю.</i> Латинізми в італійській мові на прикладі юридичних текстів	224
<i>Чепурна М. А.</i> Особливості перекладу ділових листів	226
Відомості про авторів	228

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Одним з провідних вищих навчальних закладів Приазов'я є Маріупольський державний університет, становлення і історія якого тісно пов'язані з історією нової України. У вересні 1991 року з ініціативи Маріупольського міського національно-культурного товариства греків, Донецького державного університету та за підтримки Маріупольської міської ради засновано Маріупольський гуманітарний коледж при Донецькому державному університеті. У серпні 1993 року гуманітарний коледж постановою Кабінету Міністрів України реорганізовано в Маріупольський гуманітарний інститут Донецького державного університету. У червні 2004 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2004 року за № 401-р Маріупольський гуманітарний інститут ДонНУ отримав статус університету. У 2010 році МДГУ отримав статус класичного та перейменований у Маріупольський державний університет.

Наразі Маріупольський державний університет є важливим центром підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації для Донецької області і України.

Історія факультету іноземних мов, як і історія кафедри німецької філології, веде свій початок від 1996 року. За ці роки викладачі кафедри німецької філології накопичили суттєвий практичний рівень викладання німецької мови, поєднавши його з науково-дослідницькою діяльністю. Плідність нашої багаторічної роботи засвідчує низка навчально-методичних і наукових видань: «Фондові лекції викладачів кафедри німецької філології» (у 2-х томах), серія навчально-методичних посібників з практичної граматики німецької мови (авторський колектив у складі к.філол.н, доц. Воєводиної Н. М. к.пед.н., доц. Кажан Ю. М., ст.викл. Каріди О. І.), підручник з німецької мови для студентів II курсу (укладач - к.філол.н, доц. Гутнікова А. В.), підручник з практичної фонетики німецької мови для студентів I-II курсів (авторський колектив у складі к.філол.н, доц. Г. Г. Моревої та ст.викл. Дорменева В. С.) тощо.

Разом з тим ми маємо і досвід організації і проведення апробації результатів науково-дослідної роботи: на постійній основі працює науковий семінар кафедри, з 1997 ми щорічно проводимо Декаду студентської науки і, звичайно ж, оприлюднюємо результати наукових досліджень у формі доповідей і повідомлень на Всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, що відбуваються в Україні та Зарубіжжі.

Тож організація і проведення I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури» є наступним етапом нашої наукової роботи, який виведе її на якісно новий рівень завдяки поступовій розбудові систематичних наукових контактів з викладачами і студентами інших українських університетів.

Ми щиро вдячні співорганізаторам нашої конференції – колегам з Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний

університет» і Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, Національного університету біоресурсів і природокористування України та Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова – за підтримку нашої ініціативи і сподіваємося на подальшу плідну наукову співпрацю.

Від імені кафедри німецької філології
факультету іноземних мов
Маріупольського державного університету
зав. кафедри, к.пед.н., доц. Ю.М. Кажан

СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОГО, ТИПОЛОГІЧНОГО ТА
ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МОВОЗНАВСТВА

Г. С. Григоренко
м. Житомир

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НЕГАТИВНОГО ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТРАХУ
В АНГЛОМОВНОМУ ПРОЗОВОМУ ДИСКУРСІ

Сучасна гуманістична лінгвістична парадигма характеризується врахуванням людського фактора як чинника комунікативних процесів. Комунікативна діяльність людини пов'язана з емоційною сферою, емоції відображаються на всіх рівнях мови, взаємодіючи з мовною системою. Свідомість людини, відображаючи образи навколишньої дійсності, поєднує їх з суб'єктивно-емоційним ставленням [2, 7-9]. Емоції при цьому отримують мовне втілення у семантиці мовних одиниць.

Вивчення природи емоцій та їх ролі в житті людини є об'єктом дослідження низки суспільних та гуманітарних наук. Базові визначення та класифікації емоцій знаходяться в межах розробок психологічної науки. Поняття «емоції» визначається як особливий клас психічних станів людини, які виражають її оцінне ставлення до життєвих ситуацій, до власної діяльності та діяльності інших осіб. Це форма відображення внутрішнього стану людини або зовнішнього світу.

В нашому дослідженні негативну емоцію страху ми розглядаємо як форму вияву відповідного емоційного стану, оскільки психологічні розвідки свідчать про те, що емоція страху виявляється сукупно – як в емоційних переживаннях, так і у внутрішніх та зовнішніх фізіологічних реакціях.

Психологи відносять емоційний стан *страху* до негативних емоційних станів та визначають *страх* як емоційний стан, який відображає захисну біологічну реакцію людини при переживанні нею реальної або уявної небезпеки для здоров'я й благополуччя [1, 497]. Причиною страху може бути як присутність чогось загрозового, так і відсутність того, що дає безпеку.

Аналіз лексикографічних джерел свідчить, що лексема *fear* в сучасній англійській мові визначається як: 1) *an unpleasant emotion caused by the threat of danger, pain, or harm*; 2) *a feeling of anxiety concerning the outcome of something or the safety of someone*.

Відповідно до класифікації В. І. Шаховського, вербалізація емоцій здійснюється за допомогою таких лінгвістичних засобів як: 1) *номінація* емоцій (лексичні одиниці, що містять лише поняття про певні емоції); 2) *опис* (опис зовнішньої експресії: міміки обличчя, очей, губ; пантоміміки; тембру голосу, інтонації); 3) *експлікація* (безпосереднє вираження емоцій через афективи, конотативи та потенціативи) [3, 5-6].

Згідно з результатами проведеного дослідження, негативний емоційний стан страху можна назвати, описати та виразити. Номінантами страху виступають емотивно нейтральні слова, які лише передають поняття про цю емоцію. Сюди можна віднести такі лексеми як *fear* (страх), *panic* (паніка), *terror* (жах) та синонімічні їм одиниці. Для опису психофізіологічних симптомів емоційного стану страху слугують мовні одиниці, семантика яких містить і логіко-предметне, і емотивне значення. Для безпосереднього вираження емоції страху слугують афективи, семантику яких складає тільки емотивне значення.

У прозовому дискурсі негативна емоція страху може передаватися за допомогою реплік персонажа, коли він описує свій емоційний стан, або словами автора. В обох випадках ця негативна емоція передається за допомогою спеціальної лексики. До складу такої лексики входять усі самостійні частини сучасної англійської мови, що містять у собі сему *'afraid'* (наляканий).

Досліджуючи особливості вербалізації негативного емоційного стану страху, ми аналізуємо емоційно навантажені уривки, взяті з англійських прозових творів, що відображають життєву реальну спонтанну емоційну комунікацію соціально-побутової тематики. При виборі ілюстративного матеріалу ми беремо до уваги: а) *контекст*, в якому розвивається емоційна ситуація; б) *слова автора*, які описують негативний емоційний стан страху персонажів; в) *номінації невербальних засобів*, до яких відноситься міміка, просодія, жестикуляція, проксемика тощо; г) *репліки персонажів*, через які вони описують власні емоційні переживання чи переживання інших персонажів.

Проілюструємо функціонування вказаних вище чинників прикладами вербалізації емоційного стану страху з романів Ніколаса Спаркса «Остання пісня» та «Тиха Гавань», де на репрезентацію емоції страху вказують як номінанти цієї емоції *terror, panic, terrified*, так і інші слова. Наприклад, з **контексту** видно, що причиною виникнення негативного емоційного страху персонажу стала пожежа в будинку, в якому знаходилися діти: *"I need to open the window!" she screamed, shaking herself free. "This is the only way out!" Peering closer, Katie realized that the frame had been painted shut, probably years ago. She didn't know what to do, but the sight of the two children staring at her in terror cleared her head. She looked around, frantic, finally seizing the rocking chair* [5, 340].

Слова автора показують, що герої переживають страх: *"Let me go!" she cried, hating the sudden panic in her voice* [4, 142] і описують стан страху персонажів за допомогою **невербальних засобів**, які виражають вегетативні симптоми стану страху: *She stopped, feeling her breath catch in her throat* [4, 77]; *She could feel her heart pounding, she could hear her own frantic breaths* [4, 78].

Про вираження страху **персонажем** викликаного втечею від чоловіка-тирана свідчить його **репліка**, в якій описує свій емоційний стан: *"I was just trying to imagine how you must have felt after hanging up on that final call from Kevin. When he still thought you were at home. I'll bet you were relieved."* "I was.

But I was also terrified. And at that point, I still didn't have a job and didn't know what I was going to do" [5, 235].

Отже, емоційний стан страху належить до базових негативних емоційних станів, що вербалізуються в романах Ніколаса Спаркса «Остання пісня» та «Тиха Гавань» через номінацію, дескрипцію та експлікацію. Перспектива дослідження вбачається нам в аналізі особливостей вербалізації інших негативних емоційних станів у творах Ніколаса Спаркса.

Література

1. Варій М. Й. Загальна психологія / Варій М. Й. – К. : «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Шаховский В. И. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. – 188 с.
3. Шаховский В. И. Что такое лингвистика эмоций / В. И. Шаховский // Мир лингвистики и коммуникации. – 2008. – № 3. – С. 1-11. – Режим доступа: http://tverlingua.ru/archive/012/3_shakhovsky.pdf.
4. Sparks N. The Last Song / Sparks N. – New York : Grand Central Publishing, 2009. – 253p.
5. Sparks N. The Safe Heaven / Sparks N. – New York : Grand Central Publishing, 2010. – 375 p.

*С. С. Давидович
м. Житомир*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ АЛЮЗІЙ

Теорія інтертекстуальності, яка спочатку набула розвитку в рамках літературознавства, знаходиться в центрі уваги багатьох провідних лінгвістів сучасності. Одним з мовних засобів, що служить реалізації категорії інтертекстуальності, є алюзія.

За О. О. Селівановою, алюзія (від лат. *alludo* – натякати, жартуючи) – вияв текстової категорії інтертекстуальності, прийом художньої виразності, що змістовно збагачує текстову інформацію, створюючи численні асоціації за рахунок натяку на події, факти, персонажів інших текстів; є виявом безперервної діалогічності текстопородження, зокрема, художньої творчості [3, 24].

Зазначимо, що у сучасних дослідженнях явища алюзії все більше уваги приділяється вивченню її концептуальної складової. Концепт, у свою чергу, є базовим поняттям когнітивної лінгвістики, яка вивчає мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки і використання знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації та категоризації певною мовою світу, дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду [4, 365].

Щодо вивчення алюзії в сфері концептології, то це явище розглядається в ментально-гносеологічному аспекті як засіб концептуальної системи індивіда,

за допомогою якого він розуміє і сприймає один тип об'єктів і явищ у термінах іншого. Такий підхід цілком узгоджується з твердженням О. О. Селіванової про концептуальний статус усіх фігур мовлення. На думку дослідниці, текстові алюзії є поширеним типом асоціатів-терміналів ментально-психонетичного комплексу, до якого, власне кажучи, вона прирівнює концепт [4, 142].

М. А. Захарова справедливо зазначає, що алюзія – це згорнута когнітивна модель прецедентної ситуації, що визначає статус алюзивного імені як прикордонного явища, що належить до сфери пам'яті і, тим не менш, є частиною системи мови [2, 32].

Такий аспект вивчення алюзії зумовлює введення до апарату дослідження терміну концептуальна алюзія, під яким розуміється концептуально навантажена мовна одиниця з алюзивним статусом. На відміну від концептуальної метафори, алюзія не формує нові концепти, а є засобом експліцитної чи імпліцитної апеляції до вже відомого концепту, у чому полягає її концептуальна функція.

У дослідженнях концептуальних алюзій дуже часто звертаються до аналізу її ознак, які характерні також для концепту-сценарію. Концепт-сценарій – це особливий вид концепту, який реалізує в семантичному плані свого вербального вираження сему руху, ідею розвитку. Сценарій завжди носить сюжетний характер, і слово виступає у вигляді заголовка для серії стереотипних дій. Колективний досвід носіїв мови дозволяє по-різному реалізовувати прочитання одного і того ж сценарію, заданого відповідним словом, і необхідно усвідомити рольові функції, які пропонуються для певного сюжету в рамках того чи іншого сценарію [1, 56].

А. Б. Циренова зазначає, що одним із способів вербалізації сценарного концепту є алюзія. Алюзія сценарного типу дозволяє відтворювати в рамках нового контексту частину прецедентного тексту або навіть весь текст в цілому. Перенесення ознак одного предмета (явища) на інший предмет (явище) дає можливість більш яскраво і точно виявити особливості останнього. У свідомості індивіда, користувача знань, зберігається інформація про певні ситуації, що почерпнута з різних прецедентних текстів, в яких чітко визначені ролі учасників, їх властивості та конкретні дії. Людина точно знає, як оцінюється та чи інша ситуація в певному соціумі, що вона означає, які з її ознак можна реалізувати в процесі комунікації. Знання цієї ситуації, її сценарію, може бути перенесено в новий контекст з автоматичним розподілом ролей, властивостей і дій серед учасників нової ситуації. Така система спрощує процедуру сприйняття та оцінки нової ситуації і одночасно дає стереотипну концептуальну орієнтацію [5, 19].

Отже, концептуальний підхід до вивчення алюзії, на нашу думку, допомагає наблизитись до осмислення власне природи алюзії, а також її функцій. Якщо в класичному розумінні алюзія є предметом вивчення літературознавства, то сучасні дослідження цього явища не обмежені лише даним напрямом. Все частіше алюзія розглядається в руслі вивчення

міжкультурних зв'язків або проблеми інтертекстуальності, у сфері стилістики, фразеології, перекладознавства та когнітивної лінгвістики.

Література

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / Бабушкин А. П. - Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 102 с.
2. Захарова М. А. Аллюзивные имена собственные как символы и знаки / М. А. Захарова // Актуальные вопросы языкознания, страноведения и методики обучения иностранным языкам : Материалы III межвуз. науч.-практ. конф. – Челябинск : Изд-во ЧГПУ, 2003. – С. 31-39.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Селіванова О. О. – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 716 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / Селіванова О. О. – Полтава : Довкілля – К., 2008. – 712 с.
5. Цыренова А. Б. О средствах реализации сценарного концепта (на материале английского языка) / Цыренова А. Б. // Вестник ТГПУ. – 2013. – С. 18-21.

*І. В. Юст
м. Маріуполь*

ПОНЯТТЯ КАРТИНИ СВІТУ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ СТРУКТУРИ

Інтерес науковців до концепту та концептуального аналізу текстів привів до появи теорії картини світу. Картина світу – це певна модель, яка описує до деякої міри реальність в розумінні людини і дозволяє їй діяти згідно з якимись правилами, які явно і неявно закладені в цю картину.

Поняття картини світу сходять до ідей В. фон Гумбольдта і неогумбольдтіанців (Л. Вайсгербер та ін.) про внутрішню форму мови, з одного боку, і до ідей американської етнолінгвістики, зокрема, так званої гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра – Уорфа, – з іншого.

Сучасні автори визначають картину світу як «глобальний образ світу, що лежить в основі світогляду людини, тобто такий, що виражає істотні властивості світу в розумінні людини в результаті його духовної та пізнавальної діяльності» [7, 91].

Відбитки картини світу можна виявити в мові, в жестах, в образотворчому мистецтві, музиці, ритуалах, етикеті, речах, міміці, в поведінці людей.

Що стосується віддзеркалення картини світу в мові, то введення поняття «Картини світу» в антропологічну лінгвістику дозволяє розрізняти два види впливу людини на мову – вплив психофізіологічних та іншого роду особливостей людини на конститутивні властивості мови і вплив на мову різних картин світу – релігійно-міфологічною, філософською, науковою, художньою [4, 2-12]. Картина світу має наступні структурні частини: 1) мовну; 2) концептуальну; 3) культурну.

1. Мовна картина світу – це відбитий засобами мови образ свідомості – реальності, модель інтегрального знання про концептуальну систему вистав, що репрезентуються мовою [5, 29].

Сучасний стан вивчення картини світу представлений дослідженнями, що розгортаються в двох основних напрямках. По-перше, аналізуються окремі характерні для даної мови концепти. Це, перш за все, «стереотипи» мовної і культурної свідомості. З іншого боку, це специфічні конотації неспецифічних концептів, наприклад, до них відноситься символіка визначень кольорів у різних культурах [1, 371]. Автор наводить цікаві дані про відмінності в культурних асоціаціях і реакціях на той або інший колір, експериментально встановлені при експлуатації комп'ютерів з кольоровими екранами. Наприклад, значення червоного кольору у Німеччині означає небезпеку, у Франції – аристократію, в Єгипті – смерть [3, 79].

По-друге, Г. В. Колшанський ввів пошук і реконструкцію властивого мові цілісного, донаукового погляду на світ. Це означає, що кожному природну мову відображає певний спосіб сприйняття і організації, або концептуалізації світу. Властивий мові погляд на світ як універсальний, так і національно специфічний, тому носії різних мов можуть бачити навколишній світ трохи по-різному, через призму своїх мов [3, 82-86].

Реконструкція наївної моделі світу на основі повного опису лексичних і граматичних значень починає розглядатися як найважливіше завдання семантики і лексикографії. Раніше лінгвісти розглядали мовні значення як більш менш безпосереднє віддзеркалення фактів дійсності. Проте поняття наївної моделі світу дає семантиці нову можливість. Мовні значення можна пов'язувати з фактами дійсності не прямо, а через відсилання до певних деталей наївної моделі світу, як вона представлена в даній мові. В результаті з'являється основа для виявлення універсальних і національно своєрідних меж в семантиці природних мов, відкриваються деякі принципи формування мовних значень.

Таким чином, можна констатувати, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики мовні моделі світу стають об'єктом опису й інтерпретації в рамках комплексу наук про людину. Картина світу будь-якої мови розглядається не лише в контексті фольклору, міфології, культури, історії, звичаїв і психології даного народу, але також у контексті лінгвістики. Найважливішим завданням семантики і лексикографії на сучасному етапі розвитку стає реконструкція наївної моделі світу на основі опису лексичних і граматичних значень.

2. Поняття "Концептуальна картина світу" досліджується різними науками, кожна з яких розглядає суть даного поняття в рамках своїх проблем і категорій.

Лінгвістика, де вона отримала назву картини світу, встановлює зв'язок картини світу і мови, вивчає способи фіксації розумового вмісту засобами мови. Мова не лише є частиною картини світу як одна з представлених у свідомості семіотичних систем, але і на його основі формується мовна картина світу. за допомогою мови знання, отримане окремими індивідами, здатне брати участь в комунікативних процесах, перетворюючись на інтерсуб'єктне [39, 110].

У логіці розглядається суть концептуальної системи у зв'язку з проблемою фіксації в ній певної інформації [1, 235-249]. Нейрофізіологічні та психологічні дослідження, аналізуючи образ світу, намагаються пояснити механізми, супроводжуючі когнітивну діяльність людини (А. Н. Леонт'єв, В. П. Зінченко, Ф. Е. Василюк).

У філософії розглядається проблема картини світу в контексті філософських категорій: індивідуальна свідомість, світогляд, мислення, віддзеркалення і так далі (Л. Вітгенштейн, Р. Ф. Абдєєв, Е. В. Ільєнков).

У психолінгвістиці під концептуальною картиною світу розуміється сукупність знань, думок, уявлень про світ, яка відбивається в людській діяльності [4].

Механізм побудови концептуальної системи і роль мови в цих процесах розкриває Ю. Д. Апресян, який услід за Р. І. Павіленіс, аналізуючи концептуальну картину світу з логіко-філософських позицій, використовує в своїх роботах терміни «концептуальна система» і «концепт», розуміючи під ними безперервно конструйовану систему інформації (думок і знань), яку має в своєму розпорядженні індивід про дійсний або можливий світ. Основними властивостями концептуальної системи вважається континуальність і послідовність введення концептів [1, 259].

Таким чином, суть концептуальної системи полягає в систематизованому представленні знань і думок індивіда, відповідному до інтерсуб'єктної і суб'єктивної інформації. Мова в даній системі є символічним репрезентантом концептуального вмісту.

3. Поняття «мовна і концептуальна картина світу» виявляються тісно пов'язаними з поняттям культури [2, 54].

Все багатство буття тієї чи іншої культури, вся цілісність буття того чи іншого народу формує певний спосіб усвідомлення світу і буття в ньому. Результатом цього специфічного бачення світу, в якому мешкає людина, і є культурна картина світу — система образів, знань про будову світу і місце людини в ньому [2, 59-65].

До культурної картини світу входять первинні інтуїції, національні архетипи, способи сприйняття часу і простору, «самоочевидних», але недоведених тверджень, позанаукових знань.

Культурна картина будується з точки зору того, що він (світ) означає для людини, що живе в ньому. Але ці значення не завжди можуть ставати надбанням свідомості та волі [6, 115-119].

При інструментальному підході поняття «Культурна картина світу» зводиться лише до раціональних очевидностей, до опису виражених в мові знань (тому числі наукових) про світ і його різні пласти. При такому підході відбувається зневага неповторністю і унікальністю людини, його буття втрачає особовий характер [2, 47-52].

Культурна картина світу складається з тематично ясного, осмисленого і очевидного вмісту артефактів і неусвідомлених значень і особових сенсів, а також дослідів, переживань, мотивів, оцінок.

Література

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. – Т. II. Интегральное описание языка и системная лексикография / Апресян Ю. Д. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1995. – 789 с.
2. Гачев Г. Д. Национальные образы мира. Общие вопросы / Гачев Г. Д. – М., 1988. – 103 с.
3. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Колшанский Г. В. – М.: Наука, 1990. – 174 с.
4. Кубрякова Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека / Е. С. Кубрякова // Вестник Чувашского гос. пед. ун-та имени И. Я. Яковлева, 2003. – №4 (38). – С. 2-12.
5. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / Манакин В. Н. – К.: Знання, 2004. – 69 с.
6. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С.110-122.
7. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира / [Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др.]. – М.: Наука, 1988. – 117 с.

*Х. О. Квасник
м. Маріуполь*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ-ФІТОНІМОМ «ОЛИВА» У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Фразеологізми, що вживаються в новогрецькій мові, різні за походженням і часом виникнення. Різними були і залишаються їхні джерела та переважна більшість фразеологізмів походить з усної народної творчості. Рослини, безумовно, посідають важливе місце в традиційній культурі греків. Грецька культура не оминула використання назв квітів, кущів, трав та дерев у сталих виразах.

Як ми знаємо, Греція розташована в південній частині Балканського півострова і на прилеглих до нього островах. Широко поширені в Греції невеликі рослини і чагарники, дуже поширена олива – одне з найцінніших дерев Греції. Плід цього дерева, маслина, є поширеним продуктом харчування Середземноморського регіону, зокрема джерелом маслинової олії.

У давньогрецькій міфології, походження священного оливкового дерева пов'язано з особистістю богині Афін, яка змагалася з богом морів Посейдоном за право панувати над красивим містом Аттики. Афіна принесла жителям цього поліса воістину безцінний дар, коли встромила в землю свій бойовий спис. Держак списа чудесним чином зазеленів, розцвів і перетворився на оливкове

дерево з безліччю плодів на гілках. Захоплені люди взяли заступництво Афіни і в знак цієї перемоги назвали своє чудове місто в її честь, а нікчемний дар бога морів – з презирством відкинули.

Методом суцільної вибірки було знайдено 28 фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом «η ελιά» (олива), які виступають об'єктом дослідження. Предметом виступає семантичне значення даних фразеологізмів. Серед фразеологізмів з компонентом-фітонімом «олива», ми виділяємо фразеологізми з позитивним, негативним та нейтральним значенням. Розглянемо деякі з них.

Почнемо з фразеологізмів, які представляють позитивне значення. Наприклад, фразеологізм *κλαδί ελιάς* означає пальмова гілка, зазвичай служить символом миру, мирних намірів; також символ перемоги, успіху, тріумфу. Вінок з оливкових гілок вручався переможцям Олімпійських ігор у Стародавній Греції починаючи з 776 року до н. е. і був обраний в якості знака нагороди з тієї причини, що олива вважалася священним деревом, особливо в спеціальних гаях, присвячених богам. Оскільки під час Олімпійських ігор, війни припинялися, а оливкові гаї на Олімпі, як і вся олімпійська територія, вважалися недоторканими навіть у період воєн, то з оливковою гілкою поступово міцно пов'язувалося уявлення про мир і вона використовувалася як знак, як символ миру.

ΦΟ *τρώω (περνάω) με ψωμί κι ελιά* має значення жити з надмірною помірністю, тобто на самому хлібі та оливі, оскільки у Греції олива є доступним продуктом. У даному випадку компонент «олива» використовується через опосередковане представлення продукту в побутовій сфері.

Ξεφόρτωσε την ελιά να σε φортώσει λάδι означає те, що олива дасть багато плодів, коли підрізати їй гілля, тобто будь-яке досягнення потребує зусиль. Схожого значення набуває фразеологізм *αν δεν έμπει η ελιά στα μάγκανα, δε βγαίνει λάδι*.

ΦΟ *η ελιά στο μάγουλο είναι ομορφιά και τύχη* дослівно перекладаємо олива за щокою дає красу та вдачу, тобто відбиває значення чогось хорошого. Інші приклади фразеологізмів з компонентом-фітонімом «олива» в позитивному значенні:

- *βάλε ελιά το παιδί σου και συκιά για τη ζωή σου,*
- *βάλε ελιά για τα παιδιά σου και μηλιά για την κοιλιά σου,*
- *αυτός είναι της ελιάς φύλλο,*
- *πέρασα της ελιάς το φαρμάκι,*
- *λέει η ελιά στον αφέντη της: «φρόντισέ με να σε θρέψω, πότισέ με να σε πλουτίσω».*

Було відібрано 8 фразеологізмів, які представляють негативне значення. Так, фразеологізм *τραβώ πικρής ελιάς τα βάσανα* означає мучитися, відчувати страшні муки, що підтверджують компоненти *τα βάσανα* та *πικρή ελιά*, тобто значення зумовлене внутрішньою формою фразеологізму. Схожі компоненти вміщує в собі фразеологізм *είναι πικρής ελιάς φαρμάκι*.

Наступна ФО *του δωσε αγρίλι* вміщує в собі компонент «*το αγρίλι*», який перекладається «дика олива» та використовується у значенні «дуже сильно побити», вірогідно, через те, що гілля дикої оливи використовували для биття.

Історія походження та значення фразеологізму *φάε, κουμπάρε ελιές, καλό 'ν'και το χαβιάρι* висвітлюється в книзі «Γιατί λέμε...» Алексії Куртсиду та Наталії Гудзикіди. А саме, Андреас Ласкаратос, один з видатних поетів-сатирів та прозаїків з Кефалонії, у своєму творі «*Ιδού ο άνθρωπος*» розповідає про наступний випадок: якось два куми сиділи за одним столом, на якому були олива та ікра. Однак, здавалося, що один з них хотів усю ікру тільки для себе. Тоді другий кум йому сказав: «*Ϊζ, куме, оливу!*», «краще й ікру» – відповів кум [1, 113]. З тих часів, цей вислів використовують, щоб вказати на скупість. Іншими прикладами негативного значення фразеологізмів з компонентом-фітонімом «олива» є *ελιές ελιές χαμένες δουλειές* та *η ελιά κρασί δε βγάζει!*.

Нейтральне значення набувають такі фразеологізми, як *απ' το θέρο ως τις ελιές, δεν απολείπονται οι δουλειές*, що дослівно перекладаємо від жниви до оливи немає роботи. Жнива припадає на літо і закінчується у середині серпня, а оливу збирають з початку до кінця осені, тому у буквальному розумінні даний фразеологізм означає певний проміжок часу, під час якого не має клопоту з урожаєм.

Фразеологізми *της ελιάς τα μέσα και του καρυδιού τ'απ'έξω* та *το έξω τ'αυγού και το μέσα της ελιάς* становлять синонімічний ряд. Новогрецько-російський словник фразеологізмів О. В. Патрунової пропонує такий переклад «на тобі, Боже, що мені негоже». Дослівно перекладаємо «середина оливи (кісточка) та зовнішня сторона (шкаралупа) горіха», тобто щось непотрібне, негідне ані зовні, ані всередині. Ці характеристики підкріпляються зовнішнім виглядом компонентів-фітонімів. Іншим варіантом даного фразеологізму з додаванням дієслова є *του χάρισαν της ελιάς το μέσα και του αυγού το απέξω*.

Також, синонімічний ряд становлять фразеологізми *ελιές απ' τον πατέρα σου και αμπέλι απ' τα χέρια σου, κλήμα του χεριού σου και ελιές του παππού σου* та *αμπέλι από δικού σου κι ελιές απ' του κυρού σου*. У греків існує вірування в те, що виноградники швидко ростуть та дають плоди, але щоб отримати добрий прибуток та врожай з оливи, треба щоб їх отримали у спадок. Тільки так, плоди оливи будуть багаті та рясні.

Дослівно перекладаючи фразеологізм *η ελιά πίνει το κρασί*, маємо яскраву персоніфікацію, а саме олива п'є вино. В буквальному розумінні, це означає, що виноградники та олива не ростуть поряд один з одним, тому що олива займає усю ділянку землі, з її корінням та тінню від листви, тим самим перешкоджаючи росту винограду. Інші приклади фразеологічних зворотів з нейтральним значенням та компонентом-фітонімом «η ελιά»:

- *η ελιά είναι κυρά κι όποτε θέλει κάνει,*
- *η ελιά θέλει ζουρλό νοικοκύρη,*
- *έχουμε ελιές κι ελίδια, έχουμε και αγριλίδια,*
- *η ελιά έχει και σοδειά κι αναποδιά.*

Як бачимо, представлені та проаналізовані фразеологізми дозволяють поділити їх на ФО з позитивним, негативним та нейтральним значенням. Слід зазначити, що використання компонента-фітоніма «олива» є досить поширеним у фразеологізмах новогрецької мови. Саме це свідчить, що незважаючи на урбанізацію, у греків є потяг до вирощування сільськогосподарських рослин та розвинення агрокультури, так як, фразеологізми відбивають у собі реалії повсякденного життя. Таким чином, у фразеологізмах з компонентом-фітонімом «олива» відбиваються фізичні властивості оливи (смак, умови вирощування, зовнішній та внутрішній її вигляд) та її символізм (успіх, розкіш, багатство та ін.).

Література

1. Κουρτσίδου Α., Γκουτζικίδου Ν. Γιατί λέμε... / Α. Κουρτσίδου, Ν. Γκουτζικίδου. – λληνική πρωτοβουλία Ο. Ε. Θερμοπυλών 5: Μάιος 201. – 122σ.
2. Μπαμπινιώτη Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας / Γ. Μπαμπινιώτη. – Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 2002. – 2033 σ.
3. Πατρουνόβα Ο. Β. Σύντομο ελληνορωσικό λεξικό ιδιωματικών εκφράσεων / Ο. Β. Πατρουνόβα – Αθήνα: κεντρική διάθεση Επτάλοφος. – 435 σ.

*Т. Ю. Кучерян
м. Хмельницький*

ЕВФЕМИЗМИ ЯК МАНІПУЛЯТОРИ СВІДОМІСТЮ АУДИТОРІЇ ЧЕРЕЗ ЗМІ

В останні роки у зв'язку зі збільшеною увагою соціуму до способів впливу на суспільну свідомість з'явилася велика кількість наукових робіт, присвячених маніпуляції свідомістю, в яких аналізуються маніпулятивні технології та методи, викладаються принципи психологічного захисту від маніпуляції, а також розглядається світоглядне значення маніпулятивного впливу на людину. Одним із основних маніпуляторів в мові ЗМІ являються евфемізми.

Комплексного дослідження маніпулятивних можливостей евфемії в лінгвістиці не робилося, проте окремі аспекти цієї проблеми були порушені в роботах Ф. Бергсдорфа, М. Лузіна, В. Джелберта, Ж. Ребуля, І. Болінджера [1, 113].

Дослідження специфіки евфемізму як мовної одиниці показує, що евфемізація мови може використовуватися не тільки з причини тактовного ставлення до співрозмовника, але і для маніпулювання мовником своїми реципієнтами. Проблема маніпуляції людською свідомістю і поведінкою носить яскраво виражений міждисциплінарний характер і досліджується такими науками, як філософія, психологія, історія, соціологія, політологія, лінгвістика. Лінгвістика займається даною проблемою, так як маніпуляція в більшості випадків здійснюється за допомогою засобів мови.

У науковій літературі поняття «маніпуляція» і «прихований вплив» часто використовуються як синонімічні [2, 75]. Вивчення способів і прийомів

маніпулятивного впливу евфемізмів на аудиторію представляється дуже актуальним не тільки для розробників соціальних інформаційних технологій і для вчених-лінгвістів, а й для тих людей, чиєю свідомістю маніпулюють, тому отримання знання про інструментарій маніпулятивного впливу допоможе виробити способи захисту від маніпуляції. Таким чином, актуальність даного дослідження зумовлена зростаючою роллю маніпулятивного впливу в сучасному суспільстві та недостатньою лінгвістичною вивченістю впливу маніпулятивного аспекту евфемізмів у мові ЗМІ [3, 170].

Широке використання евфемізмів, як засобу маніпулювання, характерно для багатьох мов. Словники евфемізмів охоплюють майже всі області життя, для позначення кожної з яких існує довгий список словозамінників. Наприкінці ХХ ст. процес евфемізації, природний для будь-якої мови, набув нових обрисів. Здатність евфемізмів маніпулювати реципієнтом визначається рядом факторів:

1. Евфемізми приховують справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної або позитивної конотації, а також за рахунок дії механізму асоціативності. Як ми вже з'ясували раніше, прихований спосіб передачі інформації більш ефективний, ніж прямий вплив на людину.

2. Реципієнт звичайно не встигає вичленувати евфемізми з контексту і осмислити їх, так як величезний інформаційний потік, який транслюється каналами масової комунікації, ускладнює орієнтацію в мовному матеріалі та його критичну оцінку;

3. Щоб привласнити слову статус евфемізму, треба зрозуміти, який саме референт ховається за цим словом; якщо адресат з яких-небудь причин (дефіцит часу, недостатній рівень освіти) не може цього зробити, значить, евфемізм не буде ним розпізнаний;

4. Мала частина реципієнтів знайома з даним лінгвістичним явищем (в основному, це філологи та журналісти); не знаючи суті явища, неможливо зрозуміти, як здійснюється маніпулятивний вплив.

Отже, маніпулятивний ефект евфемізмів, що функціонують у текстах ЗМІ, заснований на механізмі асоціативності, завдяки якому ніби відволікає увагу співрозмовника від забороненого поняття, маючи на увазі, принаймні формально, інші поняття. Розглянемо як приклад широко поширений у мові ЗМІ евфемізм «знешкодити» в значенні «вбити». У цьому випадку для позначення негативного денотата використовується слово, що викликає додаткові асоціації з чимось позитивним. Виникненню даних асоціацій сприяє внутрішня форма слова: *знешкодити – зробити нешкідливим; нешкідливий – що не заподіює шкоди; шкода – збиток, псування*. Таким чином, використовуючи евфемізм «знешкодити», що формально має на увазі таку дію, яка допомогла уникнути шкоди (збитку, псування) і, отже, має бути позитивно сприйнята адресатом. У наявності явно виражений маніпулятивний вплив: на психіку реципієнта приховано впроваджуються установки, що не збігаються з його власними [4, 59]. Незважаючи на всю очевидність, на яку накладено табу

денотата (вбити), евфемізм «знешкодити» має стійку позитивну конотацію за рахунок виникаючих асоціацій з чимось корисним, з тим, що зупинило шкоду.

Таким чином, маніпулятивні евфемізми, що функціонують у мові ЗМІ, є потужним засобом впливу на свідомість людей. Вони або затемнюють, приховують справжній стан речей, або ж демобілізують громадську думку, так як пом'якшене, нейтральне формулювання не викликає у свідомості реципієнта відповідного роздратування на відміну від прямої номінації.

Література

1. Ларін Б. А. Про евфемізми / Б. А. Ларін // Проблеми мовознавства. – Л., 1961. – С. 113.
2. Нефёдова Л. А. К вопросу о манипулятивном использовании в повседневном общении косвенных высказываний / Нефёдова Л. А. – Тамбов, 1998. – С. 75.
3. Суслов Е. В. СМИ как инструмент формирования общественного мнения в процессе становления гражданского общества / Суслов Е. В. – М., 2004. – С. 170.
4. Шаховский В. И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации / В. И. Шаховский // Филологические науки. – К., 1998. – С. 59.

*А.О. Максютенко
м. Маріуполь*

КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІЄСЛІВ РУХУ

Проблема класифікації дієслів належить до найбільш актуальних в сучасному мовознавстві. Свідченням тому є числені праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені цьому питанню. Його складність і багатоплановість проявляються в різноманітті дослідницьких підходів до вивчення дієслівного значення, а також в різноманітності семантичних класифікацій дієслівних слів [1, 2].

Над проблемою класифікацій предикатів працювали такі вчені, як Л.В. Щерба, Вендлер, У. Чейф, Т.В. Булигіна, Л.М. Васильєв, О.Н. Селіверстова, Т.Д. Шабанова. Даній проблемі приділяли значну увагу в своїх роботах Л.А. Львів, Г.Г. Сильницький, Т.Б. Алісова. В українському мовознавстві класифікацією предикатів займалися І. Р. Вихованець, В. М. Русанівський, О. І. Леута, С. М. Дишлева та ін.[4, 5].

Дієслова руху належать до найбільш уживаних дієслів, вважаються дієсловами широкої семантики, несуть у собі доволі високий ступінь абстракції, завдяки чому можуть вступати в найрізноманітніші зв'язки з іншими словами [2, 93]. За основу виділення дієслів цієї групи була покладена ознака руху – механічне переміщення у просторі. За цією ознакою в семантичній структурі кожного з виділених дієслів була виявлена одна спільна сема – переміщення в просторі.

При класифікації дієслівної лексики в семантичному аспекті використовуються головним чином три принципи:

- денотативний (тематичний);
- парадигматичний;
- синтагматичний [3, 87].

При денотативному підході враховується насамперед природне, онтологічне розчленування предметів, ознак, властивостей, дій, процесів, подій і станів, відбите в структурі мови.

Парадигматичні класифікації лексики здійснюються шляхом виділення в значеннях слів (при їх порівнянні з ідентифікатором) тотожних і диференціальних компонентів.

Останнім часом при класифікації дієслів найчастіше застосовується синтагматичний принцип, заснований на обліку кількості та якості (семантичного змісту) дієслівних валентностей [5, 23].

Дієслова руху можна також аналізувати відносно суб'єкта чи об'єкта переміщення. За цим критерієм їх поділено на 3 групи:

- а) ті, що позначають переміщення тільки суб'єкта (незалежне переміщення), (укр.) *мчати*;
- б) ті, що позначають одночасне переміщення і суб'єкта і об'єкта або лише об'єкта (залежне переміщення), (укр.) *нести*;
- в) ті, що можуть позначати як залежне, так і незалежне переміщення, (укр.) *коливатися*.

На основі проведеного аналізу українських дієслів руху було встановлено декілька критеріїв класифікації. Це дозволило сформулювати їх у підгрупи і встановити між ними системні відношення [2, 101].

Залежно від ступеня досягнення чи недосягнення кінцевої точки, можна виокремити 5 груп дієслів:

- 1) (укр.) *посувати* – рух вперед без вказівки на досягнення /недосягнення орієнтира;
- 2) (укр.) *направляти* – рух у напрямку орієнтира без вказівки на наближення чи досягнення;
- 3) (укр.) *підходити* – рух у напрямку орієнтира, наближення до орієнтира;
- 4) (укр.) *доходити* – рух у напрямку орієнтира, досягнення орієнтира;
- 5) (укр.) *входити* – рух у напрямку орієнтира, всередину орієнтира.

До другого типу належать дієслова у яких актуалізується початковий пункт руху:

- 1) (укр.) *повертати* – рух у зворотному напрямку, назад;
- 2) (укр.) *покидати* – рух від об'єкта, у визначеному або невизначеному напрямку;
- 3) (укр.) *виходити* – рух у напрямку від об'єкта, з меж об'єкта;
- 4) (укр.) *повертатися* – повернення до попередньої або початкової точки.

Третій тип дієслів руху відображає тип локації, у якому зазначено рух від однієї точки до іншої, тобто вказується маршрут.

У результаті дослідження українських дієслів руху та їх основних семантичних підтипів доведено, що між окремими групами не завжди можна встановити чітку межу. Одне дієслово може належати до кількох груп з тонкою диференціацією значень. Тому вихідним пунктом у такій класифікації є актуалізація значення дієслова у момент мовленнєвих актів.

Література

1. Васильев Л.М. Семантические типы предикатов./ Л.М. Васильев. – М.: Наука, 1982. – 154 с.
2. Іваницька Н. Б. Дієслівне вираження мікрокатегорії «Рух» в українській та англійській мовах / Н. Б. Іваницька. – К.: КДПУ, 2009. – С. 92-105.
3. Орлова Т. М. Семантична структура та лінгвостилістичні можливості назв руху в сучасній українській мові/ Т.М. Орлова. – Запоріжжя: Нова книга, 1999.- 145с.
4. Пушанко Т. П. Дієслова переміщення в українській та російській мовах/ Т.П. Пушанко. – Луганськ: Луг, 1964. – 167 с.
5. Шпенюк І. Є. Семантичне поле дієслів руху з прихованим локативним компонентом / І. Є. Шпенюк. – К.: КДЛУ, 1995. – С. 23-24.

*Г. А. Міхньова
м. Маріуполь*

КОНЦЕПТ ЯК БАЗОВЕ ПОНЯТТЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Когнітивний підхід до опису значення оцінних фразеологічних одиниць дозволяє інтерпретувати механізм співвіднесення в процесі мовленнєво-мисленнєвої діяльності системи мовних значень з системою фонових значень, які є необхідною умовою правильного сприйняття і використання досліджуваного мовного матеріалу. Концепт розуміється як багатовимірне ментальне утворення, у складі якого виділяються образно-перцептивний, поняттєвий і ціннісний аспекти і який характеризується етнокультурним позначенням та етноспецифічністю [2, 45].

Сучасні студії концептів відбуваються загалом у руслі двох основних напрямків: когнітивного та лінгвокультурологічного. Однак ці два підходи не є взаємовиключними і часто доповнюють один одне, поглиблюючи та поширюючи результати дослідження. Головним постулатом першого напрямку виступає твердження про те, що через вивчення семантики мовних знаків стає можливим проникнути у концептосферу людей [4, 18]. Із цього випливає, що різноманітні засоби репрезентації концептів у мові утворюють один з основних предметів дослідження когнітивної лінгвістики.

У світлі культурологічного напрямку концепт вивчається як основний елемент культури в ментальному світі людини, а вся культура – це сукупність концептів та відношень між ними. У зв'язку з цим слушно навести визначення

концепту Ю. С. Степанова, який характеризує концепт як згусток культури у свідомості людини, який, з одного боку, є віддзеркаленням культури у ментальному світі людини, а з іншого боку, через концепт людини входить у культуру та може впливати на неї [5, 40]. Концепт – складне неоднорідне утворення, у його структурі виокремлюються три компонента: поняттєвий, образний та ціннісний [3, 91]. У мові концепт може бути вербалізований словами, словосполученнями, фразеологічними одиницями, реченнями або текстами.

На даний момент відсутня єдина загальноприйнята дефініція того, що слід розуміти під концептом. Це пояснюється складністю поняття, що розглядається. Концепт є одиницею опису картини світу – ментальної одиниці, що містить мовні й культурні знання, уявлення, оцінки. У когнітивній науці концепт розглядається як ментальна одиниця, яка постійно змінюється: в його сферу можуть входити все нові й нові фонові концепти, може змінюватися стандартний набір ситуації, й ще більше рухливим є одиничний компонент у змісті. Однак, напрям розвитку концепту визначено внутрішньою формою слова, його етимологією.

Н. А. Беседіна справедливо відзначає, що концептуальний зміст передається на різних мовних рівнях [1, 7]. Відповідно і концептосистема мови представлена різномірними утвореннями. В. І. Карасик пропонує вважати концепти первинними культурними утвореннями, виразом об'єктивного змісту слів, які мають сенс і тому трансльовані в різні сфери буття людини, зокрема, в сфери понятійного, образного та діяльнісного освоєння світу [3, 106].

Деякі вчені розуміють концепт як глобальну розумову одиницю, яка представляє собою квант структурованого знання. Сучасні наукові дані переконливо підтверджують реальність існування концептів, а саме те, що реальність мислення не спирається на слова (невербального мислення) [5].

Різні визначення дозволяють виділити такі інваріантні ознаки концепту: а) мінімальна одиниця людського досвіду в його ідеальному уявленні, яка вербалізується за допомогою слова і має польову структуру; б) основна одиниця обробки, зберігання та передачі знань, яка має рухливі межі і конкретні функції; в) соціальність, обумовленість асоціативного поля прагматикою; г) основний осередок культури.

Отже, концепти представляють світ в голові людини, утворюючи концептуальну систему, а знаки людської мови кодують у слові зміст цієї системи. Відсутність єдиного визначення пов'язана з тим, що концепт має складну, багатовимірну структуру, яка включає, крім понятійної основи, соціо-психокультурну частину, яка не стільки мислиться носієм мови, але переживається ним; до її складу входять асоціації, емоції, оцінки, національні образи й конотації, притаманні даній культурі.

Концепт є багатовимірним, в ньому можна виділити як раціональне, так і емоційне, як абстрактне, так і конкретне, як універсальне, так і етнічне, як загальнонаціональне, так і індивідуально-особистісне.

Таким чином, ми розглядаємо концепт як ментальну одиницю, яка відображатиме певний фрагмент реальності і сприятиме категоризації об'єктів дійсності. Оскільки навколишня дійсність і способи її відображення в нашій свідомості можуть бути різні, то й концепти неоднорідні за своєю суттю.

Лінгвісти, звертаючись до проблеми концептів, оперують, як правило, мовними одиницями, перш за все – лексичними. Найчастіше представлення концепту в мові приписується слову [2, 101]. Слово отримує статус імені концепту – мовного знаку, який передає зміст концепту найбільш повно й адекватно. В. І. Карасик пише про те, що «ми говоримо про наявність імен концептів в тому випадку, якщо концептуалізована сфера осмислена в мовній свідомості та отримує однослівні позначення» [3, 107]. Але в цьому випадку не менш складним є питання про співвідношення концепту зі значенням вербальної одиниці. Ряд дослідників розглядають ці феномени як синонімічні, інші підкреслюють, що дані феномени зіставні, але не тотожні.

Концепт хоча і співвідноситься зі значенням слова, не дорівнює йому, хоча місцем «проживання» і концепту, і значення слова є свідомість. Значення слова відображає чуттєвий, фізичний, географічний, історичний та соціальний досвід людини, набуття в процесі освоєння навколишнього світу мовної фразеологічної одиниці. Те, що ми не можемо поставити знак рівності між значенням слова і вербально репрезентованим концептом, пояснюється суб'єктивною і ситуативною природою значення. Залежно від ситуації, особистих уподобань або знань ми вибираємо одне з багатьох значень слова. Говорячи про концепт, ми можемо наголосити лише на його багатоаспектності, яка виражається в тому, що він може бути представлений різними словами, складовими семантичного поля концепту, за якими завжди залишається невербальний досвід людини та людства. Він може, як і значення, змінюватися, але це не обумовлено ситуативними факторами. Його трансформація пов'язана, швидше, зі зміною ціннісних уявлень людини, якості умов навколишнього середовища, отриманням нових знань про явища природи, процеси, предмети і т.п.

Зміна концепту має більш постійний і стійкий характер. Значення не стільки змінюється, скільки переключасться з одного на інше для адекватного вживання того чи іншого слова. Концепт накопичує свій зміст протягом усього часу існування людства, він не зникає повністю і не позбувається набутих компонентів. Значення з часом застаріває або зникає.

І значення, і поняття можуть бути репрезентовані тільки через мовну фразеологічну одиницю, на відміну від концепту. Поняття має універсальний, багато в чому науковий характер, значення – ситуативний і персональний, а національний характер через призму персонального. Значення найчастіше закріплені в тлумачних словниках, поняття – в термінології, концепти – у свідомості народу.

Концепт, як правило, співвідноситься більш ніж з однією лексичною одиницею, і логічним завершенням подібного підходу є його співвіднесення з

планом вираження всієї сукупності різнорідних синонімічних (лексичних і фразеологічних) засобів, які описують його в мові.

Література

1. Беседина Н. А. Когнитивные механизмы фразеологической репрезентации в языке / Н. А. Беседина, Н. Н. Болдырев // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 2007. – Т. 66, № 1. – С. 29.
2. Воркачев С. Г. Лингвокультурный концепт: типология в области бытования / Воркачев С. Г. – В. : ВолГУ, 2007. – 400 с.
3. Карасик В. И. Ценностная картина мира: межкультурный аспект // Языковое сознание: содержание и функционирование. XIII Междунар. симп. по психолингвистике и теории коммуникации : тезисы. докл. ; под ред. Е. Ф. Тарасова. – М. : РАН ИЯ, 2000. – С. 107.
4. Олійник С. В. Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / С. В. Олійник. – Донецьк, 2008. – 22 с.
5. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Степанов Ю. С. – М. : Академический проект, 2004. – 990 с.

*В. В. Олійник
м. Маріуполь*

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ГРУП «БАГАТСТВО-БІДНІСТЬ, ЗАОЩАДЛИВІСТЬ-МАРНОТРАТНІСТЬ, ДІЛОВІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ, БОРГ, ПРИБУТОК-ВИТРАТИ» ЛЕКСИЧНОГО ПОЛЯ «ЕКОНОМІКА» В УКРАЇНСЬКІЙ І НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВАХ

Дослідження у галузі семантики фразеологічних одиниць охоплюють у сучасній мовознавчій науці низку проблем, які вирішуються на матеріалі різних мов. Віддаючи належне дослідницькій праці вітчизняних та зарубіжних фразеологів, науковці змушені визнати, що до цього часу ще повністю не вирішені проблеми фразеологічної номінації, проблеми лінгвістичної сутності стрижневого компонента ФО, який характеризується певними змістовими та формальними властивостями тощо.

Увагу вчених в аспекті виявлення основних структурних і семантичних характеристик своєї лексики та фразеології привертала й продовжує привертати фахова мова сфери економіки, яка обслуговує цілу низку відповідних наук. Науковці вивчають питання, які пов'язані з формуванням і функціонуванням термінів сфери економіки (І. В. Малиновська), з дериваційними властивостями термінологічних одиниць (С. Р. Багова), зі словотворчою потенцією префіксальних дієслів (В. І. Пушкар) [1]. У центрі уваги мовознавців знаходяться проблеми термінологізації загальнонавчальної лексики, семантичних особливостей економічних термінів, термінологічної нормалізації. Однак

більшість робіт зарубіжних дослідників (Дж. Гастінау, М. Крітсман, Дж. Тауел) має лексикографічний характер [1].

Саме зростання кількості лексичних і фразеологічних одиниць, пов'язаних з лексичним полем «економіка», пояснює підвищений інтерес до цієї сфери як одного з джерел поповнення словникового складу і потребує детального дослідження у рамках сучасних наукових поглядів на природу і функції спеціального слова.

Актуальність теми дослідження обумовлена недостатньою вивченістю фразеологічних одиниць лексичного поля «економіка», які в своїй більшості є національно специфічними і відображають особливості національної свідомості. Фразеологічні одиниці, що входять в лексичне поле «економіка», займають значний пласт у фразеологічному складі обох мов, що багато в чому пояснюється причинами екстра-лінгвістичного порядку: тієї значною роллю, яку відіграє економіка в житті людини і людського суспільства.

Об'єктом нашого дослідження є фразеологічні одиниці української та новогрецької мов зі значенням багатство – бідність, ощадливість – марнотратність, ділові взаємини – співпраця – взаємодопомога, борг – кредит – займ, прибуток – витрати – збитки. Предмет – порівняльний аналіз загальних і специфічних семантичних характеристик фразеологічних одиниць, що входять в семантичне поле «економіка» в українській та новогрецькій мові.

Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити подібності та відмінності ФО лексико-семантичного поля «економіка» української та новогрецької мов.

У ході дослідження було проаналізовано фразеологізми української та новогрецької мов та було виявлено, що найбільш поширеними лексико-семантичними групами ФО лексичного поля «економіка» є:

- ♦ фразеологізми на позначення багатства – бідності / *πλούτος – πενία*: ледве-ледве зводити кінці з кінцями / *Μόλις βγάζω το καρβέλι*; грошей кури не клюють / *έχω χρήμα με ουρά*; у кишені аж гуде / *τρέχουν τα λεφτά από τα μπατζάκια του*; бідний як церковна миша, ні копійки немає / *δεν έχω φράγκο*. Багатство є одним із найважливіших чинників, який розділяє суспільство на багатих і бідних. Тому поняття багатство (*πλούτος*) протистоїть поняттю бідність (*πενία*). Слід зазначити, що українській і грецькій ментальності притаманне ставлення до багатства як до негативного явища.

- ♦ заощадливість – марнотратність / *οικονομία – σπατάλη*: тримай копійчку, щоб не покотилася / *Μετρημένα τα λουκάνικα κι αμέτρητες οι μέρες*; по крапельці море / *Φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι*; по крупіці і птах збирає, а ситий буває / *Κουκкі-κουκкі γεμίζει το σακί*; з хати по нитці – сироті свитина / *Σταλαγματιά-σταλαγματιά γεμίζει η στάμνα η πλατιά*;

- ♦ ділові взаємовідносини – співпраця – взаємодопомога / *επιχειρησιακές σχέσεις – συνεργασία – αλληλοβοήθεια*: Не копай іншому ями, бо сам упадеш / *Όποιος σκάβει το λάκκο του αλλοινού πέφτει ο ίδιος μέσα*; Один в полі не воїн / *Ένας καν κανένας*; На обмані далеко не заїдеш / *Με τις ψευτιές κουκούλια*

δε βάφουν; Лік дружбі не шкодить / *Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους.*

♦ борг – кредит – займ / χρέως – πίστη – δάνειο: Що винен – оддати повинен / *Το δώρο θέλει αντίδωρο*; Борги до добра не доведуть / *Όποιος όλο χρεώνεται, κακό του ξημερώνεται*; Хто борги любить, той з брехнею дружить / *Όποιος αγαπά τα χρέη έχει σύντροφο το ψέμα*; Він по вуха в боргах / *Τον έφαγαν τα δάνεια*;

♦ прибуток – витрати – збитки / κέρδη – έξοδα – ζημιές: Воду жаліти – і каші не зварити / *Δεν γίνεται ομελέτα, αν δεν σπάσεις αυγά*; Дохід не живе без клопоту / *Έννοια έχει η αλεπού σα ζυώνει στο κοτέτσι*; Він живе не по кишені / *Βυάζει οχτώ και τρώει δέκα*; З поганої вівці хоч вовни жмут / *Από κακό χρεοφειλέτη κι ένα σακкі άχουρα*; Краще хліб з водою, ніж пиріг з бідною / *Κάλλιο ψωμί και στ' άχερα παρά ψάρια και στη θάλασσα.*

Найбільше спільних рис між двома лінгвокультурами простежується в ставленні до явищ багатства і бідності. Вислів «багата людина» в українській мовній картині світу відрізняється від такого ж поняття в інших країнах. Для українського суспільства багатство не є показником успіху. Так, багаті люди досить часто вважалися безсоромними та нечесними по відношенню до бідних (*Багатому чорт дітей колише; Багатому й чорт гроші носить*). Для грецького суспільства багатство так само не є показником успіху (*Η σοφία είναι καλύτερο απόκτημα από τον πλούτο*) [3, 16]. Це свідчить про національні особливості певної етнічної спільноти, які формувалися під впливом історичних і соціальних чинників.

Протягом всієї історії людства економіка відігравала важливу роль, на неї впливали всі зміни в суспільстві, як соціальні, культурні, так і політичні. Аналізуючи склад лексико-семантичних полів в українській та грецькій мовах, можна простежити велику кількість синонімів, що належать до одного мікрополя, і які також входять в інші мікрополя. Це пояснюється тим, що між досліджуваними мікрополями майже неможливо виділити чіткі межі. Також в досліджуваних мовах можна виокремити фразеологічні одиниці, які належать до лексичного поля «економіка», але які не мають аналогів в інших мовах, що свідчить про самобутність цих мов та збереження їх індивідуальності, а отже і національної специфіки фразеологічної картини світу.

Отже, результати проведеного порівняльного аналізу ФО лексичного поля «економіка» у двох мовах, українській та новогрецькій, дозволяють визначити національні особливості мовних систем. Можна зробити висновок, що у контексті різних лінгвокультур існує багато спільних і схожих шляхів та засобів вербалізації тих самих понять.

Література

1. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філологічних наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. В. Белозьоров. – К., 2003. – 15 с.

2. Валюжевич Д. В. Греческо-русский и русско-греческий экономический словарь. – М. : «Святая Гора», 2002. – 392 с.

3. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський фразеологічний словник. – 2-е вид., доп та перероб. – К. : “Рад. школа”, 1978. – 446 с.

4. Βλαχόπουλος Σ. Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής. – Κλειδάριθμος, 2007. – 382 σ.

5. Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. – Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 2002. – 2033 σ.

*М. С. Смирнова
м. Маріуполь*

КОНТРАРНІСТЬ ФІДЕЇСТИЧНОЇ, МАНІПУЛЯТИВНОЇ ТА ПЕРСУАСИВНОЇ СТРАТЕГІЙ РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ

У ході аналізу загальних та спеціальних стратегій дослідник може змоделювати глобальну стратегію — яку розуміємо як макростратегію усього дискурсу, конвенційну стратегію, основну інтенціональну лінію мовця, якій підпорядковуються загальні та спеціальні стратегії. Глобальною стратегією православної проповіді нами було визначено фідеїстичну стратегію.

Метою даного дослідження є проведення чіткого розмежування між фідеїстичною, маніпулятивною та персуасивною стратегіями релігійного дискурсу та пояснення, чому саме нами обрано фідеїстичну стратегію як домінуючу для православної проповіді.

В основі дискурсивної стратегії проповідника полягає комунікативна мета, сформована певними мотивами, пов'язаними зі світоглядними установками і конкретним завданнями, розв'язати які, проповідник намагається під час проповіді. Мовний жанр православної проповіді допускає реалізацію великої кількості різнопланових задач, які підпорядковані загальній глобальній стратегії проповідника. Однак надзавданням будь-якої стратегії є формування (часткове або повне коригування) світоглядної картини світу реципієнта, і дискурсивна стратегія проповідника не є виключенням з цього правила. Релігійний дискурс, перш за все – це дискурс *віри* (*лат. fides*), яка домінує над раціональним знанням і при цьому не виключає, а, навпаки, допускає знання-одкровення, в сфері релігійної дискурсивної практики віра як глобальна світоглядна категорія виступає найвищою інтерсуб'єктною цінністю.

Християнська нарративна традиція є системою, головна мета якої - мультиплікація певної релігійної інформації, трансляція християнських релігійних цінностей. Комунікативна природа християнського нарративу має специфічні фідеїстичні риси: вона містить знаки (слова, словесні формули, вирази, послідовність висловлювань тощо), яким в комунікації приписуються трансцендентні властивості, адже фідеїстична комунікація протистоїть земному, «міжлюдському» спілкуванню. Стереотипність текстових форм, жанрових структур, мовних кліше є специфічною ознакою християнської

нарративної традиції, тому християнська релігійна комунікація є системою зі стійким канонізованим типом кодування, але вона не автоматизує свою мову і процес спілкування за рахунок наявності специфічних структурних механізмів, які забезпечують «деавтоматизації» тексту свідомості віруючих. І. М. Богачевська наголошує, що принциповим для розуміння специфіки канонічних текстів є те, що вони входять в більш широкий клас повідомлень, в яких інформація зберігається не в тексті і з нього відповідно виходить адресатом, а знаходиться поза текстом, але вимагає наявності головного тексту - одкровення, як обов'язкової умови своєї появи [1, 119]. У православній релігійній комунікації ззовні виходить лише певна частина інформації, яка грає роль збудника, який викликає зростання інформації у свідомості одержувача. Це самозростання інформації призводить до того, що аморфне у свідомості одержувача стає структурно організованим і означає, що адресат грає набагато активнішу роль, ніж у випадку простої передачі певного обсягу відомостей (на відміну від персуасивної стратегії). Так відбувається приріст інформації під час передачі канонічних текстів, інформаційний зміст яких в християнстві завідомо передбачений. Міжособистісна, спеціальна і масова комунікації в релігійній сфері характеризують лише один пласт релігійної комунікації - людське спілкування в релігійній сфері. Набагато більш значима так звана «вертикальна» площину релігійної комунікації, а саме – індивідуальне спілкування з Богом, тобто молитва, роз'яснення цього і є задачею проповідника, тобто приведення людини не до себе, не до структури, не до теоретичних знань, а до живої віри.

Виходячи з цього, необхідно наголосити на відмінності православного дискурсу від низки інших видів релігійного та політичного дискурсу, де домінуючими стратегіями виступають у більшості випадків маніпуляція та персуасивність. Так, *маніпулятивна стратегія* – орієнтується на бездоганне знання та врахування психологічних станів об'єкту впливу, вміння непомітно і спритно змінити думку людини, домогтися від неї потрібних маніпуляторів дій. Важливою ознакою маніпулятивної стратегії впливу є ставлення до людей, свідомістю яких маніпулюють, не як до особистостей, суб'єктів спілкування, а як до об'єктів, свого роду речей [4, 243]. Наприклад, спираючись на лінгвістичний аналіз текстів книги «Чому насправді вчить Біблія?» релігійної організації «Свідків Єгови», який проводила Л. М. Попкова [3, 22], можна говорити про те, що перед нами маніпулятивний текст, який виявляє змішання істинних і хибних тверджень (методом некоректного перекладу канонічних текстів), що занурює читача в світ ілюзій і викликає неприязнь до людей іншої віри (напр. «*Всюди ведуться війни та панує злочинність. Люди страждають з вини нечествих політиків і лицемірних релігійних діячів*» (с. 32), «*...але багато священиків брехливо стверджують, що можуть допомогти померлим. Віруючі платять їм гроші, думаючи, що їхні близькі і справді отримують таку допомогу. Однак знання істини захищає нас від подібної брехні*» (с. 64)» тощо).

Персуасивна стратегія – це обґрунтоване упровадження у свідомість особистості логіки механізму продуктивних дій та поведінки. На відміну від навіювання, переконання передбачає активну участь суб'єкту у процесі впливу, йому пропонується ряд доводів, котрі йому потрібно усвідомити, а після цього сприйняти або відхилити [4, 231]. За допомогою переконання можна досягнути перебудови змісту свідомості, мотивів діяльності, сформувані потрібні бажання та мотиви, що змінять напрямок діяльності на потрібний (напр. *«Існує категорія ігор, які були заборонені вже і при Пророці Мухаммаді – це нарди. Деякі вчені відносять сюди і шахи. Якщо врахувати, що нарди – порожня гра, яка будується на удачі, то шахи – вимагають від людини послідовного мислення, розрахунку, що розвиває гнучкість розуму і логіку»* [2, 155]).

Звичайно, переконання та аргументація як тактики використовуються у православному дискурсі, тим не менш, їх роль не є провідною, бо задачею проповідника є не логічна побудова доказів, а приведення людини до віри, саме тому глобальною стратегією православної проповіді нами обрано саме фідеїстичну, а не персуасивну та маніпулятивну, що має місце в політичному дискурсі, дискурсах певних релігійних організацій на ряду з фасцинаційними стратегіями, що характерні для харизматичного дискурсу.

Дослідження такого зразку вважаємо доволі перспективними, зокрема їх актуальність виявляється при лінгвістичному аналізі зразків вірвочень релігійних організацій на судових слуханнях за для заборони чи дозволу їх функціонування у суспільстві, чим займається спеціалізована дисципліна лінгвокриміналістика.

Література

1. Богачевская И. В. Религиозный дискурс как объект философско-религиоведческой рефлексии / И. В. Богачевская // Культура народов Причерноморья. — 2006. — № 79. — С. 119-121.
2. Кардави Ю. Дозволенное и запретное в исламе / Кардави Ю. — М.: Андалус, 2004. — С. 155.
3. Попкова Л. М. Речевая манипуляция с использованием авторитетного источника / Попкова Л. М. — Псков: ПГУ, 2012. — С. 22.
4. Психологія: [навч. посіб. / наук. ред. О. В. Винославська]. — Київ, фірма „ІНКОС”, 2005. — 352 с.

Я. О. Степанчук
м. Житомир

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТАКТИКИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття мовної особистості імпліцитно було представлено у працях Г. Штейнталя (1964), В. Вундта (1889), О. Потебні (1991), О. Шахматова (1941), а відповідний термін був уведений В. Виноградовим. Розробка проблеми мовної особистості належить О.М. Леонтьеву (1977), Ю. Караулову (1987), Г. Богіну

(1986), Д. Леонтьєву (1975), А. Пузирьову (2002) та іншим. З позиції лінгвістики особистість розглядається дослідниками як мовна, розуміється у якості сукупності здібностей і характеристик людини, які детермінують створення і відтворення нею мовних (текстів), що різняться а) ступенем структурно-мовної складності, б) точністю і детальністю відображення дійсності, в) певною цільовою спрямованістю [2, 3].

Політичний дискурс виступає інструментом змагання за владу антагоністичних сил та інтересів. На основі виокремлення владного компонента політичний дискурс трактується як інституційно організована і тематично сфокусована послідовність висловлювань, що здійснюється в конкретних історичних і соціальних рамках, рецепція яких здатна підтримувати та регулювати стосунки домінування та підкорення в суспільстві [4]. Усі комунікативні стратегії, що функціонують у межах політичного дискурсу, служать єдиній меті – боротьбі за владу. Не дивлячись на актуальність терміна «стратегія», в лінгвістиці відсутня його загальноприйнята інтерпретація. З точки зору прагмалінгвістичного підходу стратегія розуміється як «сукупність мовних дій», «послідовність рішень мовця, його виборів комунікативних дій і мовних одиниць» [3, 192].

У межах когнітивного підходу О.С. Іссерс розглядає комунікативну стратегію як «комплекс мовних дій, що спрямовані на реалізацію комунікативних цілей», що «поєднує планування процесу спілкування у залежності від певних умов комунікації і особистостей її учасників, а також втілення цього плану». На думку вченого, стратегії і тактики мовної поведінки прямо пов'язані з головними етапами мовленнєвої діяльності – планування і контролю, тому стратегія це «когнітивний план комунікації, за допомогою якого здійснюється контроль за оптимальним вирішенням комунікативних завдань мовця в умовах нестачі інформації щодо дій партнера» [1, 54].

К.Ф. Сєдов [5] пропонує типологію комунікативних стратегій, тобто загальних прагмалінгвістичних принципів реалізації іллокутивного змісту. Він виділяє дві загальні комунікативні стратегії: репрезентативну (образотворчу) і наративну (аналітичну). Репрезентативна стратегія побудови дискурсу має установку на відтворення в дискурсі немовних ситуацій. Тут спостерігається найменший ступінь авторизації тексту, відсутність аналітизму та оцінки. Наративна стратегія заключається у мовному відображенні дійсності з більш високим ступенем абстрагування. Лінгвісти виокремлюють різноманітні види комунікативних стратегій в різних дискурсах, у тому числі у політичному: дискурсивні, стилістичні, семантичні, прагматичні, риторичні, діалогові тощо.

Завдання «сподобатися народу» є основним для політичного лідера. Це визначає проблему формування іміджу політичного лідера як найбільш актуальну в рамках політичних змагань за владу. Імідж являє собою стереотипний образ людини, що закріпився у свідомості мас. Він покликаний у концентрованій формі відображати сутність політика або партії. О.С. Іссерс,

досліджуючи комунікативні стратегії в політичній риторичі, особливу увагу приділяє стратегії побудови іміджу – стратегії самопрезентації [1, 199-206].

Стратегія самопрезентації включає в себе різні тактики, спрямовані на те, щоб вплинути на сприйняття оточуючими адресанта. На жаль, у науковій літературі відсутнє чітке описання тактик самоподачі в їх мовних реалізаціях. У нашій роботі виділяємо наступні тактики самопрезентації:

- ототожнення;
- солідаризації;
- опозиціонування.

У першу чергу звертає на себе увагу тактика ототожнення, без якої неможливо сформулювати імідж політика. Суть тактики ототожнення полягає в створенні враження символічної приналежності до певної соціальної, статусної чи політичної групи. Якщо виборці приймають лідера за «свого», а він у свою чергу окреслює проблеми, близькі його потенційній аудиторії, він може розраховувати на певну підтримку з боку електорату. Саме на цю тактику робиться ставка у політичній рекламі, адже імідж задає апробовані шляхи ідентифікації об'єкта, об'єкт в результаті стає впізнаваним. Близькою тактиці ототожнення з адресатом є тактика солідаризації з адресатом («я з вами, я розумію / поділяю вашу проблему»). Вони реалізують прагнення створити враження спільності поглядів, інтересів, устремлень, відчуття «психологічного співзвуччя» мовця і аудиторії. Тактика опозиціонування є неспеціалізованою тактикою, тобто загальною для декількох стратегій. Тим не менш, найчастіше вона використовується для саморепрезентації і реалізується через прийом дистанціювання. Сутність дистанціювання – «віддалення», «відсторонення» від опонента, адресата і навіть від об'єкта висловлювання. Це можна виразити таким чином: «я не поруч», «мене це не стосується», «я не такий».

Таким чином, ми можемо зробити наступні висновки. В рамках єдиної стратегії самопрезентації знаходиться цілий репертуар різноманітних тактик. У межах нашого дослідження детально розглядаються тактики ототожнення, солідаризації та опозиціонування. У мовній поведінці політичної еліти одна і та ж тактика може мати різне мовне втілення. Це залежить від ситуації спілкування, особливостей адресата, а також від статусу політика, його індивідуально-психологічних характеристик і культурного рівня. В цілому, успіх мовного впливу забезпечується набором тактик, а ефективне застосування тактик залежить від вибору їх мовного втілення.

Література

1. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Иссерс О. С. – Омск : Изд-во Омск. гос. ун-та, 1999. – 284 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Караулов Ю. Н. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
3. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / Макаров М. Л. — М. : Гнозис, 2003. – 280 с.

4. Переверзев Е. В. Кожемякин Е. А. Политический дискурс: многопараметральная модель [Электронный ресурс] / Е. В. Переверзев, Е. А. Кожемякин // Вестник ВГУ. Серия : лингвистика и межкультурная коммуникация. – Белгород, 2008. – №2. – С.74-79. – Режим доступа: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2008/02/pereverzev.pdf>.

5. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / Седов К. Ф. – М. : Лабиринт, 2004. – С. 5-15, 82-102.

К. Ю. Терещук
м. Житомир

ІНФОРМАЦІЙНО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВЕРБІВ *EVEN* ТА *ONLY* В АНГЛІЙСЬКІ МОВІ 14-17 СТ.

На сучасному етапі дослідження інформаційно-структурних особливостей речення зростає інтерес до засобів маркування інформації в ньому. З цієї точки зору прислівник виступає в якості потужного маркувального засобу, здатного впливати на індикацію новизни інформації в дискурсі. Фокусуючі прислівники *only* та *even* заслуговують на особливу увагу, тому що саме їм властива гнучка позиція в реченні та висока продуктивність у маркуванні новизни інформації. Ці властивості фокусуючих прислівників були досліджені в розвідках зарубіжних лінгвістів [2; 4; 5], які дійшли висновку, що фокусуючі адверби наділені позиційною гнучкістю в реченні та взаємодіють з фокусом як частиною речення.

Адверб *only* використовується для уточнення, модифікації та детермінування інших частин мови. Адверб *even* модифікує значення слова, надаючи підсилувального відтінку, часто вносить відтінок несподіваності. Виступаючи в ролі дієслівного, прикметникового, іменникового та власне адвербіального модифікатора, *even*, так само як і *only*, маркує власне те слово в реченні, що знаходиться після нього. Уживається для виділення і підсилення значення того слова або словосполучення, якого стосується.

У творах Дж. Чосера прислівник *only* використовується у 195 різноманітних конструкціях у простих розповідних реченнях. Проаналізувавши структуру цих речень, нами було виокремлено 11 моделей порядку слів з різною позицією *only* у цих структурах: OnlyOSV, OnlySVO, OnlyOVS, OnlySV, OnlyVO, SVOOnly, SVOnly, VSOnly, SVOnlyO, SOnlyVO, VonlyO. Найбільш уживаною виявилася модель SVOnlyO (16%) та моделі OnlySV, SVOnly, VonlyO, які нараховують по 13% кожна. Щоб прослідкувати зв'язок між порядком слів у реченні та наявністю в ньому топіку чи фокусу, ми проаналізували їх інформаційну структуру залежно від попередньо виокремлених типів конструкцій.

	Тип порядку слів	Тип інформації
	OnlyOSV	маркує об'єкт, як фокус речення.
	OnlySVO	маркує суб'єкт, як фокус речення.
	OnlyOVS	маркує об'єкт, як фокус речення.
	OnlySV	маркує суб'єкт, як фокус речення.
	OnlyVO	маркує предикат, як топик речення.
	SVOOnly	маркує об'єкт, як фокус речення.
	SVOnly	маркує предикат, як фокус речення.
	VSOOnly	маркує суб'єкт, як фокус речення.
	SVOnlyO	маркує об'єкт, як фокус речення.
0	SOnlyVO	маркує суб'єкт, як топик речення.
1	VOnlyO	маркує об'єкт, як фокус речення.

Отже, прислівник *only* здатен займати досить гнучку позицію, знаходячись як перед суб'єктом або предикатом, між ними, так і після них. Розглянемо детальніше приклади речень із творів з різним порядком слів, у яких середньоанглійський фокусуєчий прислівник *only* займає початкову позицію та маркує фокус речення (1), серединну позицію та маркує фокус речення (2) та кінцеву позицію (3), маркуючи при фокус речення проте в контексті старої інформації.

У реченні (1) з порядком слів OnlyOSV адверб *only* модифікує об'єкт, а саме 'love' як фокус речення, тому що оповідач вперше наголошує саме на цій причині та виключає інші, а саме 'coveitise':

(1) «Noght for no coveitise, doutelees,
But only for the love I had to thee.»

Речення з порядком слів VOnlyO представлено в прикладі (2), де *only* займає серединну позицію та маркує об'єкт 'Ector' як фокус речення, який є власною назвою. Це свідчить про те, що автор виокремлює Ектора серед інших та наголошує саме на його особі:

(2) «For out and out he is the worthieste,

Save only Ector, which that is the beste;
And yet his lif al lith now in my cure.»

В реченні (3) прислівник *only* займає кінцеву позицію та зафіксований з порядком слів SVOOnly. У прикладі (3) *only* модифікує об'єкт 'for your sake' як фокус речення проте в контексті старої інформації, а саме лордів, про яких мова йшла раніше:

(3) «These lordes, which that wonen me besyde,
Wole me distroyen only for youre sake.»

В середньоанглійський період адверб *even* зберіг властиве йому давньоанглійське значення, що полягало у вираженні однакового ступеня ознаки. Існуючи як прикметник, дієслово та прислівник, *euen* співвідносився з прикметником 'equal', дієсловами 'to make equal', 'to be equal' та прислівником 'equally'. У Дж. Чосера *even* вживається переважно в ролі прикметника (4) та іменника (5-6). У реченні (4), яке належить до типу SVEvenO, *even* виступає в ролі прикметника в сполученні з іменником 'lengthe'. Варто зазначити, що в перекладі на сучасну англійську мову 'evene' упускається та змінюється автором на прикметник 'average':

4) «Of twenty yeer of age he was, I gesse.
Of his stature he was of evene lengthe,
And wonderly delyvere, and of greet strengthe.»

«His age was twenty years or so, I guess.

In stature he was of an average height

And blest with great agility and might.» У реченнях (5)-(6) *even* вживається в комбінації з іменником 'cristene' та утворює складний іменник 'even-cristene', який має значення 'fellow-christian':

(5) «Now wol I speken of lesynges, which generally
is fals signyficaunce of word, in entente to
Deceyven his evene-cristene.»

(6) «For to lene and for to yeve, and to foryeven
And relesse, and for to han pitee in herte
And compassioun of the meschief of his evene-cristene,
And eek to chastise, there as nede

Is.»

Таким чином, в середньоанглійський період адверб *even* вживався для вираження однакової міри, а набуття ним фокусуємого значення в середньоанглійській мові не зафіксовано [5].

Середньоанглійський адверб *only* в простих розповідних реченнях здатен займати достатньо гнучку позицію: перед суб'єктом чи предикатом, між ними або після них. Проаналізувавши інформаційну структуру речень залежно від попередньо виокремлених типів порядку слів, ми дійшли висновку, що *only* маркує в основному фокус речення, незалежно від новизни інформації у дискурсі. Прислівник *even* в середньоанглійський період вживався в значенні 'equally' та ще не набув властивого йому нині фокусуємого значення.

Література

1. Bayer J. Directionality and Logical Form: On the Scope of Focusing Particles and Wh-in-situ / Josef Bayer. – The Netherlands : Kluwer Academic Publishers, 1995. – 331 p.
2. Hasselgård H. Adjunct Adverbials in English / Hilde Hasselgård. – UK : Cambridge University Press, 2010. – 320 p.
3. Haumann D. Adverb licensing and clause structure in English / Dagmar Haumann. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing company, 2007. – 439 p.
4. Kemenade A. The Handbook of the History of English / Ans van Kemenade and Bettelou Los. – UK : Blackwell Publishing Ltd, 2009. – 655 p.
5. König E. The meaning of focus particles: a comparative perspective / Ekkehard König. – USA & Canada : Routledge, 2005. – 232 p.

*I. С. Холмогорцева
м. Харків*

ПРЕЦЕДЕНТНЕ ІМ'Я ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГІЧНОСТІ СЕМІОСФЕРИ У БРИТАНСЬКІЙ ФОЛЬКЛОРНІЙ П'ЄСІ

Діалогічні відношення є невід'ємною складовою існування людини у соціумі, адже діалогічність реалізується не тільки як безпосереднє спілкування двох індивідів, але й як полеміка людини із своїм власним або/ і культурно-історичним досвідом всього суспільства. Такий «діалог» ми трактуємо у широкому смислі як такий, що має гносеологічне значення (становлення індивіда у певній національній групі), і у вузькому – як механізм пошуку і співвідношення вже існуючих смислів для формування власного висловлення. Таким чином, діалогізм є передумовою будь-якого комунікативного акту. Аспекти, що перебувають в основі механізму діалогічних відношень, були виділені О.О. Селівановою: гносеологічний, текстуальний, комунікативний, культурно-історичний і мовленнєвим [3, 405-412]. Вони є взаємопов'язаними і реалізуються під час кожного комунікативного акту. Розглянемо, наприклад, культурно-історичний аспект. Культура як спосіб організації життя у своїй онтологічній сутності представляє собою продукт людської діяльності, з одного боку, а з іншого, іманентну іпостась, яка відображає в своїй природі конвенціональні, гуманітарні категорії дискурсивного прояву [2, 113]. Такі зв'язки реалізуються у вигляді включення в текст різних мовних і немовних засобів, які будь-яким чином є культурно значущими.

Всі тексти, що входять у єдиний семіотичний простір певної мовленнєвої культури, обумовлюють її розвиток. Цей спільний простір є базовим шаром, що сформувався ще в архаїчній свідомості і визначається спільними для певної лінгвокультурної спільноти сталими ознаками [1, 6]. Текст веде діалог із епохами людського розвитку, нашаровуючи різноманітні смисли, при цьому, деякі з них можуть зберігати своє оригінальне значення, інші еволюціонують

разом із культурою, а деякі взагалі зникають, стаючи не релевантними для сучасної культури. Одним із засобів кодування і збереження інформації є прецедентне ім'я, яке у сучасній лінгвістиці розглядається як найбільш яскравий прояв прецедентності. Саме прецедентні імена мають великий потенціал експресивності, оскільки викликають асоціацію не тільки із заданим персонажем або образом, але й реалізують відсилку свідомості реципієнта до всього твору чи до певної комутативної ситуації.

Використання прецедентного імені як засобу вербалізації діалогу індивіда із своєю культурно-історичною спадщиною простежується у фольклорних творах. Фольклорні сюжети, образи і ситуації, які характеризуються національно-специфічним оформленням, відтворюються від покоління до покоління, інтерпретуються народом, що робить їх унікальним джерелом збереження прецедентної інформації, що є релевантною для всієї національно-культурної спільноти. Це обумовило вибір об'єкту нашого дослідження – британської фольклорної п'єси.

Британська фольклорна п'єса – є ритуальним драматичним твором у формі римованого полілогу обсягом приблизно п'ять друкованих сторінок із заданою тематикою та набором персонажів. Британська фольклорна п'єса має гібридний характер завдяки поєднанню жанрів – драми і лірики, та жанрових форм – трагедії та комедії, і характеризується сталою композицією.

Проведений інтертекстуальний аналіз визначив шляхи інтеграції прецедентного імені у формуванні «діалогу» людина – культурно-історична спадщина та дозволив створити типологію прецедентних імен британської фольклорної п'єси за джерелом впливу.

Прецедентне ім'я у текстах британської фольклорної п'єси виражено антропонімами, які можна класифікувати як імена історичних особистостей, імена міфологічних і фольклорних персонажів, імена біблійних персонажів. Референти прецедентних імен належать як до рівня тексту, так і до рівня дискурсу. На рівні тексту прецедентні імена актуалізуються за допомогою алюзії на прецедентний текст: літературний (наприклад, антропонім *Robin Hood* комбінується із словосполученням *merry greenwood*, що дозволяє реципієнту упізнати початкові строчки балади), фольклорний (використання елементів текстів “*The Flying Pig*” і “*Oats, Peas, Beans And Barley Grow*” з циклу *Mother Goose Nursery Rhymes*). На рівні дискурсу прецедентне ім'я впроваджується із використанням алюзії на комунікативну ситуацію (*Judas is my name, Come, drop some silver in the bag*), на образ (наприклад, *copper nose* для позначення історичної персоналії *Oliver Cromwell*), застосовуючи фонетично-марковану лексику (вимова Св. Патрика характеризується наявністю специфічних фонетичних рис ірландця – диєрезією).

Таким чином, антропоніми, що використовуються у британській фольклорній п'єсі, виступають як елементи змістовно-фактуальної інформації, на основі якої реципієнт повинен виокремити алюзії і ремінісценції на

прецедентну ситуацію, яка постає частиною змістовно-контекстуальної інформації.

Література

1. Богуцький В. М. Мовні моделі простору як культурно-національний феномен (на матеріалі української, англійської та іспанської мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / В. М. Богуцький. – Київ, 2010. – 23 с.

2. Гуторов В. А. Фикциональность как интерпретационная проблема в различных дискурсах / В. А. Гуторов // Вісник ХНУ. – 2010. – № 897. – С. 109-114.

3. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / Селіванова О. О. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.

СЕКЦІЯ ГЕРМАНІСТИКА, СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Т. Д. Вербицкая,
И. В. Никифоренко
г. Одесса*

К ВОПРОСУ О ЧАСТИЦАХ В НЕМЕЦКОМ ОБИХОДНОМ ДИСКУРСЕ

В языкознании наших дней в связи с развитием антропоцентрического подхода термин «дискурс» стал одним из наиболее употребительных, что является не просто данью моде, а знаменует собой новый взгляд на языковые единицы и явления [2, 116].

Генетически «исходным» типом дискурса, по словам В. И. Карасика, является повседневное общение: «Личностно-ориентированный дискурс проявляется в двух основных сферах общения – бытовой и бытийной, при этом бытовое (обиходное) общение представляет собой генетически исходный тип дискурса, а бытийное общение выражается в виде художественного, философского, мифологического диалога» [3, 239].

Для обиходного дискурса большое значение имеют функциональные слова, являющиеся одним из показателей его своеобразия. Система же единиц, основной задачей которых является организация дискурса, т.е. структурирование интеракции и ее модально-эмоциональное оформление, наиболее полно представлена в обиходном дискурсе.

Обиходный дискурс является непубличной коммуникацией, в которой важное место занимают эмоциональность и модальность, а для их передачи также необходимы определенные языковые средства [1, 5]. Значимость служебных слов для повседневного общения и недостаточное описание их коммуникативных функций обусловили актуальность нашего исследования, объектом которого является немецкоязычный обиходный дискурс, а предметом – частицы как служебные слова, выполняющие прагматические функции (структурирование интеракции, ее модальное и эмоциональное оформление и т.д.).

Для частиц немецкого языка выполнение прагматических функций является категориальным признаком, следовательно, их можно рассматривать в качестве служебных слов с первичными прагматическими функциями, которые в закодированном виде передают информацию о структурировании дискурса [4, 1018].

Дискурсивные частицы играют важную роль на всех этапах реализации процесса общения. Можно утверждать, что они эксплицитно управляют процессом общения, служат для выражения субъективного отношения говорящего к сообщаемому, организуют и направляют ход коммуникации, обеспечивают ее успешность.

По сравнению с письменным дискурсом, в устном дискурсе повышается роль контактоустанавливающих и собственно связующих средств, что обусловлено актуализацией межличностных отношений между коммуникантами, постоянным учетом роли адресата и говорящего, созданием атмосферы коммуникативного сотрудничества, а также стремлением компенсировать отсутствие графических средств членения дискурса.

Все вышесказанное повышает роль организующего начала дискурсивных элементов, т. е. частиц, через употребление которых можно глубже понять иноязычную культуру, прояснить для себя менталитет носителей языка.

Литература

1. Бабаева Р. И. Незнаменательная лексика в немецком обиходном дискурсе : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / Р. И. Бабаева. – М., 2008. – 42 с.
2. Власян Г. Р. Особенности функционирования маркеров англоязычного конверсационного дискурса / Г. Р. Власян // Вестник ИГЛУ. – Иркутск, 2011. - Т. 4, Вып. 16. – С. 115-121.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / Карасик В. И. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Eroms H. W. Diskurspartikeln und Satzmodalwörter / Eroms H. W. // Dependenz und Valenz. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006. – 2.Halbbd. - S. 1017-1036.
5. Verbitskaja T. D., Kulina I. G., Nikiforenko I. V. Modalpartikeln bei der Entwicklung der deutschen diskursiven Kompetenz : [методична розробка до практичного курсу німецької мови для студентів 2-го та 3-го курсів факультету романо-германської філології] / Verbitskaja T. D., Kulina I. G., Nikiforenko I. V. – Одеса : Атлант, 2012. – 36 с.

*В. В. Гамалія
м. Київ*

ПАУЗАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОЗВУЧЕНОГО РЕКЛАМНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищенням інтересу науковців до просодичної організації політичного, публіцистичного, рекламного, художнього та ділового типів дискурсу [0; 0; 0; 0]. Результати експериментально-фонетичних досліджень вказують, що кожен із цих типів дискурсу вирізняється специфічними інтонаційними параметрами.

В озвученій рекламі модифікації просодичних характеристик забезпечують досягнення її основних цілей: вплинути на слухача таким чином, щоб йому не лише запам'ятався рекламний ролик, але й відбулися зміни в його поведінці. За участю фразової просодії, разом із лексичними і граматичними засобами

відбувається також комунікативна об'єктивація інтенції мовця, здійснюється виділення основної і фонової інформації висловлювання.

Серед компонентів інтонації особливе місце в озвученому рекламному повідомленні належить паузі, оскільки саме за допомогою паузи здійснюється розподіл тексту на смислові та тематичні блоки (основну частину реклами та рекламний слоган). Крім того вживання актором реклами пауз різної тривалості підсилює семантичну значущість окремих фрагментів повідомлення.

Озвученим рекламним повідомленням притаманні паузи різної тривалості: надкоротка (до 200 мс), коротка (220-500 мс), середня (520-800 мс), довга (820-1200 мс) та наддовга паузи (від 1200 мс).

Аналіз озвучених рекламних текстів та тих самих текстів, прочитаних дикторами, довів, що паузальна організація озвученої реклами суттєво відрізняється від читання. Одержані дані свідчать, що для озвучених рекламних повідомлень, обраних для дослідження, притаманне вживання переважно коротких (28,3%) та наддовгих пауз (23,8%). Меншим виявився показник вживання надкоротких (15,7%) та довгих (17,9%) пауз, в той час як частотність вживання середніх пауз становить лише 14,3%.

Результати аудитивного та акустичного аналізів засвідчують, що надкороткі та середні за тривалістю паузи зустрічаються в озвученій рекламі й у читанні однаково часто. Значні відмінності стосуються переважно кількості коротких і наддовгих пауз. Згідно з результатами аналізу, прочитані дикторами тексти містять на 21,2 % більше коротких пауз, ніж ті самі озвучені рекламні тексти. В озвученому рекламному повідомленні короткі паузи допускаються переважно між синтагмами, натомість диктори використовують короткі паузи також між фразами та подекуди навіть між рекламними блоками. Наведемо декілька прикладів для ілюстрації особливостей поділу озвучених текстів за допомогою пауз, використовуючи такі позначки: хвиляста лінія (}) позначає надкоротку паузу; одна коса лінія (/) – коротку, дві косі лінії (//) символізують довгу паузу.

Реклама: *'Um} den vorhandenen 'Platz// optimal zu 'nutzen/, muss 'du} nur 'offen sein} und ein paar clevere kleine "Ideen haben //. Es geht dar'um/, ver'borgenen Platz} zu' finden// und zu 'nutzen// und 'Möbel auszusuchen//, die sich für "viele Sache eignen//.*

Читання: *Um den vorhandenen Platz optimal zu 'nutzen /, muss du nur 'offen sein} und ein paar clevere kleine "Ideen haben //. Es geht da'rum/, verborgenen Platz zu 'finden} und zu nutzen und Möbel 'auszusuchen/, die sich für viele Sache "eignen//.*

Порівнюючи наведені вище приклади, можна помітити, що для озвученого рекламного тексту характерна більш часта паузація, ніж для читання. Актор реклами, на відміну від диктора, використовує паузи для виділення ключових слів реклами. Так, у рекламі можна спостерігати паузу після слів *vorhandenen Platz*, завдяки якій мовець привертає увагу слухача до теми повідомлення, а саме раціонального використанню вільного простору. Крім того пауза, що з'являється на початку реклами, змушує аудиторію замислитись над тим, про

який саме простір йдеться, а отже, з перших секунд звучання рекламний ролик захоплює увагу потенційного споживача.

Тривалі паузи після слів *zu finden*, *zu nutzen* та *auszusuchen* також використовуються мовцем з прагматичною метою. Перераховуючи те, що повинен зробити слухач, а саме, знайти, та правильно використати простір, мовець закликає адресата реклами до дії.

На відміну від диктора, актор реклами робить паузу також після слова *nutzen*, яка може розглядатися як засіб підсилення акценту на слові *Möbel*, одному із семантичних центрів усього рекламного повідомлення. Як видно з прикладів, за допомогою пауз в озвученій рекламі виділяються саме ті частини, на які аудиторії варто звернути увагу. Використання пауз робить виступ спрямованим на адресата, що, безумовно, на якість та дієвість реклами.

Натомість організація прочитаного диктором тексту з меншою кількістю пауз характеризує повідомлення як таке, що не орієнтоване на публіку. Промовляючи текст майже без пауз, диктор не враховує фактор адресата, а просто озвучує інформацію, яка не сприймається слухачами. Крім того таке мовлення майже позбавлене акцентів та справляє враження монотонного.

Як видно з вищезазначеного прикладу, в озвученому рекламному повідомленні паузи можуть мати різну локалізацію і виникати на межі фонетичних слів, синтагм, фраз та між тематичними єдностями (на межі рекламних блоків). Тому в рамках дослідження здійснено аналіз паузальної організації озвученого рекламного з урахуванням розташування пауз в межах озвученого рекламного повідомлення. Згідно результатів аудиторського та інструментального аналізів, для сучасних озвучених рекламних повідомлень притаманні такі типи пауз відповідно до їхнього розташування у тексті: внутрішньосинтагменна пауза (відокремлює одне фонетичне слово від іншого); міжсинтагменна пауза (з'являється на межі синтагм); міжфразова пауза; пауза на межі рекламних блоків (між тематичними єдностями).

Результати експерименту доводять, що середня тривалість пауз в озвученому рекламному повідомленні залежить від того, де вони розташовані. Так, менш тривалими є внутрішньосинтагменні паузи, а більш тривалими – паузи, що вживаються наприкінці тематичної єдності.

Результатів аналізу свідчать, що типовим для озвученого рекламного повідомлення є використання довгої паузи перед слоганом для розрізнення основної та заключної частин реклами. Вживання довгої та наддовгої пауз перед слоганом можна пояснити також спробою звернути увагу реципієнтів саме на заключну частину реклами. Таку тенденцію встановлено майже в усіх (94,1 %) проаналізованих рекламних повідомленнях, де тривалість пауз варіює від 1,206 мс до 3,404 мс.

Отже, особливості розподілу пауз різної тривалості в озвученій рекламі суттєво відрізняють її від читання. Варто зазначити, що специфіка паузації рекламного повідомлення полягає лише не у кількості пауз та їх тривалості, а також у місці їхнього розташування. Зокрема, паузами завжди виокремлюються

ключові поняття реклами, зазвичай назву та головні якості рекламованого товару. При цьому актор реклами часто вживає паузу не після слова, на якому хоче наголосити, а перед ними. Такий прийом керувати увагою слухачів та утримувати її протягом усього рекламного ролика.

Література

1. Вольфовська О. О. Ритм політичної промови як виразник риторичної майстерності мовця / О. О. Вольфовська // Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І.Огієнка : Філологічні науки. - Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2012. – Вип.29. – С.92-94.

2. Гусева С. И. Коммуникативная перспектива высказывания иреализация сегментных единиц (экспериментально-фонетическое исследование на материале немецкого языка) : дисс....доктора филол. наук : 10.02.19 / Гусева С. И. – СПб., 2001. – 430 с.

3. Петренко І. В. Лінгвоакустичні характеристики паузації в сучасному англomовному лекційному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження чоловічого та жіночого мовлення в дидактичній сфері) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Петренко Інна Володимирівна. – К., 2000. – 210 с.

4. Сотников А. В. Просодичні засоби актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у британській політичній промові (експериментально-фонетичне дослідження) : дис...канд. філол..наук : 10.02.04 / Сотников А. В. – К., 2012. – 182с.

*І. М. Довгун
м. Київ*

ЗНАЧЕННЯ ДИСТРИБУТИВНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ МОРФОНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дистрибутивний аналіз є одним із основних методів визначення та класифікації мовних одиниць. Дистрибутивна методика базується на розподілі одиниць у потоці мовлення й вивченні їх розподілу відносно інших одиниць. Цей метод розробили представники американської лінгвістичної школи 40–50-х років нашого століття у руслі розвитку дескриптивної лінгвістики.

Відомо, що дистрибуція одного елемента може знаходитися в різних відношеннях до дистрибуції іншого однорідного елемента [1, 203]. Ю. С. Степанов під дистрибуцією розуміє сукупність оточень однорідних елементів, у яких вони зустрічаються. Вчений описав три типи дистрибуції мовних одиниць:

1. додаткову, коли два елементи ніколи не зустрічаються в однакових оточеннях;

2. контрастну, при якій дві одиниці зустрічаються в однакових оточеннях і виконують розрізнявальну функцію;

3. вільне варіювання одиниць, коли ці одиниці зустрічаються в одних і тих же оточеннях і не розрізняють при цьому звукових оболонок слів або значень, тобто вони є варіантами тієї самої одиниці мови [2, 230–235].

Незважаючи на те, що цей аналіз спочатку використовувався лише в фонології, про що свідчать праці його основоположників [3; 4; 5], дистрибутивний аналіз має велике значення для морфонологічного дослідження. Він дозволяє визначити правила функціонування морфонеми. У результаті такого аналізу ми можемо перерахувати всі можливі позиції для певної морфонеми та назвати ті позиції, в яких вона не зустрічається. Виняткове значення для морфонологічних досліджень має додаткова дистрибуція, яка є основою для визначення позиційних варіантів морфонеми, які належать до одного класу.

Оскільки морфонеми в морфах представлені фонемами, то, аналізуючи дистрибуцію голосних і приголосних морфонеми у кореневих морфемах, будемо беремо за основу наявність у сучасній англійській мові 20 голосних (12 монофтонгів, 8 дифтонгів) і 24 приголосних фонем й використовуємо транскрипцію, подану Міжнародною фонетичною асоціацією.

Голосні фонем:

1. Монофтонги /ɪ/, /i:/, /e/, /æ/, /ɜ:/, /ə/, /ʊ/, /u:/, /ɔ:/, /ʌ/, /ɒ/, /ɑ:/.
2. Дифтонги /eɪ/, /aɪ/, /əʊ/, /aʊ/, /ɔɪ/, /ɪə/, /eə/, /ʊə/.

Приголосні фонем:

1. Глухі /p/, /t/, /k/, /tʃ/, /f/, /θ/, /s/, /ʃ/, /h/.
2. Дзвінки /b/, /d/, /g/, /dʒ/, /v/, /ð/, /z/, /ʒ/.
3. Сонорні /m/, /n/, /ŋ/, /l/, /r/, /j/, /w/.

Систему морфонеми встановлюємо методом дистрибутивного аналізу в такій послідовності операцій:

1. транскрибування кореневих морфем знаками фонетичної транскрипції;
2. запис морфонеми у вигляді канонічної форми;
3. визначення дистрибуції кожної морфонеми в морфемах.

Оскільки морфонеми, що представлені однією, групою фонем, чи фонемним нулем, можуть займати будь-яке місце у морфемі, то голосні морфонеми беремо в наступних позиціях:

1. Голосні в анлауті V+C, V+CC, V+CCC.
2. Голосні в інлауті C+V+C, C+V+CC, CC+V+C, CC+V+CC, C+V+CCC, CCC+V+C, CCC+V+CCC, CC+V+CCC, CCC+V+CC.
3. Голосні в ауслауті C+V, CC+V, CCC+V.

Так само приголосні морфонеми:

1. Приголосні в анлауті C+V, C+VV, C+VVV.
2. Приголосні в інлауті V+C+V, V+C+VV, VV+C+VV, VV+C+V, V+C+VVV, VVV+C+V, VVV+C+VVV, VV+C+VVV, VVV+C+VV.
3. Приголосні в ауслауті V+C, VV+C, VVV+C.

Завдання полягає в тому, щоб показати, які з наведених моделей представлені в мові. Комбінація вважається допустимою навіть тоді, коли вона зустрічається один раз.

Даний аналіз дозволяє знайти відповіді на ряд запитань: які голосні та приголосні морфонеми представлені в словозмінній парадигмі англійської мови, перед і після яких приголосних або голосних фонем зустрічаються голосні морфонеми, та, навпаки, в яких оточеннях з'являються приголосні морфонеми.

Література

1. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Степанов Ю. С. – [4-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 312 с.
2. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания : учеб. пособ. [для студ. филол. спец. пед. ин-тов] / Степанов Ю. С. – [2-е изд.]. – М. : Просвещение, 1975. – 271 с.
3. Harris Z. S. Methods in Structural Linguistics / Harris Z. S. – Chicago : University of Chicago Press, 1951. – 384 p.
4. Hockett C. F. A Course in Modern Linguistics / Hockett C. F. – New York : MacMillan, 1958. – 621 p.
5. Hockett C. F. A System of Descriptive Phonology / Hockett C. F. // Readings in Linguistics: the development of descriptive linguistics since 1925; [ed. by M. Joos]. – Washington, D. C. : American Council of Learned Societies, 1958. – P. 97–108.

L. Ivashkevych
Kiev

FEMINISTISCHE WORTBILDUNG IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

Der öffentliche Kommunikationsraum war noch nie so zugänglich für breite Bevölkerungsschichten wie heute. Dadurch wächst die Zahl der Neologismen und okkasionellen Neuschöpfungen ständig, und die deutsche Sprache ist hier wegen ihrer reichen wortbildenden Möglichkeiten, vor allem durch das Potential der Komposita, in einer besonders günstigen Lage. Traditionell gehört eher die Politik zu den Feldern, wo am meisten sprachliche Neubildungen entstehen, so nennt die Gesellschaft für deutsche Sprache in ihrem letzten sprachlichen Jahresrückblick die Wörter „*GroKo*“ („*Große Koalition*“), „*Armutseinwanderung*“ und „*Ausschließeritis*“ unter den „Wörtern des Jahres“. Wie auch bei diesem „Wettbewerb“ überwiegen zusammengesetzte Substantive ebenfalls unter den im Rahmen des Projekts „Die Wortwarte“ festgestellten Neubildungen (vgl. „*der Mautminister*“, „*das Leiterloch*“, „*das Viralvideo*“ usw.). Die Zusammensetzung ist nicht nur in Bezug auf die Semantik ein sehr bequemes Wortbildungsmittel, sie entspricht auch der Forderung nach Sprachökonomie, und darüber hinaus erlaubt sie es auch, Emotionen und Bewertungen treffend auszudrücken [1, 357].

Einen besonderen Platz in den modernen Prozessen der Wortbildung nimmt nach unserer Ansicht das Wortgut, das infolge der Bemühungen um eine geschlechtsgerechte Sprache entstanden ist, ein.

Aus der Forderung nach einer geschlechtsbezogenen Korrektheit der Sprache hervorgegangen, wird die Tendenz zur Feminisierung der deutschen Sprache nicht nur in der Entstehung einzelner Neubildungen deutlich, sondern auch in Veränderungen hinsichtlich der Paradigmen. Die Eigenart der feministischen Wortbildung besteht vor allem in ihrem Systemcharakter, der daraus resultiert, dass feministische Neuschöpfungen nicht als Neubenennungen entstehen, die bestimmte inhaltliche oder konzeptionelle Lücken füllen, sondern eine alternative Redeweise ermöglichen. Damit ist verbunden, dass die Feminisierung nicht nur durch eine Doppelanrede (*Bürgerinnen und Bürger*), nicht nur durch Verbreitung des Suffixes *-in* für die Bezeichnung weiblicher Personen (*Kundin, RichterIn, ZimmerIn*), nicht nur in Form des Binnen-I für die gleichzeitige Benennung von beiden Geschlechtern (*AutorInnen, KünstlerInnen*), nicht nur in substantivischen Bildungen wie *Mitarbeitende* (statt *Mitarbeiter*), *Frauschaft* (statt *Mannschaft*) oder *Bauberechtigte* (statt *Baumann*) erfolgt, sondern auch Verben wie *vertöchttern* (statt *versöhnen*), Adjektive wie *bemenscht* (statt *bemannt*) oder Pronomen *jefraud* (statt *jemand*), *jedefrau* (statt *jedermann*), *frau* oder *mensch* (als Indefinitpronomen statt *man*) ins Leben ruft. Außerdem sind infolge der Anstrengungen, die Sprache geschlechtsgerecht zu machen, folgende Erscheinungen entstanden:

(1) Das weiss *jedeR, der oder die* ... (Die Wochenzeitung. — Nr. 10/2014, 06.03.2014);

(2) *Wer* einen Menschen aus Mordlust, Habgier ... *tötet*, wird wegen Mordes mit lebenslanger Freiheitsstrafe bestraft... (statt *Mörder*);

(3) *das stellvertretende Mitglied* (statt *der Stellvertreter*);

(4) *Bei Teilnahme* an... wird ein Unterhaltsgeld gewährt (statt *Teilnehmern* ... wird gewährt) usw. (Beispiele 2-4 wurden dem Bericht der Arbeitsgruppe Rechtssprache vom 17. Januar 1990 entnommen [3]).

Im ersten Beispiel sehen wir, wie die Idee der sprachlichen Emanzipation der Frau die übliche Schreibweise nicht nur durch das Majuskel-I, sondern auch durch das Prinzip der fakultativen Großbuchstaben am Wortende ändert. Die anderen Beispiele zeigen syntaktische Umschreibungen, die es zulassen, direkte Personenbezeichnung zu vermeiden und die besonders in die Rechtssprache einen breiten Eingang gefunden haben. Nennenswert scheint hier auch der Vorschlag der feministischen Sprachkritikerinnen zu sein, generisches Neutrum für personenbezeichnende Substantive einzuführen. So sollten z. B. die Bezeichnungen „*der Direktor*“ und „*die Direktorin*“ nur geschlechtsspezifisch gebraucht werden, für die geschlechtsneutrale Bedeutung sollte dagegen „*das Direktor*“ dienen.

Mit Rücksicht auf das oben Behandelte stimmen wir also der deutschen Linguistin Maria Pober zu, die behauptet, dass die Feminisierung der Sprache auf orthographischer, morphologischer, syntaktischer und semantischer Ebene erfolgt [2, 31]. Die Sprachwissenschaftlerin spricht sogar von einer „feministischen

Sprachvarietät“, die zumindest aus sprachwissenschaftlicher Sicht der Standardsprache gleichwertig sein sollte. Diese Idee der „feministischen Sprachvarietät“ korreliert mit der vorstehenden These von der geschlechtsbezogenen Umgestaltung der ganzen Kommunikationseinheiten, also mit der Verwirklichung der Idee der geschlechtlichen Korrektheit auf der Textebene. Relevant scheint es, die feministische Sprechweise vom Standpunkt der Sprachtätigkeit aus zu betrachten, die ihre Ziele hat und für die von ihren Subjekten entsprechende Mittel und Instrumente gesucht werden.

Eine weitere Besonderheit der feministischen Wortbildung besteht in der Tatsache, dass Neuschöpfungen nicht als Ergebnis freier kreativer Sprachtätigkeit, sondern durch eine *Ersatztechnik* entstehen. Als Grundlage für die Entstehung neuer Spracheinheiten dient hier fast immer die traditionelle „androzentrische“ Form, die in der neuen alternativen Variante semantisch negiert wird. Es ist einleuchtend, dass die Entfaltung der Idee der geschlechtsgerechten Gestaltung von Texten in Widerspruch mit der Abhängigkeit von den traditionellen sprachlichen Formen gerät. Einerseits spiegelt die Tendenz zur Feminisierung der Sprache gesellschaftliche Erfordernisse nach einer neuer Sprachbehandlung der Geschlechter wider, andererseits bleiben die alten sprachlichen Mittel der Geschlechtsbezeichnung stets mitgemeint, wenn auch durch neue Formulierungen ersetzt. Gerade diese Tatsache führt dazu, dass der sprachlichen Sichtbarmachung der Frau vorgeworfen wird, dass sie die Ungleichheit der Geschlechter betont statt sie aufzuheben [4].

Die genannte Erscheinung ist eng damit verbunden, dass sich die feministische Wortbildung auf die Form der Wörter konzentriert, wobei oft eben die *äußere* und nicht die innere Form eine entscheidende Rolle spielt. So betonen z. B. die von den Vertreterinnen der feministischen Sprachkritik vorgeschlagenen Pronomen *jefraud* oder *jederfrau*, oder Wörter wie *Frauschaft* die „männliche“ Komponente der traditionellen Wörter, die in ihrer Semantik eigentlich nicht aktualisiert wird. Das Digitale Wörterbuch der Deutschen Sprache bestimmt beispielsweise *die Mannschaft* als „Gruppe von Menschen mit gemeinsamer Funktion“, das Geschlecht wird also überhaupt nicht erwähnt. Als Unterbegriffe des Wortes werden unter anderem *Frauenmannschaft*, *Männermannschaft* und *Mädchenmannschaft* angeführt. Die Notwendigkeit, das Geschlecht zu präzisieren, zeugt davon, dass das Wort *Mannschaft* semantisch geschlechtsneutral ist, was auch die Etymologie des Wortes bestätigt: laut etymologischem Wörterbuch von Friedrich Kluge geht das Wort auf die Verallgemeinerung der Bedeutung „das Kollektiv“ zurück. So zieht hier die feministische Umdeutung eine Art Ad-hoc-Etymologie durch, indem sie gerade die formelle Komponente der Angehörigkeit zum männlichen Geschlecht semantisch in den Vordergrund stellt. Ähnlich werfen die Feministinnen dem Wort „*herrlich*“ Androzentrismus vor, obwohl es ursprünglich eine Weiterbildung von „*hehr*“ ("grau(haarig)", dann „ehrwürdig“, „vornehm“) war, und erst später auf Herr bezogen und entsprechend abgewandelt wurde. Auch beim Verb „*versöhnen*“ entdecken wir beim Nachschlagen im etymologischen Wörterbuch, dass es sich um eine Ableitung

vom Wort „*Sühne*“ („Genugtuung“, „Vergeltung“, „Versöhnung“) und nicht von „*Sohn*“ handelt.

Es wird darüber hinaus noch zu klären sein, inwiefern die fortlaufende Tendenz zur Feminisierung der Sprache mit dem Gesetz der Sprachökonomie und anderen Entwicklungstendenzen der deutschen Sprache korreliert.

Literatur

1. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс : учебник / Маргарита Петровна Брандес. — [3-е изд., перераб, и доп.]. — М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. — 416 с.

2. Pober, M. Gendersymmetrie. Überlegungen zur geschlechtersymmetrischen Struktur eines Genderwörterbuches im Deutschen / Maria Pober. — Würzburg : Königshausen & Neumann, 2007. — 561 S.

3. Maskuline und feminine Personenbezeichnungen in der Rechtssprache: Bericht der Arbeitsgruppe Rechtssprache vom 17. Januar 1990. — <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/12/010/1201041.pdf>

4. Thurner I. Der Gender-Krampf verhunzt die deutsche Sprache / Ingrid Thurner // Die Welt, 2. Februar 2013. — <http://www.welt.de/debatte/kommentare/article113305194/Der-Gender-Krampf-verhunzt-die-deutsche-Sprache.html>

*Г. Ю. Иванова
м. Кривий Ріг*

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСОБИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОЛОДІЖНІЙ МОВІ

Молодіжний сленг, як і будь-який інший, є тільки лексиконом на фонетичній і граматичній основі загальнонаціональної мови і відрізняється розмовним, а іноді й грубо-фамільярним забарвленням, має емоційний компонент в більшості випадків іронічний, зневажливий і оцінний. Їх експресивність спирається на образність, дотепність, несподіванку, іноді веселе спотворення. Звертає на себе також той факт, що сленгізми на позначення особи часто не мають конкретизації статі особи. Особливо ті, які характеризують людину з точки зору її соціальної поведінки, тобто гендерних ознак особи. Розглянемо особливості використання одиниць молодіжного сленгу на позначення особи. Для розгляду були взяті такі семантичні поля: сленгізми на позначення національної приналежності; сленгізми, що відображають зовнішність людини.

Розглянемо сленгізми, які використовує молодь у Німеччині на позначення національності людини. Для позначення жителів Японії молодь використовує редуковану форму слова *Japaner* з іноземним суфіксом *s*: *Japs* (*Japse*)- японець (японка). Для позначення росіянина серед молоді вживається власна назва, у даному випадку ім'я, яке, на думку німців, найпоширеніше у цій країні - *Iwan* – росіянин. Італійця у сленговій мові називають *Pizzabäcker* (пекар, який готує піццу), що й не дивно, за основу створення сленгізму була взята страва,

виробленням якою пишається Італія – піцца. Kanake – сленгізм для позначення темношкірого іноземця, Inselaffe – англієць [3].

Сленгову лексику для позначення зовнішнього вигляду людини розподілимо на сленгізми, які мають позитивне забарвлення та негативне забарвлення. Хоча, потрібно зазначити, що у словниках надається більше мовних одиниць з негативно забарвленою лексикою.

Позитивно забарвлена лексика: душка (гарний молодий парубок) – Softie, Sympathie; модник (модно-вдягнена людина) – Dandy; кадр (молодий парубок) – Тур; мачо – Chabo; Bunnychecker; статний хлопчина – Kante; накачаний хлопець – Ochse, Geiler Sportler; пташка, красотка (для позначення гарної дівчини) – Braut, Ding, Girl, Girlie, junges Gemüse, Torte, Mieze, Bunny, Tussi; гарна, симпатична дівчина, «симпатяга» – Keule, Bunny, «чіка» Chicka, Chickse; стильна дівчина – Chaya, дуже гарна жіноча дівчина – Plegerbella [3].

Для позначення зовнішнього вигляду особи у молодіжному сленгу більш актуальним є використання сленгізмів за негативним забарвленням: кишка (худа, висока людина) – Schmachtlappen; Lüftchen, Knäckebrötchen; інкубаторні люди (люди, що одягаються однаково) – die einen auf Partnerlook machen; жаба (негарна дівчина) – Eule, Besen, Gans, Schraube, Muchte; стара відьма – Alte Hexe; мегера – Megäre; фурія – Furie; стара карга – Alte Schachtel; жінка похилого віку, яка поводить себе як підліток – Rentnerbarbie; прищава груша (підліток, що страждає від проблем зі шкірою) – Eiterbirne, Blindenschrift, Clearasil-Testgelände; ряха (власник негарного обличчя) – Gesichtsbaracke; Gesichtskrapfen (Gesicht — обличчя, Krapfen — оладья); негарна дівчина – Kackbratze, Ökotante; грязнуля – Ferkel, Mistfink; особа з брудною головою – Wanderfritteuse (дослівно: пересуваюча фритюрниця); хиляк (квола людина) – Hemd, Weichei; мураха (про людину з великим носом) – Nasenbär; дівчина, яка має негарний Make-up – Pandabär.

Для позначення товстої людини у молодіжному сленгу існує велика кількість сленгізмів. Наприклад: Pommepanzer, Ausgefressen, Erzfresser, Überhangmandat, Bolle, Fettsack, Dicksack, Bratwurstfriedhof; свиня, з висячим животом – Hängebauchschwein; товста жінка – Knödelfee, Dönerfee; товста дитина – Happyfant [5].

Також потрібно виділити сленгізми, які можна віднести до нейтрально-забарвленої лексики. Наприклад, жінка з кучерями – Pusteblyume; білява жінка – Blöndchen; хлопець з довгим волоссям – Fuchs; особа з червоним, рудим волоссям – Kupferdeckel, Pumuckl, Ginger; особа з ірокезом – Schädelgebirge; лисий чоловік – Caillou, Deoroller; чоловік з бородою – Gesichtspullover, Gesichtspelzträger; дівчина, яка виглядає підлітком – Backfisch; пацанка – Balg; особа з пірсингом у носі – Abschlepp-Öse; людина з великими очима – Glubschi; людина з блідим обличчям – Vanillaface; власник мобільного телефону (айфону) – Scheibenwischer (склоочисник); афроамериканець – Schoko-Crossi, Bimbo [4].

Для позначення людей похилого віку молодь Німеччини використовує такі сленгізми: Fossil, Skeletti, Friedhofgemüse; група людей похилого віку - Krampfadern-Geschwader. За значенням, способом утворення і за функцією сленгізми на позначення особи представлені у Таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація сленгізмів на позначення особи

Сленгізми на позначення:	Сленгізм	Його значення	Критерій, узятий за основу
Сленгізми на позначення національної приналежності	Japs (Japse) Iwan Pizzabäcker Inselaffe	японець (японка) росіянин італієць (пекар, який готує піццу) англієць (острівна мавпа)	Япан – використання частини слова з додаванням іноземного суфікса s Іван – як розповсюджене ім'я у країні за діяльністю або за стравою, яку виготовляють у Італії за географічною приналежністю
Сленгізми на позначення професії	Bulle Bulleschwein Schankmoped Faltenbügler	полісмен (бик) полісмен (бик + свиня) офіціант (Schank – торгівля спиртними напоями, Moped – мопед) пластичний хірург (праска від зморшок)	відбувається метафоризація – порівняння з твариною, а саме биком метафоризація з негативним забарвленням метафоризація – порівняння з мопедом (тобто, офіціант швидкий мов мопед) + за основу узята діяльність – торгівля спиртними напоями метафоризація – порівняння з праскою, яка розгладжує

			зморшки, у даному випадку на лиці
Сленгізми, що відображають зовнішність людини	Dandy	модник (модно-вдягнена людина)	запозичення іншомовного слова (англ.)
	Ochse	накачаний хлопець (бик)	метафоризація – порівняння з сильною твариною биком
	Eule, Gans	жаба, негарна дівчина (сова, гуска)	метафоризація – порівняння з тваринами
	Schraube, Besen	жаба, негарна дівчина (швабра, гвинт)	метафоризація – порівняння з предметами ужитку
	Furie	фурія (зла, істерична, мстива жінка)	метафоризація – порівняння з персонажем давньоримської міфології. Фурія – богиня помсти
	Hemd	хияк (квола людина - сорочка)	метафоризація – порівняння з кремом від прищів Clearasil
Сленгізми на позначення рис характеру людини	Amöbe	нерухлива людина (амеба)	метафоризація – порівняння з одноклітинним біологічним організмом
	Allesintütenein-packer	педантична людина (пакувальник всього у пакети)	словоскладання + метонімія alles+in+tüten+Einpacker; перенос професії пакувальника на позначення особи
	Pfeife	донощик, стукач (свисток)	метафоризація – порівняння з предметом (свисток)
	Huäne	зла людина (гієна)	метафоризація – порівняння з твариною, а саме з гієною

	В.у.К (BrettvormKopf)	нетямуца людина	абревіація
--	--------------------------	-----------------	------------

Отже, для позначення особи молодь широко використовує як позитивно, так і негативно забарвлені лексичні одиниці молодіжного сленгу. Обидві групи часто включають сленгізми, які не мають окремих форм для позначення осіб чоловічої та жіночої статі. Існує одна назва і для чоловічого, і для жіночого роду. Це, на наш погляд, пояснюється тим, що номінації підлягає насамперед соціальна роль людини. Крім того, у підлітковому віці немає такого чіткого розмежування соціальних функцій представників чоловічої та жіночої статі, чим, власне, підкреслюється їх гендерна рівність.

Література

1. Агузарова К. Молодежный сленг. – [Электронный ресурс] / К. Агузарова. – Режим доступа : http://www.darjal-online.ru/2004_6/aguzar.shtml
2. Кузнецов С. А. Толковый словарь русского языка / Кузнецов С. А. – СПб. : Норинт, 2000. – 1536 с.
3. Коломиец Е. А. Русско–немецкий словарь современног омоложденного жаргона / Коломиец Е. А. – М. : Восток – Запад, 2005. – 336 с.
4. Левикова С. И. Молодежный сленг как своеобразный способ вербализации бытия. – Бытие и язык / Левикова С. И. – Новосибирск, 2004. – С. 167–173.
5. Немецкий сленг. Словарь-разговорник. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2008. – 221 с.

*О. А.Ковальчук
м. Київ*

ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ З ТОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Етимологія фразеологічних одиниць передбачає встановлення та описання джерел походження, зокрема, генетичного зв'язку між фразеологізмами та їхніми прототипами [2, 263]. Дослідження етимології фразеологічних одиниць із топонімічним компонентом сприяє розумінню їхньої «внутрішньої форми», їх правильного осмисленню на сучасному етапі розвитку мови. Воно є важливим для виявлення механізму їхнього семантичного розвитку, адже спосіб переосмислення фразеологічних одиниць обумовлюється характером їхньої генези [3].

Розуміння природи географічної назви як лінгвістичного та культурно-історичного явища дозволяє представити топонім як комплекс екстралінгвістичних (фонових) знань, асоціацій, уявлень про назву та об'єкт (за яким закріплений топонім), а також наявної лінгвістичної інформації про топонім [1, 339]. Дані фразеологічних, етимологічних, тлумачних словників і збірників прислів'їв, приказок та крилатих виразів свідчать про

те, що фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом у німецькій мові мають національно-культурну специфіку, де *національне* – це назви, що позначають характерні для даного народу реалії (національно марковані топоніми), а *культурне* – це мовні образи в їхньому відношенні до унікальних для даного етносу ситуацій, історичних подій тощо.

За даними фразеологічних словників більшість фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом залишаються на периферії словникового складу (мають позначки *selten, veraltend*) через те, що асоціативні зв'язки географічної назви невідомі й незрозумілі сучасному поколінню носіїв німецької мови (напр. *Anno Leipzig einundleipzig* – розм., жарт., застар., рідк. «дуже давно»). У таких випадках потрібен етимологічний аналіз, завдяки якому може бути встановлена мотивація власної назви й усієї фразеологічної одиниці в цілому.

З точки зору генези фразеологічні одиниці можна поділити на дві групи. У групі **національно-культурних** фразеологізмів з топонімічним компонентом виділяють наступні підгрупи:

1) фразеологічні одиниці, обумовлені соціально-історичними факторами: *Wir müssen nicht in das Zurzacher Schiff* – розм., жарт. «не будемо гнати коней; нема чого квапитись». Поява фразеологічного звороту пов'язана з Цурцахським ярмарком на Верхньому Рейні, який раніше був досить значною подією. Відвідувачі ярмарку повинні були прийти на берег у певний час, отже, мали поспішати, бо інакше вони ризикували пропустити корабель, який переправляв пасажирів лише один раз на день.

2) фольклорні, тобто звороти, які пов'язані з народними повір'ями, легендами, казками, байками, іграми:

J-n nach Buxtehude wünschen – розм. «посилати когось дуже далеко, ≅ до чорта». Український переклад відображає дещо інші образи сприйняття світу, ніж німецький оригінал: концепт «далеко» пов'язується, в першу чергу, з «чужим» простором, де живе нечистий дух. У німецькій мові назва маленького містечка у нижньосаксонському окрузі Штаде використовується у значенні «дуже далеко, де відбуваються дивні події». Щоб підкреслити неймовірність подій, які мають місце в Букстехуде, вираз часто має доповнення: *In Buxtehude, wo die Hunde mit dem Schwanz bellen* – букв. «дуже далеко, де собаки гавкають хвостом».

3) фразеологічні одиниці, які походять від літературних джерел (літературних цитат, авторських афоризмів, сентенцій тощо):

In der großen Seestadt Leipzig – букв. «у великому морському місті Лейпцигу». Це кажуть іронічно, бажаючи піддразнити мешканців міста, бо через Лейпциг не тече жодна річка. Вираз бере початок від жартівливого вірша Г.Й.Ганзена “Die Wassernot in Leipzig”.

У групі **міжкультурних** фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом виділяють наступні підгрупи:

1) фразеологічні одиниці, джерелом виникнення яких є антична міфологія:

Lethe trinken – висок. «забути про все на світі; канути в Лету». Лета, за грецькою міфологією – річка забуття в підземному царстві. Душі померлих, напившись з неї води, нібито забували назавжди про своє земне життя. Назва річки стала символом забуття. Звідси: *Lasst uns Lethe trinken!* – висок. «повернемо це в небуття! Забудемо про це!»

2) фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом, в основі яких полягає біблійна міфологія:

Sich nach den Fleischtöpfen Ägyptens zurücksehnen – літ., застар., рідк. «тужити за колишнім щасливим життям». Згідно з біблією ізраїльтяни скаржились на голод у пустелі, куди їх привели Мойсей та Аарон, і тужили за колишнім життям у Єгипті, де вони мали вдосталь м'яса та хліба.

Слід відзначити, що біблійні фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом, а також звороти, пов'язані з античною міфологією, історією та літературою мають відповідники в багатьох мовах. Наприклад:

нім. *Den gordischen Knoten durchhauen; Ägyptische Finsternis*

англ. *To cut the Gordian knot; Egyptian darkness*

франц. *Trancher le noeud gordien;*

рос. *Разрубить гордиев узел; тьма египетская*

укр. *розрубати гордіїв вузол; єгипетська темрява*

3) фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом, що запозичені з інших європейських мов:

а) які базуються на історичних подіях:

Sein Waterloo erleben – патет., рідк. «зазнати поразки у вирішальній справі». Ватерлоо, селище в бельгійській провінції Брабант, увійшло в європейську історію як остання, вирішальна битва, де Наполеон I. зазнав поразки.

б) пов'язані з казками, легендами, байками, баладами інших народів:

(*ein*) *Sesam, öffne dich!* – «(такий собі) Сезам, відчинися!». Вираз походить з відомої казки “Алі Баба і сорок розбійників” збірки східних казок “Тисяча й одна ніч” і позначає магичне заклинання, за допомогою якого відкривається скарбниця в горі.

в) запозичені з іншомовної художньої літератури:

Etwas ist faul im Staate Dänemark – розм., ірон. «не все гаразд у Данському королівстві; тут щось негаразд». Це калька цитати з трагедії В.Шекспіра “Гамлет” (пор. англ. «Something is rotten in the state of Denmark»). Славнозвісна цитата базується, як було доведено ще у 1904 р., на прикрій помилці в інтерпретації англійського оригіналу. В перекладі з англійської повинно бути: «*Es ist etwas krank im Kopf (Geist) von Hamlet*». Незважаючи на цю поправку, помилка в перекладі залишилась невиправленою, а вираз, що набув переосмисленого значення, збагатив німецьку фразеологію.

Етимологічні джерела фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом німецької мови дуже різноманітні. В основі низки фразеологізмів полягають літературні цитати й авторські афоризми. Джерелом виникнення багатьох фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом стали історичні події й факти, культурні й ділові контакти носіїв німецької мови з іншими народами. Суспільна практика, забуті на цей час традиції й звичаї покликали до життя багато національно самобутніх зворотів. Частина фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом сучасної німецької мови мала подібну форму ще за часів античності, однак у таких випадках пізніші запозичення більш імовірні, ніж безпосереднє походження. Можливо саме тому багато фразеологічних одиниць мають відповідники в інших мовах. Переважна більшість таких фразеологізмів бере початок з XV-XVII ст. і є нащадками класичної давнини.

Література

1. Горбаневский М. В. Лингвокультурология и топонимика: новый взгляд на природу географических названий / М. В. Горбаневский // Функциональная семантика языка, семиотика знаковых систем и методы их изучения : тезисы докладов международной конференции. – М. : Российский университет дружбы народов, 1997. – Ч. II. - С. 339-342.

2. Муравлева Н. В. Аппелятивация имени собственного и фоновые коннотации / Н. В. Муравлева // Коннотативный аспект семантики в немецкой лексике и фразеологии. – Калинин : Изд-во Калининского гос. ун-та, 1987. – С. 75-82.

3. Фірсова Ю. А. Утворення та розвиток фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом (на матеріалі німецької мови) / Ю. А. Фірсова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія : «Філологія. Педагогіка. Психологія.». – К. : Вид. центр КДЛУ, 2000. - Вип. 1. Мова, освіта, культура: Наукові парадигми і сучасний світ. - С. 196-204.

*М. О. Короленко
м. Хмельницький*

СИНТАКСИЧНІ ТЕСТИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Фразові дієслова є цікавим мовним явищем – синтаксично, морфологічно і семантично. Тому визначення фразових дієслів та їх класифікація викликає численні суперечки серед лінгвістів. Крім того, широке застосування подібних комбінацій в англійській мові та їх повна відсутність в українській мові змушує ESL (English as a second language) студентів уникати їх використання, що повинно звернути особливу увагу викладачів англійської мови на такі дієслова.

Фразове дієслово – це поєднання «простого», зазвичай односкладового, дієслова (що складається з одного слова, наприклад: *come, put, go*) і адвербіальної або прийменникової частини (наприклад: *in, off, up*), що представляє єдину семантичну та синтаксичну одиницю. Наприклад: «*come in*» – *входить*; «*give up*» – *відмовлятися, залишати*.

Фразове дієслово в англійській мові – це тип дієслова, що функціонує радше як фраза, ніж окреме слово. Т. МакАртур звертає увагу на те, що ці дієслова називають також багатьма іншими назвами, такими як: *verb phrase, discontinuous verb, compound verb, verb-adverb combination, verb-particle construction (VPC), AmE two-part word/verb* та *three-part word/verb* [3, 772].

Англійський лінгвіст Д. Крістал називає це мовне явище «*multi-word verb*», що найкраще описується як лексема, одиниця значення, яка може мати у своєму складі більше ніж одне слово [1, 118].

Прийнято вважати, що англійські «*multi-word verbs*» поділяються на три окремі підгрупи, які зазвичай називають одним словом – фразові дієслова. Ці підгрупи називаються: 1) *phrasal verbs* – безпосередньо фразові дієслова; 2) *prepositional verbs* – прийменникові дієслова; 3) *phrasal-prepositional verbs* – фразово-прийменникові дієслова, що складаються з трьох слів.

Таким чином, **фразовим дієсловом** є дієслово, зазвичай односкладове, що має при собі постпозитив, у ролі якого виступає прислівник, що збігається у формах з класом прийменників. Звичайним прикладом є дієслово «*to fix up*»: «*He fixed up the car*». Де слово «*up*» є незмінною часткою або прислівником, але не прийменником, тому що «*up*» може змінювати місце положення в реченні: «*He fixed the car up*». Цей рух прислівника «*up*» одразу ж відрізняє його від прийменника «*up*». А так як форми прислівника і прийменника є самі по собі ідентичними, можна легко сплутати фразове дієслово з дуже схожим на нього дієсловом – прийменниковим дієсловом.

Прийменникове дієслово має при собі додаткову прийменникову фразу. Дієслова руху є найбільш виразними прикладами. Наприклад, дієслово «*to go*» є неперехідним, і без контексту воно не може функціонувати у повному реченні, супроводжуване лише підметом. Не можна сказати «*I went*» і очікувати розуміння слухача без додавання прийменникової фрази місця, такої як «*I went to the store*». Прийменникові дієслова дуже легко одразу ж відрізнити від фразових дієслів з точки зору руху прийменників у реченні, так як прийменники не можуть займати місце після додатків. Не можна сказати «*I went the store to*», а отже «*went*» в цьому випадку є прийменниковим дієсловом.

Тому власне фразовими дієсловами називають переважно такі сполучення, у яких постпозитив належить до дієслова, а не до додатка, і становить з дієсловом єдине ціле, наприклад: «*give up (smoking)*». Але словник фразових дієслів містить як сполучення на зразок «*give up*», так і сполучення на зразок «*depend on*». Таким чином, дієслова, що потребують додатка з прийменником, теж належать до фразових дієслів, але не є власне фразовими дієсловами.

Сьогодні фразові дієслова як і раніше є досить продуктивними. Крім того, вони урізноманітнилися до більш складних форм, таких як **фразово-прийменникові дієслова** з трьох частин, що містять в собі дієслово, постпозитив і додаткову прийменникову фразу. Прикладами першого типу є «*put up with*» і «*do away with*», що кваліфікуються також як фразові дієслова, оскільки вони можуть бути перекладені окремими латинськими дієсловами як «*tolerate*» і «*abolish*», хоча їх постпозитиви не мають здатності рухатися: «*I put up with traffic every day*», але не *«*I put with traffic up every day*». Другий тип фразово-прийменникового дієслова в сучасній англійській мові має при собі рухомий прислівник біля прямого додатку іменникової фрази так само як і додаткову прийменникову фразу, як у: «*She fixed her friend up with her cousin / She fixed up her friend with her cousin*». Відмінністю цього типу від першого є рухомість постпозитиву, адже в цьому випадку є певний прямий додаток.

Відомий англійський науковець Дж. Сміт об'єднує разом такі дієслова у фразові: «*burn down*», «*come across*», and «*talk (someone) into*» [4, 140]. Однак, цей короткий приклад Дж. Сміта містить не тільки фразові дієслова, але прийменникові та фразово-прийменникові дієслова.

Таким чином, на основі властивостей фразових дієслів існують кілька синтаксичних тестів для розрізнення власне фразових та прийменникових дієслів. Синтаксичні тести можуть допомогти уникнути такої плутанини.

1. Рухомість прислівників: прислівники перехідних фразових дієслів можуть переміщуватися в позицію як перед, так і після прямого додатка, а це, в свою чергу, допоможе визначити чи є слово, що викликало труднощі, прийменником чи прислівником. Наприклад, «*I gave up the keys / I gave the keys up*». Постпозитив «*up*» у цьому випадку є прислівником, тому що він є рухомим. Якби він був прийменником, то не зміг би рухатися: «*I walked up the stairs*», але не *«*I walked the stairs up*». Важливо також мати на увазі, що рух прислівників зазвичай неможливий з герундієм: «*I gave up trying*» але не *«*I gave trying up*». Рух прислівників також обмежений займенниками: «*I helped her out*», але не *«*I helped out her*» [2].

2. Введення нових прислівників: прислівники не можуть бути розміщені всередині дієслівної фрази, що містить в собі дієслово, прислівник і додаток, але можуть зайняти місце перед дієсловом або в кінці: «*I help out Sheila often / I help Sheila out often / I often help out Sheila*», але не *«*I help often out Sheila / I help out often Sheila / I help often her out*». Однак між дієсловом і прийменниковою фразою можуть бути розміщені прислівники: «*I went quickly into the room*» [2].

3. Наголос: у фразових дієсловах прислівники наголошені, а прийменники завжди ненаголошені (якщо, звичайно, вони не підкреслені у вислові навмисне). Тому, можна сказати: «*I gave up the keys*» («*up*» тут наголошене, а отже це прислівник після перехідного фразового дієслова) або «*The plane touched down*» («*down*» тут наголошене, а отже це прислівник після неперехідного фразового дієслова). Справжній прийменник завжди

ненаголошений: «*I walked up the stairs*» (ненаголошений, а отже це прийменник прийменникового дієслова) [2].

4. Переклад/синонімія: фразові дієслова можуть бути замінені одним дієсловом, що має таке саме лексичне значення. Таким чином, «*give up*» можна замінити перехідним дієсловом «*relinquish*» або «*surrender*», в той час як «*touch down*» може бути замінене неперехідним «*land*». Така заміна, однак, є не зовсім надійною в якості єдиного або навіть основного методу синтаксичного тестування. Р. Квірк наводить приклад заміни прийменникового дієслова одним перехідним дієсловом. Наприклад, «*She looked after her son*» може бути замінено на «*She tended her son*». Очевидно, що «*after*» не є прислівником, так як він не достатньо наголошений і не може переміщатися [5, 1155-1156].

5. «Пасивізація»: перехідні фразові дієслова можуть бути вжиті в пасивному стані з двох причин: вони перехідні і мають здатність до логічної інверсії підмета і додатка, а також така зміна не порушує синтаксичної моделі прийменникової фрази. Таким чином, речення «*I gave up the keys*» може бути вжито у пасивному стані: «*The keys were given up by me*». Однак, прийменникове дієслово не допускає вживання в пасиві: «*The stairs were walked up by me*», хоча навіть «*to walk up*» могло б бути замінено на перехідне дієслово «*to ascend*», яке, в свою чергу, могло б бути використане у пасивному стані [2]. І, як стверджує Квірк, прийменникові дієслова останнім часом таки широко вживаються в пасивному стані [5, 1156-1157].

Отже, існують різні думки з приводу віднесення прийменникових дієслів до фразових. Проте, як вважає більшість науковців, прийменникові дієслова є окремим класом дієслів, зважаючи на певні їх властивості, на основі яких існують кілька синтаксичних тестів для розрізнення власне фразових та прийменникових дієслів.

Література

1. Crystal D. Cambridge Encyclopedia of the English Language / Crystal D. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 505 p.
2. Lamont G. J. M. The Historical Rise of the English Phrasal Verb [Електронний ресурс] / Lamont G. J. M. – Режим доступу : <http://homes.chass.utoronto.ca/~cpercycourses/6361lamont.html>
3. McArthur T. The Oxford Companion to the English Language / McArthur T. – Oxford : Oxford University Press, 1992. – 1184 p.
4. Smith J. A Historical Study of English: Function, Form and Change / Smith J. – Boston : Houghton Mifflin, 1925. – 299 p.
5. Quirk R. A Comprehensive Grammar of English Language / R. Quirk, S. Greenboun, G. Leech. – London : Longman Group Ltd., 1985. – 1779 p.

ВИКОРИСТАННЯ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ У ПРОМОВАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ЖІНОК-ПОЛІТИКІВ

Публічне мовлення – один зі способів масового оприлюднення ідей та переконання аудиторії. Такий його різновид як політична промова дозволяє політикам розширити сферу свого впливу. За допомогою виразних засобів можна передати тонкі відтінки значень, які, однак, відбиваються на сприйманні того, про що оратор повідомляє у своїх виступах. Разом з тим, проблема мовного впливу політичних промов та виразних засобів для його реалізації потребують подальшого вивчення, що визначає актуальність роботи.

Метою роботи є дослідження виразних засобів у політичних промовах Хілларі Клінтон, Колдолізи Райс та Вікторії Нуланд. Об'єктом наукового дослідження є політичні промови Х. Клінтон, К. Райс та В. Нуланд.

Політична промова — це заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ з позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін [3]. Оскільки основною метою політичної промови є здійснення впливу на аудиторію та завоювання її підтримки, кожен політик стикається з необхідністю вибору тих мовних засобів, які найкращим чином представлять його позицію. В цьому аспекті велику роль відіграють лексико-стилістичні художні засоби.

Одним із найпоширеніших засобів створення виразності та образності у публічних промовах є **метафори**, за допомогою яких певні слова розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю [3, 55]. Аналіз досліджуваних промов американських жінок-політиків показав, що серед розглянутих ораторів найбільш характерним використання метафори є для Кондолізи Райс. Проаналізуємо приклади:

He [J.Bush] recognizes that the magnificent men and women of America's armed forces are not a global police force; they are not the world's 911. He will keep faith with them because they are the strongest shield and the surest sword in the maintenance of peace (Remarks by Condoleezza Rice at the Republican National Convention).

В наведеному уривку К. Райс висловлює позицію Дж. Буша щодо зовнішньої політики сполучених штатів та значення збройних сил на світовій арені та континенті. Політик стверджує, що Збройні сили Америки не повинні грати роль світової поліції або служби порятунку, проте вони є щитом та мечем, котрі допомагають оберігати мир. Таким чином, співставлення характерних рис воєнних та меча зі щитом надають метафоричності висловлюванню.

Наступний приклад, у якому Кондоліза Райс говорить про досвід Сполучених Штатів на шляху до встановлення демократії, містить дві метафори:

*But even with its flaws, this unique American experience provides a **shining beacon** to peoples who still suffer in places where ethnic difference is a **license to kill** (Remarks by Condoleezza Rice at the Republican National Convention).*

Політик співставляє демократію з сяючим маяком, що уособлює надію для мешканців інших куточків планети, де етнічні розбіжності ще і досі можуть оправдовувати вбивство. Таким чином, етнічна приналежність порівнюється з ліцензією на вбивство, що створює метафоричний ефект.

Ще одним потужним стилістичним засобом політичних промов є **метонімія**, за допомогою якої значення слів переноситься з певних явищ та предметів на інші за суміжністю [4, 168]. Так, наприклад, Кондоліза Райс у своїй промові характеризує багатонаціональність Сполучених Штатів таким чином:

*He [J.Bush] realizes that we are a nation that has been forged, not from common blood, but from common purpose, that **the faces of America are the faces of the world** (Remarks by Condoleezza Rice at the Republican National Convention).*

В даному випадку метонімія базується на тому, що обличчя узагальнюють цілісний образ самих американців. Так само як їхні лиця є різноманітними, диференційованим та різноетнічним є і населення, що відображає людей з усіх куточків планети, зібраних на одному континенті.

Необхідно також звернути увагу на використання **гіперболи** – художнього засобу, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета або явища задля особливого увиразнення художнього зображення [4, 164]. Розглянемо приклад її використання у виступі Х. Клінтон:

*How fortunate we are, indeed, to live in the **most diverse, dynamic and beautiful state** in the entire union (Hillary Clinton's Victory Speech).*

Як сенатор від штату Нью-Йорк, Х.Клінтон характеризує його з позитивного боку, навмисно прибільшуючи ступінь інтенсивності висловлювання задля здобуття симпатії аудиторії.

Стилістичний прийом, що займає окреме місце серед засобів виразності у проаналізованих політичних промовах, це **епітет**. Як суб'єктивна характеристика певного явища або об'єкта, він може надавати висловлюванню значної експресивності та привертати увагу до певної специфічної риси об'єкта. Розглянемо деякі приклади використання цього стилістичного засобу у промовах жінок:

*To achieve this **bold** mission, America needs equally **bold** diplomacy (Remarks by Condoleezza Rice at Georgetown School of Foreign Service).*

В наведеному уривку Кондоліза Райс говорить про подолання тиранії у світі, задля чого необхідні сміливість та сила. Повторюваний епітет *bold*, що описує характер цієї місії та дипломатії, підкреслює важливість та емоційність сказаного.

Наступний приклад із промови Хілларі Клінтон характеризує Джозефа Лібермана, кандидата у віце-президенти 2000 року:

I first met Joe Lieberman 30 years ago when Bill and I were law students. We saw then what America sees now – a person of uncommon wisdom and integrity (Hillary Clinton's Convention Speech).

Бачимо, що інвертований епітет *a person of uncommon wisdom and integrity*, виражений постпозитивним атрибутом, підкреслює мудрість та чесність політика, вихваляючи його в очах виборців.

Антитеза застосовується для підкреслення контрасту між об'єктами або явищами, що стає в нагоді для завоювання симпатії аудиторії. Розглянемо цей прийом на прикладі промови Хілларі Клінтон «United We Can Build a Better America». Весь запропонований уривок базується на використанні антитез. Х.Клінтон протиставляє політику Дж. МакКейна політиці Б.Обами, наголошуючи на перевагах останнього:

Now, John McCain is my colleague and my friend. He has served our country with honor and courage. But we don't need four more years . . . of the last eight years. More economic stagnation ...and less affordable health care. More high gas prices ...and less alternative energy. More jobs getting shipped overseas ...and fewer jobs created here [...] More war . . . less diplomacy. More of a government where the privileged come first ...and everyone else comes last.

Таким чином, навіть підкресливши повагу та доброзичливе ставлення до свого політичного опонента, Х. Клінтон вщент розкритикує його далі, використовуючи антитезу.

Таким чином, можемо зробити висновок, що образність у політичних промовах американських жінок-політиків досягається за рахунок використання великої кількості метафор, метонімії, гіпербол, епітетів та антитез. Яскраві образи, які з їх допомогою створюють політики, впливають на сприймання їх комунікативного іміджу як позитивного та сприяють довірливому ставленню до того, про що вони говорять.

Література

1. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : [учбово-методичний посібник] / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. - 240 с.
2. Лотоцька К. Я. Стилїстика англійської мови : [навч. посібник] / Лотоцька К. Я. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 254 с.
3. Мацько Л. І. Риторика / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/ritorika/ritorika_-_oliynik_ob
4. Мороховский А. Н. Стилїстика англійського язика / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева. – Киев : Вища школа, 1984. – 278 с.

ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ НЕОЗНАЧЕНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ XIV-XVII СТОЛІТЬ

Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується підвищеним інтересом до проблеми категорії неозначеності та її місця в англійській мові. Це прямо пов'язано із світоглядом людини, коли деталі навколишнього середовища розглядаються як відомі, означені або невідомі, неозначені. Категорія є темою дослідження численних зарубіжних [3, 4] та українських [1, 2] науковців. Функціонування категорії в реченні вимагає особливої уваги.

Дослідження базується на роботах ранньоновоанглійського письменника У. Шекспіра та середньоанглійського поета Дж. Чосера. Формальним маркером категорії неозначеності в середньоанглійській, а також у ранньоновоанглійській мовах є неозначений артикль. У ранньоновоанглійському реченні прослідковується тенденція використання неозначеного артикля на позначення нової інформації, що в свою чергу маркує фокус речення. У більшості випадків (наприклад, 82,6% в «Сон літньої ночі», 77% в «Комедії помилок») речення із прямим порядком слів містять неозначений артикль із фокусуєчими властивостями. У реченнях із непрямым порядком слів неозначений артикль із більшою вірогідністю маркує стару інформацію, позначаючи топик речення, як у прикладі (1):

(1) *“What answer, sir? when spoke I such a word?”*

Приклад (1) має непрямої порядок слів за структурою VSO, а невизначений артикль маркує контекстуально стару інформацію, презентуючи топик речення – *“a word”*. Однак, в середньоанглійській мові неозначений артикль маркує контекстуально нову інформації майже у всіх випадках, є невелика вірогідність маркування ним топіку у реченнях як із прямим порядком слів, так і з непрямої.

Окрім формальних маркерів категорії неозначеності, існують і інші способи вирізнення категорії в англійській мові. Контекстуально, категорія може бути виражена різними частинами мови. Наприклад, номінальними частинами речення як *“minority”*, *“some”*, *“somebody”* і т.д. У ранньоновоанглійській мові виявляється вища вірогідність маркування номінальними елементами топіку речення у порівнянні із середньо англійською мовою; хоча займенник *“some”* маркує топик у реченнях із прямим порядком слів у 44% випадків у середньо англійських реченнях. Іншими засобами вираження категорії неозначеності, що знаходимо як у середньо- так і ранньоновоанглійській мовах є: прикметник (*“endless”*), прислівник (*“a little”*). Наприклад (2):

(2) *“And in this wise thise lordes, alle and some,
Been on the sonday to the citee come.”*
(*And in this manner nobles all and some*

Had on that Sunday to the city come)

Приклад (2) взятий із «Кентерберійських оповідань» Дж. Чосера. Найчастіше неозначений займенник *some (som)* займає фінальну позицію у середньоанглійському реченні. У прикладі (2) він виступає у ролі додатка у фразі “*alle and some*”. Речення (2) має порядок слів OSV, фраза “*nobles alle and some*” маркує топик речення, конкретизуючи стару інформацію, у той час як фокус речення “*had to the city come*”.

Таким чином, у порівнянні із середньоанглійським реченням, ранньоніованглійське виражає більшу вірогідність вираження топіку речення маркерами категорії неозначеності, особливо у реченнях із непрямим порядком слів. Існує тенденція для всіх засобів вираження категорії неозначеності (номінальні частини речення, неозначений артикль, деякі прислівники, прикметники) маркувати контекстуально нову інформацію, представляючи фокус речення.

Література

1. Воронцова Г. Н. Об артикле в английском языке / Г. Н. Воронцова // Иностранные языки в высшей школе. – М. : Высшая школа, 1964. – Вып. III. – 436 с.
2. Грижак Л. Мовно-прагматичні чинники категорії означеності/неозначеності в англійській мові / Людмила Грижак // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 75(2). – С. 51–54.
3. Hawkins J. Definiteness and Indefiniteness: A Study in reference and grammatically prediction. – London : Croom Helm, 1978. – 316 p.
4. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles, VII: Syntax. Completed and edited by Niels Hafslund / Jespersen O. – Copenhagen : Einar Munksgaard, 1954. – 704 p.

*Н. М. Магас
м. Івано-Франківськ*

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МЕНТАЛЬНИХ СТАНІВ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Своїм революційним дослідженням лінгвістичної природи метафори Дж. Лакофф та М. Джонс зробили значний вклад у розвиток когнітивної науки, наочно підтвердили, що метафора є постійною складовою нашого щоденного буття і не лише в мові, а думках і діях.

На думку Б. Л. Уорфа, наш лінгвально-детермінований світ мислення напряму співвідноситься із нашими культурами та установками [5, 76], тобто мовно-мисленнєві моделі слугують не лише джерелом знань про конкретну націю чи культуру, але і певним чином впливають на свідомість їх носіїв.

Національно-мовна картина світу тією чи тією мірою «спроєкована» на всі рівні мовної системи, однак розбіжності між відтворенням дійсності у

різних мовах особливо помітні в лексиці [3, 30]. Багато метафор яскраво виявляють свою образність, оновлюють словник, художньо вмотивовують перенесення дій та ознак з одних об'єктів на інші. Проте від частого вживання значна частина їх втратила вмотивованість, узвичаїлась у потоці мовлення, вже не усвідомлюється як образний засіб. Однак ці «стерті» метафори за уважного розгляду виявляють свою внутрішню красу й неповторність; саме вони відтворюють мовну картину світу як фіксовану, таку, що увійшла у свідомість народу – носія мови. В таких метафорах відбивається спосіб мислення, особливості національної ментальності, світорозуміння [3, 112]. Віддзеркалюючи ментальність і духовність метафори маніфестують риси національного характеру, умонастрої народу, а тому саме їх лінгвістичний аналіз дає можливість відтворити реальний портрет особи як носія мови. На підтвердження підтримки цієї ідеї російський лінгвіст та співавтор «Словника російських політичних метафор» А. М. Баранов перефразував відому приказку: «Скажи мені, які метафори ти вживаєш – і я скажу тобі, хто ти» [1, 36].

У дослідженні особливостей семантики метафор на позначення ментальних станів англійської мов використовуємо пропозиційну модель метафори, запропоновану А. Мар'янович-Шейн, котра розглядає метафори як пропозиції, абстрактні одиниці логічного чи семантичного аналізу. Пропозиції подібні до «ідей» або «повідомлень», але на відміну від них – більш структуровані. У широкому значенні пропозиції складаються з основного аргументу і його предикації. Вони, висуваючи теми або референції в дискурсі, даючи коментарі щодо цих референтів, виступають одиницями однієї прагматичної функції. У вузькому значенні пропозиції співвідносяться з функцією створення коментарів. Так, відношення аргумент – предикат, пресупозиція – пропозиція, тема-коментар розглядаються як єдиний процес створення нового судження [6, 3-4].

Пропозиція розглядається в широкому значенні як цілісний процес утворення висловлювання, тобто встановлення тем (аргументів) та коментарів (предикатів) стосовно цих тем. Отже, погляд на метафору як пропозицію дає можливість дослідити механізм утворення нових значень.

Описуючи ментальні стани за допомогою метафор у сучасному англійському дискурсі автори звертаються до розчленування єдиної думки на дві або й більше частин, формуючи два або й більше образів однієї людини, які хоча і співіснують в одній фізичній оболонці, але не завжди однаково реагують на оточуючий світ. Так, приміром, у висловленні *One part of Mike knows that Sally has left for good* (J. Barnden), *With one part of her be mused and disorientated minds he knew that she must call a halt — right now!* (British National Corpus) суб'єкт Майк зображений через дві особи, одна з яких вбачає у від'їзді Саллі тільки зміни для неї на краще, а інша – не може змиритися з цією думкою. Тобто через метафору виражається внутрішній конфлікт героя, а сам суб'єкт допускає існування двох ментальних просторів, через призму яких він і

сприймає навколишній світ. *One part of her could not believe it was happening, and perhaps that was why she did not resist* (British National Corpus).

У психології стан сприйняття поточних подій власного життя, ніби «зі сторони», коли людина має можливість тверезо оцінити їх, і, як наслідок, реагувати на загрозу з «холодним розрахунком», відомий як дисоціація [4, 14]. Так М. М. Гордєєв висловлює припущення про те, що феномен дисоціації впритул пов'язаний з ідеями частин особистості або навіть особистості усередині людини, які заховані в несвідомому [2, 118].

Отже, феномен дисоціації як захисного механізму психіки, коли людина починає сприймати те, що відбувається з нею так, ніби воно відбувається не з нею особисто, а з кимось іншим, зафіксований на метафоричному рівні сучасного англomовного дискурсу, як-от: *And, although one part of her found it deeply frustrating, at another level Folly was grateful for his restraint* (British National Corpus).

Література

1. Баранов А. Н. Метафорические грани феномена коррупции / А. Н. Баранов // *Общественные науки и современность*. – 2004. – №2. – С. 70 - 79.

2. Гордєєв М. Н. Классический и эриксоновский гипноз: практическое руководство / Гордєєв М. Н. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2001. – 240 с.

3. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : [навч. посіб.] / Кононенко В. І. – К. : Вища шк., 2008. – 327 с.

4. Мак-Вильямс Н. Психодинамическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе [Электронный ресурс] / Мак-Вильямс Н. – М. : Класс, 1998. — 480 с. Режим доступа:

http://lib.aldebaran.ru/author/makvilyams_nyensi/makvilyams_nyensi_psihoanaliticheskaya_diagnostika_ponimanie_struktury_lichnosti_v_klinicheskom_processe/makvilyams_nyensi_psihoanaliticheskaya_diagnostika_ponimanie_struktury_lichnosti_v_klinicheskom_processe__14.html

5. Уорф Б. Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Л. Уорф // *Зарубежная лингвистика 1 : Новое в лингвистике : Избранное* [пер. с англ. Ю. К. Лекомцева, общ. ред. В. А. Звегинцева и Н. С. Чемоданова]. – М. : Изд. группа «Прогресс», 1999. – С. 58-91.

6. Marjanovic-Shane A. Metaphor – a Propositional Comment and an Invitation to Intimacy [Электронный ресурс] / Marjanovic-Shane A. // *The IInd Conference for socio-cultural research*. – Geneva, 1996. – P. 4-39. – Режим доступа: <http://www.speakeasy.org/~anamshane/intima.pdf>

ДІЄСЛІВНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ОЦІННО-ЕКСПРЕСИВНОЇ ОЗНАКИ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ

Семантика слова являє собою не просту суму компонентів, а певним чином організовану структуру, ядром якої є концептуальне значення. Крім концептуального значення слово може мати конотативне значення, яке, як правило, не фіксується у словниках, але проявляється при функціонуванні слів у живій мові або в письмовому тексті. У лінгвістичній літературі широке застосування знайшов термін "конотація". Конотативні значення (співзначення) несуть інформацію про місце одиниці у мовній системі - повідомляють про тип мовної сфери або про джерело мови, конотація - це супутні семантичні або стилістичні відтінки для вираження різного роду «експресивно-емоційно-оцінних обертонів» [2, 203-204]. Складність аналізу конотації полягає в тому, що при одностайному визнанні цього явища не розроблена єдина система підходу до явища конотації.

Так, І. Арнольд виділяє чотири види конотацій: емоційну (висловлює якусь емоцію чи почуття), оцінну (висловлює позитивне чи негативне судження про те, що називає мовна одиниця), експресивну (мається на увазі образність, яка посилює те, що називається в слові) і стилістичну (характерність для певних функціональних стилів і сфер мови). Вона розглядає конотацію як частину системного значення знака. Конотація, як і будь-який інший компонент значення знака, може бути і узуальною, і оказіональною, але її сутність не зводиться до ситуації [1, 108]. На думку Е. Різель в парадигматичному аспекті існує три компоненти стилістичного значення: функціональний (сфера вживання), нормативний (місце слова на шкалі стилістичних рівнів), експресивний (наявність або відсутність підвищеної виразності) [5, 35-37]. Іншу концепцію пропонує М. Кожина. Вона виділяє три основні види конотації: власне-емоційно-експресивну, коли оцінка і відношення до змісту мовної одиниці укладені в самому її значенні; умовно-традиційно-експресивну (у самому логічно-понятійному значенні безпосередньо не укладена оцінка); власне-функціональну (віднесеність до сфери вживання) [4, 33-34]. Систему конотацій описує і В. Говердовській, розподіляючи при цьому 15 видів конотацій на 3 основні сфери, спрямовані на: внутрішній світ людини (експресивно-оцінний тип), на мову (контекстний тип) і на зовнішню, по відношенню до мови, діяльність (історико-культурний тип) [3, 4].

Дивлячись на цю далеко не повну картину поглядів на конотацію, можна зробити висновок про те, що проблема розробки системи конотацій ще чекає свого вирішення. З іншого боку, труднощі виникають ще й тому, що методика виявлення конотацій того чи іншого роду досі не розроблена, також часто важко буває окреслити межі денотативного і конотативного значення. У теорії денотативна і конотативна величини різного порядку і несумірні. Насправді

вони взаємопроникні; далеко не завжди можна вирішити, де закінчується денотативне і починається конотативне значення. Беручи до уваги ці труднощі, стає очевидною необхідність подальшого вивчення проблеми конотації.

Нижче представлена спроба розглянути конотативний аспект дієслова. Дієслово, звернене, насамперед до форм екзистенції матерії, до руху в часі і просторі, формує на основі своєї дієслівно-понятійної ознаки значення, які докорінно відрізняються від предметних. Називаючи дії та стани, дієслово характеризується такими значеннями, які відображають характер дії, особливості протікання, її джерело і кінцевий результат. Характер дієслівної дії визначають семантичні властивості дієслова, де основу семантичної структури становить співвідношення його денотативних і конотативних компонентів.

Серед дієслів у лексичній системі німецької мови можна виділити наступні групи дієслів:

1. нейтральні дієслова, тобто ті дієслова, у яких відсутнє конотативне значення:

abästen (sw. V.; hat) *einen Baum von [uberflussigen] Asten befreien; einen defallten Baum a.*

abzwingen (st. V.; hat): *von jmdm., sich od etw. durch Zwang erhalten, jmdm, sich abnötigen, abbringen: dem Gegner, Bewunderung a.; ich zwang mir ein Lächeln ab .*

abzäumen (sw. V.; hat): *einem Reit-od. Zugtier das Zaumzeug abnehmen.*

2. дієслова, які мають і денотативне і конотативне значення, наприклад:

abreisen (sw. V.; ist): *1. eine Reise antreten: überstürzt, in aller Frühe nach München a. 2. die Rückreise antreten, einen Aufenthalt beenden u. abfahren: unser Besuch reist morgen ab; 3. intr 1. eine Freiheitsstrafe antreten. 4. sterben. Auffassung vom Tod als einer Reise ins Jenseits.*

abrutschen (sw. V.; ist): *1.abgleiten (1a), abwärts od. seitwärts rutschen: vom Beckenrand a.; das Messer ist mir abgerutscht. 2. a) nach unten rutschen: Erdmassen sind abgerutscht; b) nachlassen, schlechter werden: seine Leistungen rutschen immer mehr ab; c) [moralisch] herunterkommen: sie ist völlig abgerutscht.*

absägen (sw. V; hat): *1. durch Sägen entfernen, abtrennen: einen Baum, einen Ast a. 2. (Ugs.) von seinem Posten entfernen, um seine Stellung bringen; jmdm. Kundigen: einen Beamten, den Trainer a.. abschiessen (st. V.; hat) 1. a) loßschiessen, abfeuern: einen Pfeil, Torpedo a.; Ü wütende Blicke a.; die Reporter schossen ihre Fragen ab; 2. a) [hinterlistig] durch Schiessen töten: krankes Wild a.; zum Abschiessen sein (salopp; äusserst unsympapisch sein); b) (ugs.) aus seiner Stellung entfernen: einen Politiker a.*

3.дієслова з експлікованою конотативною інформацією в словникових статтях:

abledern (sw.V.; hat): *1. (veraltend) einem Tier das Fell abziehen: Ü durch den heftigen Aufprall war die Haut völlig abgeledert (ugs.; abgeschürft). 2. (Landsch.) heftig verprügeln; jmdn. a. 3. (Ugs.) etw. mit einem Ledertuch trockenwischen u. Blank putzen: den gewaschenen Wagen a.*

schröpfen (sw. V.; hat) 1. (Ugs.) jmdm. mit List od. Geschick unverhältnismässig viel Geld abnehmen: sie haben ihn beim Skat ordentlich erschöpft.

У семантиці дієслів можна виділити наступні конотативні компоненти: функціональний, нормативний, експресивний. В порівнянні з стилістично нейтральними дієсловами дієслова стилістично марковані (розмовні, просторічні, грубо-просторічні, книжкові) володіють великим обсягом інформації у зв'язку з їх більш складною семантичною структурою, що включає крім денотативних також конотативні компоненти. Відповідно до класифікації функціональних стилів, запропонованої О. Ахмановою [2, 76], всі досліджені дієслова можуть бути віднесені до обігово-побутового і художньо-белетристичного стилів. У відношенні до норми літературної мови конотативне забарвлення дієслів визначалося за шкалою: підвищена, літературна (нейтральна), літературно-розмовна, фамільярна, грубо-розмовна. Специфіка функціонального стилю визначає специфіку та інвентар словотворчих елементів, типів і моделей його складових. Особливістю розглянутих дієслів є наявність у більшій кількості дієслів службової морфеми, вираженої відділеним префіксом "ab-". Визнання системності лексики дозволяє розглядати слово в одному з його значень як одиницю «лексико-семантичної системи мови». Теорія семантичного поля дозволяє виділити в словниковому складі мови об'єднання слів за їх семантичною близькістю. Загальноприйнятої класифікації дієслівної лексики, як відомо, немає, та й навряд чи вона взагалі можлива, бо будь-яка класифікація обумовлюється певними принципами і аспектами, а вони визначаються цілями і завданнями дослідження.

При класифікації дієслівної лексики в семантичному аспекті використовувався денотативний принцип. За денотативним підходом враховується, перш за все, природний поділ предметів, ознак, властивостей, дій, процесів, подій, станів. У складі дієслівної лексики вже давно виділяються і вивчаються такі групи слів, як дієслова руху, дієслова мовлення, дієслова почуття, дієслова сприйняття, дієслова мислення, дієслова звучання, завершення дії і деякі інші. Виділення таких класів спирається на інтуїцію мовців, на їх знання про реальну дійсність, тобто в кінцевому підсумку на екстралінгвістичні фактори. Критерієм виділення «лексико-семантичної групи» є наявність в той чи інший період вільних смислових зв'язків між словами на лінії їх лексичних значень. Елементи лексико-семантичних груп пов'язують і об'єднують, перш за все, внутрішньомовні відносини.

Розглянуті дієслова можна розділити на дієслова з високим і низьким ступенем експресивності. Визначення експресивності дієслів викликає труднощі, оскільки це явище ще недостатньо вивчено. Під експресивністю розуміються способи впливу, що викликають початкові емоційні реакції і тому впливають на емоційну сферу. Це семантичний комплекс, який виражає не нейтральне (в оціночному, емоційному і соціальному сприйнятті) ставлення до визначеної дійсності, що становить «основу» змісту категорії експресивності [13, 29]. Експресивність досягається різними засобами. Найбільш

продуктивним способом створення експресивного забарвлення слів є асоціативно-образне переосмислення значення, в основі якого лежать тропи, а серед них провідна місце належить метафорі як самому простому за композицією, а тому безпомилково сприйманому прийому переосмислення та посилення образного сигналу. Вже неодноразово відзначалася мотивуюча роль асоціативно-образного уявлення у формуванні конотації [13, 71].

Таким чином, конотація дієслова в значній мірі відрізняється від конотації морфеми і функціональної конотації. У кожній групі є більш-менш нейтральний компонент. Ця особливість дозволяє йому служити як би початкової величиною, з якою порівнюється семантика інших членів групи, з'являється можливість виявити динаміку конотативного процесу. Нашарування на денотативні значення пов'язані з різними асоціативними уявленнями, обумовлюють специфіку кожного дієслова. В якості конотативних елементів в семантиці дієслів можуть відбиватися властивості процесів: інтенсивність, емоційність, додаткові відомості про форму, спосіб, знаряддя дії, акустичний ефект, а також відображення асоціацій, пов'язаних з людським сприйняттям. Саме ці особливості роблять дієслово з різним ступенем інтенсивності експресивним і обумовлюють можливість вживання його в певних функціональних сферах.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / Арнольд И. В. – Л., 1981. – 295 с.
2. Ахманова А. А. Словарь лингвистических терминов / Ахманова А. А. – М., 1966. – 608 с.
3. Говердовский В. И. Опыт функционально-типологического описания коннотации : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / В. И. Говердовский. – М., 1977. – 24 с.
4. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / Кожина М. Н. – М., 1983. – 223 с.
5. Ризель Э. Г. Стилистика немецкого языка / Ризель Э. Г. – М. : Высш. школа, 1975. – 316 с.

*О. С. Пахомова
м. Маріуполь*

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ АСИМІЛЯЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ І ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Усучасній лінгвістиці простежуються полярні підходи до осмислення основного змісту процесу запозичення: поширеному традиційному розумінню запозичення як проникнення елементів з однієї мови в іншу мову протистойть його пояснення як створення власними засобами мови своїх елементів за допомогою творчої імітації, приблизного копіювання або структурного моделювання по аналогії з іншомовними зразками [5, 68].

Традиційний підхід до розуміння запозичення, презентує Л. П. Крисін: «Запозичення — елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція і тому подібне), перенесений з однієї мови в іншу, в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови в іншій» [2, 101].

На думку неолінгвістів запозичення визначається як вільна творчість людини, яка імітується і асимілюється, але не копіюється, іншою людиною, потім ще третьою, поки воно не пошириться по значно більшій області [1, 89].

Н. М. Шанський під запозиченням розуміє процес освоєння мовою деяких запозичених фактів [4], що дає підстави деяким лінгвістам використовувати терміни «запозичення» і «асиміляція» як синоніми [3, 142].

Л. П. Єфремов розрізняє два етапи включення слова іншомовного походження в мову - засвоєння і освоєння, пограничним моментом яких є момент запозичення, після якого слово в тій або іншій мірі закріплюється в мові. Роз'яснюючи ці терміни, Л. П. Єфремов пише: «Засвоєння є швидкий, миттєвий процес, навпаки, подальше усвоєння запозиченого слова - це процес, який, перш за все, пов'язаний з часом, тому що протікає поступово» [4].

Обґрунтованим ми вважаємо потрактування запозичення як складного мовного процесу, завершенням якого є створення нового для мови слова, а суттю, що зумовлює весь процес і що веде його до завершення, фонетичну зміну запозиченого іншомовного матеріалу і надавання йому граматичної оформленості.

Причини запозичення англіцизмів зумовлені екстралінгвістичними факторами, а саме:

- економічні та політичні умови, вагомі для позначення деяких термінів і понять, пов'язаних з цією областю;
- культурні явища, важливі для позначення культурних напрямів і реалій,
- технологічні фактори, пов'язані зі швидкими темпами розвитку технологій;
- побутові явища, напр.. для позначення предметів одягу.

Основною причиною англійських запозичень є необхідність найменування якоїсь речі або поняття, для позначення якого у мові-реципієнті немає мовних засобів. Іншими словами, екстралінгвістичні причини запозичень виходять на перший план тоді, коли в ужитку з'являється якесь нове явище, назву якому засобами мови-реципієнта підібрати неможливо.

Екстралінгвістичні фактори переважають також і серед причин запозичення галліцизмів. Але можна також додати ще й фактор «віяння моди». Ще однією причиною є необхідність найменування нового поняття або предмета, оскільки запозичувати найменування разом з новим поняттям набагато простіше, ніж шукати відповідні позначення в рідній мові. Пов'язано це і з тим, що останнім часом кількість нових технологій і побутових предметів

нестримно росте, а сучасний темп життя просто не залишає часу замислитися про синонімічні поняття в рідній мові.

Провідними шляхами запозичень як англіцизмів, так и галліцизмів є вплив:

– різних культур: як відомо, у кожен період свого розвитку німецька мова підпадала під вплив різних мов: спочатку латини і грецької, за часів Середньовіччя – французької, в епоху Відродження - італійської, у Нові часи – англійської;

– реклами, яка охоче використовує англіцизми та англоамериканізми, щоб пропагувати інший, більш престижний в очах пересічного громадянина, спосіб життя і, відповідно, спонукати, шляхом придбання відповідних товарів, приєднатись до нього;

– сучасних мультимедійних технічних засобів, особливо інтернету, де зручніше оперувати єдиною, зрозумілою для більшості англомовною термінологією.

Відповідно до проаналізованого нами у магістерській роботі матеріалу в сучасній німецькій мові переважають галліцизми – 315 одиниць із загальної кількості 577 одиниць, що складає 55% проаналізованого матеріалу, англіцизми та англоамериканізми становлять 262 одиниці, що складає 45% проаналізованого матеріалу.

Таке відносно невелике переважання галліцизмів зумовлено, на наш погляд, їхньою спорідненістю з латиною, давньою порівняно з англійською мовою, тим більше порівняно з її американським варіантом, та її тривалим у часі впливом на німецьку мову.

З огляду на морфологічні особливості запозичень було встановлено що:

- дієслова налічують 28 одиниць (11%) серед англіцизмів та 18 одиниць галліцизмів, що складає 6% від загальної кількості.

- іменники налічують 183 одиниці (70%) серед англійських запозичень, та 272 одиниці французьких запозичень, що складає 86% від загальної кількості галліцизмів.

- прикметники – 25 одиниць серед галліцизмів, що складає 8% від загальної кількості та 51 одиниця серед англіцизмів (19%).

Домінування іменників можна пояснити тим, що основною причиною запозичень є необхідність найменування якоїсь речі або поняття. За засобами утворення запозичень, серед яких виділяють фонетичні запозичення, конверсію та калькування, нами було встановлено, що:

- фонетичні або повні запозичення складають 175 одиниць (67% від загальної кількості англіцизмів) та 260 одиниць, що складає 82% від загальної кількості галліцизмів;

- випадків конверсії серед англіцизмів виявлено 51, що становить 19% від загальної кількості та 14 одиниць серед галліцизмів, що складає 4% від загальної кількості французьких запозичень.

- наявні 49 одиниць калькування, що становить 14% від загальної кількості англійських запозичень, а також 41 одиницю калькування галліцизмів, що становить 14%.

З огляду на засоби утворення запозичень серед англіцизмів і галліцизмів переважають фонетичні запозичення, які увійшли в німецьку мову в своїй похідній звуковій формі, певним чином модифікованій відповідно до німецької фонетичної системи, і в більшості випадків зберігли незмінною властиву їм семантику.

Перспективу подальших досліджень англіцизмів і галліцизмів у сучасній німецькій мові вбачаємо вивчення специфіки функціонування англіцизмів і галліцизмів у текстах різних типів, напр, публіцистичних, художніх тощо.

Література

1. Гак В. Г. Новое и старое в лексике и грамматике немецкого языка : [учеб пособие для студентов фак. и ин-тов иностр яз.] / В. Г. Гак, Е. В. Гулыга, Е. В. Розен. – Л. : Просвещение, 1977. – 160 с.

2. Крысин Л. П. Заимствование лексическое / Л. П. Крысин // Энциклопедический словарь юного филолога. Серия : Языкознание) / сост. М. В. Панов. – М. : Педагогика, 1984. – С. 101–103.

3. Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни / Л. П. Крысин // Русский язык конца XX столетия (1985–1995) : сб. науч. ст. – М. : Яз. рус. культуры, 1996. – С. 142–161.

4. Роль заимствований в современном языке [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://chemodan.com.ua/news/2005/01/2213.html>.

5. Чернышева И. И. Лексические заимствования в лексико-семантической системе языка / И. И. Чернышева // Лингвистика и методика : сб. науч. тр. – М. : МГИИЯ им. М. Горького, 1970. – Вып. V. – С. 68–73.

*О. В. Петренко
м. Маріуполь*

НІМЕЦЬКІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ТЕРМІНИ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Становлення і розвиток термінології, семантична структура термінів перебувають в центрі уваги фахівців багатьох галузей знання. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши однозначну співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміна. Головною відмінністю технічної літератури від художньої і соціально-політичної є насиченість тексту спеціальними термінами, які просто відсутні не тільки в звичайних, але й у термінологічних словниках. Отже, це і зумовило актуальність дослідження.

Проблемами утворення і перекладу термінів займалися такі вчені, як О. І. Білодід, Л. П. Білозерська, О. М. Вакуленко, А. С. Дяков, І. С. Квитко, Т. Р. Кияк, О. І. Смірницький.

Мета дослідження – висвітлення основних засобів перекладу німецької науково-технічної літератури.

Серед можливостей творення німецьких термінів існують певні закономірності. Розуміння та знання цих особливостей може допомогти перекладачеві здійснити адекватний переклад. У німецькій мові терміни-назви професій утворюються за допомогою частотного суфікса чоловічого роду - *er* та його розширеного варіанта суфікса - *ler*: *Dreher* – *токарь*. Серед іншомовних дериватів регулярними та частотними є суфікси чоловічого роду – *at*, – *ent*, – *ier*, – *ist*, – *loge*, – *ast*, – *rch* та жіночого – *iere*: *Kandidat* – *кандидат*; *Bakteriologe* – *бактеріолог*, *Metalloge* – *фахівець* з металознавства. З механізацією та автоматизацією виробництва зросла соціальна потреба в предметних назвах зі значенням знарядь праці (пристроїв, приладів, машин, механізмів) та інших конкретно-предметних найменувань. Семантико-синтаксичну функцію інструменталія в українській мові реалізують суфікси - *ник*/ - *льник*; - *ач*; - *акяк*, - *ок*, - *ерор*. У сучасній німецькій мові вживається невелика кількість суфіксів, в саме: продуктивний, частотний суфікс чоловічого роду - *er*: *Abschneider* – *сепаратор*; - *el* – суфікс чоловічого та жіночого роду, непродуктивний, не частотний: *Schlagel* - *молоток*; - *erei* – розширений варіант суфікса жіночого роду – *ei*: *Bohrerei* – *свердловий цех*, *Gerberei* – *дубильня* [1, 64].

Значення побічних, відпрацьованих продуктів чи відходів в німецькій мові передається за допомогою префікса *ab-*: *der Abdraht* – *ошурки, тирса* [1, 181].

Особливо широко використовуються у термінології складні слова. Поява термінів складної структурної будови найбільше зумовлена потребою передати два значення в одному слові. Складні терміни (композиції) утворюються внаслідок об'єднання в одній лексичній одиниці двох чи більше основ повнозначних слів. В німецькій мові найчастіше зустрічаються такі композиції: іменник + іменник: *der Tonbeton* – *глинобетон*; прикметник + іменник: *der Schnellstahl* – *швидкоріжуча сталь*; дієслово + іменник: *der Schreibkopf* – *друкуюча голівка*; іменник + прикметник: *klimabeständig* – *стійкий до клімату*; прикметник + Partizip I: *selbstpolierend* – *самополіруючий*; прикметник + Partizip II: *tiefgekühlt* – *сильно охолоджений* [3, 54].

У прикметників для передачі пасивного значення використовують суфікс - *bar*: *ausführbar* – *здійснений*. Для вираження значення відсутності якоїсь ознаки використовують в німецькій мові суфікси: - *los*, - *frei*, які в українській мові передаються за допомогою суфікса – *без*. Наприклад: *stickstofffrei* – *безазотний*. У прикметниках, що виражають кратність чи повторюваність, використовуються суфікс – *fach*: *dreifach* – *тричі*. При передачі значення подібності з предметом, відповідності ознаки використовують суфікс - *artig*: *wellenartig* - *хвилеподібний*.

Також в німецькій мові, так само як і в українській мові, є дуже багато запозичень. У німецькій мові запозичення з англійської мови найчастіше зустрічається в економічній та комп'ютерній сферах, оскільки ці галузі розвивалися активно в США. Наприклад: *der Salesmanager* – менеджер з продажу, *die Hardware* – апаратне забезпечення [1, 190].

У дієсловах для вираження значення повторної дії використовують такі префікси, як *wieder-*, *nach-* : *nachmessen* – повторно вимірювати. Для передачі значення зникнення чи віддалення використовують префікс *ent-* : *entrostet* – усунення іржі. Аби передати значення напрямку руху вгору, відкритого стану, збільшення об'єму використовують префікс *auf-* : *aufblasen* – роздувати, надувати. Для передачі руху назовні в німецькій мові використовується префікси *aus-*, *heraus-* : *ausdunsten* – випаровуватись. Для передачі наближення чи початку дії в німецькій мові використовують префікс *an-*: *anbrennen* – запалюватись. Для передачі руху крізь щось та для передачі процесу подолання перепон в німецькій мові використовують префікс *durch-*: *durchblasen* – продувати. Для передачі значення віддалення та зменшення у німецькій мові використовують префікси *ab-*, *herab-*: *herabtransformieren* – зменшувати шляхом трансформації. Також в термінології німецької мови має місце таке явище як субстантивізація, наприклад: *das Ausstrecken* – витяжка; *das Sondieren* – зондування, *das Bremsen* – заторможування.

Найбільш продуктивними є префікси: *un-*, *ur-*: *die Unverletzlichkeit* – недоторканність, *das Urheberrecht* – авторське право, серед дієслівних префіксів - *miss-*, *zer-*, *er-*, *ver-*, *be-*, *ent-*: *die Missbilligung* – догана, *der Missbrauch* – зловживання, *der Verdacht* – підозра, *die Berufung* – апеляція, *der Beschluss* – рішення, *die Beschwerde* – скарга [1, 263].

З напівпрефіксів, що часто зустрічаються в іменниковому та прикметниковому юридичному терміноутворенні, можна виокремити такі: *selbst*, *außen*, *gegen*, *haupt* – *das Hauptverfahren* – судовий процес, *gesamt*, *neben*, *ininner-*, *voll* – *der Vollzug* – виконання та інші.

Терміни, побудовані за суфіксальним типом, визначаються такі: - *ung*, - *er*, - *e*: *Abstimmung*, *Arbeitgeber*, *Anfrage*, *Abgeordnete*. Продуктивними суфіксами прикметників є: - *ig*: *bedurftig*; - *lich*: *beweglich*.

Для утворення термінів використовуються також напівсуфікси, найбільш продуктивними серед них є такі: напівсуфікси іменників: *macht* (*die Eigenmacht*), *recht* (*das Begnadigungsrecht* – право помилування, *das Beschwerderecht*), *stuck* (*das Grundstuck*); напівсуфікси прикметників: *fahig* (*kautionsfähig* – той, хто має право виступати поручителем; той, хто може внести заставу) [4, 38].

Найпоширенішим є тип поетапної деривації: перший етап – префіксація, другий етап – суфіксація, що зумовлено необхідністю номінації вже іншого спеціального поняття та виникненням нової термінологічної одиниці.

Відомо, що основною ознакою терміна є його кореляція з поняттям відповідної галузі знань. Враховуючи цю властивість терміна, важливо

простежити його семантичні смислові зв'язки із загальноновживаним словом. Однією з найскладніших проблем у лексикографічному описі слова-терміна є розмежування полісемії та омонімії.

Якщо два ідентичні звукові комплекси є одним словом, то у відповідності до існуючої лексикографічної традиції їм має відповідати одна словникова стаття, а якщо вони за своєю суттю різні – то дві, три і т.д. Однак у тлумачних словниках опис численних значень одного і того самого знака здійснюється шляхом пояснення одного значення через інше без пояснення зв'язку між ними та без урахування його узагальнюючої природи слова-терміна [3, 136].

Терміни, на відміну від слів «широкого вжитку» всередині свого термінологічного поля зазвичай однозначні; одне і те ж слово може бути терміном різних сфер знання, але слід зауважити, що це не полісемія, а омонімія. Омонімія – одне з явищ, які притаманні всім мовам та характеризують лексико-семантичну систему кожної з них.

У зв'язку з появою нових галузей, відкриття нових явищ, виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології: загальнонаукові і загальнотехнічні терміни – це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки.

Галузеві терміни – це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Наприклад: *der Rechtsanspruch* – *правова претензія*.

Вузькоспеціальні терміни – це терміни, які характерні для спеціальності даної галузі. Наприклад: *die Ordnungsverwaltung* – *адміністративна діяльність щодо забезпечення суспільного порядку* [2, 198].

Термін, як правило, виконує дві функції – номінативну (тобто називає поняття) та функцію відображення змісту поняття.

Отже, розуміння та знання цих особливостей може допомогти перекладачеві здійснити адекватний переклад, першочергово зрозуміти зміст та потім спробувати знайти повні еквіваленти термінам у мові перекладу.

Література

1. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация / Володина М. Н. – М. : Наука, 1998. – 390 с.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / Карабан В. І. – К. : Політична думка, 1997. – 300 с.
3. Кравченко А. П. Немецкий для юристов / Кравченко А. П. – Ростов : Феникс, 1997. – 288 с.
4. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика / Формановская Н. В. – М. : Икар, 2007. – 480 с.

АНГЛОЯЗЫЧНЫЕ БИРЖЕВЫЕ ПАРЕМИИ КАК ОТРАЖЕНИЕ МЕНТАЛИТЕТА БИРЖЕВОГО ИГРОКА

Под биржевыми паремиями понимаем: пословицы, пословичные выражения, поговорки, афоризмы, основным назначением которых является краткое образное вербальное выражение традиционных ценностей и взглядов, основанных на профессиональном и жизненном опыте людей, имеющих непосредственное отношение к биржевой деятельности. Биржевые паремии могут описывать типичные ситуации в профессиональной деятельности, а также отражать восприятие, анализ и оценку той или иной ситуации на бирже.

Целью исследования, результаты которого представлены в тезисах, является исследование механизма корреляции между англоязычными паремиями, их прагматическим потенциалом и биржевыми концептами, закрепленными в опыте биржевых игроков и отражающими их менталитет.

Поскольку пословицы и поговорки хранят в себе знания о мире и о человеке в этом мире, ученые говорят о существовании пословичного менталитета. Пословичный менталитет – это не менталитет пословицы, а отраженный в пословичном фонде менталитет народа, точнее, определенных социальных групп народа [1,49]. В работах В.И. Карасика, пословицы и афоризмы рассматриваются как узуально-поведенческие тексты, которые иллюстрируют те или иные аксиомы поведения, а именно: аксиомы взаимодействия, жизнеобеспечения, общения, ответственности, управления, реализма, безопасности, благоразумия. [2; 3]. Такими аксиомами в биржевой сфере деятельности могут служить следующие пословицы и афоризмы:

The trend is your friend (proverb). – Тренд – твой друг.

Buy on the rumor, sell on the news (proverb). – Покупай на слухах - продавай на фактах.

Buy low, sell high (proverb). – Покупай дешевле, продавай дороже.

The safest way to double your money is to fold it over once and put it in your pocket (Frank Mc Kinney Hubbard). – Самый надежный способ удвоить свои деньги – сложить их пополам и сунуть в карман.

Основой исследования биржевых паремий служит когнитивно-семиотическая база. В когнитивном плане исследование когнитивных характеристик паремий позволяет осмыслить их прагматические возможности. В соответствии с положениями когнитивной лингвистики, результатом любого познания являются концепты, репрезентирующие мир в сознании человека и находящие выражение с помощью языковых знаков. Концепт формируется посредством фреймов, которые состоят из вершины(темы) и слотов, заполняемых пропозициями. Эта когнитивная структура организована вокруг какого-либо концепта. Поскольку фрейм – это когнитивная структура, основанная на знании о типических ситуациях и связанных с этим

знанием ожиданиях о свойствах и отношениях объектов, то слоты могут быть заполнены биржевыми паремиями. Таким образом, основные биржевые концепты ДЕНЬГИ, БИРЖЕВЫЕ ТОРГИ, УЧАСТНИКИ БИРЖЕВЫХ ТОРГОВ могут быть представлены посредством фреймов, слоты же заполняются биржевыми пословицами и афоризмами[4] (Таблица 1).

Таблица 1

Концепт MONEY в паремическом представлении

<p>Фрейм 1: Деньги как жизненная необходимость (положительное отношение к деньгам)</p>	<p>Фрейм 2: Деньги как презренный металл (отрицательное отношение к деньгам)</p>
<p>Слот 1. <i>Money is to my social existence what health is to my body. (M. Cooley)</i> Деньги – социальная необходимость, такая же, как здоровье для человека.</p>	<p>Слот 1. <i>Money often unmakes the men who make it.</i> – Деньги часто портят тех, кто их наживает. Деньги портят людей.</p>
<p>Слот 2. <i>Money makes the world go round. (John Kander, Fred Ebb)</i> – Деньги заставляют мир вращаться.</p>	<p>Слот 2. <i>Muck and money go together.</i> (Грязь и деньги вместе ходят).</p>
<p>Слот 1.3. <i>Lack of money is the root of all evil. (George Bernard Shaw)</i> – Недостаток денег – корень всех зол.</p>	<p>Слот 3. <i>The love of money is the root of all evil. (Bible)</i> – Любовь к деньгам – корень всех зол.</p>
<p>Слот 1.4. <i>You can be young without money but you can't be old without it. (T. Williams)</i> – Ты можешь быть молод и без денег, но ты не можешь стареть без них.</p>	<p>Слот 4. <i>No one can earn a million dollars honestly. (William Jennings Bryan)</i> – Никто не может заработать свой миллион честно.</p>
<p>Слот 1.5. <i>Money alone sets all the world in motion. (Publilius Syrus Maxims)</i> – Деньги правят миром. Деньги заставляют этот мир вращаться.</p>	<p>Слот 5. <i>If you want to know what God thinks of money, just look at the people he gave it to. (D. Parker)</i> – Если вы хотите знать, что Бог думает о деньгах – просто посмотрите на людей, которым Бог дал их (деньги).</p>

Из таблицы видно, что вершины фреймов представлены в виде метафор: вершина фрейма 1 – «деньги – это жизненная необходимость», вершина фрейма 2 – «деньги – это презренный металл». Таким образом, представление биржевых концептов посредством паремий помимо общего информационного потенциала несет глубинную информацию об ассоциациях биржевого социума, о его системе ценностей и его культуре. Исследование паремий показывает, что отношение к деньгам в биржевом обществе не всегда можно определить как положительное или отрицательное. В нижеприведенных примерах оценочные характеристики денег весьма противоречивы:

The love of money is the root of all evil. (Bible, Timothy, 6. 10.)

Lack of money is the root of all evil. (George Bernard Shaw)

Money is the sinew of love as well as war. (Thomas Fuller)

Money couldn't buy friends, but you got a better class of enemy. (Spike Milligan)

Концепт EXCHANGE TRADE (БИРЖЕВАЯ ТОРГОВЛЯ) позволяет выделить следующие фреймы, представленные посредством паремий:

фрейм 1 – «Биржевая торговля как инвестирование»,

фрейм 2 – «Характеристики биржевого рынка и торговли на бирже»,

фрейм 3 – «Получение прибыли на бирже»,

фрейм 4 – «Взаимоотношение времени и денег на бирже».

Среди биржевых пословицы афоризмов в представленном исследовании выделяем такие паремии, которые наиболее точно отражают тему фрейма.

Например, тема **фрейма 1– «Биржевая торговля как инвестирование»** передается следующим образом: *“There are two rules of investing: the first rule is don't lose, the second rule is don't forget rule number one”, “The investor's chief problem – and even his worst enemy – is likely to be himself.” (B. Graham)[4].*

Фрейм 2 – «Характеристики биржевого рынка и торговли на бирже» представлен следующими слотами:

Слот 1: Непредсказуемость рынка: Непредсказуемость рынка передается посредством известного, вошедшего в историю биржи, афоризма Дж. П. Моргана. В ответ на вопрос как поведет себя фондовый рынок в будущем Дж. П. Морган ответил с долей иронии: *“It will fluctuate.” – “Он будет колебаться.”*

Слот 2: Важность опыта для игрока на рынке: *“There is nothing so easy to learn as experience and nothing so hard to apply.” (Josh Billings).*

Слот 3: Важность анализа рынка представлена следующими пословицами: *Buy on the rumor, sell on the news. Trade what you see not what you think.* Пословица *“Don't fight the tape”* давно стала девизом биржевых трейдеров – инвестор не должен торговать против существующей на сегодняшний день тенденции, таким образом: *Don't fight the tape. - Никогда не торгуй против курса.* Данный слот включает также один из самых известных биржевых афоризмов, автором которого является барон Ротшильд, британский аристократ, банкир и финансист. Представитель семейства Ротшильдов разбогател, покупая акции во время паники на бирже, явившейся следствием битвы при Ватерлоо. Первоначальный вариант его изречения звучал следующим образом: *“Buy when there's blood in the streets, even if the blood is your own”*. Впоследствии афоризм редуцировали до *“The time to buy is when there's blood in the streets” – “Покупай, когда на улицах льется кровь”*.

Фрейм 3 – «Получение прибыли на бирже» – включает два слота, отражающих диаметрально противоположные взгляды на биржевую игру, это – оптимизм и пессимизм игроков в процессе зарабатывания прибыли.

Слот 3.1. Оптимистический настрой отражают следующие паремии:

A patient man wins the day. (proverb) – Терпеливый человек побеждает.

Luck goes in cycles. (proverb) – Удача время от времени повторяется.

“Success is going from failure to failure without a loss of enthusiasm.”
(Winston Churchill)[4].

Слот 3.2. Пессимистический настрой биржевых игроков в процессе зарабатывания прибыли отражается нижеуказанными паремиями:

“October: This is one of the peculiarly dangerous months to speculate in stocks. The others are July, January, September, April, November, May, March, June, December, August and February.” – *“Октябрь - один из самых опасных месяцев в году для игры на бирже. Остальные опасные месяцы: июль, январь, сентябрь, апрель, ноябрь, май, март, июнь, декабрь, август и февраль.”* (Mark Twain) [4].

Фрейм 4 – «Отношение времени и денег на бирже». Понятие *время* в биржевой торговле занимает главенствующее место. Термин *Time Value of Money* (*временная ценность денег*) репрезентируетодно из фундаментальных понятий финансов. Временная ценность денег основана на предпосылке, что каждый предпочитает получить определенную сумму денег сегодня, чем ту же сумму в будущем, при прочих равных условиях. «Золотое» правило бизнеса гласит: *Сумма, полученная сегодня, больше той же суммы, полученной завтра.* Данное утверждение позволило сделать важный вывод о необходимости учёта фактора времени при проведении финансовых операций. В ходе биржевых торгов даже сотые доли секунды могут повлиять на заключение контракта. Фрейм, отражающий соотношение между временем и деньгами, реализуется посредством паремий: *Take time by the forelock. – Хватай время за чуб.*

“Money is time. With money I buy for cheerful use the hours which otherwise would not in any sense be mine; nay, which would make me their miserable bondsman.” (George Gissing) [4].

Время на бирже является одним из важнейших и основополагающих понятий, оно непосредственно связано с деньгами, т.е. прибылью участников биржевых торгов, таким образом, вывод очевиден и может быть выражен в виде афоризма, который часто цитируют биржевые трейдеры и брокеры: *“Time is money”* (Benjamin Franklin).

Исследование вышеуказанных паремий позволяет сделать следующие выводы: смысл суждения, представленного в виде пословицы, поговорки или афоризма, может быть выражен как посредством однозначно воспринимаемой, так и посредством нечеткой импликации, биржевым афоризмам присуща ирония: *“If stockmarket experts were so expert, they would be buying stock, not selling advice.”* (N.R. Augustine) [4]. Прецеденты из опыта, нормы поведения на бирже и их оценка, коллективные представления о биржевой деятельности, т.е. определенные биржевые стереотипы, фиксируются биржевыми паремиями как языковыми знаками. Стереотипы, т.е. сложившиеся представления, отражаются паремиями и одновременно являются элементами когнитивной базы любой деятельности, в том числе и профессиональной.

Литература:

1. Иванова Е.В. Мир в английских и русских пословицах: Учеб. Пособие/Е.В. Иванова // СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2006. – 280 с.

2. Карасик В.И. Паремнологическая оценка социального равенства / Карасик В.И. // Вестник Орловского гос. ун-та. Серия: Новые гуманитарные исследования. - 2012. - № 3. - С. 159-161.
3. Карасик В.И. Лингвистика текста и анализ дискурса: учеб. пособие / Карасик В.И. - Архангельск: Волгоград: Перемена, 1994. - 36 с.
4. Иллюстративные Интернет-источники: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.litera.co.uk/stock_market_proverbs

*Д. Г. Торчук
м. Житомир*

ПОНЯТТЄВИЙ ЗМІСТ ПОЛЬОВОЇ СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ SUCCESS

Сучасні лінгвістичні дослідження направлені на виявлення того, яким чином наша свідомість відображається у мові. Саме тому останнім часом пошвидко розвідки, пов'язані із аналізом концептів.

Найпоширеніше використання терміна «концепт» здійснюється у когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології. Причиною цього є те, що об'єктом дослідження даних галузей науки виступає картина світу – національна, індивідуально-авторська, концептуальна, оцінна тощо.

Представники лінгвокогнітивного напрямку інтерпретують концепт як одиницю оперативної свідомості, як глобальну мисленнєву одиницю, що являє собою квант структурованого знання, відображає предмет реального чи ідеального світу та зберігається в національній пам'яті носіїв мови у вербально означеному вигляді (О. Кубрякова, З. Попова, Й. Стернін, О. Бабушкін та ін.).

Незважаючи на певні розбіжності у визначенні сутності концепту, більшість лінгвістів визнає, що даний феномен має певну структуру. Однак сутність цієї структури все ж залежить від розуміння самого поняття «концепт» та методів аналізу його наповнення.

Питання визначення структури концепту є одним із основних для когнітивної лінгвістики. Однією з висунутих когнітологами теорій розуміння структури концепту є польова, суть якої полягає у визначенні ядра та периферійних шарів. Представники **польової концепції** З. Д. Попова та Й. А. Стернін вважають, що будова семантичного поля має багато спільного зі структурою концепту, і пропонують виділяти в ній ядро та периферії (ближню, дальню та крайню). Як ядро концепту виділяють «прототипні шари із найбільшою чуттєво-наочною конкретністю», а периферією вважають більш абстрактні ознаки з меншою у порівнянні із ядром частотою і широким інтерпретаційним полем [3, 181].

І. І. Савчук, досліджуючи польову структуру концепту СУПЕРНИЦТВО, виділяє його базові ядерні та навколо ядерні характеристики і вважає, що їх значення суттєвіші ніж у периферійних [4]. Ядерні ознаки концепту є

універсальними для різних етномовних спільнот, його периферія фіксує специфічні риси конкретного соціокультурного життя [2].

Основними ознаками лексем, які відносяться до ближньої периферії вважають: меншу ніж у ядра частотність вживання, стилістичну нейтральність, відсутність обмежень у вживанні, мінімальну залежність від контексту. Дальня периферія включає як багатозначні, так і однозначні лексеми з відносно невисокою частотою вживання. Одиницями крайньої периферії є багатозначні слова в неосновному своєму значенні, або тому значенні, яке застаріло і вживається рідко [3, 115].

Вчені також виокремлюють концепти, у яких відсутня периферія, а саме ті, що репрезентують конкретні чуттєві уявлення. [3, 61]. Однак більшість концептів є багаторівневими, тобто такими, що “включають декілька когнітивних шарів, які відрізняються один від одного за рівнем абстракції і послідовно нашаровуються на базовий центр” [3, 61].

Згідно визначення О.І. Дібрової лексико-семантичне поле (ЛСП) – це ієрархічна організація слів, поєднаних одним родовим значенням та певною семантичною сферою. Ономасіологічною властивістю семантичного поля є те, що в його основі знаходиться родова сема, або гіперсема, що означає клас об'єктів. Семасіологічна характеристика поля полягає в тому, що члени поля співвідносяться один з одним по інтегрально-диференційним ознакам своїх значень. Це дозволяє їх поєднувати та відрізнити в межах одного поля [1].

Для того, щоб дослідити ядро лексико-семантичного поля (ЛСП) SUCCESS, проведемо компонентний та дефініційний аналізи лексичної одиниці *success*. Різноманітні типи тлумачних словників семантичної структури пропонують не однакові за характером та об'ємом дефініції, з яких ми виокремлюємо поняттєві ознаки ядра.

Oxford English Dictionary подає два визначення лексеми *success*, перше з яких звучить як *the accomplishment of an aim or purpose* і свідчить про те, що успіх – це, перш за все, досягнення поставленої мети або ж цілі. Дане тлумачення розпадається на два, а саме 1) *the attainment of fame, wealth, or social status*, яке конкретизує, що саме слава, багатство та соціальний статус є тими досягненнями, які визначають рівень успішності та 2) *a person or thing that achieves desired aims or attains fame, wealth*, яке демонструє розвиток значення лексеми *success*, що номінує не лише факт успіху, а й особу, яка спромоглася його досягти (має славу, багатство). Друге визначення, представлене у словнику, *the good or ba out come of an undertaking* підкреслює важливість наявного наслідку діяльностіу досягненні успіху, як хорошого так і поганого. Це визначення вважається застарілим.

У Macmillan Dictionary та Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus знаходимо три дефініції, спільною з яких є *fact of getting or achieving wealth, respect, or fame*, що також співпадає і з визначенням Oxford English Dictionary. Проте Macmillan Dictionary уточнює факт досягнення успіху зазначивши, що він проявляється у втіленні запланованого в життя (*the achievement of something*

that you planned to do), а також є нерозривно пов'язаним із професійною діяльністю та кар'єрою (*fact that you are successful in your career or profession*), чого не знаходимо у інших джерелах. Серед дефініцій лексеми *success* двох названих вище словників варто виділити також важливість спроби у досягненні успіху, а саме *attempt that achieves good results* у Macmillan Dictionary та *the correct or desired result of an attempt* у Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus. Про її результативність свідчать лексеми *good*, *correct* та *desired*, які мають позитивну конотацію. Поява неозначеного займенника *someone* як у першому так і у другому словнику підтверджують, що успіх це не лише досягнення або результат, а й особа, яка його досягає, як уже зазначалося раніше.

Collins English Dictionary вирізняє чотири дефініції лексеми *success*, три з яких співпадають із попередньо розглянутими, а саме: *the favourable outcome of something attempted*; *the attainment of wealth, fame, etc*; *a person or thing that is successful* і стверджують, що успіх передбачає досягнення бажаного наслідку, слави, багатства. Вартим уваги є четверте визначення – *an action, performance, etc, that is characterized by success*, яке зазначає цінність самої дії у досягненні успіху.

Проведений аналіз свідчить, що лексема *success* є багатозначною, але деякі її значення зустрічаються не у всіх словниках, і лише такі компоненти як “attainment” (achievement), “fame” та “someone (a person) who is successful” є наявними в усіх опрацьованих джерелах.

Результати здійсненої розвідки показують, що поняттєві ознаки ядра лексико-семантичного поля SUCCESS включають в себе такі значення: attainment (achievement), fame, wealth, outcome, result, social status, rich, respect, attempt, action, aim, plan та “someone (a person) who is successful”.

Таким чином, трактування значень лексеми *success* у лексикографічних джерелах дозволяє стверджувати, що компонентами успіху є досягнення, слава, благополуччя, наслідок, результат, соціальний статус, багатство, повага, спроба, дія, ціль та план. Тобто концепт SUCCESS асоціюється з досягненнями особистості, основними з яких є слава, благополуччя, багатство та повага. Не менш важливим вважається посідати високе місце на соціальній драбині. Успіх також нерозривно пов'язаний з позитивними наслідками та хорошим результатом наполегливої праці, досягненням поставлених цілей та втіленню запланованого в житті.

Література

1. Диброва Е. И. Лексикология. Текст./ Диброва Е. И. // Современный русский язык : Теория. Анализ языковых единиц. В2-х ч. Ч 1. – М. : Academia, 2002. – 544 с.

2. Ніконова В. Г. Системна організація асоціативно-сміслового поля художнього концепту (на матеріалі трагедій Шекспіра) / Ніконова В. Г. // Studia Germanica et Romanica. Серія : «Іноземні мови. Зарубіжнелітература. Методика викладання». – Донецьк : Донецьк. нац. ун-т, 2007. – Т.4, №3 (12). – С. 61–73.

3. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : Восток – Запад, 2007. – 313 с.

4. Савчук І. І. Лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти позначення суперництва засобами сучасної англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.10.02.04 «Германські мови» / І. І. Савчук. – Донецьк, 2007. – С. 9–10.

*А. Ю. Фоменко
м. Кіровоград*

КОНЦЕПТ «FRAU» В ГЕНДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Гендерна лінгвістика є однією з найбільш розвинених напрямків сучасної лінгвістики. Проблема класифікації та дослідження культурних концептів відноситься до числа найбільш спірних питань цієї галузі лінгвістики. Концепт, будучи центральним поняттям когнітивної лінгвістики, вміщує відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу. [3, 324]

У німецькій мовній картині світу концепт «Frau» займає особливе місце як один з найважливіших феноменів національної свідомості. Даному соціальному феномену присвячені окремі дослідження Л. Авксентьевої, Н. Бабича, І. Білодіда, В. Білоноженко, М. Богдана, Л. Добржанської, С. Ганжі, І. Гнатюк, Л. Скрипника, Н. Сологуба, В. Ужченка, В. Чабаненка.

Дослідження концепту «жінка» на матеріалі німецької мови дозволяє охарактеризувати його як такий, який має універсальні та національно-культурні специфічні властивості. [5, 43]

Концепт «жінка» в німецькій мові номінується лексемою «Frau» і реалізується різними способами. В якості репрезентантів концепту «Frau» виступають прислів'я, приказки, фразеологізми, прецедентні імена і висловлювання, метафоричні позначення, тексти, тобто комплекс одиниць різних рівнів.

У досліджуваному концепті «жінка» сполучаються знання про жінку: як істоту жіночої статі різного віку (від немовляти, дівчинки, до літньої жінки), як особистість, як суб'єкта, що виконує різні соціальні ролі (мати, дружини, сестри, дочки т.ін.) тощо.

Концепт «жінка» можна аналізувати в багатьох аспектах, які віддзеркалюють різні характеристики жінки, зокрема: природно-фізіологічна та психологічна характеристика (вік, зовнішність, риси характеру, інтелектуальні здібності), соціальний статус жінки, взаємодія з навколишніми тощо. Ми проаналізуємо лише деякі параметри концепту жінка, що становлять стереотипи образу жінки в німецькій мовній картині світу [1, 212]

В рамках роботи було проведене дослідження ролі жінки в різних сферах діяльності.

Жінки та політика. Жінки закріпилися досить міцно у світовій політиці. В німецьких політичних партіях майже кожен третій член партії – жінка.

Типовими ознаками жіночого політичного мовлення є: ведення спілкування від першої особи множини, ідентифікація себе з очолюваним урядом, використання лексичних інтенсифікаторів та оцінної лексики (абсолютно, дуже, начисто, повністю, дійсно, правильно, варто, власне, взагалі, навіть).

Жінки та збройні сили. Завдяки жіночому неординарному мисленню, здатності до прийняття нестандартних рішень жінки реалізують себе і у сфері збройних сил. Причинами приєднання все більшої кількості жінок до збройних сил є бажання самореалізуватись та бути фінансово незалежними. Наприклад, у збройних силах Німеччини жінки-військовослужбовці складають майже 20%. Справжнім проривом у збройних силах Німеччини стало призначення на посаду міністра оборони жінку на ім'я Урсула фон дер Ляєн. До основних позитивних моментів у військовій службі жінок можна віднести: велику працездатність; внутрішню самодисципліну; відповідальність за доручену справу; професіоналізм. [5, 67]

Жінки та бізнес. Яскравим прикладом втілення бізнес-леді в Німеччині є, звичайно, канцлер Ангела Меркель. Причина такого успіху не тільки у кількості позитивних згадувань у пресі. В першу чергу ця успішність проявляється у таланті керування країною. Німецька економіка — найбільша економіка Європи. Канцлер зуміла збільшити фінансову допомогу при народженні дітей. Жінки цілеспрямовані, володіють відмінним аналітичним мисленням, вміють аналізувати та враховувати нюанси в роботі.

Аналіз концепту «жінка» через призму прислів'їв в німецькій мові.

Концепту «жінка» присвячена дуже велика кількість прислів'їв. У рамках гендерних досліджень представляється актуальним розгляд якісних характеристик поведінки жінки і рис її характеру в німецькому суспільстві.

У дослідженні були розглянуто найбільш уживані німецькі прислів'я з чітко вираженою оцінкою поведінки і характеру жінки.

Найбільш частотними в дослідженому матеріалі виявилися номінації: *die Mutter* (мати), *das Mädchen* (дівчина), *die Frau* (жінка, дружина), *das Weib* (жінка). У загальній кількості проаналізованих прислів'їв можна виділити такі семантичні області, як:

- шлюб: *Jeder Hans findet seine Grete* – всякий Іван свою Марію знайде. *Mann und Weib sind ein Fleisch* – чоловік і дружина – одна сатана;
- материнство: *die werdende Mutter* – майбутня мати.
- молода дівчина: *Prinzessin auf der Erbse* – принцеса на горошині.
- зовнішність: *ein blondes Gift* – білява спокусниця. *Ein Bild von einem Maedchen* – писана красуня;
- якості жіночого характеру: *Lange Haare, kurzer Verstand* – волосся довге, розум – короткий. *Alles nimmt der Teufel, nur ein boeses Weib nicht* – злий бабі і чорт не страшний;
- прийнятті найменування жінок: *das schöne Geschlecht, das zarte Geschlecht* – слабка стаття.

Аналізуючи німецькі прислів'я, вдалося виявити більше таких якостей, які характеризують жінку з позитивного боку. Як виявилось, врода жінки у німців є досить важливим фактором. Німці вважають, що саме в красі сила жінки. З красою приходять і інші позитивні якості: розум, сила волі, енергія і навіть дипломатичні здібності.

До позитивних якостей можна віднести: спритність, дбайливість, краса, мудрість, хазяйновитість, незамінність, витривалість, працьовитість, чуйність, співпереживання.

Наприклад, можна виділити такі загальні позитивні якості жінки в прислів'ях:

1. Охайність: *Das Auge der Frau hält die Stube (das Haus) rein.* Око жінки тримає кімнату (будинок) чистою.

2. Краса: *Die Frau hat ihre Waffen bei sich.*

3. Незамінність: *Eine Mutter kann man verlieren, aber nie wiederfinden.* Матір можна втратити, але не знайти.

4. Витривалість: *Der Finger einer Frau zieht stärker als ein Paar Ochsen.* Палець жінки тягне сильніше, ніж пара биків.

5. Хазяйновитість: *Volle Kammern machen kluge Frauen.* Повні чулани у розумних жінок.

Поняття «Die Frau» - в сучасній німецькій мові має значення «жінка», «дружина». Аналіз прикладів з негативною характеристикою жінки вказує на велику репрезентативність слова «Weib» в німецьких прислів'ях. Використання іменника «das Weib» у множині не залишає сумнівів, що народ негативно характеризує жінок як статю. До негативних якостей жінки в німецькому суспільстві можна віднести: вередливість, скептичність, запальність, мінливість, зайву емоційність, впертість, балакучість, норовливість, нав'язливість, блудливість, прагнення верховодити. Наприклад:

1. Хитрість: *Die Frauen sind die Schlaunen.* Жінки – це хитрість.

Eine Frau sei noch so klein, sie stellt dem Teufel ein Bein. Навіть маленька жінка зробить чорту підніжку.

Es ist kein Mann so klug, das Weib macht ihn zum Narren. Немає такого розумного, якого баба зробить дурнем.

2. Легковажність: *Kinder und Frauen muss man ihr Sielzeug lassen.* Дітям і жінкам треба залишити свої іграшки.

3. Плаксивість: *Einem Weibe fehlt es nie an Tränen.* У жінки сліз завжди в достатку.

4. Бажання добре виглядати: *Ist die Frau vor dem Spiegel, so vergisst sie den Tiegel.* Жінка перед дзеркалом забуває про сковороду.

Таким чином, жінка посідає вагоме місце у сучасному суспільстві. Жінки доводять, що їм цілком під силу займатися будь-яким видом бізнесової, економічної, державної, законотворчої діяльності. Якнайкраще охарактеризувати жінку нам вдалося за допомогою прислів'їв, які якнайкраще відображають сутність та специфічні риси жінки в німецькій лінгвокультурі.

Література

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание ; [пер. с англ., отв. ред. М. А. Кронгауз ; вступ. ст. Е. В. Падучевой]. — М. : Русские словари, 1996. — С. 212.
2. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : сб. науч. тр. / под ред И. А. Стернина. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2001. – С. 75-80.
3. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: курс лекцій / В. В. Красных – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 324 с.
4. Коногорова А. В. Стереотипы восприятия концепта «женщина» в разносистемных языках / А. В. Коногорова // Вестник Читинского государственного университета. – Чита : ЧитГУ, 2010. -№9 (66). - С. 43-47.
5. Коногорова, А. В. Образ женщины в немецкой фразеологии / А. В. Коногорова // Вестник Бурятского государственного университета. Серия : «Романо-германская филология».— Улан-Удэ: Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2010. — Вып. 11. — С. 66-70.

*А. Г. Чирко
м. Житомир*

ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ (на матеріалі англомовної прози)

З середини ХХ-го століття у зв'язку з стрімким поширенням ідеології політкоректності, гендерний фактор стає одним з найбільш важливих в житті англомовного соціуму [2, 29-30]. Виникають емпіричні дослідження, які аналізують особливості чоловічої та жіночої мови, чутливість представників протилежних статей до гендерних стереотипів та моделі чоловічої і жіночої комунікативної поведінки.

Актуальність цієї статті обумовлена загальною увагою лінгвістичних розвідок до вивчення комунікації та необхідністю виявлення моделей комунікативної поведінки, що залежать від соціально-статусних характеристик мовця, однією з яких є гендер.

Згідно з визначенням, запропонованим А. В. Кириліною, гендер – це соціокультурний конструкт, що пов'язаний з наданням особистості особливих якостей та норм поведінки на основі статі. Це та рольова поведінка статей, яка визначає відносини особистості з іншими людьми: друзями, колегами, однокласниками, батьками, випадковими перехожими і т.д. [2, 29-30].

На відміну від категорії *sexus* гендерний статус і, відповідно, гендерна ієрархія і гендерно зумовлені моделі поведінки задаються не природою, а конструюються суспільством, пропонуються інститутами соціального контролю та культурними традиціями. Гендерні відносини є важливим аспектом соціальної організації. Вони особливим чином виражають її системні характеристики і структурують відносини між суб'єктами [2].

Oxford English Dictionary характеризує гендер як стан буття чоловіком або жінкою (зазвичай використовується з посиланням на соціальні і культурні відмінності, а не на біологічні) [3].

Під комунікативною поведінкою ми розуміємо реалізацію мовцем сукупності лінгвальних та екстралінгвальних засобів комунікації залежно від ситуації спілкування, цілей, які ставлять перед собою індивіди, а також їх статусних характеристик і соціальних ролей [1, 124].

Наше дослідження комунікативної поведінки персонажів-жінок в англomовній прозі дозволило виділити наступні її риси:

- Звернення у ході бесіди до авторитету знайомих чи родичів: *“Miss Pitty told us they hadn’t intended announcing it till next year, because Miss Melly hasn’t been very well; but with all the war talk going around, everybody in both families thought it would be better...”* [4, 13].

Даний приклад показує, що дівчата, щоб підкреслити правдивість свого повідомлення згадують міс Пітті, яка є джерелом інформації.

- Використання інтенсифікаторів: *She misses the gentle, loving friend who had been so much more important to her than she had ever realized* [4, 99].

Як бачимо з прикладу мова жінок направлена на підсилення позитивної оцінки.

- Використання форм ввічливості й пом’якшення: *Would you mind if I stayed in bed tomorrow and didn’t go calling with you?* [4, 788].

Репліка жінки має форму ввічливого запитання, що показує, що жінки не домінують в інтеракції та дотримуються ввічливих стратегій.

- Високий рівень вживання вигуків у мовленні: *Oh, yes! What most people don’t seem to realize is that there is just as much money to be made out of the wreckage of a civilization as from the upbuilding of one* [5, 269].

Характерною рисою жіночого мовлення вважається часте використання вигуків. В цьому конкретному випадку експресивність мовця напряду демонструє його емоційний стан.

- Використання великої кількості епістемічних і модальних конструкцій: *“I’m not sure that that’s a compliment,” she said uncertainly.* [4, 466].

Як бачимо з прикладу, зазначені структури допомагають уникати категоричності під час висловлення власної точки зору чи повідомлення певної інформації.

- Використання емпатичного do: *I do want to say that if you do, build another store out here, you can’t possibly go wrong.* [5, 136], що демонструють емоції мовця.

- Використання звертань: *“Hurry, Elias,” said Scarlett, “hurry”* [5, 11].

Персонаж-жінка має на меті спонукати слухача до дії, при цьому звертання привертає увагу співрозмовника до висловлювання.

- Вживання у мовленні, синтаксичних зворотів із подвійним запереченням: *Not did she evil not, not feeling she no pain* [5, 15].

Множинне заперечення свідчить про надання реченню стилістичного забарвлення.

Таким чином комунікативна поведінка персонажів-жінок має на меті продемонструвати їх схильність до емоційності, ввічливості, перебільшення в оцінці та невпевненість в собі. Подальшою перспективою розвідки є аналіз тих стратегій і тактик, що є характерними для жіночої комунікативної поведінки.

Література

1. Борисенко Н. Д. Менасивна комунікативна поведінка персонажів британської драми: гендерний аспект / Н. Д. Борисенко // Мовні і концептуальні картини світу / за ред. А. Д. Белової. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2014. – Вип. 47. – Ч. I. – С. 123-130.

2. Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике / А. В. Кирилина // Филологические науки. – 1998. – №2. – С. 29-35.

3. Oxford English Dictionary. – Режим доступу: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/online>

4. Mitchell M. Gone with the wind / Mitchell M. – Maryland : Taylor Trade Publishing, 1991. – 1288 p.

5. Ripley A. Scarlett / Ripley A. – N.Y. : Warner Books, 1991 – 1088 p.

*М. М. Човганюк
м. Вінниця*

ЗВЕРТАННЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ СТВЕРДЖЕННЯ ГРУПОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ ТОК-ШОУ ЛАРІ КІНГА)

Змістовним наповненням стратегії позитивної ввічливості «Використовуй маркери належності до групи, є спрямованість на скорочення дистанції між адресантом та адресатом, яка реалізується у дискурсі ток-шоу декількома шляхами. Серед численних способів ідентифікації внутрішньогрупової належності П. Браун та С. Левінсон у першу чергу виокремлюють звертальні форми, визначені у науковій літературі як слово або сполучення слів, що називає особу, якій адресується повідомлення [1, 57]. Звертання буває непоширене, виражене однією лексичною одиницею, і поширене, виражене словосполученням. Залежно від таких чинників, як офіційність/неофіційність спілкування, перевага рангу адресата/перевага рангу мовця, внутрісімейна/позасімейна сфера комунікації тощо мовець надає перевагу у комунікативній ситуації різним формам звертання [2].

Слід зазначити, що звертання як мовний матеріал репрезентований різними дефініціями у сучасній лінгвістичній літературі, а саме: апелятив (М. М. Копиленко), вокатив (О. Г. Ветрова, М. М. Копиленко, Л. П. Рижова), комунікативне звертання (С. І. Войтович), еквівалент речення (Л. П. Іванова). У нашому дослідженні термін «звертання» вживається у значенні мовного

матеріалу, що здійснює мовленнєвий акт, при цьому основним комунікативно-інтенціональним змістом звертань є ефективно розгортання спілкування.

На відміну від стратегії негативної ввічливості, зумовленої необхідністю надання особливої уваги у дискурсі ток-шоу Ларі Кінга певному набору соціально-доречних конвенційних форм звернення, продиктованих тактом і повагою меж особистісної сфери (*LARRY KING: How about, Mr. Vice President, all you spent to save them?* (Interview with Vice President Joe Biden; Aired February 10, 2010)); *LARRY KING: Mr. President, thank you for being with us on our 25th anniversary week* (Interview with President Barack Obama; Aired June 3, 2010)), в процесі реалізації стратегій позитивної ввічливості соціально-статусна дистанція скорочується комунікантами, прикладом чого слугує їх свідоме наближення, зреалізоване, у першу чергу, за допомогою звертань, що містять повний варіант особистого імені або прізвища, засвідчуючи невимушену та довірливу тональність спілкування героїв програми та ведучого ток-шоу: *LARRY KING: Barbra, before I ask you about a couple other things, you're so passionate about Obama, you wanted to even add a couple things* (Encore: One-on-One with Barbra Streisand; Aired December 30, 2010); *LARRY KING: Matthew, I want to thank you for joining us* (Interview with Matthew McConaughey; Aired October 8, 2009); *LARRY KING: There's so many inconsistencies in you, Mike. I guess you wonder about it yourself* (Interview with Mike Tyson; Aired December 11, 2010); *LARRY KING: You're a great interview, Donald* (Encore: Donald Trump Interviews Larry King; Aired July 5, 2010); *LARRY KING: Susan, you are a treasure. You are an international treasure* (Interview with Susan Boyle; Aired December 17, 2010). До цієї групи належать звертання у формі скороченого або зменшувального варіантів імен: *LARRY KING: By the way, Matt, that's a great tip for everybody watching* (Interview with Matthew McConaughey; Aired October 8, 2009); *LARRY KING: Wish we had more time, Jer* (Interview with Comedian Jerry Seinfeld; Aired September 23, 2010); *GRIFFIN: What do you make, Lar?* (Kathy Griffin Censored At Emmys; Aired September 17, 2007). Окрім непоширеної форми, яка репрезентована повним або скороченим варіантом особистого імені або прізвища, ідентифіковано випадки поширених звернень, тобто вживання у складі апелювань присвійного займенника, що акцентує увагу на дружній близькості комунікантів, наприклад: *STEWART: They are guessing wrong, my friend* (Interview with Jon Stewart; Aired October 20, 2010).

Чисельними у програмі Ларі Кінга є мовленнєві акти, в яких формою звертання виступає неформальна лексика, наприклад: *honey, luv, babe, blondie, cutie, sweetheart* та ін. Це пояснюється тим фактом, що домінуюча перевага гостей ток-шоу перебуває у дружніх стосунках з ведучим Ларі Кінгом і знайомі з ним поза межами шоу, і саме тому в їх стосунках відсутня будь-яка офіційність. Так, у ряді інтерв'ю з героями програми, що представлені постатями відомих акторок, письменниць, співачок, з метою елімінації

соціально-статусної дистанції Ларі Кінг доволі часто використовує конвенційну форму *dear*, що сприяє зближенню з співрозмовницею. Зазначена думка підтверджується прикладами вживання ведучим зазначеного звернення в інтерв'ю з Анжеліною Джолі, Селін Діон, Вайноною Джад та ін.: *LARRY KING: Why did you decide to do it, dear?* (Angelina Jolie Opens Up; One-on-One with Celine Dion; Aired December 8, 2010); *LARRY KING: Hello, Priscilla, dear. Thank you for having us* (Encore: Celebrating Larry King Live; Aired December 21, 2010); *LARRY KING: I'm going to put you on hold, dear* (Interview with Wynonna Judd; Aired March 10, 2006). При цьому зазначені неофіційні позитивно-оцінні звертання також використовуються жінками по відношенню до ведучого: *DEEN: Oh, honey, no, no. I was - I was 42 before I did that* (Interview with Paula Deen; Aired August 6, 2007); *LARRY KING: Always good seeing you, darling.* *BROWNE: Oh, you, too, sweetheart* (Interview with Sylvia Browne; Aired December 5, 2003).

Наступний різновид звертань найчастіше використовується в інтерв'ю по відношенню до чоловіків і являють собою дружні звертальні форми, зазвичай просторіччя, які вказують на дружні відносини: *mac, mate, buddy, pal, brother, chap* та ін. З метою демонстрації рівності, що імплікує близькість родинних стосунків, відомий рестлер, актор і шоумен Халк Хоган використовує в інтерв'ю з Ларі Кінгом звертальну форму *brother*: *LARRY KING: Was it hard to put down, to write it? HOGAN: Brother, you know, I had a tough time. I crashed and burned, you know. When I walked into my home and I realized, you know, everybody disappeared. My life as I knew it, after 23 years, had changed* (Interview with Hulk Hogan; Aired October 31, 2009).

Скорочення дистанції та наближення до ведучого незважаючи на статус і положення також відчувається в інтерв'ю віце-президента Джо Байдена, який неодноразово використовує сленгову форму звертання *buddy* (a companion, a friend) по відношенню до Ларі Кінга (*BIDEN: Good seeing you, buddy* (Interview with Vice President Joe Biden; Aired February 10, 2010)), а також актора і публіциста Расела Брендса, який звертається до Кінга, вживаючи сленг *mate* (*BRAND: I think so, mate, because I really like fun and I engage with other people's children very well* (Interview with Russell Brand; Aired November 19, 2010)).

Як бачимо, звертання відіграє одну із ключових ролей в реалізації стратегії ствердження групової ідентичності в дискурсі ток-шоу, уможливлючи усунення будь-якої дистанції між співрозмовниками та демонструючи їх приналежність до однієї групи.

Література

1. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов : [пособие для учителя] / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – М. : Просвещение, 1985. – 210 с.
2. Рязанова А. Н. Обращение и его характеристики [Электронный ресурс] / А. Н. Рязанова. – Режим доступа :

**СЕКЦІЯ
СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА: ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІ РАКУРСИ ЇЇ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

*А. М. Бобровська
м. Маріуполь*

**«РОМАН-ВИХОВАННЯ» ЯК ЖАНРОВА МОДИФІКАЦІЯ РОМАНУ:
ОГЛЯД ПІДХОДІВ ДО ЙОГО ПОТРАКТУВАННЯ**

XX століття увійшло в світову літературу як століття роману, жанрові модифікації якого численні та різноманітні, увага до жанру роману-виховання, крім іншого, спричинена резонансом, який викликав твір П. Зюскінда «Парфуми».

Р. Зельбманн у роботі «До історії німецького роману виховання» розглядає три типи роману-виховання як три різних рівня і способу саморозкриття Вільної волі індивід», де *Entwicklungsroman* розуміється як «роман розвитку», який не обов'язково завершується якісною зміною, *Erziehungsroman* як «роман-виховання», *Bildungsroman* як «роман-освіти», що припускає останній щабель динамічного саморозвитку духовної субстанції особистості, на вищому інтелектуально-міфопоетичному рівні [4].

На думку вищезгаданого вченого, роман виховання (*Erziehungsroman*) ґрунтується на більш ускладненому фундаменті самореалізації, він демонструє дискурсивно-дидактичний рівень саморозвитку «Вільної Волі» героя, що наближує його, завдяки розсудливо-повчальному менталітету, до усвідомлення та осмислення Ідеальної Мети. Така, наприклад, історична діалогія Генріха Манна з її наполегливо декларованою ідеальною кінцевою метою Генріха IV - ідея «народного короля», який уособлює союз Духа та Дії [4].

«Роман освіти» (*Bildungsroman*), як твердить Р. Зельбманн, являє собою синтетичний щабель динамічного саморозвитку духовної субстанції особистості на вищому інтелектуально-міфопоетичному рівні. Персонаж осягає Ідеальну Мету в міфологічному часі-просторі з їх універсальною часовою дискретністю. Цей ступінь - не що інше як апофеоз формування, «освіти» героя, осягнення ним шуканого гармонійного Ідеалу [4].

Поглиблене дослідження роману-виховання пов'язане з роботами В. Дільтея, який прийшов до висновку, що романи-виховання «школи Вільгельма Мейстера», показують людське формування на різних щаблях, образах, епохах життя. Вивчаючи «роман-виховання» В. Дільтей виділив три його різновиди: романи «школи Вільгельма Мейстера», романи романтичної групи (Фр. Шлегель, Тік, Вакенродер, Новаліс) і романи про художника. В основі концепції роману-виховання В. Дільтея лежать аналогії з теорією природної еволюції. Слідом за Шлегелем, Моргенштерном і Гегелем, В. Дільтей порівняв етапи розвитку органічного світу зі ступенями

«дозрівання» героя. Крім того, вчений приділив особливу увагу ролі оповідача, яка домінує в цьому жанрі, ввів допоміжне поняття «освітня історія». Це поняття займає, на його думку, проміжне положення між мотивом освіти і романом виховання в його класичній формі. Основні тенденції роману виховання трактувалися ним у релігійно-католицькому дусі. Так, процес виховання героя, інтерпретувався як етапи духовного перетворення людини: людина проходить шлях від недобровільного вигнання з райського прастану через ворожий, повний спокус світ, до ідеалу очищення і відродження. Тому, зауважив В. Дільтей, у підтексті роману постійно присутня тема «втраченого раю» і «наполегливого прагнення до його повернення». Звідси - резюмує філософ - і тема «блажених сутінок душі» чистого, недосвідченого героя на початку роману та його солодка мрія про жадану гармонію [2].

Німецький літературознавець Г. Г. Борхерд також виокремив «три фази» роману виховання: «юні роки», «роки мандрів» і «очищення», «облагодження». Перший етап розвитку пов'язаний, на його погляд, з показом виховання героя далеко від світу та його звичаїв, розкриття закладених природою задатків і формування особистості починається з мандрівок героя по різних областях життя, причому любов і дружба виявляються вирішальною рушійною силою, в останній же фазі відбувається остаточне формування героя. Таким чином, на основі аналізу «Років навчання Вільгельма Мейстера» Й.-В. Гете, дослідник розробив схему-тріаду роману-виховання [3].

М. Бахтін, вивчаючи хронотопічну побудову романів, прийшов до висновку, що роман-виховання - це художня структура, основним організуючим центром якої є ідея становлення. При цьому він відзначив хиткість меж, що відокремлюють роман-випробування від роману-виховання, оскільки основоположні ідеї обох споріднених різновидів взаємопов'язані [1].

Простежуючи еволюцію жанрових модифікацій роману (роман мандрів, роман випробування героя, роман біографічний, роман автобіографічний, роман-виховання) М. Бахтін підкреслив, що в романі мандрівок часові категорії розроблені вкрай слабо, становлення, розвиток людини роман не знає [1], у романі випробування герой даний завжди як готовий і незмінний, усі якості його задані від самого початку і протягом роману лише перевіряються та випробовуються, проте в цьому типі роману дається розвинений і складний образ людини, що мав величезний вплив на подальшу історію роману [1].

За М. Бахтіним роман-виховання дає динамічну єдність образу героя, але сам герой, його характер - це змінна величина у формулі цього роману. Зміна самого героя набуває сюжетного значення, час вноситься всередину людини, входить в самий образ її, становлення людини відбувається в реальному історичному часі з його необхідністю, з його повнотою, з його майбутнім, з його глибокою хронотопічністю [1].

На думку вченого, роман-виховання - роман синтетичний, підготовлений розвитком роману мандрів, роману випробування, біографічного роману.

Формування особистості героя, динамічний тип становлення і розвитку героя, хронотоп - найважливіші відкриття роману-виховання [1].

А. В. Діалектова проаналізувала романи-виховання німецької літератури середини XVIII століття - «Вільгельм Мейстер» Й.-В. Гете, «Агатон» К. М. Віланда, «Генріх фон Офтердінген» Новалиса, «Титан» Жан Поля. За її визначенням, під терміном «виховний роман» мається на увазі твір, домінантою побудови сюжету якого є процес виховання героя, а життя для героя стає школою, а не ареною боротьби, як це було в пригодницькому романі [2].

Дослідниця виділила цілу систему ознак, що характеризують специфіку роману виховання: це - внутрішній розвиток героя, уроки життя, які герой отримує в результаті еволюції, зображення становлення характеру головного героя з дитинства до фізичної та духовної зрілості, активна діяльність центрального персонажа, спрямована на встановлення гармонії і справедливості, прагнення до ідеалу, гармонійно поєднує фізичне і духовне, досконалість, принцип моноцентричної композиції і її стереотипність, рух героя від крайнього індивідуалізму до суспільства та ін. [2].

А. Діалектова вважає неможливим дати точне визначення Bildungsroman, оскільки він, як і всі види і жанри, знаходиться в процесі безперестанної зміни та розвитку [2].

Отже, стислий огляд наявних робіт, присвячених жанровій специфіці роману-виховання, засвідчує відсутність єдиного, загальновизнаного потрактування цього жанру, хоча і виявляє наявність певних спільних жанрових домінант.

Література

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества [сост. С. Г. Бочаров] / Бахтин М. М. – М. : Искусство, 1979. – 423 с.
2. Діалектова А. Воспитательный роман в немецкой литературе эпохи Просвещения / Діалектова А. – Саранск : Изд-во СГПИ, 1972. – 38 с.
3. Лукач Д. Теория романа [пер. с нем. Г. Бергельсо] / Д. Лукач // Новое литературное обозрение. – М., 1994. – №9. – С. 69-75.
4. Пашигорев В. Н. Роман воспитания в немецкой литературе XVII-XX веков : дис. ...канд. фил. наук : 10.01.03 / Пашигорев Владимир Николаевич – Ростов-на-Дону, 2005. – 333 с.

*Т. С. Бондарець
м. Маріуполь*

ХРОНОТОП АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОВІНЦІЇ В РОМАНАХ ДЖЕЙН ОСТЕН

На сьогодні вельми плідною є літературознавча концепція просторової форми, яка полягає в утвердженні такого способу існування художньої структури, при якому смислова єдність розкривається не в хронологічному, а в

просторовому вимірі. Художній простір при цьому розглядається не лише як категорія тексту, а і як метод його аналізу.

Ми у своєму дослідженні розглядатимемо образ провінційного суспільства, враховуючи часові та просторові аспекти, в найвідоміших романах англійської письменниці Дж. Остен «Почуття і чутливість» та «Гордість і упередження».

Важливо враховувати, що провінція як простір індивідуального існування суттєво вплинула на формування особистості англійської письменниці. Адже вона народилася і зростала у сільській місцевості, в приході Стіветон в Хемпшері. Це дає підстави розглядати простір провінції, відтворений в художньому світі Остен, як ментально-географічний і духовний феномен. Ментально-географічний простір досліджується як художня модель світу, побудована на основі реального географічного простору, що сприймається за допомогою сталих просторово-географічних уявлень і образів, які притаманні національній культурі [1, 213-221].

В основі ментально-географічного простору романів Дж. Остен лежить ідея дихотомічного світу, побудованого на опозиції центр / периферія, де центр - провінційний мікросвіт (власний дім, маєток), а периферія - увесь інший світ (столиця, будь-яке велике місто) [1, 213-221]. Слід зазначити, що провінційне середовище Остен не є абсолютно ізольованим. Цей *простір* відкритий для зовнішнього впливу, особливо столичного. У кожному з романів представлена смислова опозиція «провінція / столиця». На сюжетному рівні вона реалізується в конкретних ситуаціях: з Лондону до Незерфілду прибувають брат і сестри Бінглі та містер Дарсі («Гордість і упередження»); провінційний спокій родини Дешвуд порушує поява Віллобі («Почуття і чутливість»). Героїні Остен при цьому мають протистояти згубному впливу міського героя, завдання якого - спокушати і випробувувати твердість їхніх моральних переконань. Так зображуються відносини Маріани Дешвуд і Віллобі («Почуття і чутливість»); Елізабет Беннет, Дарсі і Вікхем, Джейн Беннет, Чарлза Бінглі і сестер Бінглі («Гордість і упередження»).

Лондон як друга складова вказаної просторової опозиції не є омріяним простором щастя, а скоріше місцем важких моральних випробувань. У Лондоні відбуваються вирішальні події у розвитку основної і додаткових сюжетних ліній романів Дж. Остен: Маріана Дешвуд переживає остаточний крах своїх надій стосовно кохання Віллобі, полковник Брендон в розлуці з Маріаною упевнюється в своїх почуттях до неї («Почуття і чутливість»); Джейн Беннет усвідомлює справжнє ставлення сестер Бінглі, Лідія Беннет підступно зраджує чесне ім'я своєї родини і тікає з Вікхемом, Чарлз Бінглі має протистояти намаганням своїх сестер одружити його з Джорджіаною Дарсі («Гордість і упередження»). Зауважимо, що жодна з головних героїнь романів Дж. Остен не знаходить у місті любові і розуміння, а після омріяного заміжжя вони незмінно залишаються в провінції.

Розмикаючи простір провінції, Дж. Остен долає враження ізольованості і актуалізує ціннісно-смилові категорії: ізольованість / широта, відкритість / закритість, свій / чужий, рідний/ нерідний, дружній / ворожий. Адже для героїв Остен провінція - це передусім батьківський дім, який традиційно наділений конкретними ціннісними асоціаціями, і сімейний затишок, захист від ворожості зовнішнього світу, можливість безпечного існування, надійний притулок, розуміння, любов близьких та ін. Образ Дому семантично багатозначний і здатен породжувати велику кількість додаткових смислів, які розкриваються через опозиції свого / чужого, далекого / близького.

Ціннісні характеристики хронотопу англійської провінції в романах Дж. Остен визначаються кількома факторами. По-перше, це особистісні ціннісні доміанти письменниці: ентузіазм і оптимізм Дж. Остен, що визначає домінування традиційних англійських цінностей (консерватизм, стабільність, культ сім'ї). По-друге, це еволюція художніх пріоритетів. Остен не героїзує своїх персонажів.

У романах Дж. Остен власне романна сутність конфлікту зосереджена в родинній етиці і етичних категоріях взагалі. Зображення провінції сприяє утвердженню ідилічних цінностей у піднесеному і комічному співвідношенні. Ідилічність обертається на комічність або романтичність. Ці трансформації мають на меті утвердження провідного ціннісного мірила Дж. Остен – природи і природності. Отже, простір провінції в романах Дж. Остен відбиває історичний етап еволюції ціннісних пріоритетів .

Підсумовуючи, ми визначили наступні риси образу провінції в зображенні Дж. Остен:

- Для романів Дж. Остен характерна значна подієва обмеженість;
- Лондон як друга складова просторової опозиції не є омріяним простором щастя, а скоріше місцем важких моральних випробувань;
- динамізм, що досягається активними переміщеннями героїв всередині цього топосу. Наприклад, переїзд родини Дешвуд з Сасекса до Девонширу («Почуття і чутливість»); поїздка Елізабет Беннет до Кенту, поїздка Елізабет і Гардінерів до помістя Пемберлі у Дербіширі, поїздка Лідії Беннет до Брайтону («Гордість і упередження»);
- Для героїв Остен провінція – це передусім батьківський дім, який традиційно наділений конкретними ціннісними асоціаціями і сімейний затишок, захист від ворожості зовнішнього світу, можливість безпечного існування, надійний притулок, розуміння, любов близьких та ін.;
- Ентузіазм і оптимізм Дж. Остен визначає домінування традиційних англійських цінностей (консерватизм, стабільність, культ сім'ї).

Література

1. Аникин Г. В., Михальская Н. П. История английской литературы / Г. В. Аникин, Н. П. Михальская. – М. : Высшая школа, 1985. – 431 с.
2. Гениева Е. Ю. Чудо Джейн Остен / Е. Ю. Гениева // Остен Дж. Леди Сьюзен. Уотсоны. Сэндитон : [романы]. – М.: 2002. – С. 7-18.

3. Ивашева В. В. Английский реалистический роман XIX века в его современном звучании / Ивашева В. В. – М. : Худож. лит., 1974. – 464 с.

4. Остен Дж. Чувство и чувствительность / Остен Дж. – СПб. : Азбука, 2014. – 384 с.

5. Остен Дж. Гордость и предубеждение / Остен Дж. – М. : Эксмо, 2010. – 640 с.

6. Сидорченко Л. В., Бутова И. И. История западноевропейской литературы. XIX век: Англия : [учебное пособие для студентов филологических факультетов высших учебных заведений] / Л. В. Сидорченко, И. И. Бутова. – М. : «Академия», 2004. – 546 с.

*Ю. М. Бумбур
м. Маріуполь*

АНТИСЕМІТИЗМ, ФІЛОСЕМІТИЗМ ТА АЛОСЕМІТИЗМ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Дослідження присвячено проблемам однієї з найактуальніших галузей літературознавчої компаративістики – імагології. Вага імагологічної проблематики для сучасного літературознавства полягає в тому, що сьогодні на передній план виходять міжнаціональні проблеми і зв'язки, у тому числі етнокультурні, зокрема, проблеми відносин з етнокультурними спільнотами, своїми й чужими.

Американські письменники XIX – початку XX століть часто виводять образи євреїв, при цьому можна спостерігати два полярні стереотипи – євреї зображуються або різко негативно або позитивно. Таке різне ставлення – від філосемітизму до зятого антисемітизму – пов'язане з масовою єврейською еміграцією, яка викликала різну реакцію корінних американців. У творчості багатьох американських письменників цього періоду спостерігається неоднозначне, суперечливе ставлення або трансформація єврейської теми.

Метою дослідження є аналіз імагологічних особливостей літературного етнообразу єврея як Іншого та трактування єврейської теми у американській літературі XIX – початку XX століть.

Одним із національних стереотипів, які зустрічаємо у літературі будь-якого періоду або літературного напрямку, - образи євреїв. У нашій роботі ми розглянули, як трактувалася єврейська тема у світовій літературі, та виокремили три основні напрямки – біблійну тему, філосемітизм та антисемітизм.

Незалежно від свого ставлення до релігії, всі ми в деякому розумінні спадкоємці Біблії. Як відомо, світова культура, особливо європейська, розвивалася з двох основних джерел - античності і Біблії. Священна історія, Старий і Новий Заповіти протягом століть привертали до себе увагу письменників. Багато біблійних сюжетів знайшли своє втілення у творах художньої літератури. Найбільш популярними, на наш погляд, стали сюжети

про створення світу і людини, про Адама і Єву і вигнання їх з Раю, про Каїна й Авеля, про десять заповідей Мойсея, і звичайно, про життя і смерть Ісуса Христа.

Тенденція, що зустрічається набагато рідше, ніж використання біблійної тематики, є філосемітизм.

«Філосеміт» - слово, досить рідкісне у вживанні, як рідкісні ті, з ким це слово співвідноситься. Деякі вчені задаються питанням, чи існує таке поняття, як «філосемітизм». Його антонім - «антисеміт», навпаки, є широко поширеним. І це не випадково, бо люди, позначені цим словом, далеко не рідкість [4].

Досліджуючи соціологічні моделі антисемітизму, І. Анісімова дійшла висновку, що всі вони ґрунтуються на культурному комплексі, істотним елементом якого є міфологізовані структури буденної свідомості та міфологічний образ єврея – персоніфікація світового зла, заміник відсутнього бога. Антихрист, ворог, масон, носій буржуазного духу або, навпаки, революціонер ... Історична доля єврейського народу визначила ту «легкість», з якою образ цього народу міфологізується [1, 35]. Є цікава точка зору, що євреї, як і всі меншини, служать домінуючій культурі як чисте полотно, на якому інші зображують свої власні страхи, бажання і занепокоєння.

Важливий внесок у дослідження антисемітизму робить літературознавство. Вивчення єврейських мотивів і образів – одна з класичних тем літературознавчих розвідок. За сучасного розуміння міждисциплінарних студій літературні образи досліджують за допомогою вивчення позалітературного контексту, що дозволяє відсторонитися від наївно-позитивістського підходу до метафор. Більше того, зроблено важливі відкриття, як літературні образи євреїв впливають на антисемітські упередження. Такі літературні постаті, як Шейлок і Натан, «прекрасна єврейка» визначали парадигми єврейського буття, хоча вони, всупереч давнім хибним уявленням, не відповідали позалітературній дійсності [2, 1007 - 1008].

Приблизно одночасно з антисемітизмом з'являється поняття «філосемітизм». У перекладі з грецької воно означає «люблячий семітів», тобто євреїв. Це прояв інтересу, поваги до єврейського народу, його історичного значення і оцінка позитивного впливу іудаїзму в історії світу з боку неєвреїв.

Спочатку це поняття використовувалося з негативною конотацією, в колах антисемітів, як презирливе прізвисько їхніх опонентів, і довгий час ніхто не хотів виглядати філосемітом [3].

Нашу увагу привернув також термін «алосемітизм», запропонований соціологом З. Бауманом. Він має значення – «ставлення до євреїв як до інших». Як зазначив дослідник, цей термін гораздо краще підходить для того, щоб описати ставлення суспільства до євреїв, він більш нейтральний, ніж антисемітизм або філосемітизм [5, 5].

Проаналізувавши американську літературу XIX – початку XX століть, ми дійшли висновку, що приблизно до 1850 р. антисемітизм не мав у США значного поширення. Єврейська тема була представлена у цей період

біблійними образами та сюжетами. Можна зустріти біблійну символіку у творчості багатьох поетів та прозаїків (Дж. Вітєр, Е. Хейл, Г. Мелвілл, Г. Лонгфелло). Як правило, вони трактують біблійні сюжети у сентиментально-повчальному дусі.

Антисемітизм був поширеним елементом у світогляді багатьох американських письменників другої половини ХІХ – початку ХХ століть. У Х. Гарленда це виражається головним чином у щоденниках; для Ф. Норріса та Е. Вортон ця проблема є більш важливою, оскільки вона знайшла відображення у їх художній прозі. Але немає ніяких сумнівів, що ці письменники поділяють ряд загальних антисемітських стереотипів.

Більшість антисемітських стереотипів були сформовані на економічній основі. «Єврей» такого стереотипу – жадібний, необтесаний, небезпечний.

Що стосується філосемітизму, він не був широко поширеним та виражався здебільшого у інтересі до єврейської культури та звичаїв, наприклад, у творчості Г. Харланда. Такий філосемітизм, звичайно, мав виключно світський характер.

Аналізуючи твори американської літератури вивчає мого періоду, ми звернули увагу на той факт, що у творчості одного й того же письменника можемо спостерігати обидві тенденції – антисемітську та філосемітську, наприклад, у творчості Т. Драйзера.

Література

1. Анисимова И. И. Антисемитизм: опыт концептуализации / И. И. Анисимова // Вестник ТГУ. – 1998. – № 3. – С. 29 – 36.

2. Бенц В. Дослідження антисемітизму / Вольфганг Бенц // Єврейська цивілізація. Оксфордський підручник з юдаїки. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА; Дніпропетровськ : Центр «Ткума», 2012. – С. 1005 – 1017.

3. Дорфман М. Антисемиты говорят правду [Электронный ресурс] / М. Дорфман // Новый смысл. – Режим доступа : <http://www.sensusnovus.ru/analytics/2011/07/01/8686.html>

4. Кацев А. Филосемиты в мировой истории [Электронный ресурс] / Ариэль Кацев // Еврейский обозреватель. - № 11/251. – Режим доступа: <http://jew-observer.com/istoriya/filosemity-v-mirovoj-istorii/>

5. Philosemitism in History / Edited by J. Karp and A. Sutcliffe. – Cambridge University Press, 2011. – 348 p.

*К. О. Гогунська
м. Маріуполь*

РИСИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО РОМАНУ У ТВОРЧОСТІ ДЖОНА ФАУЛЗА («ВОЛХВ»)

В літературі кінця ХХ століття виникає новий напрям – «постмодернізм», в якому погляди на світ характеризуються твердженнями, що будь-які спроби

сконструювати закінчену і безальтернативну модель світу, встановити ієрархічний порядок або систему пріоритетів виявляються безглуздими і заздалегідь приречені на провал. Ідеї про неможливість існування індивідуальної долі і зникнення конкретної людської особистості призвели до «відчутного дефіциту гуманізму» [2, 250] в постмодерністській літературі. Вивченням постмодерністської парадигми займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, такі як: Н. Бушманова, Ж. Деліз, Ж. Дерріда, М. Золотоносов, М. Ліповецький, М. Монтель, С. Чупришин, І. Хассан та ін.

Джон Фаулз – яскравий представник письменників-постмодерністів, який активно проводив експеримент не тільки з формами оповіді, але й відроджував традиції роману. Як зазначав Т. Красавченко: «на сучасному історико-літературному етапі саме поєднання соціальної проблематики, тобто реальності, із традицією та фантазією, грою уяви... виводить англійський роман із стану тихого, скромного існування на периферії у перший ряд – на світову орбіту» [1, 128]. Головною наскрізною філософсько-літературною проблемою письменника літературознавці вважають проблему власне художньої творчості, ролі уявного та реального, свідомого та позасвідомого як базисних чинників мистецького процесу. Для Фаулза справжня література – це постійний пошук, експеримент, елементи перевтілення, можливість вільного вибору форм. Письменник не випадково проводить своєрідний експеримент з оповідними формами. Він упроваджує різноманітні сюжетні, образно-стильові засоби, що створюють неповторну духовну атмосферу його прози, використовує різні типи романної оповіді із однією метою – утвердження свободи як витoku і як наслідку творчого процесу.

Роман «Волхв» (або «Маг») є яскравим прикладом постмодерністського роману Англії. Головний герой роману, Ніколас Ерфе, є типовим персонажем для постмодернізму. Склалася думка, що концепції особистості у постмодерністів немає. Людина швидше сприймається як антиособистість, антигерой, й свого роду персоніфіковане зло (в романі цю роль виконує Кончіс, як злий геній, який грає життям інших). Постмодернізм несе в собі нестабільність, хаос, фрагментарність. Можемо прослідкувати це на прикладі Ніколаса, який протягом розвитку дії в романі не міг вирішити свою долю, завжди був в суперечках з собою:

«Окончив университет, объект избрал себе крайне неподходящую среду обитания – престижную частную школу, где с удесятеренной силой резонируют как раз те социальные недостатки, которые объект не переносит: патриархальность и деспотизм» [4, 299].

Ще одною з провідних рис постмодернізму є інтертекстуальність, проявами якої пронизаний текст роману. У романі «Волхв» (1965) Фаулз використав елементи п'єси Шекспіра «Буря» (1623). Черновою назвою роману була назва «Godgame» – буквально «Гра Бога», в ньому помітний вплив Карла Юнга і таких романів Генрі Джеймса і Ч. Діккенса, як «Поворот гвинта» та «Великі надії». В романі ми постійно зустрічаємо цитати та посилання на

відомі нам твори класиків та алюзії. Наприклад: «Человек – не остров» (алюзія на вислів відомого англійського поета Джона Донна); «Но она принялась тихо декламировать Шекспира : Ты не пугайся: остров полон звуков И шелеста, и шепота, и пенья; Они приятны, нет от них вреда...» (У. Шекспір, «Буря», акт III, сц. 2. Переклад М. Донського); «И тут, впервые за эти дни, у меня возникла явственная литературная ассоциация, на которую Алисон, конечно, не рассчитывала. Я мог точно назвать источник – хрестоматия «Английский Геликон»» (антологія поезії елизаветинського періоду, 1600 рік).

Не можна оминати міфологізм у романі, сама назва «Волхв» або «Маг» (ті, хто ворожать) наштовхує читача на деякі роздуми. З міфом у тексті ми зустрічаємось відразу, як головний герой приїжджає до Греції, на острів Праксос, де відбуваються основні події і де Ніколас втратив і віднайшов свою Алісон, що відчутно семантично перегукується з міфічним Наксосом, де Тесеї втратив Аріадну, а композиційне завершення психологічних «вистав» Кончіса розюче нагадує колізії класичних кельтських саг, давньогрецьких міфів, казок, романтичних сюжетів тощо. Іншими словами, «магічний простір» сюжету у його авторській постмодерній інтерпретації розгортається впритул до міфологічних, архетипових меж, що окреслюють ідейну площину «Волхва» [3, 25]. Протягом роману, Нік починає постійно порівнювати себе з тими чи іншими героями: «...я оказался в пространстве мифа; телесным опытом данное знание, каково одновременно быть и юным и древним, то Одиссеем, подплывающим к цирцеиным владениям, то Тесеем на подступах к Криту, то Эдипом, взыскующим самости. Это чувство невозможно выразить. В нем не было ничего рассудочного, лишь мистическая дрожь от пребывания здесь и сейчас, в мире, где может произойти все что угодно. Словно он, мир, был за эти три дня заново пересотворен, спешно, ради моей скромной персоны.»; «Итак, я не Гамлет, оплакивающий Офелию. Я Мальволио, вечный юродивый, я Мальволио»; «Я хотел не просто погибнуть, но погибнуть, как Меркуцио . Умереть, чтобы помнили; а истинную смерть, истинное самоубийство необходимо постигает забвение» [4, 45]. Це відчуття Кончіс прагне підтримувати в Ніколаса постійно. Саме тому він, змінюючи декорації, переносить Ніка з одного часу в інше, таким же чином, граючи з простором острова.

Отже, можна зробити висновок, що роман «Волхв» Джона Фаулза є складним твором, в якому є багато прихованого підтексту. Дж. Фаулз в своєму романі використовує традиційні творчі схеми, проте класичній традиції тут протиставлено постмодерн. Крім того, у сучасному літературознавстві існує думка, що «Волхв» – алюзія на класичний «крутійський роман» з традиційним міфологічним мотивом «крутійства». У постмодерністській художній практиці (не лише у Фаулза, а й у Еко, Павича, Кундери) з'являються численні антично-аполонійні алюзії з їх тенденцією розвінчання прагматичної ідеології. Таким чином, у творах митців-постмодерністів зникає установка на універсальність

художньої мови, з'являється новий тип світобачення – світ сприймається непізнаним та ілюзорним.

Література

1. Красавченко Т. Ч. Реальность, традиции, вымысел в современном английском романе / Т. Ч. Красавченко // Современный роман. Опыт исследования. – 1990. – №3. – С. 128-130.
2. Липовецкий М. Н. Русский постмодернизм, очерки исторической поэтики / Липовецкий М. Н. – Урал, 1992. – 384 с.
3. Погребная Я. В. Актуальные проблемы современной мифопоэтики / Погребная Я. В. – Litres, 2015. – 311 с.
4. Джон Фаулз. Вохв / Джон Фаулз ; [пер. с английского Б. Кузьминский] – М. : Эскимо, 2015. – 736 с.

*К. С. Гудко
г. Мариуполь*

ДНЕВНИК КАК ЖАНР ЛИТЕРАТУРЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ И КРИСТЫ ВОЛЬФ

Жанр дневника в мировой литературе является одним из наиболее оригинальных с точки зрения композиции, формы повествования и языка. Интерес к исследованию данного жанра обусловлен тем, что именно личные дневники считаются самыми откровенными, правдоподобными и искренними произведениями в литературе. Дневники нацелены на выражение личности автора, его внутреннего мира. Композиционные особенности и основные жанровые характеристики дневника определяют подбор лексико-семантических, грамматических, синтаксических и стилистических средств и приемов, направленных на раскрытие образа автора-повествователя [1, 1].

Возникновение дневника как литературной формы было обусловлено несколькими факторами, главным из которых было стремление писателей представить внутренний мир личности через документально обоснованный текст, организованный по принципу собрания достоверных свидетельств и фактов жизни отдельного человека [2, 25].

Писательские дневники — это записи, имеющие форму подневных, ведущиеся на протяжении некоторого времени. В них соблюдаются внешние признаки дневникового повествования — датированность, периодичность ведения; автором приводятся документальные свидетельства, разговоры людей, выдержки из писем, собственные наблюдения; мало описаний внутренних переживаний, то есть преобладает фиксация внешних событий. В отличие от бытового, автор литературного дневника мало пишет о себе, зато отмечает всё, что впоследствии может, по его мнению, представлять исторический интерес, либо отбирает отдельные факты и детали, которые в совокупности своей создают художественное единство [2, 27].

Дневник отличает предельная искренность, доверительность. Все записи дневника, как правило, пишутся для себя. А дневник писателя сохраняет все эти признаки жанра, но, как бы дополняет существующее определение тем, что является не только способом самовыражения, но и часто творческой мастерской писателя [2, 27].

Вирджиния Вульф – талантливейшая английская писательница и литературный критик. В своих дневниках, которые она вела с 1915 года — последняя запись датируется 8 марта 1941 года, через четыре дня В. Вульф ушла из жизни, — она писала обо всем, что произошло с ней, о людях, с которыми встречалась, о книгах, которые читала. И самое важное — о произведениях, над которыми работала: романах, рассказах, эссе, статьях. Вирджиния Вульф в своих дневниках описывает отношения в семье: «*My mother now – she was a very able woman – we all owe her an awful lot – but hard. She said an odd thing to Nessa once – that she hated girls, especially motherless girls. There you go very deep – It was the terror of her life – that she was losing her charm. She would never have a girl in the house. It was a tragedy. She was a very selfish woman*»; «*This is going to be fairly short: to have father's character done complete in it; & mothers; & St Ives; & childhood; & all the usual things I try to put in –life, death &c. But the centre is father's character, sitting in a boat, reciting. We perished, each alone, while he crushes a dying mackerel. However, I must refrain*» [4]. Можно без преувеличения сказать, что смерть матери, гнев, вызванный семейной тиранией отца, а также неравными условиями материального обеспечения и образования, установленными в семье по отношению к мальчикам и девочкам, лег в основу дальнейших феминистских произведений Вульф.

В дневниковых записях прослеживается целая жизнь писательницы, упоминаются события, повлиявшие на ее творчество. Вирджиния Вульф писала об обществе, которое ее окружает «*Then Vita will come tomorrow. But I dont want people: I want solitude; Rome*», об ее отношении к литературе «*The truth is that writing is the profound pleasure & being read the superficial*» [4], о взлетах и падениях. Дневники Вирджинии Вульф помогают нам понять мировоззрение писательницы и ее жизненно-ценностные ориентиры: «*The immense success of our life, is I think, that our treasure is hid away; or rather in such common things that nothing can touch it*» [4].

Говоря о дневниках как литературном жанре, следует упомянуть имя известной немецкой писательницы Кристи Вольф. Криста Вольф, пожалуй, самая значительная писательница ГДР, символизировала собой, как и целое поколение представителей интеллигенции, альтернативную общественную систему в Германии. С 1962 года Вольф занимается исключительно писательской деятельностью. Одной из ее знаменитых работ является повесть «Кассандра» (1984). В предисловии («*Die Voraussetzungen einer Erzählung*») к произведению, представленное в виде дневниковых записей, писательница делится историей создания данной работы, а также рассказывает о событиях из собственной жизни, ставшие причиной возникновения романа.

В романе «Кассандра» отчетливо прослеживается биография писательницы. Город, который будет разрушен до основания, в свете всего творчества К. Вольф становится многозначительным символом, за которым скрывается не только намек на легендарную Троию, но и аналогия с ГДР, и шире – с человеческой цивилизацией, приблизившейся в XX веке к смертельной черте.

Активизации интереса писательницы к древним сюжетам способствовала общественно-политическая ситуация, сложившаяся в Германии в 90-е годы. В предисловии к роману Криста Вольф упоминает: «*Moira, das Schicksal, suchte uns vergebens in der Maschine, die soeben in Athen landete; unauffindbar, nicht registrierte Schattengestalten ohne Gepäck, fuhren wir durch die Straßen von Berlin, Hauptstadt der DDR; fremd, seltsam berührt, unerkennbar gingen wir durch eine unerkennbare Stadt*» [3].

Тема судьбы родной страны того времени отчетливо прослеживается в личных записях писательницы: «*Als es um Groschen und Markstücke für den Telefonapparat ging, haben wir unsere Identität als einzige DDR-Bürger unter den Passagieren aufdecken müssen*» [3]. Стратегия историзации и психологизации, примененная писательницей в «Кассандре» и в предисловии к роману, позволяет всесторонне и глубоко осмыслить настоящее, соотнесенное с аналогичной моделью бытия из мифа о Троянской войне.

Особый интерес исследователей вызывает изучение дневников с гендерной точки зрения, т. е. в какой мере, каким способом особенности «женского типа письма» отражаются в дневниковых записях женщин-писательниц. В этой связи нам представилась возможность начать изучение этого аспекта со знаковых фигур женской литературы XX века – Вирджинии Вульф и Кристи Вольф.

Литература

1. Богданова Е. В. Языковые особенности жанра дневника / Е. В. Богданова. // Филологические науки. Вопросы теории и практики – Тамбов : Грамота, 2008. – С. 28-30.
2. Колядина А. Дневник как литературный жанр [Электронный ресурс] / Колядина А.. – Режим доступа: <http://lit.1september.ru/article.php/ID=200601914>
3. Wolf Christa. Voraussetzungen einer Erzählung: Kassandra / Christa Wolf. – Berlin, 2008. – 20 S.
4. Woolf V. Diary [Electronic resource] / Woolf V. – Access mode : <http://www.woolfonline.com/>

ОТРАЖЕНИЕ НЕМЕЦКОЙ МЕНТАЛЬНОСТИ В ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ХОРСТА ЭВЕРСА

На протяжении 20-го века в силу сложившихся обстоятельств за немцами в Европе закрепились некоторые стереотипы относительно ментальных свойств их характера. Считается, что немцы трудолюбивы, законопослушны, бережливы, но при этом крайне экономны, чрезмерно педантичны, совершенно лишены чувства юмора и при случае способны развязать войну.

Ганс Дитер Гельферт в своей книге «Was ist deutsch? Wie die Deutschen wurden?» ломает сложившиеся в обществе стереотипы относительно немецкой ментальности и доказывает, что лишь одна из характерных черт действительно незыблема и по сей день присуща немцам – это отсутствие юмора [4]. Что же касается трудолюбия, согласно последним наблюдениям немцы приобретают статус самой «ленивой нации» в мире. Рабочих дней в году у немецких граждан меньше, чем у большинства соседей. Отпуск в Германии один из самых длинных в мире, охотнее других немцы путешествуют и, кроме того, достаточно рано обеспечиваются выходом на пенсию.

Не популярен в Германии и милитаризм. Инициаторы двух мировых войн на сегодняшний день не просто пацифисты, но и трусы, например в глазах американцев, поскольку отказались поддерживать войну в Ираке. Кроме того, военная служба в Германии всё чаще вытесняется гражданской и является более предпочтительной среди немецкой молодёжи. Современные немцы испытывают значительный дискомфорт и даже тревогу при упоминании о военных действиях, являются сторонниками мирного урегулирования конфликтов и открыто выступают за мир, исповедуя толерантность.

Если раньше немцев можно было упрекнуть в ярко выраженном национализме, то в послевоенное время эта тенденция существует скорее в латентном виде. Патриотизм не утрачен немецкой нацией только в отношении футбола и спорта в целом.

Что же касается отсутствия юмора у немцев, это, по мнению Ганса Дитера Гельферта, профессора Берлинского университета имени Гумбольдта, неизменная составляющая немецкой ментальности. В глазах многих иностранцев, прежде всего британцев, немецкий юмор слаб и не выразителен и его существование вообще подвергается сомнению [4]. По словам Гельферта, немцам из покон веков был присущ так называемый «городской юмор» – «**Bürgerhumor**» с тенденцией к «анархическому противоборству» – «**Widerborstigkeit**», которая у британцев сохранилась и по сей день. Во время тридцатилетней войны в Германии была утрачена городская культура и, вместе с ней исчез немецкий городской юмор. Возрождён он был лишь в XVIII столетии, но уже в обновлённой форме «**Staatsbürgerhumor**». Далее и на протяжении всей книги автор настаивает на том, что «немецкого юмора не

существует как такового, утверждая при этом, что это не радикальное заявление, но трезвая оценка исторической правды» [4, 44]. Значит ли это, что лингвист и историк Гельферт сам себе противоречит? Матиас Матуссек в своей книге «Wir Deutschen – warum uns die anderen gern haben können» обвиняет Гельферта в нелогичности его утверждений, с чем, определённо можно согласиться. Безусловно, тридцатилетняя война, равно как и последующие две мировые повлияли на формирование и развитие немецкого юмора, но едва ли могли спровоцировать его полное отсутствие у немцев.

Существует мнение о том, что ирония не самая сильная сторона немцев и может легко быть воспринята как сарказм и издёвка. Действительно, немецкий юмор специфичен, не достаточно выразителен и очень проигрывает в переводе на другие языки. Однако, целесообразно отметить, что изучение немецкой художественной речи обнаруживает огромный пласт разнообразного юмора, пронизывающего всю немецкую действительность. Немцы с удовольствием смеются над бытовыми ситуациями, пародируют политиков, подтрунивают друг над другом, особенно, если речь идёт об особенностях характера соседей по федеральной земле, а также способны иронизировать по поводу своих недостатков.

Хорст Эверс как представитель немецкой ментальности и его творчество является ярким примером того, что немцу не чужда ирония и даже самоирония.

Выражение иронии непосредственно связано с уникальным свойством языка, названным С. О. Карцевским асимметричным дуализмом языкового знака [1, 85]. На уровне лексики эта закономерность проявляется в наличии у слова потенциального и актуального, узуального и окказионального значений. Поэтому любое слово можно считать семантически двуплановой единицей.

Немцы — нация, отличающаяся логическим подходом ко всему. Это касается как работы, так и личной жизни. Необдуманному поступку здесь места нет. Так, Хорст Эверс в своём сборнике «*Vom Mentalen her quasi Weltmeister*» иронично повествует о том, что в мире существует лишь один народ, перед которым логика пасует – и это немцы: «*Wenn der Deutsche sich mit der Logik anlegt, ist er meistens Sieger. Nur ich nicht. Man sagt, es gibt nur ein Volk auf dieser Welt, vor dem die Logik wirklich existenzielle Angst hat: nämlich den Deutschen*» [2, 265].

Также у немцев гипертрофированное чувство порядка. Они крайне дисциплинированы и педантичны. К своим обязанностям относятся очень ответственно, и выполняют с огромной щепетильностью. Для них неприемлемо делать «на глазок». Все должно соответствовать инструкциям, плану, чертежам и т.д. Правильность в таком подходе подтверждает знаменитое немецкое качество: «*In Deutschland ist es überall sehr sauber und gepflegt. Sollte es irgendwo mal nicht so sauber sein, betrachtet der Deutsche das als Beleg dafür, dass er das doch schon viel lockerer geworden ist*» [2, 261-262].

Иронизирует Эверс и над тем, что немцы высокомерно позволяют считать себя самыми талантливыми и преуспевающими в мире: «*Die Deutschen haben*

praktisch alles erfunden, alles gedacht und auch alles geschrieben, was so irgendwie von Belang ist. ..und sogar das, was nicht von Belang ist» [2, 265]. Немцы практически всё что необходимо, изобрели, выдумали, написали и даже то, в чём нет особой необходимости.

Анализируя произведения Хорста Эверса, приходим к выводу о том, что ирония у Хорста Эверса мягкая, аполитичная и позволяет глубже понять некоторые черты характера, свойственные немецкому менталитету. Главным образом автор иронизирует над такими типичными немецкими чертами характера как: экономность, пунктуальность, законопослушность, бережливость, скупость, чрезмерный бюрократизм, педантизм. При описании ментальных особенностей немцев Хорст Эверс использует в своих произведениях такие механизмы создания иронического эффекта, как: комическое сравнение, персонификацию, гиперболу, литоту, анаколупф, тавтологию. Перспективным, на наш взгляд, является исследование немецких ментальных свойств характера в немецких телешоу.

Литература

1. Карцевский С. О. Об асимметричном дуализме лингвистического знака / С. О. Карцевский // В. А. Звегинцев (сост.). История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. Ч. II. – М. : Просвещение, 1965. – С. 85-90.
2. Evers H. Gefühletes Wissen/ Horst Evers. – Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2013. – S. 157.
3. Gelfert H. Was ist deutsch? Wie die Deutschen wurden, was sie sind / Hans Dieter Gelfert. - München : Taschenbuch Verlag C.H. Beck, 2005. – S. 211.
4. Matussek M. Wir Deutschen – Warum uns die anderen gern haben können / Matthias Matussek. - Frankfurt/M. : Fischer Taschenbuch Verlag, 2006. - S. 352.

*А. В. Количева
м. Маріуполь*

ПИСЬМЕННОЦЬКИЙ ЩОДЕННИК ЯК ЖАНР ТА АСПЕКТИ ЙОГО ВИВЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

У сучасному українському літературознавстві сформувалося досить довільне потрактування особливостей жанру письменницького щоденника, як відмічає один з фахівців в області теорії щоденника О. Г. Єгоров, щоденники перестали бути допоміжним матеріалом для дослідників лише в другій половині XX століття [3, 7].

На сьогодні можна виділити три основні напрями вивчення діаристики:

1. Можливості використання щоденника в прикладних цілях: дослідження проблем вікової психології, теорія рефлексивного письма, аналіз ролі щоденникових записів у процесі професійного становлення журналіста.
2. Вивчення особливостей щоденника як літературного жанру.

3. Вивчення щоденників з лінгвістичної точки зору [3, 16].

Лідія Гінзбург у своїй роботі «Про психологічну прозу» розглянула естетичні можливості документалістики, за її твердженням для письменника будь-яке письмо буде близьким якщо не до вигадки, то бодай до komponування й узагальнення; мистецтво узагальнення як особлива естетична цінність і є специфіка щоденника [2, 4]. Її думки про «повноцінність» документальної літератури, тобто естетичну вартість, художній потенціал, стосуються і щоденника, хоча щоденникову літературу дослідниця згадує побіжно.

У сучасному українському літературознавстві найповніший огляд досягнень у розвитку жанру мемуаристики здійснено в роботі Олександра Галича «Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи» [1].

Однак, як зазначає Катерина Танчин, дослідниця «щоденника як форми самовираження письменника», незважаючи на деякі спроби осмислити такий специфічний жанр документалістики як щоденник, літературознавство ХХ ст. показало, що перше місце серед його досліджень займає переважно розв'язування проблеми мемуарної етики чи обговорення деяких суб'єктивних авторських критеріїв та оцінок, ніж проблема жанрових характеристик і класифікацій документалістики [5, 10].

Теоретична думка у визначенні жанру щоденника окреслила три шляхи розвитку дискурсивних практик:

1. існує загальний мемуарний жанр з такими жанровими різновидами, як: листи, нотатки, щоденники тощо (Леонтій Гаранін). Однак домінувальна позиція на сьогодні така: листи, щоденник, спогади і т. д. – це не тільки форми, а цілком рівноправні жанри, які є, однак, різновидами спільного мемуарного жанру (Андрій Тартаковський, Тетяна Колядич);

2. Олександр Галич вказує на існування мемуаристики та мемуарної прози, які разом з біографією та автобіографією становлять основні напрями документалістики;

3. Представники третього підходу розглядають щоденник та, наприклад, мемуари, як цілком різні жанри документальної літератури (Еміль Кардін), К.Танчин вважає, що розуміння щоденника як повноцінного жанру документалістики поряд з такими жанрами як мемуари, листи, записні книги, нотатки тощо є найбільш логічно вмотивованим [5].

Наступне проблемне питання для дослідників письменницьких щоденників – дати точне визначення жанрової природи щоденника. На думку К.Танчин, це фактично неможливо, оскільки неможливо встановити «чистоту жанру» [5, 15]. За визначенням цієї дослідниці, щоденник – жанровий різновид документальної прози; форма оповіді, що ведеться від першої особи у вигляді щоденних записів, від вузько документальних, завдання яких – фіксація поточних справ, до таких, які наближаються до змалювання літературного [5, 15–16].

Деякі дослідники (Андрій Кочетов, Катерина Танчин) наголошують на тому, що щоденник є індивідуальною формою авторського самовираження і має такі характерні особливості [4, 8]:

1. Позаконцепційність суб'єктивності.
2. Один часовий план зображення.
3. Незалежність суб'єктивності.
4. Плинність концептуальності.

Катерина Танчин вважає щоденник формою саморозкриття письменника та виділяє декілька типів щоденників у залежності від призначення, функції й ролі, яку він відіграє в житті автора [5, 7]:

1. Щоденник-свідчення (щоденник Сергія Єфремова, Степана Васильченка, Зінаїди Гіппіус).
2. Щоденник – документ самоаналізу і самонавчання (щоденники Володимира Винниченка, Льва Толстого).
3. Щоденник – пам'ять про себе самого (щоденники Валерія Поліщука, Корнія Чуковського).
4. Щоденник, породжений нарцистичними мотивами (щоденники Валеріана Поліщука, Ольги Кобилянської).
5. Щоденник як засіб психічної самотерапії (щоденники Ольги Кобилянської, Тараса Шевченка, Франца Кафки).

Отже, у проаналізованих нами роботах відсутня єдина позиція літературознавців щодо місця щоденника у системі літературних жанрів, щодо його співвіднесеності з іншими жанрами документальної літератури, щодо його жанрової природи та жанрових домінант, що є окреслює можливі напрями досліджень письменницьких щоденників.

Література

1. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи / Галич О. А. – Луганськ : Знання, 2001. – 246 с.
2. Гинзбург Л. Я. О психологической прозе / Гинзбург Л. Я. – М. : INTRADA, 1999. – 412 с.
3. Егоров О. Г. Литературный дневник XX века: История и теория жанра / Егоров О. Г. – М. : Издательство Московского государственного областного университета, 2003. – 360 с.
4. Кочетов А. В. Щоденник О. В. Дружиніна: типологія жанру, поетика, історико-літературний контекст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.02 «Російська література» / А. В. Кочетов. – Херсон, 2006. – 22 с.
5. Танчин К. Я. Щоденник як форма самовираження письменника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / К. Я. Танчин. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

ЗАРОДЖЕННЯ АНТИВОЄННИХ НАСТРОЇВ У РОМАНІ Е. М. РЕМАРКА «НА ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ БЕЗ ЗМІН»

Творчість Е. М. Ремарка стала популярною ще за його життя. На біографію митця наклала відбиток уся історія ХХ сторіччя: дитинство і юність у кайзерівський час, Веймарська республіка і, нарешті, роки вигнання, проведені в США та Швейцарії. Уся його творчість була спрямована проти війни, гострого засудження тогочасної влади, а перші романи належали до найяскравіших антивоєнних творів німецької літератури.

Антивоєнні романи письменника-гуманіста Еріха Марії Ремарка залишаються недостатньо освоєним художнім простором, незважаючи на те, що творчість прозаїка ніколи не була обділена увагою ні шанувальників, ні критиків. Так, його життєвий шлях і літературний доробок студіювали німецькі вчені А. Антковиак, Т. Вестфален, Т. фон Шнайдер, Б. Шредер, В. фон Штернбург та ін. Крім того, тексти цього відомого автора, ставши не лише національною приналежністю, широко аналізувалися такими представниками світового літературознавства, як М. Алексєєв, Ю. Бондарєв, Р. Гебнер, А. Дмитрієв, Д. Добрев, В. Жидлицький, П. Кірхнер, В. Леман, Г. Ломідзе, Е. Межелайтіс, В. Оскоцький, М. Пархоменко, М. Петраш-Воган, К. Рудницька-Шрай, Г. Шуфлярська; К. Баркер, Г. Блум, Г. Вагнер, Дж. Голдсміт Гілберт, Н. Гордон, В. Залеський, Д. Затонський.

Метою нашого дослідження є зародження антивоєнних настроїв в одному з перших романів Е. М. Ремарка, присвячених Першій світовій війні.

В епіграфі до роману «На західному фронті без змін» Е. М. Ремарк написав: *«Ця книжка – не звинувачення і не сповідь. Це – лише спроба розповісти про покоління, яке занастила війна, про тих, хто став її жертвою, навіть коли врятувався від снарядів. До того ж вона стане пам'ятником міцніше каменю, більш довговічним, ніж руда, пам'ятником, який чіпає серця і викликає роздуми, пам'ятником, який оживляє справжню картину жахливої війни для прийдешніх поколінь»* [1, 4]. Але роман вийшов за ці рамки, ставши й сповіддю, і обвинуваченням.

Роман «На Західному фронті без змін» є одним із перших антивоєнних романів Е. М. Ремарка. У своєму творі автор подає описи жорстокості німецької влади. Він виступає на захист простих людей, описує їхні будні в окопах. Цей роман відрізняється від інших антивоєнних творів Е. М. Ремарка тим, що він справедливо викриває усі недоліки війни.

Провідною темою роману «На Західному фронті без змін» є тема безглуздої жорстокості війни та понівеченої долі молодого покоління. Участь у бойових діях на Західному фронті, життя під час більш-менш спокійних днів, перебування у шпиталях і коротких відпустках вдома.

Жанрова своєрідність роману полягає у поведінці людини на війні, у виключній, екстремальній ситуації, коли не «працюють» або не приймаються до уваги всі звичні поведінкові, культурні норми і правила. Трагічні обставини задані самою ситуацією війни; автора цікавить подолання людиною шокуючих його обставин, його духовні можливості, несподіванка вибору і рішень.

Створюючи сцени, що описують війну, Е. М. Ремарк послуговується широким спектром засобів і прийомів. Підсилити трагізм звучання окремих епізодів твору авторові допомагають різноманітні образи, які за типом асоціювання можна назвати слуховими, зоровими, дотиковими, запаховими і синтетичними. Використання письменником різноманітних художніх образів і деталей сприяє створенню реалістичної картини воєнного життя, дає можливість читачеві відчувати себе свідком описуваних подій [5, 89].

Основний трагічний конфлікт роману у тому, що герої, у котрих немає нічого більш цінного і святого, ніж людське життя, були змушені до вбивства, й поставлені у настільки дике становище, що це стає необхідністю, майже потребою.

На перших сторінках роману дано опис буднів Першої світової війни очима пересічного солдата. Війна для героїв «На Західному фронті без змін» проходить в трьох художніх просторах: на передовій, на фронті і в тилу. Найстрашніше доводиться там, де постійно рвуться снаряди, а атаки змінюються контратаками.

У романі чимало сентиментальних сцен. Наприклад, та, де Боймер насуває на голову зляканого новобранця каску, а новобранець, мов дитина, тулиться до нього. Чи любовна сцена з юною французенкою. Любов там опоганена війною, куплена за хліб та ковбасу і все-таки – хай на мить – дарує героєві чудо: *«...я відчуваю губи тоненької чорнявої і жадібно тягнуся їм назустріч, заплющую очі, наче прагну згасити в пам'яті війну, її жах і мерзоту, щоб прокинутися молодим і щасливим...»*[4, 67].

Отже, Е. М. Ремарк є яскравим письменником антивоєнних романів. Уся його творчість пронизана боротьбою проти тогочасної влади. Роман «На Західному фронті без змін» є хорошим прикладом цього. Е. М. Ремарк писав для простих людей, у цьому романі він хотів показати, як страждає людство через війну, тогочасна влада руйнувала долі багатьох хлопців, які були відіслані на фронт лише для того, аби можновладці отримували хороші надбавки. Роман несе в собі повчальний характер і застерігає від породження нової війни.

Література

1. Вакулюк А. Н. Рецепція прози Э. М. Ремарка начального періода творчества в США / А. Н. Вакулюк // Идеи, гипотезы, поиск. – 2004. – № 11. – С. 3–11.
2. Бабенко В. И. Ремарк становится Ремарком / В. И. Бабенко // Иностранная литература . – 2009. – № 8. – С. 11–13.

3. Ільїна Т. В. Історія художньої літератури. Німецька література / Ільїна Т. В. – М. : Вища школа, 2002. – 367 с.

4. Ремарк Е. М. На Західному фронті без змін / Ремарк Е. М. – К. : Дніпро, 1967. – 166 с.

5. Хом'як Т. В. Світові війни очима Е. М. Ремарка. Всесвітня література та культура / Хом'як Т. В. – К. : Генеза, 2005. – 320 с.

*А. В. Левченко
м. Маріуполь*

ІНТЕНДУВАННЯ ЯК ТЕХНІКА РОЗУМІННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

(на матеріалі оповідання Марка Зайчика «Новий син»)

Інтерес до проблем герменевтики в сучасному літературознавстві обумовлено декількома факторами і насамперед, ускладненням теоретичних досліджень в умовах плюралізму методологій.

Філологічне осмислення різноманітних герменевтичних практик має також особливе практичне значення. Так, у сучасному світі досить актуальними вважаються проблеми взаємодії автора та читача, зважаючи на різницю в культурному, історичному та суспільному сприйнятті оточуючого світу. Таким чином, по-перше, філологічна герменевтика завжди виконувала функцію теоретичного забезпечення практичної сфери, так званого, спілкування автора з читачем. По-друге, на тлі літературознавства виникає можливість осмислення герменевтики як особливого роду філологічної практики.

Розгляд герменевтичних проблем з позицій літературознавства та філології дозволяють виробити теоретичні передумови для вирішення проблеми рецепції читачем художнього твору та питання існування ідеального читача.

Результати багатьох досліджень підтверджують справедливість того, що герменевтика – загальна назва для багатьох діяльностей: існують герменевтика філологічна, педагогічна, природно-наукова, економічна, політична, історіографічна та ін. Всі ці діяльності мають практичну спрямованість на поліпшення розумової роботи, і по всіх бувають необхідні наукові розробки. Історично філологічна герменевтика посідає перше місце серед цих діяльностей.

Згідно з визначенням Г. І. Богіна, філологічна герменевтика – наукова дисципліна, що вивчає процеси розуміння тексту [1]. Останні мають найрізноманітніші дефініції. Розумінням тексту звичайно називають звертання досвіду людини на текст із метою освоєння його змістовності. Тут слід розуміти, що сприйняття (розуміння) тексту є дуже суб'єктивним.

Техніки розуміння, звернені на тексти культури, – це сукупність прийомів системного мислення, що перетворюють нерозуміння в розуміння, а в оптимальних випадках перетворюють розуміння в майстерність. Однією з технік, які привернули нашу увагу, є техніка інтендування, що означає

направлену рефлексію для вказівки на "топоси духа" – відправні точки променя рефлексії. У цьому випадку важливий момент, коли "без моєї волі", тобто "у силу того, що я такий, який я є", ноєми складаються в конфігурацію й починається інтендування як найважливіша робота всередину-спрямованого променя рефлексії [4, 254].

Немає сумнівів щодо того, що багатозначність того, що розуміє читач при інтендуванні, посилюється й у силу розходження людей, що читають та намагаються зрозуміти твір. Уже рефлексивна реальність кожного акту розуміння залежить від онтологічної конструкції даної людини, оскільки на компоненти рефлексивної реальності промінь рефлексії попадає саме з онтологічної конструкції людини, зі світу його онтологічних картин. Однак і ця його онтологічна конструкція теж залежить від рефлексивної реальності, оскільки від її починається промінь рефлексії, що йде всередину [4, 248].

Будь-яка онтологічна картина може характеризуватися як трансцендентна, оскільки число граней розуміння нескінченно, і в кожний даний момент ми бачимо далеко не всі з можливих граней. Розходження в онтологічних конструкціях людей, зайнятих розумінням, роблять плюралізм граней розуміння ще більш очевидним і неминучим [1]. У кожного суб'єкта в процесі реалізації акту розуміння ноєми складаються в певну конфігурацію без його на те волі, тільки в силу того, що така його індивідуальність, такий його суб'єктивний досвід, і починається інтендування як найважливіша робота всередину спрямованого променя рефлексії. Цей етап сприйняття тексту культури індивідом характеризується появою дискурсивності, змушений діяти вже по власній волі.

Розглянемо, як працює техніка інтендування при сприйнятті оповідання Марка Зайчика «Новий син».

Марк Зайчик є прихильником реалістичного типу оповідання, та оповідання «Новий син» є яскравим прикладом цього. Автор створює реалістичний світ, в якому читач може пізнати в героях простих людей, які живуть поруч [5]. Зайчик дуже детально зображає життя своїх персонажів для створення максимально реалістичних історій.

Слід зазначити, що оповідання М. Зайчика виділяються увагою автора до різноманітних деталей з оточення його героїв. На перший погляд здається, що ці деталі не є важливими, але саме вони допомагають зрозуміти оточення та умови життя головних героїв [3].

Головними героями оповідання є родина Платонових, що переїхала до Єрусалиму з Івано-Франківська. Батьки Платонові та двоє старших дітей народилися у СРСР, а от найменший син, Яір, був народжений вже у Єрусалимі. Незважаючи на намагання Платонових розпочати нове життя, їх досі оточують речі з минулого життя: *«На втором этаже семиэтажного дома с лифтом и личной шестиметровой кладовкой, в которой Платоновы хранили привезенные из СССР гоночные велосипеды марки "Спутник" харьковского велозавода (ХВЗ) – две тяжелые, облупившиеся конструкции, устаревшие еще*

до прибытия на новое место гонок в Иудейских горах» [2, 119]. Техніка інтендування допомагає читачеві розкрити значення зображених речей для родини Платонових.

Автор, зображуючи життя героїв спирається на фонові знання, та досвід, що він отримав протягом життя в СРСР. Щоб повністю розкрити представлену автором картину, читачеві необхідно розглядати деякі деталі крізь призму онтологічної картини світу та використовувати техніку інтендування. У параграфі: *«Платонов был детдомовский еврейский ребенок без родных –мышленный, сдержанный, восприимчивый, честный, мало читавший, мало знавший, обученный основам жизни. Таких было несколько у них в областном детдоме имени Хмельницкого, и все выросли примерно вот такими, как Платонов. Были отдельные, которые пошли по юридической линии или отправились в журналистику, но и они были вот немного платоновыми – время девушек и юношей как бы штамповало»* [2, 122] йдеться політичну ситуацію та життя суспільства у СРСР. Ця інформація допомагає читачеві повніше зрозуміти причини переїзду Платонових та, спираючись на контраст двох світів, створити своє уявлення про життя в Єрусалимі.

Уважно спостерігаючи за оточенням хлопчика, читач розуміє, що більшість з них пережили репатріацію і мали долі не з легких, але Яіру пощастило народитися в іншій країні. Що до минулого життя інших героїв, за допомогою техніки інтендування можна скласти досить повну картину минулого. *«Сейчас, в другой стране, через много лет, Стелле нужно было написать неожиданное письмо дальней родственнице на Украину с описанием ситуации в Иерусалиме вообще. Такая просьба поступила к Стелле через 13 лет вынужденного перерыва»* [1, 125] – у цьому випадку мова йдеться про відсутність свободи слова у колишньому СРСР.

Але незважаючи ні на що, родина Платонових сумує за життям у Радянському союзі, адже незважаючи на позитивні сторони мешкання в Єрусалимі, їм важко дався переїзд і адаптація. З розмови батька з Яіром, читач розуміє, що Яша сумував за минулим життям: *«– Там все же было ужасно жить? – сказал он Яше. – Где там? – Ну в СССР, нет? Ты долго там жил? – Я не знаю, Яир. – сказал Яша. – Конечно, это не такой и сахар, но ведь жили же, а?»* [1, 130].

Доцільно взяти до уваги те, що в інтендуванні всі «технічно», а не «природно». Якщо не інтендувати, точніше, не сприяти інтендуванню, не приймати мір для того, щоб інтендування задіяло велику кількість топосів онтологічної конструкції, якщо нічого цього не робити самому, то немає й не буде ніякої «природної» або «божественної» сили, що буде сприяти відновленню ситуації розумової діяльності продуцента.

Література

1. Богин Г. И. Методическое пособие по интерпретации художественного текста : Для занимающихся иностранной филологией [Электронный ресурс] / Богин Г. И. – Режим доступа : <http://books4study.info/text-book1694.html>

2. Зайчик М. М. Новый сын / Зайчик М. М. – Тель-Авив : Иврус, 1999. – 240 с.
3. Елисеев Н. О Марке Зайчике [Електронний ресурс] / Елисеев Н. – Режим доступа : http://www.litkarta.ru/dossier/eliseev-o-zaichike/dossier_1940/
4. Макеева М. Н. Риторика художественного текста и ее герменевтические последствия: дис. ... доктора філолог. наук: 10.02.19 / Макеева М. Н. – Тверь, 2000. – 316 с.
5. Юдсон М. К радости, или Ясные сны [Електронний ресурс] / Юдсон М. – Режим доступа : <http://www.sunround.com/club/22/zaichik.htm>

*М. П. Махницька
м. Хмельницький*

«РОЗБИТЕ ПОКОЛІННЯ» ТА ТВОРЧІСТЬ ДЖЕКА КЕРУАКА В КОНТЕКСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ БІТ-КУЛЬТУРИ 50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

В американській літературі ХХ століття традиційно виділяють два покоління письменників, які ввійшли в історію, не тільки завдяки своїм літературним працям, але й тому, що за допомогою своїх творів вони змінили спосіб життя й свідомість своїх співвітчизників. Мова йде про «загублене покоління» двадцятих і про «розбите покоління» п'ятидесятих років. Лідером першого прийнято вважати Ернеста Хемінгуей, автора знаменитих романів

«І сходить сонце», «Прощай, зброя!», «По кому дзвонить дзвін». Центральною фігурою «Beat Generation», або просто бітників, в очах громадськості став Джек Керуак [1, 140].

У чому ж причина настільки великої популярності літераторів-бітників? Бітництво почалося приблизно в 1944 -1945 рр., коли зустрілися Джек Керуак, Вільям Берроуз та Ален Гінзберг. Берроуз вже тоді писав, що Керуак був поетом і письменником. Нині вже нікого не здивуєш субкультурними молодіжними угрупованнями, які відкидають суспільну мораль, прагнуть відрізнятися та сповідують певну філософію. Однак мало хто знає, що саме бітники впровадили нестандартне мислення та поведінку, чий світогляд згодом перейняли неформали. Керуак не лише дав назву літературному й молодіжному рухові («beat generation») – «розбите покоління», а й створив неологізм «beatitude», з'єднавши слова «beat» та «attitude», який вживали для означення певного, бітницького світогляду, ставлення до життя.

«Треба, щоб світ заповнили мандрівники з рюкзаками, які відмовляються коритися загальній вимозі споживання продукції, за якою люди змушені працювати заради привілею споживати увесь цей непотріб, який їм насправді ні до чого...» - так формулював ідеї бітництва Керуак [2, 85]. Не слід забувати, що від самого початку бітництво сформувалося як літературне угруповання, що не визнавало існуючих суспільних цінностей і не приймало естетичних установок традиційного мистецтва. Ядром групи були Ален Гінзберг, Вільям

Берроуз та Джек Керуак. Окрім того, згадують Ніла Кесседі, Лоуренса Ферлінгетті, Грегорі Корсо, Герберта Ханке і ще кількох молодих письменників, які тяжіли до безсюжетності, вільного вірша та імпресіонізму; мова віршів – метафорична, з шокуючою лексикою та натуралізмом описів. Випускник Колумбійського університету Джек Керуак, який дав ім'я напрямку й покинув його лави найраніше – буддист, філософ і мандрівний письменник. Основний і найвідоміший роман Керуака «У дорозі» був написаний за три тижні блукань і цілком відповідав бітницькій ідеології повної свободи. Він уявляв свою книгу у вигляді рулону: читач, гортаючи її, мав відчувати рух, у якому написано твір. Окрім того, зміст роману – це купа неопрацьованих вражень, які Керуак вирішив зберегти без змін, не розкладаючи на свої місця для зручності сприйняття. Однак, говорячи про Джека Керуака, ми постійно зіштовхуємося з тим, що грань між його творчістю й життям досить розмита. Іноді може здатися, що факти з життя Керуака і його оточення грають більш важливу роль у його книгах, чим, скажімо, уява. Письменник розглядав свої здобутки як щось вихідне за звичні рамки «літератури», байдужість до якої часто підкреслено декларував. Самого себе Керуак виводив у книгах у безлічі образах: ніколи не нудьгуючого Сала Парадайза з роману «У дорозі», що намагається знайти осяяння Рея Сміта з «Волоцюги дхарми», що поєднує спогади й фантазії Джека Дулуоза з «Доктора Сакса» і інших романів... Письменник переробляє в художньому творі не тільки події власного життя, але й свої погляди, відчуття, смаки. Результатом стають тринадцять книг, що становлять властиво «Легенду про Дулуозе», плюс ще кілька десятків опублікованих і неопублікованих добутків Керуака. По масштабі задуму ця сага може зрівнятися хіба що з «Людською комедією» Оноре де Бальзака. Історик літератури Даглас Брінклі вважав, що «Керуак мав намір стати найбільш істотним літературним міфотворцем післявоєнної Америки» [3, 150].

Отже, у світлі, проведеного вище аналізу, стає очевидною художня цінність літературної спадщини Джека Керуака. Його творчість - не просто приклад інтенсивного дослідження молодіжної теми, а досить значне й показове явище сучасного літературного процесу США. Різномічність творчих шукань і літературної практики Дж.Керуака - від традиційних романних форм до «спонтанної прози» експериментальних добутків різного об'єму, охарактеризованих письменником як «кіно в словах», візуальна американська форма, до розповіді й повернення до традиційного оповідання від першої особи, свідчить про незвичайність письменницького таланту.

Література

1. Анастасьев Н. А. Посторонние и причастные: Американская литературная критика сегодня / Анастасьев Н. А. – М. : Иностранная литература, 1983. – 278 с.
2. Елистратова А. А. Духовный кризис молодежи США в американском романе / Елистратова А. А. – М. : ТГУ, 1962. – 243с.

3. Морозова Т. Л. Образ молодого американця в літературі США / Морозова Т. Л. – М. : Наука, 1969. – 350 с.

*А. О. Наконечна
м. Хмельницький*

ВПЛИВ ІДЕЙ ПРОСВІТНИЦТВА НА ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА КІНЦЯ XVIII - ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Просвітництво – так називають інтелектуальний і духовний рух кінця XVIII – початку XIX століття у Європі та Північній Америці. Він виявився природним продовженням гуманізму Відродження та раціоналізму початку Нового часу, які заклали основи просвітницького світогляду: відмову від релігійного світорозуміння та звернення до розуму як до єдиного критерію пізнання людини й суспільства. Назва закріпилась після виходу статті Іммануїла Канта «Відповідь на запитання: що таке Просвітництво?» (1784). Кореневе слово «світло», від якого походить термін «просвітництво», сягає стародавньої релігійної традиції, закріпленої як у Старому, так і в Новому Заповітах. Це і відокремлення Творцем світла від темряви, і визначення самого Бога як Світла. Християнська віра передбачає просвітлення людства світлом вчення Христа. Переосмислюючи цей образ, просвітники вкладали в нього нове розуміння, маючи на увазі просвітлення людини світлом розуму [1, 11].

Ідеї Просвітництва справили такий величезний вплив на всі напрямки духовного життя європейського суспільства, що дали назву новій культурно-історичній добі.

Просвітництво зародилось в Англії наприкінці XVII ст. У творах його засновника Дж. Локка та його послідовників були сформульовані основні поняття просвітницького вчення: «спільне благо», «природна людина», «природне право», «природна релігія», «суспільний договір». У вченні про «природне право», викладеному в «Двох трактатах про державне правління» Дж. Локка, обґрунтовані основні права людини: свобода, рівність, недоторканість особистості і власності, які є природними, вічними та невід'ємними.

У XVIII ст. центром просвітницького руху стає Франція. На першому етапі французького Просвітництва головними постатями були Шарль Монтеск'є та Вольтер. У працях Монтеск'є набуло подальшого розвитку вчення Дж. Локка про правову державу. Вольтер був ідеологом освіченого абсолютизму та прагнув прищепити ідеї Просвітництва монархам Європи. Він виступав проти релігійного фанатизму та блюзнірства, церковного догматизму та панування церкви над державою та суспільством.

На другому етапі французького Просвітництва основну роль відіграли філософ і письменник Дені Дідро та інші вчені-енциклопедисти, їхня праця «Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел» (1751-1780) була першою науковою енциклопедією, у якій викладались основні поняття в

області фізико-математичних наук, природознавства, економіки, політики, інженерної справи й мистецтва. У більшості випадків, статті були ґрунтовними й відображали найновіший рівень знань. У створенні «Енциклопедії» брали активну участь Вольтер, Етьєн Бонно де Кондільяк, Клод Адріан Гельвецій, Поль Анрі Гольбах, Шарль Монтеск'є, Жан-Жак Руссо. Статті з конкретних галузей знань писали фахівці – науковці, письменники, інженери.

Третій період висунув постать Ж.-Ж. Руссо. Він став найвідомішим популяризатором ідей Просвітництва. Ж.-Ж. Руссо запропонував свій шлях політичного устрою суспільства. У трактаті «Про суспільний договір, або Принципи політичного права» (1762) він висунув ідею народного суверенітету. За нею, уряд отримує владу з рук народу у вигляді доручення, яке він зобов'язаний виконувати відповідно до народної волі. Якщо він цю волю порушує, то народ може обмежувати, видозмінювати чи забирати дану ним владу. Ідеї Ж.-Ж. Руссо знайшли свій подальший розвиток у теорії та практиці ідеологів Великої французької революції [2, 85].

Період пізнього Просвітництва (кінець XVIII – поч. XIX ст.) пов'язаний з країнами Східної Європи, Росією та Німеччиною. Новий імпульс Просвітництву надає німецька література і філософська думка. Німецькі просвітителі були духовними спадкоємцями ідей англійських і французьких мислителів, але в їхніх творах вони трансформувались і набули глибоко національного характеру. Самобутність національної культури та мови стверджував Йоганн Готфрід Гердер. Його основний твір «Ідеї до філософії історії людства» (1784-1791) став першою ґрунтовною класичною працею, з якою Німеччина вийшла на арену світової історико-філософської думки. Філософським пошукам європейського Просвітництва була співзвучна творчість багатьох німецьких письменників. Вершиною всесвітньо відомого німецького Просвітництва стали твори Фрідріха Шиллера, Готгольда Ефраїма Лессінга й особливо «Фауст» Йоганна Вольфганга Гете. У формуванні ідей Просвітництва важливу роль відіграли філософи Г. Лейбніц та І. Кант [3, 105].

Отже, Просвітництво – це передусім філософське вчення, яке вплинуло на всі сфери людського життя, в тому числі і на літературу. Будь-яка філософія починається з поглядів на людину, її місце у світі, особливості її існування. Головною ідеєю просвітників було домінування розуму: вони вважали, що світ піддається розумінню та пізнанню саме за допомогою раціонального мислення. Розум домінує над почуттями та емоціями, раціональне переважає над суб'єктивним – у цьому полягає найголовніша ідея епохи Просвітництва.

Література

1. Дрезден А. В. Західноєвропейська культура XVIII ст. / Дрезден А. В. – М. : Наука, 2000. – 311 с.
2. Ільїна Т. В. Культура епохи Просвітництва / Ільїна Т. В. – М. : ТГУ, 2003. – 280 с.
3. Марков А. Н. Історія світової культури / Марков А. Н. – М-коду : ЮНІТІ, 2008. – 384 с.

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ПРОВІДНА ТЕЧІЯ ЛІТЕРАТУРИ 2ї ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Постмодернізм – світоглядно-мистецький напрям, теоретичне відображення духовного розвитку самосвідомості цивілізації 2ї половини ХХ століття. Це продукт постіндустріальної епохи, суть якого полягає в стиранні граней між високим мистецтвом і кітчем [1, 12].

Поняття «постмодернізм» вперше згадується в 1917 році в праці Р. Панвіца «Криза європейської культури» [1, 10]. А. Тойнбі використовував його в історичних творах, з метою охарактеризувати сучасну фазу суспільства після епохи модернізму. Лише наприкінці 50х років ХХ століття «постмодернізм» набуває свого сучасного значення. Першим письменником, який почав творити з натяками на літературу постмодернізму був Г. Грасс з його твором «Бляшаний баран», написаним в 1959 році [3, 163].

Початковим проявом постмодернізму можна вважати течію літератури [2] «чорний гумор». В. Берроуз, Д. Бартелм, Д. Варт, Д. Геллера, Д. Донвілі, та Д. Хеллер приклали найбільших зусиль для поширення цього жанру епохи. Згодом поширилась така течія в літературі, як «новий роман». В той час свої твори для широкого загалу відкрили М. Бютор А. Роб-Грійє, Н. Саррот та К. Сімон. Але найвизначнішою та кульмінаційною течією постмодернізму, що зобразила добу у всіх її проявах, вважається «театр абсурду». Його мотиви та манери письма припали до душі Ф. Арраблю, Ж. Женне та Е. Йонеску [2, 18].

Сьогодні тему постмодернізму вивчає ряд дослідників, серед яких найбільш відомими є : Ганс-Пітер Вагнер, Умберто Еко та Тристан Тцара. Серед вітчизняних науковців, які вивчали добу постмодернізму, можна виділити: Ю. І. Андрухович, Є. М. Баран, Н. В. Зборовська, І. О. Ільїн, та В. І. Пахаренко. Сучасні дослідники та науковці, що займаються вивченням феномену постмодернізму, вводять в обіг нові, що мають безпосереднє відношення до епохи [2, 19].

Постмодерністський письменник Джон Барт багато часу приділяв проблемі постмодернізму. Саме тому, в 1967 році він написав есе «Література виснаження», а згодом опублікував новий твір «Література заповнення». Він чи не єдиний хто вперше заговорив про необхідність нової літературної доби, на заміну модернізму, що вже майже себе вижив і не викликає зацікавленості в суспільства [4, 150].

На думку науковця В. І. Пахаренка: «Внутрішня суть постмодернізму полягає в заперечуванні наративу реалістичного дискурсу, причинно-наслідкової залежності сюжетних ліній, психологічної зумовленості. Тобто, його аж ніяк не задовольняє все стереотипне, стале, що породжує стандартну, завчасно очікувану реакцію» [2, 21].

Письменник та науковець Ю. І. Андрухович, висловлюючи свою думку стосовно епохи постмодернізму, звертає увагу на те, що «постмодернізм – це одна з інтелектуальних фікцій нашого часу, така собі конференційна вигадка якихось французів чи американців...» [1, 14]. Дослідниця Т. М. Денисова, вивчаючи постмодерністські твори, говорила, що: постмодернізм не є кінцевим продуктом людської свідомості, це певний етап у процесі розвитку людського духу» [4, 153]. За словами Л. Б. Лавринович, «постмодернізм, попри свою зовнішню епатажість, самоіронію та подекуди веселі ігри, — не криза культури, а закономірна реакція на кризу людини, втрату нею самотності і духовного милосердя» [3, 164].

За висловом дослідниці Т. І. Гундорової, постмодернізм виконує функцію нового піронізму, що в процесі свого розвитку виконує переоцінку усіх минулих «словників» культури. Для кожної літературної доби притаманний ряд характерних рис. Саме вони визначають особливість та несхожість її з іншимитечіями. Відомий американський літературознавець І. Хассан відзначає:

- ☒ невизначеність;
- ☒ деканонізація;
- ☒ карнавальність;
- ☒ сконструйованість;
- ☒ фрагментарність;
- ☒ іронія.

Досліджуючи добу постмодернізму, відома французька дослідниця Ю. Крістева вводить в літературознавчу сферу такий термін як інтертекстуальність, зауважуючи, що ця риса найдоречніше доповнює виклад цитатної думки. Вона говорила: «Будь-який текст будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом всотування і трансформації якогось іншого тексту» [2, 24].

Французький семіотик Р. Варта говорить : «Кожний текст є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях у більш або менш в пізнаваних формах: тексти попередньої культури і тексти оточуючої культури. Кожен текст є новою тканиною, зітканою зі старих цитат» [4, 154].

Дослідниця Н.В. Зборовська зауважує, що для періоду постмодернізму притаманним були невизначеність, «спотворення» жанрів, театральність. За її даними саме карнавал, плутанина та божевілья виступають на перший план, в ролі образів-метафор. В них письменники приділяють особливу увагу задля опису належним чином текстової структури, тобто текстові у тексті [2, 25].

Не останнє місце в створенні постмодерністського твору займає гра. За словами М.І. Ігнатенка : «... учорашня класична культура й духовні цінності живуть у постмодерних мертвих — його епоха ними не живе, вона ними грає, вона у них грає, вона їх знедійснює» [3, 165]. Філософ та філолог О. М. Фройденберг зазначає пастіш ще однією важливою ознакою літератури постмодернізму. Пастіш – це різновид пародіювання, проте в цей період він

змінює характерні йому функції. Різниця полягає в тому, що тепер нема серйозного об'єкта, що міг би піддаватись висміюванню [4, 155].

Таким чином можемо зробити висновок, що постмодернізм — це напрям в літературі другої половини ХХ століття, будучи мостом в переоцінювання цінностей традицій авангардизму та модернізму. Це феномен, який прийшов на зміну модернізму. Його головними рисами являються: невизначеність, деканонізація, карнавальність, сконструйованість, фрагментарність, використання іронії потяг до минулого, присутність образу оповідача, зображення щоденного життя з натяком на абсурд. Проте під час досліджень епохи постмодернізму до основних рис додалися нові, не менш важливі: інтертекстуальність, гра, пастіш та шикороке застосування цитат.

Література

1. Бульвінська О. І. Національні особливості європейських постмодерністських літератур: на прикладі французьких, англійських та шведських романів / О. І. Бульвінська // Зарубіжна література в школах України. – 2005. № 4. – С. 10–14.

2. Давиденко Г. Й. «Театр абсурду» як один із модерністських напрямків у драматургії II половини ХХ століття / Давиденко Г. Й. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 17–25.

3. Киченко О. О. Європейський постмодернізм: витoki і сучасна літературна традиція / Киченко О. О. // Всесвіт. – 2004. – № 5–6. – С. 162–165.

4. Павлюк М. Н. Постмодерн і доля національних культур / М. Н. Павлюк // Молода нація. – 2003. – № 4. – С. 149–155.

*И. И. Рыба
г. Мариуполь*

ОППОЗИЦИЯ «НАИВНЫЙ АМЕРИКАНЕЦ» – «ИСКУШЕННЫЙ БРИТАНЕЦ» В РОМАНЕ Г. ДЖЕЙМСА «КРЫЛЬЯ ГОЛУБКИ»

Интернациональная тема играет большую роль на всех этапах творчества Генри Джеймса. Принимая активное участие в литературной жизни по обе стороны Атлантики, Джеймс с особой остротой ощущал свою особую позицию писателя-экспатрианта, свою нетождественность, неслиянность как по отношению к европейским, так и к американским культурным ценностям, что служило постоянным источником внутреннего диалогизма его творчества, его обостренного чутья к различным национальным, социальным и прочим модификациям культуры с присущим каждой из них особым дискурсом [1, 30].

В романе «Крылья голубки» (The Wings of the Dove) упомянутый диалогизм реализуется через оппозицию американских (Милли Тил, Сьюзен Стрингем) и британских (Кейт Крой, Мертон Деншер, Мод Лаудер) персонажей. Во всех романах и повестях Джеймса, затрагивающих конфликт культур, наблюдается определенная стереотипизация национальных характеров. Так, американцы предстают простодушными, открытыми,

искренними, часто простоватыми и неспособными разобраться во всех перипетиях европейской жизни. Британцев же писатель видит более утонченными, просвещенными, искушенными в житейских делах, в то же время исключительно сдержанными и скрытными. В исследуемом романе такого рода стереотипы также имеют место.

Описывая лондонское общество, в котором живут Кейт Крой и Мертон Деншер, автор создает атмосферу таинственности, недосказанности, читателю кажется, что никто из героев не откровенен полностью, до конца, каждому из них есть что скрывать, и поэтому их слова очень мало соотносятся с их настоящими мыслями, слова ничего не значат сами по себе: «those characteristic cases of people in England who concealed their play of mind so much more than they advertised it» [3, 119].

Возможно, именно поэтому в романе гораздо больше внимания уделяется описанию мыслей и чувств персонажей, чем их действиям, а несобственно прямая речь преобладает над диалогической.

Такая особенность английского общества влияет и на личные взаимоотношения героев. Размышляя о своей любви к Деншеру, Кейт приходит к выводу, что важнее всего для нее то ощущение полной откровенности, которое она испытывает при общении с ним, с самой первой встречи, ощущение, привлекающее англичанку своей необычностью.

Совершенно другое отношение к окружающим характерно для американки Милли Тил, которая отправляется в путешествие по Европе, стараясь отвлечься от мыслей о своей болезни. «Образовательная» поездка в Европу, столь популярная среди высших классов американского общества, для Милли (как и для многих других героев Джеймса) становится, прежде всего, способом познакомиться с новыми людьми и нравами. Она открыта новым знакомствам, готова сближаться с людьми, доверительные отношения для нее – единственный возможный тип общения. Оказавшись в лондонском обществе, Милли исключительно остро чувствует контраст между отношениями, к которым привыкла она и тем, которые характерны для этого социума, она постоянно ищет скрытый подтекст в словах ее новых знакомых, однако, каким-то шестым чувством ощущая его присутствие, все же не может постичь мотивов и мыслей англичан.

Подтекст же оказывается достаточно прозаичен – остро нуждаясь в деньгах, Кейт Крой решает женить Мертон на Милли, чтобы после смерти девушки разделить с ним ее внушительное наследство. Ведомая истинно американской «наивностью», Милли легко попадает в сети, расставленные «искушенной» англичанкой и охотно верит в искренность чувств Деншера. Похожие ситуации мы можем наблюдать и в других произведениях Джеймса, в частности, в романе «Женский портрет», однако, именно в «Крыльях голубки» контраст между искушенностью и наивностью становится сюжетообразующей деталью, а конфликт героев достигает поистине трагических высот.

Оппозиция американцев и британцев проявляется на разных уровнях текста. Так, мы можем наблюдать ее в портретных характеристиках героев. Описывая Кейт глазами Милли, автор делает акцент на ее утонченности, изысканности, в то время, как сама Милли рядом с ней чувствует себя неловкой, неуклюжей. В восприятии Кейт американка ассоциируется с голубкой – символом чистоты, невинности (отсюда и название романа).

Контраст виден и в отдельных художественных деталях – Кейт имеет много планов и идей, но ей не хватает денег, чтобы воплотить их, в то время как Милли, оказавшись наследницей такого большого состояния, совершенно не знает, что с ним делать.

Различие между героинями выражается и через их речевые характеристики. Разговоры британцев кажутся Милли верхом риторического мастерства, ведь все, что они говорят, звучит крайне убедительно: «Whatever the facts, their perfect manners, all round, saw them through» [3, 231], в то время, как ее собственные высказывания кажутся ей слишком простыми, грубыми («her own wooden tone» [3, 231]) и полными присущей американцам естественности, спонтанности: «She still had reserves of spontaneity, if not comicality» [3, 231].

В целом следует отметить, что автор не идеализирует ни одну из сторон оппозиции. Как отмечает В.М. Толмачёв, «плохи, согласно Джеймсу, не американская «невинность» и не европейская «искушенность» (оба начала способны раскрыться с самой привлекательной стороны), а те, кто, утратив «невинность» и пройдя поверхностную культивацию, так и не достигли «зрелости», остались позерами и дилетантами» [2, 468]. Такой недостаток зрелости характерен для всех американских персонажей Джеймса (Ламберт Стрейзер («Послы»), Кристофер Ньюмен («Американец»), Изабел Арчер («Женский портрет») и др.), однако Милли Тил становится исключением из правила.

Атмосфера Европы во многом меняет мировосприятие американки, однако ее характер остается неизменным. Она открывает Милли глаза на истинное лицо ее британских друзей, однако не ожесточает девушку против них. До самого конца Милли остается голубкой – чистой и доброй, находя в себе силы перед смертью простить интриги Кейт и ложь Мертона, в своем завещании девушка оставляет им половину своего состояния. Мисс Тил становится, пожалуй, единственной героиней Генри Джеймса, в которой к концу романа органично сплетаются лучшие характеристики американского и европейского характера – невинность и доброта с просвещенностью и житейским опытом.

Не смотря на то, что обычно в романах писателя американцы испытывают влияние Европы, в «Крыльях голубки» есть и обратный процесс – общаясь с Милли, постепенно меняется Мертон Деншер, молодой человек начинает испытывать угрызения совести за то, что обманывает девушку, однако оказывается слишком слаб, чтобы признаться в своей лжи и не решается противоречить Кейт. Смерть Милли становится для влюбленных не

избавлением от бедности, как ожидала Кейт, а непреодолимым препятствием. Мертон не может простить себе и своей невесте то, как они поступили с американкой, а сама мисс Крой не желает делить Деншера ни с кем, даже с памятью о Милли, которая оказывает на него еще большее влияние, чем некогда сама мисс Тил. Все больше времени Мертон проводит в мыслях о «голубке», что выливается позже в решительный отказ от наследства и ставит точку в его отношениях с Кейт.

Из всех романов Генри Джеймса именно в «Крыльях голубки» оппозиция Старого и Нового света, «наивности» и «искушенности» находит наиболее яркое воплощение. Проводя контраст между героями на всех уровнях произведения – от сюжета до речевых характеристик персонажей – автор раскрывает свое индивидуальное видение европейского характера и, противопоставляя две культуры (британскую и американскую), выявляет их существенные отличия.

Литература

1. Анцыфёрова О. Ю. Творчество Генри Джеймса: проблема литературной саморефлексии : автореф. дис. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (европейская и американская литература)» / О. Ю. Анцыфёрова. - Москва, 2002. – 36 с.

2. Зарубежная литература конца XIX - начала XX века : [учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В.М.Толмачев, Г.К.Косиков, А.Ю.Зиновьева и др. ; под ред. В.М.Толмачева. – М. : Academia, 2003. – 496 с.

3. James H. The Wings of the Dove / James H. – London : Penguin Books Ltd, 2012. – 568 p.

*А.В. Соляник
м. Маріуполь*

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Дана робота присвячена дослідженню нових тенденцій американської літератури. Метою цієї роботи є аналіз художніх особливостей літератури США кінця XX ст.

У даній роботі ми ставимо такі завдання – дослідити особливості розвитку американської літератури кінця XX ст.; виявити художні тенденції літератури цього періоду.

Світовий літературний процес останніх десятиліть відзначається розмаїттям естетичних пошуків митців, появою нових художніх форм, переглядом ідей і художніх прийомів. Поряд з неоавангардистськими тенденціями у ньому розвивається, збагачуючись новим духовним і художнім досвідом, література, яка тяжіє до реалістичного напрямку. Однак визначальна роль у літературному житті трьох останніх десятиліть XX ст. належить постмодернізму.

Літературний процес другої половини ХХ ст. визначається переходом від модернізму до постмодернізму, а також потужним розвитком інтелектуальної тенденції, наукової фантастики, «магічного реалізму», авангардистських явищ тощо.

Про постмодернізм на Заході широко заговорили на початку 1980-х років. Одні дослідники вважають початком постмодернізму роман Джойса «Поминки по Фіннегану» (1939), інші — попередній Джойсів роман «Улісс», треті — американську «нову поезію» 40-50-х років, четверті гадають, що постмодернізм — це не «фіксоване хронологічне явище», а духовний стан і «у будь-якій добі є власний постмодернізм» (У. Еко), п'яті взагалі висловлюються про постмодернізм як про «одну з інтелектуальних фікцій нашого часу» (Ю. Андрухович). Проте більшість науковців вважає, що перехід від модернізму до постмодернізму припав на середину 1950-х років. У 60-70-ті роки постмодернізм охоплює різні національні літератури, а у 80-ті він стає домінуючим напрямом сучасної літератури і культури [3].

Постмодернізм вважають химерним феноменом сучасності, зміст і термінологія якого залишаються й донині остаточно не з'ясованими: одні вчені переконані, що цього явища не існує взагалі, назвавши його «естетичним свавіллям», інші ж — надають йому філософського статусу і визначають як особливий стиль «абсурдистського» мислення, як тип культури сучасної західної цивілізації, як світовідчуття і стиль окремих сучасних письменників, зокрема Дж. Барта, Д. Бартельмі, В. Гесса, Р. Кувера та ін.. До такої широкої дискусії долучилися й мовознавці, розглядаючи постмодернізм як новий стиль письма [2, 3].

У визначенні характерних ознак постмодернізму (які ототожнюють з принципами постмодерністського текстотворення) єдності в поглядах науковців також немає (наприклад, І. Хассан — з-поміж таких називає іманентність, А.Уальд — коригуючи іронію, Д. Лодж — епістемологічну невпевненість, відсутність логічного поняттєвого апарату при пізнанні й поясненні світу, І. Пригожин, І. Стенгерс — постмодерністську чутливість тощо).

Розбіжності в позиціях учених пов'язані, на нашу думку, з тим, що згадані ознаки постмодернізму часто суперечать одна одній, адже поняття, що ними характеризуються, час від часу трансформуються, переосмислюються, набуваючи нового змісту. Тому типові ознаки постмодернізму слід розглядати з урахуванням конкретного історичного контексту (певної країни) та в рамках одного виду мистецтва (наприклад, художньої літератури). Американський літературний постмодернізм представлений такими ключовими фігурами, як Дж. Барт, Т. Пінчон, Д. Коупленд, Д. Бартелми, Р. Сакеник, Р. Федерман та ін. В американському постмодернізмі традиційні форми та мотиви трансформуються не в результаті природної еволюції, а через домінування концепції загального хаосу та розпаду. У роботах цих постмодерністів зображена неймовірна суміш часу, культур, реальних фактів.

Постмодерністська творчість передбачає естетичний плюралізм на всіх рівнях (сюжетному, композиційному, образному, характерологічному, хронотопному тощо), повноту уявлення без оцінок, прочитання тексту в культурологічному контексті, співтворчість читача й письменника, міфологізми мислення, поєднання історичних і позачасових категорій, діалогізм, іронію. Провідними ознаками постмодерністської літератури є іронія, «цитатне мислення», інтертекстуальність, пастіш, колаж, принцип гри. У постмодернізмі панує тотальна іронія, загальне осміяння і глузування з усього. Численні постмодерністські художні твори характеризуються свідомою настановою на іронічне зіставлення різних жанрів, стилів, художніх течій.

За думкою Р. Барта, для постмодерністської парадигми характерним є розпад традиційних уявлень про цілісність, закінчення естетичних систем, відмова від табу та кордонів, визначення світу як «хаосу», а тексту як «інтертексту» [4].

Для літературної «техніки» постмодернізму як структуруючого літературного принципу:

- гра з літературними архетипами у вигляді «римейка»;
- широке використання різних текстових планів, залучення документального матеріалу, фотографій, лозунгів тощо;
- точка зору автора відокремлена і простежується на маргінальному рівні тексту – в епіграфах, епілозі, затекстових елементах, слоганах, авторських афоризмах і коментарях-поясненнях неологізмів.

Література

1. Ащеулова И. В. Мир как тексты» в постмодернистских романах конца XX века/ И. В.Ащеулова // Русская литература в новом тысячелетии. – М., 2003. - Т.2. — С. 6.

2. Бабелюк О. А. Принципи постмодерністського текстотворення / Бабелюк О.А.. – Дрогобич : ТзОВ Вимір, 2009. – 296 с.

3. Література постмодернізму [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/zaruba/article/74.html>

4. Постмодернізм в літературі. Поетика постмодернізму и постмодернистский роман [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://otmart.net/node/103>

*І. С. Степанов
м. Маріуполь*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПОСТАТІ У РОМАНІ „ПОТВОРНА ГЕРЦОГІНЯ“ Л. ФЕЙХТВАНГЕРА

Ліон Фейхтвангер народився у 1884 році у баварській столиці Мюнхені – місті, яке він кохав гірким та пристрасним коханням та зробив його центральним місцем подій своїх романів „Успіх“ та „Родина Опперман“. Першим серйозним літературним захопленням Ліона Фейхтвангера був театр.

Перший історичний роман Л. Фейхтвангера „Єврей Зюсс“ бів написаний у 1922 році. За його публікацією не бралось жодне видавництво з огляду на нібито непопулярність жанру історичного роману на початку ХХ століття. Однак, на думку дослідниці Г. Крьоше, вирішальним для відмови видавництва став вибір Л. Фейхтвангером тематики роману: історія піднесення придворного єврея в період зростаючої неприязні до них виглядала як виклик німецькому суспільству [4, с.64]. Тоді, за свідченням дружини Л. Фейхтвангера, другий історичний роман „Потворна герцогиня“ (1923) був написаний письменником на пропозицію видавця П. Ашенбаха на замовлення [5, 144].

Видавець наполягав лише на історичному романі, проте вибір теми та обсяг роману залишав за Л. Фейхтвангером. Оскільки німецький прозаїк вже давно займався постаттю Тірольської герцогині Маргарити Маульташ, то план виник миттєво, і письменник почав напружено працювати. Успіх не забарився, і цей роман проторував шлях його першому улюбленому історичному роману [6, 17].

Шлях Фейхтвангера-прозаїка виглядав неухильним „шляхом вгору“. Щоправда, сенсації, рівні „Єврею Зюссу“, більше не повторилися. Однак великі перемоги були. „Гойя, або Тяжкий шлях пізнання“ (1951) – одна з них. Але ще примітніше, що мало не кожен новий роман щось додавав до зростаючої слави письменника. Особливий успіх письменник мав навіть не на батьківщині, а в Англії, а потім і в США. За свідченням Томаса Манна, в цих країнах коли бажали особливо похвалити яку-небудь книгу, говорили про неї: „Майже як у Фейхтвангера“.

Фейхтвангер навмисно підбирав для своїх оповідань матеріал, здатний викликати живий і безпосередній читацький інтерес. Іншими словами, інтерес, який виникає не стільки за рахунок способу осмислення і манери відтворення того, що відбувається, скільки завдяки самій дії, ходу її розвитку. Тим самим центр ваги переміщався на сюжет. Сюжет – а не компоновка епізодів і не загальний характер оповідання – головний авторський інструмент для Фейхтвангера.

У центрі інтриги перебуває тільки один персонаж першого плану, від чого критика схильна відносити більшість романів Фейхтвангера до жанру історично-біографічного. Але нерідко таких персонажів двоє чи навіть троє. І долі їх не тільки тісно переплетені; вони, ці долі, обростають конфліктами, що в свою чергу вимагають конкретних учасників. Відбувається ланцюгова реакція, фігури помножуються, виступають з натовпу статистів, знаходять самостійність, створюють додаткові сюжетні лінії, вже не покриваються наскрізь інтригою. Роман виходив густонаселеним і переповненим подіями. Однак Фейхтвангер мав свої прийоми, щоб не набриднути читачеві. На сюжетні розломи він наче накладав додаткові фабульні скріпи, компенсуючи недостатність наскрізної інтриги тим, що нарощував інтриги приватні, проміжні, другорядні. Деяку неминучу об'ємність своїх романів (особливо більш пізніх) він врівноважував не тільки за рахунок „цікавого“ героя і його

„захоплюючої“ долі, не тільки за рахунок напруженості всієї сюжетної дії, а й засобами мови, стилю.

Письменники різних країн та народів, звертаючись до традиційних сюжетів історичного походження, прагнуть увиразнити їх таємний сенс, поєднати давноминулі справи з хвилюючими ідеологічними, соціально-політичними, моральними проблемами сучасності. Саме в історії зафіксований різноманітний індивідуальний та колективний досвід, вищі досягнення розуму, які витримали перевірку часом і продовжують залишатися актуальними і сьогодні.

Один і той же мотив, сюжет, історичний факт, опрацьований протягом багатьох віків, у кожній наступній епосі набуває нових значень, служить засобом втілення нової проблематики. Історичні сюжети беруться за основу як у творах стародавніх письменників, так і у сучасних майстрів слова – письменників ХХ – початку ХХІ століть.

„Потворна герцогиня Маргарита Маульташ“ (1923) – історичний роман німецького письменника Ліона Фейхтвангера про історичну постать Маргарити, графині Тірольської. Роман розповідає про непривабливу, але розумну і освічену жінку, яку не зрозуміли і недооцінили її сучасники, а також про її нещасну жіночу долю.

Тонкий, іронічний і кумедно-пікантний історичний роман про дивну долю освіченої і екстравагантної жінки пізнього Середньовіччя – герцогині Маргарити на прізвисько Маульташ – і про багаторічну війну двох жінок – дружини і фаворитки, в якій зброєю одної були краса і чарівність, а зброєю іншої – блискучий розум і воістину божественний талант плести витончені інтриги.

У романі на загальному фоні історії німецьких земель в першій половині XIV ст. представлена історія Тірольського герцогства. даний історичний відрізок часу наповнений в романі міжособною боротьбою за особисті егоїстичні інтереси, боротьбою, що супроводжується інтригами, фабрикацією імператорських регалій, маскарадними виборами імператорів і т. ін. Всьому цьому світу феодальної розгнужданості пристрастей і честолюбності протистоїть тірольська герцогиня Маргарита, яка всіма силами намагається відстояти цілість і незалежність маленької гірської країни. Маргарита бореться за процвітання міст, за багатство країни і народу, за розвиток торгівлі. Серед моря беззаконня і насильства Тіроль під мудрим управлінням герцогині стає оплотом права, законності і прогресу, поки зовнішні і внутрішні ворожі сили не руйнують справи Маргарити.

Тіроль разом з іншими країнами переживав період відносного економічного підйому і міг знаходити поборників і серед окремих феодальних володарів, в голови яких могли приходити нові гуманістичні ідеї. Образ Маргарити не відповідає образу тієї тірольської герцогині, яку знає історія, але його можна визнати історично вірним в найзагальнішому і ширшому сенсі

слова, оскільки в нім зібрані вади, типові для відомої невеликої групи феодальних правителів, що розуміли вимоги часу.

Якщо при зображенні Маргарити, як позитивного типа історичного діяча, Фейхтвангер був зв'язаний деякими упередженими ідеями, які не могли не заважати йому, то при створенні інших феодальних образів автор був вільний і відобразив їх зі всією безпосередністю реалістичного ясновидіння. Фейхтвангер майстерно розкриває складний клубок інтересів, що переплітаються, політичних інтриг, хитромудрих комбінацій, і перед нами вимальовується галерея історичних фігур зі всією життєвою складністю і суперечністю їх характерів, що не укладаються в будь-яку заздалегідь вироблену схему.

Головним літературним джерелом, яким поза сумнівом користувався автор „Потворної герцогині“, було капітальне тритомне вигадування Йосифа Еггера, що вийшло в Інсбруку (1872), про що свідчить не лише аналогічний порядок подій, що викладаються, але і наявність в романі простого переказу деяких епізодів і навіть текстуальних запозичень. Фейхтвангер залишається вірним своєму джерелу у викладах всіх подій за винятком лише того, що стосується Маргарити. Дія роману відбувається в епоху пізнього Середньовіччя – XIV століття. Юну Маргариту, якій на той момент виповнилося всього дванадцять, повінчали з десятирічним Йоганном Генріхом.

Замирившись з долею непривабливої жінки, Маргарита всю себе присвятила своєму герцогству, борючись за його процвітання. Не дивлячись на всі її зусилля, у підданих Маргарита не користувалася ані любов'ю, ані пошаною. Впродовж всього життя вона веде нерівну боротьбу зі своєю сучасницею, графінею Агнесою, яка є її повною протилежністю. Агнеса дуже приваблива, але не блищить розумом. Особлива насолода Агнеси – руйнувати все те, що є дорогим для Маргарити.

Роман насичений безліччю трагічних подій з життя герцогині: розлучення з першим чоловіком, відлучення від церкви, епідемія чуми, що забрала життя більшої частини населення, єврейські погроми, звинувачення підданих, смерть двох дітей, зрада сина, інтриги і політична боротьба, втрата своїх володінь. До всього цього додається ще й слава найпотворнішої жінки в історії.

Основна маса введених в романі осіб відповідає своїм історичним прототипам. При створенні більшості образів Фейхтвангер залишається вірним історії там, де вона донесла нам правдиву подобу діячів минулого. Автор береться за дійсних осіб і дійсні події як рамка для свого основного героя. Місце, де розгортається дія роману, також не вигадано: зберігаються всі географічні позначення країн, міст, річок і гір, які приводяться, мабуть, навіть з деякою педантичною точністю і в повній відповідності з картою і історичними документами. Що ж до хронології подій, то вона абсолютно відсутня по причинах, про які буде сказано далі, якщо не рахувати таких невизначених виразів, як середина століття і інше. У „Потворній герцогині“ дія розтягнута на великий період часу в 30–40 років, що дає авторові можливість широко охопити події і поставити потрібну проблему.

Але найкрупнішим змінам піддався центральний персонаж роману – Маргарита Тірольська, бо особа історичної Маргарити не відповідала художнім задумам автора. Маргарита з часом все більше виражала незадоволеність своїм чоловіком, так само як тірольські барони пануванням Люксембургів. У легендах і у вигадуваннях істориків Маргарита зображується як з фізичного, так і з духовного боку вельми непривабливої. Хоча вона не була абсолютно потворною, але в усякому разі не отримала б призу за красу, бо, за свідоцтвами, що заслуговують довіри, вона володіла великим, широким ротом, що спотворює її обличчя, від якого, по відданнях, вона і отримала прізвисько Маульташ. Рівним чином навряд чи вона могла вважатися ідеалом жіночої чесноти.

З історичною тірольською герцогинею Маргарита роману нічого спільного за винятком імені не має. З одного боку, Фейхтвангер гранично гіпертрофує зовнішнє неподобство Маргарити, з іншого боку, робить її, знову-таки всупереч історії, носієм ідей гуманності і прогресу. Роман «Потворна герцогиня» має своє легке уловиме композиційне розчленовування, відповідне періодам життя Маргарити. Маргарита переходить від одного душевного стану до іншого, і відповідно цьому міняється її образ дій, вчинки і життєві цілі. Створена Фейхтвангером теорія історичного роману дозволяє личити до історичних фактів як до зручного матеріалу для вирішення якихось дуже важливих, кардинальних питань сучасності.

Література

1. Затонский Д. Исторические комедии“, или Романы Лиона Фейхтвангера / Дмитрий Затонский // Художественные ориентиры XX века : Лица и проблемы. – М. : Сов. Писатель, 1988. – С. 272 – 312.

2. Проців Г. Ф., Козлик І. В. Літературно-критична рецепція роману Л. Фейхтвангера «Потворна герцогиня» : Матеріали до вивчення творчості письменника у вишах / Г. Ф. Проців, І. В. Козлик // Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 6. – С. 47 – 49.

3. Сучков Б. Лион Фейхтвангер : 1884–1958 / Борис Сучков // Лики времени : Ф. Кафка, С. Цвейг, Г. Фаллада, Л. Фейхтвангер, Т. Манн. – М. : Худож. лит., 1969. – С. 241 – 334.

4. Krusche H. Ja. Das Ganze noch mal. Lion Feuchtwanger: deutsch-jüdisches Selbstverständnis in der Weimarer Republik / Heike Krusche // Oldenburgische Beiträge zu jüdischen Studien. – Oldenburg : Bibliotheks- und Informationssystem der Univ., 2004. – 220 S.

5. Feuchtwanger M. Nur eine Frau: Jahre, Tage, Stunden / Marta Feuchtwanger. – Berlin und Weimar : Aufbau Verlag, 1984. – S. 144.

6. Feuchtwanger L. Aus meinem Leben / L. Feuchtwanger // Almanach für deutsche Literatur. Herbst 1963: Neue Texte 3. – Berlin, 1963. – S. 17.

МОРАЛЬ ТА МИСТЕЦТВО У РОМАНАХ «ШПИЛЬ» У. ГОЛДІНГА ТА «ДИВО» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Мистецтво впливає на світ, так як воно несе у собі сильну, виховну дію, адже усі ідеї мистецтва виражаються у сильній емоціональній формі. Воно пов'язує часи, допомагає спілкуватися народам, країнам та континентам та різним епохам у часі та просторі.

Внутрішньо організуюча, духовно оновлююча, надихаюча місія зближує мистецтво з релігією – сферою віри, котра підтримує людину і допомагає їй достойно пройти свій шлях у цьому непевному світі. Релігійні догми, як і мистецькі образи, не піддаються спростуванням фактами реальної дійсності. Однак на відміну від релігійного постулату, у який ми віримо беззастережно, мистецький образ потребує свідомого ставлення до себе як до цілковитої творчої вигадки.[1, 297].

В романі П. Загребельного «Диво» (1968) об'єднуючим центром трьох часових періодів (сива давнина, фашистська навала, сучасність) став Софійський собор – символ незламності духу народу, величі слов'янської культури. Прекрасний храм святої Софії – це справжнє архітектурне диво. М. Слабошпицький у своїй монографії пригадує, що «цей твір вражав на сірому тлі тодішньої заідеологізованої прози з її вбогою естетикою літературного мінімалізму» [4, 45]. Роман змушує задуматись над глибинною проблемою взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього. Також провідна тема роману пов'язана з показом долі митця і значення мистецтва в житті народу, його незнищенності, безсмертя. Таким чином, образ собору у романі символізує неперевершену красу витворів архітектурного мистецтва та духовний стрижень народу.

Якщо образ собору у романі «Диво» є досить однозначним, то візію собору у романі «Шпиль» У. Голдінга (1964) можна інтерпретувати декількома способами. Шпиль є одночасно символом духовного та тілесного початку. З одного боку, він може бути осмислений як прагнення єпископа Джосліна піднятися над повсякденністю. Саме так розумів значення й сам настоятель собору. Храм порівнюється з людським тілом вже на перших сторінках роману, поступово уподібнюється образу Джосліна. Собор стає двійником настоятеля, віддзеркалює його душу та повторює його трагічну долю. Як зазначає О. Лебедева, шпиль – не лише довершене творіння людського духу, але символ життя, яке, за словами отця Адама, є хисткою будівлею [3].

Мотив шаленства є центральним у романі «Шпиль», слово «безумство» – одне з ключових і повторюється в тексті найчастіше. Ціле Джослінове життя і життя його оточення – круговерть божевільних думок і вчинків, а шпиль так само бачиться як «Джослінове безумство». Шаленство Джосліна має позитивне

значення, адже результатом є створення шедевра мистецтва – величного шпилю на соборі.

Оточуючі вважають Джосліна зарозумілим нечестивцем, невігласом, котрий уявив себе обранцем Бога, вони змушені будувати шпиль за наказом настоятеля, засліпленого видінням. Джосліну вдалося зацікавити талановитого майстра Роджера-Каменяра: «Ми з тобою обрані, щоб зробити це разом. Зробити велику та добру справу» [2, 35]. З самого початку Роджер-Каменяр відмовлявся від цієї ідеї, тому що фундаменту під собором немає та шпиль впаде рано чи пізно. Джослін не здатний до об'єктивної самооцінки, тому священник визнає не те, що існує насправді, а те, що відповідає його уявленням про віру, доводячи собі самому та іншим, що «духовне втричі матеріальніше за земне». Знання Джосліна ілюзорне. Навіть в останні години життя йому не судилося знайти впевненість.

У романі «Диво» душа Ярослава Мудрого має в собі роздвоєння: він постає твердим, самодисциплінованим, мудрим, в той же час його супроводжує незахищеність звичайного смертного та слабкість. Душа князя самотня, сповнена суперечностей, роздумів про те, що важливіше: кохана жінка чи підкинута новгородським посадником ідея здобути княжий престол у Києві. Він задумує спорудити собор на зразок величних візантійських храмів для того, щоб здивувати весь світ.

Виконавцем виступає Сивоок, який є живим втіленням генія. Процес створення архітектурного дива був важким, тому що Сивоокові було важко знайти в собі сили відкинути занадто суворі, що межують з аскетизмом, регламентації і приписи теорії візантійського мистецтва. Він вкладає в кожную мозаїку та фреску храму щось земне і одухотворене [5, 183].

Таким чином, ми можемо прослідкувати відображення моралі у мистецтві на прикладі соборів у романах «Шпиль» У. Голдинга та «Диво» П. Загребельного. Обидві архітектурні споруди виконують естетичну функцію, проте вони мають різні символічні значення. В романах також порушуються тема відношення «замовник-виконавець» та тема долі митця. Мистецтво має сильний виховний вплив та допомагає сформувати нам власну систему духовних цінностей.

Література

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 430 с.
2. Голдинг У. Шпиль / Голдинг У. – М. : Азбука-классика, 2004. – 94 с.
3. Загребельний П. Диво / Павло Загребельний. – К. : Махаон, 2013. – 442с.
4. Лебедева О. Развитие литературных исканий У. Голдинга [Электронный ресурс] / Лебедева О. – Режим доступа : <http://www.xserver.ru/user/ugvoc/3.shtml>
5. Слабошпицький М. Три варіації на тему П. Загребельного / М. Слабошпицький // Дивослово. – 2008. – № 7-8. – С. 45 – 47.
6. Фащенко В. Глибінь і розмаїття дивосвіту / Фащенко В. – Х. : Райдуга, 2000. – 230 с.

СЕКЦІЯ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І
ЛІТЕРАТУРИ У ШКОЛІ ТА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ю. С. Белозерова, Н. В. Шапочка
г. Львов, г. Запорожье

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИЙ ЧТЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНЫХ
ТЕКСТОВ

Обучать языку – значит обучать культуре, имея в виду взаимосвязанное коммуникативное и социокультурное развитие студентов. Система языкового образования в высшей школе должна быть ориентирована на личность и способна подготовить не просто специалиста-профессионала, а, прежде всего, культурного, образованного, интеллигентного, творческого человека. Иностраный язык следует изучать в контексте *культуры в целом* и *культуры страны изучаемого языка* в частности, чему способствует чтение иноязычных текстов.

Проблемами чтения, в основе которого лежит сложная интеллектуальная активность человека, занимались многие исследователи (И. Л. Бим, А. А. Вейзе, И. А. Зимняя, З. И. Клычникова, А. А. Леонтьев, С. Ф. Шатилов и др.).

В настоящее время, большинство ученых-методистов едины во мнении, что обучение чтению на занятиях по иностранному языку следует строить так, чтобы студенты воспринимали его как *реальную* деятельность, имеющую высокую *практическую* значимость. Кроме того оно развивает языковое мышление студентов, помогает не только повторению и закреплению изученного лексического материала, но и грамматических конструкций. Чтение способствует увеличению словарного запаса [2, 14]. Работа над текстом позволяет студентам находиться систематически в атмосфере иностранного языка, так как внутренняя речь при чтении – это тоже форма общения на изучаемом языке (с автором книги, с героями), что способствует формированию прочных коммуникативных навыков. Однако чтению, как одному из важных аспектов работы над иностранным языком, уделяется ещё недостаточно внимания, особенно в рамках аудиторного занятия. А между тем сейчас особенно важно внимание преподавателей к самой *организации* чтения с целью выявления наиболее эффективных приёмов его реализации в условиях сокращения аудиторных часов и возникающей необходимости эффективной организации самостоятельного чтения студентов.

Для того, чтобы начать формирование у студентов читательских стратегий, нами был проведен следующий эксперимент: был предложен текст на языке, который по условию не должен быть знаком обучаемым (в нашем случае, это была статья на испанском языке на спортивную тематику). Затем мы обсудили со студентами, что они поняли и, к общему удивлению, обнаружили, что большая часть информации, содержащаяся в тексте, действительно

соответствовала оригиналу. В частности, студенты верно определили тему статьи, назвали личности спортсменов, проблематику и т.п. После проведенного эксперимента мы вместе попытались ответить на вопрос: как нам это удалось? Обучаемые частично интуитивно, частично опираясь на опыт, назвали следующие вспомогательные факторы: интернационализмы, числительные, имена личные, слова, имеющие сходство с родным языком, словообразовательные элементы и др. Безусловно важную роль при этом сыграли так называемые «фоновые знания». Все это позволило нам подвести студентов к выводу о необходимости активизировать все эти факторы при работе с текстом любой сложности на иностранном языке и успешно справляться с поставленной задачей.

Далее, изучив опыт наших немецких коллег, проанализировав результаты эксперимента, мы выделили несколько ключевых моментов, которые, на наш взгляд, будут способствовать формированию читательских стратегий у студентов:

1. Задания на лексическом уровне. Напр.:

- подчеркнуть в тексте все известные слова;
- выделить слова, о значении которых можно догадаться из контекста;
- выписать слова, находящиеся между собой в отношениях «гипоним – гипероним»;
- найти слова-интернационализмы;
- идентифицировать слова по частям речи (только глаголы, имена существительные и т.п.);
- выделить словообразовательные гнезда [1, 228].

Для того, чтобы ригіналь студентов к самостоятельному определению значения незнакомых слов в тексте рекомендуем тренировочные упражнения типа «текст с лексическими» пропусками. Рассмотрим предложение: «*Das war für damalige Begriffe eine .....Fernfahrt, die sich bis dato niemand zugetraut hatte*». Выполняя упражнение, студент должен ответить на вопросы:

- К какой части речи может относиться пропущенное слово?
- С какими словами в тексте пропущенное слово может образовывать комбинацию в значении? В данном примере пропущенное слово относится к слову *Fernfahrt* и является его определением.

- Есть ли связь между пропущенным словом и соседствующими частями текста, если такая ригін есть, то какова она? В нашем примере часть предложения после *die* относится к некой ригіна поездке *Fernfahrt*, на которую до сих пор никто не мог ригінал.

- После того, как даны ответы на первые три вопроса, предлагается вновь представить весь контекст во взаимосвязи го элементов и попытаться найти отсутствующее слово (в ригінале *unglaubliche*).

Подобного рода шаги помогают формировать у студентов алгоритм работы с незнакомыми словами в тексте. Следует отметить, что при подготовке упражнений с пропусками преподавателю необходимо обратить внимание на

обучающий потенциал пропусков. Пропущенные слова не могут быть случайно выбранными, т.е. пропущенное слово должно быть *важным для понимания смысла текста* и таким, которое может быть *реально восстановлено* обучающимися [3, 115].

2. Задания на уровне предложения. Напр., найти и подчеркнуть союзы, связывающие части предложений и предложения друг с другом. При этом следует акцентировать внимание на том, что для обучаемого важно не просто знать, что скажем, союз *weil* переводится как «потому что». Важнее для него понимать, что предложение «А *weil* В» указывает на то, что в части В *содержится причина* для части высказывания А.

3. Задания на уровне текста. Напр.,

- назвать тему и тип текста;
- выделить принципы деления текста на части и дать частям название;
- написать резюме к каждой из выделенных частей текста и т.п.

Отдельно хотелось бы остановиться на таком задании, как формулировка вопросов к тексту. Это задание было и остается одним из самых распространенных во всех учебных пособиях. В методической литературе рассматриваются в этой связи два типа вопросов: вопросы, непосредственно связанные с содержанием данного конкретного текста (*inhaltsbezogene Fragen*), и вопросы, которые независимы от конкретного содержания (*inhaltsunabhängige Fragen*) [4, 17]. При анализе учебного материала становится понятно, что большинство учебников содержит вопросы первого типа. Такого рода вопросы не могут рассматриваться как вопросы, направленные на формирование читательских *стратегий*, т.к. они не обучают студента тому, что он может применить *при работе с любым другим текстом*. Задача преподавателя здесь, на наш взгляд, и состоит в том, чтобы дать обучаемому тот инструмент, который поможет справиться с другими текстами. И таким инструментом могут стать вопросы второго типа (назовем их стратегическими). Напр.:

- Um welches Thema geht es? Wo spielt die Handlung? Was sind die wichtigsten Aussagen in dem Text? и т.п.

Однако, вышеизложенное не отрицает возможность постановки вопросов, требующих точной привязки к содержанию конкретного текста. В таком случае будет целесообразнее, чтобы подобные вопросы студенты формулировали *самостоятельно*, а не получали их готовыми от преподавателя или из учебника, как это чаще всего и происходит.

Итак, чтение на иностранном языке выступает важным средством самостоятельной образовательной деятельности студентов в любой предметной области. Эта функция, аналогичная чтению на родном языке, предполагает особое внимание, прежде всего, к развитию стратегий, умений и навыков в чтении на иностранном языке, культуры чтения и культуры читающего, что является условием продуктивной учебной и образовательной деятельности.

Литература

1. Röhr G. Bedeutungserschließung aus dem Kontext. Lehren, Lernen und Tarinieren/ G.Röhr. – Deutsch als Fremdsprache. – 1991. – S. 226–232.
2. Schouten van Parreren C. Wider das Vergessen. Lern- und gedächtnispsychologische Gesichtspunkte beim Wortschatzerwerb/ C. Schouten van Parreren. – Fremdsprache Deutsch. – Heft 3. – 1990. – S.12–16.
3. Westhoff G. Didaktik des Leseverstehens. Strategien des voraussagenden Lesens mit Übungsprogrammen / G. Westhoff. – München : Langenscheidt, 1987. – 199 S.
4. Westhoff G. Fertigkeit Lesen. Fernstudieneinheit 17 / G. Westhoff. – Berlin, München : Langenscheidt, 1997. – 175 S.

*В. В. Волощук
м. Хмельницький*

ШЛЯХИ І ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Як відомо, активізація взаємодії учнів - це загальнодидактична проблема, яка в повній мірі притаманна особливостям навчального предмета іноземна мова. Ідея такого підходу (у рамках особистісно-орієнтованого навчання) досить привабливо стимулює педагогів шукати шляхи її реалізації. Так як навчання орієнтоване на особистісні характеристики, попередній досвід, рівень інтелектуального, морального і фізичного розвитку учня, особливості його психіки (пам'яті, сприйняття, мислення), то мова повинна йти не просто про використання окремих прийомів навчання взаємодії в класах, як це іноді представляється, а про особливості всього процесу навчання, виборі відповідних технологій, в даному випадку шляхів і способів активізації мовленнєвої взаємодії учнів на уроці іноземної мови [4, 35].

У світовій практиці відомі різні напрямки в активізації мовленнєвої взаємодії учнів на уроці. Завдання полягає в тому, щоб показати, які з них найбільш прийнятні в умовах класно-урочної системи. Організувати справжню інтеракцію учнів на уроці іноземної мови можна шляхом більш широкого застосування можливостей:

- 1) комунікативного методу, зокрема, таких його прийомів, як: інформаційний розрив (information gap), перекодування інформації, інтерв'ю (парне, групове, заочне) та ін;
- 2) ігрової методики, головним чином різних рольових ігор, побудованих на автентичних ситуаціях;
- 3) проблемної методики, зокрема прийомів мозкової атаки (brainstorming), дискусії, дебатів та ін.;
- 4) навчання у співпраці, в різних його варіантах.

Досвід навчання у співпраці представляється найбільш цікавим як загальнодидактичний концептуальний підхід, особливо якщо врахувати той

факт, що дана технологія цілком органічно вписується в класно-урочну систему, дозволяє найбільш ефективно досягати прогнозованих результатів навчання і розкривати потенційні можливості кожного учня. Враховуючи специфіку предмета «іноземна мова», ця технологія може забезпечити необхідні умови для активізації пізнавальної діяльності та мовної взаємодії учнів в рамках парної, групової та командної роботи, надаючи кожному з них можливість усвідомити, осмислити новий мовний матеріал, отримати достатній обсяг усної практики на уроці для формування і розвитку необхідних навичок і вмінь [5, 85].

Технологія навчання у співробітництві була розроблена трьома групами американських педагогів: Р. Славіним, Р. Джонсоном і Д. Джонсоном, а також групою Е. Аронсона. Основна ідея технології - створити умови для активної спільної діяльності учнів, враховуючи індивідуальні особливості кожного з них.

Варіанти навчання у співпраці.

1. Навчання в команді (STL, Student team learning). Коротко воно зводиться до трьох основних положень:

а) команди / групи отримують одну нагороду на всіх у вигляді оцінки в балах, сертифіката, значка відмінності, похвали, інших видів оцінки спільної діяльності; групи не змагаються один з одним, тому що всі вони мають різну планку і їм дається різний час для її досягнення;

б) «індивідуальна» відповідальність кожного учня означає, що успіх або неуспіх всієї групи залежить від успіхів або невдач кожного її члена;

в) рівні можливості для досягнення успіху (це означає, що кожен учень приносить очки своїй групі, які вона заробляє шляхом поліпшення своїх власних попередніх результатів);

г) учитель повинен диференціювати складність і обсяг завдання в залежності від рівня навченості учнів (якщо сильному учневі, наприклад, щоб отримати відмінну оцінку необхідно виконати 10 завдань, то середньому, скажімо, 8, а слабкому 6; всі бали підсумовуються, і групі виставляється середній бал за даний тест) [3, 15].

Варіантами навчання в команді можна вважати: а) індивідуально-групову (student-teams-achievement divisions-STAD) і б) командно - ігрову (teams-games-tournament-TGT) роботу.

2. Другий варіант організації навчання у співпраці розробив Е. Аронсон і назвав його «мозаїчна головоломка» (jigsaw). Суть цього підходу така: учні організовуються в групи по 4-6 чоловік для роботи над навчальним матеріалом, який поділено на фрагменти (логічні та смислові блоки). Така робота на уроках іноземної мови організується в основному на етапі творчого застосування мовного матеріалу. Наприклад, при роботі над темою «Подорож» можна виділити різні підтеми: подорож морем, літаком, поїздом, пішки, на машині. Або ж: вибір маршруту, замовлення квитків, збір багажу, замовлення місць у готелі і т.п. Кожен член групи знаходить матеріал за своєю підтемою. Потім школярі, які вивчають одне і те ж питання, але працюють у різних групах,

зустрічаються і обмінюються інформацією з даного питання. Це називається «зустріччю експертів». Потім учні повертаються у свої групи і навчають всього нового, що дізналися, товаришів у своїй групі. Ті, у свою чергу, розповідають про свої частини завдання. Зрозуміло, все спілкування ведеться на іноземній мові. Оскільки єдиний шлях правильно зрозуміти зміст інформації та адекватно передати її іншим - це уважно слухати своїх партнерів, то учні самі зацікавлені в тому, щоб їхні товариші виконали своє завдання. В кінці роботи учням задаються питання по всій темі, відповіді на які повинен уміти кожний учень. Учні однієї групи має право доповнювати свого товариша. Вчитель веде облік балам, оголошуючи лише кінцевий результат, щоб не перетворювати обговорення у спосіб заробляння балів.

Р. Славін розробив варіант технології «мозаїчна головоломка-2» (jigsaw - 2), який передбачає роботу групами по 4-5 чоловік. Вся команда працює над одним і тим же матеріалом, але при цьому кожен член групи отримує свою підтему, яку розробляє особливо ретельно і стає експертом з даного питання. Експерти з різних груп зустрічаються і обмінюються інформацією. В кінці циклу всі учні проходять індивідуальний контроль. Результати підсумовуються, а команда, яка набрала найбільшу кількість балів, отримує нагороду [1, 9].

3. Ще один варіант навчання у співпраці - «вчимося разом» (learning together), розробили Д. Джонсон і Р. Джонсон. Клас ділиться на групи по 3-4 людини. Кожна група отримує одне завдання, що є частиною будь-якої великої теми, над якою працює весь клас. Наприклад, весь клас працює над тією ж темою «Подорож». Всі разом виробляють маршрут і вид подорожі. Потім кожній групі дається завдання підготувати свою частину: розробити програму перебування групи туристів в кінцевій точці маршруту; замовити квитки для всієї групи, готель; підготувати багаж. У результаті спільної роботи окремих груп і всієї групи в цілому досягається засвоєння матеріалу в повному обсязі. У процесі роботи групи спілкуються між собою, беручи участь у колективному обговоренні, уточнюючи деталі, пропонуючи свої варіанти, задаючи питання один одному. Треба мати на увазі, що вся необхідна лексика по темі повинна бути засвоєна в ході попередньої роботи на інших уроках. Тому даний урок відводиться суто мовній практиці, комунікативної діяльності [2, 10].

Практичне навчання у співпраці - це навчання в процесі спілкування: спілкування учнів один з одним, учнів з учителем (обов'язково іноземною мовою), в результаті якого і виникає такий необхідний контакт. Це соціальне спілкування, оскільки в процесі його учні по черзі виконують різні соціальні ролі: лідера, виконавця, організатора, доповідача, дослідника.

Важливо й інше. У сучасній освіті все більшого значення набуває проблема автономності учнів. Учні повинні самостійно здобувати знання, відшукувати додатковий матеріал, критично осмислювати отриману інформацію, вміти робити висновки, аргументувати їх, маючи в своєму розпорядженні необхідні факти, вирішувати виникаючі проблеми. Навчання у співробітництві здатне допомогти в автономізації навчання і одночасно

підготувати до більш складних видів діяльності з інформацією - при використанні, наприклад, методу проектів.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Андреева Г. М. – М. : Наука, 2000. – 124 с.
2. Аппатова Р. С. Проблема навчання на уроці іноземної мови / Аппатова Р. С. – К., 2000. – 50 с.
3. Зімня І. А, Іллінська Є. С. Психологічний аналіз уроку англійської мови / І. А. Зімня, Є. С. Іллінська. – М. : ІЯШ, 2000. – 30 с.
4. Кукліна С. С. Коллективная учебная деятельность в группе на этапе усовершенствования навыков иностранного общения / Кукліна С. С. – М. : Наука, 2000. – 60 с.
5. Полат Є. С. Метод проектов на уроках английского языка / Полат Є. С. – М. : Наука, 2000. – 125 с.

*Д. В. Гриненко
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогоднішній день глобалізація стала явищем, притаманним величезній кількості країн у різноманітних куточках світу. Саме глобалізаційні процеси виявилися ключовим фактором підвищення рівня актуальності вивчення іноземних мов, а сформованість комунікативної компетентності постала важливою вимогою для успішного існування у багатонаціональному суспільстві. Однак забезпечення високого рівня володіння іноземними мовами випускниками шкіл виявилось неможливим без удосконалення певних аспектів навчання, у тому числі підвищення рівня кваліфікації вчителів. Європейські урядовці та педагоги стали одними з перших, хто відреагував на подібні зміни, а тому був вжитий ряд заходів задля вирішення вищезазначеної проблеми.

Позитивні зрушення у сфері підвищення рівня кваліфікації вчителів іноземної мови доводять статистичні дані, отримані у процесі дослідження європейськими педагогами. Так усі 27 країн, які взяли у ньому участь, продемонстрували практичність умінь, які здобувають педагоги у вищих навчальних закладах, а також одночасність засвоєння теоретичних знань та здобуття практичного досвіду, що є забезпеченою ефективним курикулумом. Крім того, в усіх вищезазначених країнах характерними є надання студентам можливості отримання досвіду навчання дітей в одній або більше зарубіжних країнах, а також постійне підвищення кваліфікації вчителів вже після закінчення університету, тобто у процесі роботи з дітьми. У 26 європейських державах кожен майбутній вчитель іноземної мови має досвід роботи у багатокультурному середовищі (винятком стала лише Чорногорія) [3, 44-45].

Подібні дані свідчать, що позитивний досвід країн Європейського Союзу у цій галузі може бути надзвичайно корисним і для вітчизняної педагогіки.

Перш за все, найголовнішою проблемою, яку необхідно було негайно вирішити європейській шкільній освіті, стала нестача вчителів іноземних мов у молодшій школі, оскільки до введення предмету «Іноземна мова» у курикулум початкової школи, усі навчальні дисципліни молодшим школярам викладалися лише одним вчителем, котрий у більшості випадків не володів іноземними мовами з огляду на відсутність такої необхідності. Відповідно, кожна з країн Європейського Союзу була змушена самостійно приймати рішення щодо цього питання враховуючи власні реалії у цій сфері.

Як продемонстрував аналіз, у 2010-х роках більшість з держав, що досліджуються, зупинилися на необхідності залучення професійних вчителів іноземних мов у навчальний процес початкової школи з метою забезпечення високого рівня якості навчання. Такими країнами є Болгарія, Греція, Іспанія, Португалія, у той час як у деяких країнах вчителі молодших класів починають відповідати й за іноземні мови, отримавши для цього відповідні сертифікати. Прикладами таких країн стали Словаччина та Франція. У Данії ж іноземні мови викладаються, так званими, вчителями з певного кола предметів (*semi-specialistteachers*), тобто спеціалістами, чия професійна компетентність охоплює одразу, як мінімум, три предмети, у той час як у деяких державах застосовується комбінація різних видів вчителів. Так у Польщі вчителі молодших класів мають змогу навчати дітей іноземній мові лише перші три роки, після чого педагоги, які є вузько направленими спеціалістами у цій галузі, продовжують працювати з дітьми. При цьому європейські урядовці особливо значну увагу приділяють саме навчанню іноземних мов у початковій школі, оскільки вона вважається фундаментом для формування умінь та навичок у подальшому. З цієї причини від вчителів постійно вимагається підвищувати власну професійну компетентність [2, 86]. При цьому основними навичками, якими має володіти учитель є планування навчання, управління та координація навчальним процесом, правильне та доцільне застосування матеріалів та технологій, організація роботи з учнями та окремими групами дітей, моніторинг та оцінка навчання, ефективна співпраця з колегами, батьками та соціальними службами [1, 8].

З цією метою у країнах Європейського Союзу оцінюються не лише знання, які здобули учні в школі, а й компетентність вчителів. Задля цього застосовується шкала T1-T6, котра охоплює одразу чотири аспекти роботи вчителя, а саме методику навчання, створення як навчальної плану для шкільної дисципліни загалом, так і для кожного окремого уроку, зокрема, взаємодія зі школярами на занятті, а також оцінка навчальних досягнень дітей. При цьому достатньо високими рівнями володіння як іноземною мовою, так і педагогічними навичками, вважаються рівні від T4 до T6, і саме такі вчителі мають можливість навчати школярів. Так для досягнення рівня T4, від учителя вимагається:

- достатній рівень володіння теорією стилів навчання та навчальних стратегій, уміння теоретичного обґрунтування ролі широкого спектру прийомів навчання та матеріалів після ознайомлення з ними, а також оцінки доцільності їх застосування у тій чи іншій навчальній ситуації;

- проведення детального аналізу індивідуальних потреб школяра, у тому числі уміння навчатися, визначення чітких основних та другорядних цілей заняття, його етапів, виокремлення необхідних додаткових вправ, забезпечення зв'язності між заняттями;

- організація ефективної роботи школярів у класі під час групової роботи чи роботи в парах відповідно до цілей заняття, контроль індивідуальної та групової роботи, що повинна стати максимально результативною;

- проведення тестів та опитувань, навчання учнів визначенню власних помилок з метою підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності, створення та здійснення правильного вибору між вікторинами, вправами на повторення, тощо.

Окрім вищезгаданих вимог, кваліфікація T5 охоплює:

- оцінку навчальних матеріалів з практичної та теоретичної точки зору;

- планування збалансованої та урізноманітненої схеми роботи для кожного окремого модулю, враховуючи при цьому детальний аналіз потреб учня, створення багаторівневих завдань з метою задоволення індивідуальних потреб школяра та цілей заняття;

- виконання відео роботи з метою виявлення сильних та слабких сторін учня.

Учителі, чий рівень кваліфікації оцінюється як T6, не лише володіють навичками, які були зазначені вище, а й максимально швидко починають усвідомлювати будь-які наявні недоліки процесу роботи на уроці та одразу виправляють їх [5, 7-8].

Крім того, європейським урядом була вирішена ціла низка інших важливих питань, зокрема, забезпечення відповідності вищої освіти Болонській декларації (1999), а також забезпечення вчителів іноземних мов кураторами, котрі не лише контролюють процес навчання, а й надають слушні поради вчителям-практикам з метою удосконалення іншомовної освіти. Позитивним кроком стало й створення нового навчального середовища, яке зможе надати можливість сконструювати гнучкі навчальні програми та курси, що задовольнять потреби як школярів, так і самих вчителів [4, 104-105].

Таким чином, дослідження сучасної педагогічної освіти країн Європейського Союзу продемонструвало значний крок вперед, який був зроблений урядами вищезгаданих країн. Усе ж, залишаються деякі аспекти, над якими слід продовжити роботу. Перш за все, це стосується проблеми координації роботи між Департаментами освіти та Департаментами іноземних мов, максимальної співпраці між ними, котра змогла би значно вдосконалити як навчальний процес загалом, так і роботу вчителів, зокрема. Важливим залишається й питання відсутності професійно-орієнтованих програм. Так

школярі, котрі мають бажання пов'язати майбутню професійну діяльність у тій чи іншій галузі, не мають змоги оволодіти навіть базовою іншомовною термінологією, а вчителі, у свою чергу, не можуть створити відповідних навчальних курсів через недостатню компетентність у цій галузі. І, зрештою, у майбутньому планується вимагати від шкіл та вищих навчальних закладів більш тісної співпраці, а від учителів – продовження консультацій з університетом навіть після його закінчення [4, 111].

Література

1. Caena F. Literature Review. Teachers' Core Competences: Requirements and Development / F. Caena // European Commission, Education and Training 2020. Thematic Working Group "Professional Development of Teachers". - 2011. – 28 p.
2. Foreign Language Teaching in School in Europe. – Directorate-General for Education and Culture, 2001. – 373 p.
3. Karatsiori M. A Common Curriculum for the Initial Training of TEFL Teachers in Europe / M. Karatsiori // European Journal of Language Policy. – №6. – 2014. – P. 23-112.
4. Kelly M. European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference. Final Report / M. Kelly, M. Grenfell, R. Alln, C. Kriza, W. McEvoy // - Southampton : University of Southampton, 2004. – 124 p.
5. North B. A Profiling Grid for Language Teachers / B. North // International Meeting on Training, Quality and Certification in Foreign Language Teaching. – 2009. – P. 1-9.

*О. С Гуманкова,
А. В Мілківська
м. Житомир*

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДУ АСОЦІАТИВНИХ СИМВОЛІВ У МЕТОДИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Входження України у європейській освітній простір є об'єктивним чинником підвищення уваги до проблеми раннього навчання іноземних мов. Необхідність введення вивчення іноземних мов у дошкільних навчальних закладах (ДНЗ) задекларована у сучасних державних освітніх документах, зокрема у Базовому компоненті дошкільної освіти [1], програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (оновлена редакція) [3]. Це підвищує вимоги до рівня викладання іноземної мови в ДНЗ, зумовлює пошук ефективних методів та технологій навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Проблема раннього навчання іноземної мови розглядалася в дослідженнях Н. С.Барбелко, І. В.Вронської, Т. М.Шкваріної, О. С.Казанінчар та інших. Інноваційні технології у навчанні англійської мови дошкільників визначено у практичних доробках С. В.Гулько, О. Є.Дем'яненко. Однак питання інтеграції

інноваційних методів та технологій навчання у методичний контекст занять англійської мови в ДНЗ не отримало достатньої уваги у наукових доробках вчених.

Метою статті є привернення уваги до можливостей інтеграції методу асоціативних символів (МАС) у методичні етапи формування англомовної лексичної компетентності дошкільників.

Сутність МАС полягає у тому, що до кожної лексичної одиниці (ЛО) пропонується відповідний асоціативний символ (образ), який обігрується, та використовується для засвоєння лексичного матеріалу. Оволодіння чужою мовою відбувається через звичну дітям особистісну діяльність за допомогою рухів, жестів, міміки, імітуючи та доводячи до автоматизму виконання й промовляння певних мовленнєвих зразків у відповідних ситуаціях, що спрощує механізм засвоєння ЛО [2, с.5-7]. До позитивних рис використання методу відносять: максимальне використання аналізаторів дітей у вивченні навчального матеріалу; дотримання принципу природовідповідності; активізація дошкільників в процесі навчання; урізноманітнення навчального процесу; сприяння мимовільному запам'ятовуванню ЛО; зменшення використання зростаючого обсягу наочності тощо [2, с.23].

Ми підтримуємо точку зору науковців у цьому аспекті і вважаємо, що МАС дозволяє підвищити ефективність формування англомовної лексичної компетентності дошкільників, оскільки в основній мірі дозволяє задіяти не тільки аудіальний, візуальний, а й кінестетичний аналізатори дошкільників. На нашу думку, цей метод є одним із найбільш перспективних для ДНЗ. Тому, надзвичайно важливою є методично-коректна інтеграція МАС у методичні етапи формування англомовної лексичної компетентності дошкільників.

У наукових доробках вчених пропонуються наступні етапи формування англомовної лексичної компетентності (ЛК): а) ознайомлення з новими ЛО; б) рецептивно-репродуктивне тренування; в) комунікативна практика [4, с.19]. Ці етапи співвідносяться з підциклом занять англійської мови в ДНЗ пропонованими Т. М. Шкваріною [5, с.66]. Згідно наукових досліджень вченої кожного тижня у ДНЗ має проводитись по чотири заняття англійської мови, кожне з яких має специфічну тематичну мету, яка відображається у їх назвах: заняття №1 «Введення нового матеріалу» співпадає з першим етапом формування ЛК; заняття №2 та №3 «Тренування у спілкуванні» співпадають з другим етапом формування ЛК; заняття №4 «Практика у спілкуванні» співпадає з третім етапом. Отже, важливо розподілити ігрові вправи на основі використання МАС відповідно до етапів формування ЛК.

На першому етапі ознайомлення з новими ЛО (перше заняття підциклу) метою якого є семантизація нових ЛО та забезпечення їх первинного запам'ятовування, вихователь повинен пояснити значення нових ЛО, ввести та затренувати асоціативні символи спрямовані на позначення нової лексики. На цьому етапі доцільним є використання вправ на основі МАС: «Listen and mime», «Mime and repeat», «Move and repeat».

Другий етап формування англомовної ЛК, метою якого є формування стереотипу вживання ЛО, та організація рецептивно-репродуктивного тренування щодо засвоєння форм і значень нових слів, співпадає з другим та третім заняттям підциклу. Для дошкільників пропонуються наступні вправи з використанням МАС: «Find and mime», «Mime and sound», «Do the actions and say».

Третій етап формування англомовної ЛК, метою якого є забезпечення комунікативної практики у вживанні ЛО співпадає з четвертим заняттям підциклу. На цьому етапі вихователь може пропонувати вправи на основі МАС типу: «Roleplay», «Mime and describe», «Make a story and show».

Ефективність пропонованих вправ на основі використання МАС доведено в ході проведення занять з англійської мови в ДНЗ № 49, № 70 м. Житомира.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoji_osviti_v_ukrajini/. – Назва з екрана.

2. Граючись учимось. Англійська мова : Програма та методичні рекомендації / С. Гунько, Л. Гусак, З. Лещенко та ін.. – К. : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 88 с.

3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» нова редакція. Частина 2 [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. Програми розвитку дітей. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/690/programi_rozvitku_ditej/. – Назва з екрана.

4. Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Укладачі: Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, Л.І. Березенська [та ін]. / За заг. ред. І.В. Самойлюкевич. – Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. - 165 с.

5. Шкваріна Т. М. Англійська мова для дітей дошкільного віку : книга для вчителя / Шкваріна Т. М. – К. : Шкільний світ, 2009. – 160 с.

*К. О. Карагод,
м. Маріуполь*

FROM COMMUNICATIVE TO “POST-COMMUNICATIVE” ERA OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Due to a globalization we are witnessing the change of goals while learning and teaching foreign languages, which bring us to the obsolescence of the teaching methodology itself and diversification of approaches. That's why in this research work our goal is to elicit reasonableness and appropriateness of existence of new post-approaches and due to it three main tasks were set up: to scrutinize the notion of

approach; to examine communicative and post-communicative approaches; to highlight new tendencies of teaching foreign languages in the post-modern era.

A variety of terms are used in didactic issues to describe language teaching: approach, design, methods, procedures, strategies, techniques, and so on. Different scientists studied the concept of approach. Thus for Richards and Rogers an *approach* is defined as “a set of beliefs and principles that can be used as the basis for teaching a language” [6, 244]. Brown determines an *approach* as “the theoretical rationale that underlies everything that happens in the classroom” [6, 12]. Kumaravadivelu has criticized all these theories standing on their descriptiveness but not effectiveness in the classroom evaluation [4]. In other words, approaches are more flexible and do not have a specially prescribed set of techniques for language teaching. They are rather belief-systems that can inform methods or activities in the classroom [6]. In a certain sense, the approach itself determines the method, represents the component of a method [8, 45].

The principles of communicative language teaching are widely accepted and discussed around the world and its origins tend to the late sixties. The focus of attention was gradually shifting from the language as a systematic code to the language as a means of communication with the search for an effective method of instruction and consideration of the learner’s personality. The late 1980s and 1990s witnessed the development of approaches that emphasize the communicative properties of language, and classrooms were increasingly characterized by authenticity, real-world simulation, and meaningful tasks [2].

Language learning is understood as learning to communicate through communication. The emphasis is put on the motivated use of language by the people who communicate in order to achieve a certain goal. As it’s reckoned by Shu and Zhuang, communicative competence refers to the ability to use language to achieve some communicative purposes, including comprehension and expression. That is to say, “the cultivation of students’ communicative competence means cultivating all the four skills-listening, speaking, reading and writing” [9, 429]. According to Richards & Rodgers, this is due to the fact that teachers and language experts from “different educational traditions can identify with it, and consequently interpret it in different ways” [6, 157] and it can be best described by the following principles: learners learn a language through using it to communicate; authentic and meaningful communication should be the goal of classroom activities; fluency is an important dimension of communication; communication involves the integration of different language skills; learning is a process of creative construction and involves trial and error [6, 172]. Nowadays CLT is properly viewed as an approach, which understands language to be inseparable from individual identity and social behavior. Not only does language define a community; a community, in turn, defines the forms and uses of language [7, 217].

Post communicative turn in language teaching can be analyzed through a set of complex coordinates that include a lot of principles from previous well-known approaches in language teaching, at all levels. Basically, this means that we have to

teach a foreign language communicatively, but in a highly-cultured way, because a well educated person needs more than sheer confidence in expressing himself through language for sheer communicative purposes. This approach does not have to mean only analysis, but also synthesis, it has to bring in the whole history of past or more contemporary language teaching and make full use of it, use its global view to create learner personalities, to direct them towards self-searching, reflection and discipline, towards strength of views, dialogue, partnership, challenge, originality, character. The post-communicative era is characterized by the fact that there is no single macro methodological approach that could claim to cover all relevant aspects of teaching and learning [1, 310]. That's why post-communicative modes of teaching languages are focusing a greater attention on the role of learners and teachers and on the process itself, benefiting more psycholinguistically oriented strategies, that "open up new opportunities for the expertise of language teachers in periphery contexts to be recognized and valued" and "make it more feasible for teachers to work with the diversity of the learners in their classrooms, guided by local assessments of students' strategies for learning" [3, 73].

Moreover, these new times have involved an appearance of post-modern society with an erosion of its conventional distinctions, an alteration of the sense of human identity, mass-mediating and even commercialization of education and learning. That's why new post-communicative approaches are called upon preserving cultural diversities of learners. From unification and thus competition we passed to diversification and cooperation, from an unemotional, based on the product of learning to a culturally emotional learning focused on a process. A postmodern approach to language learning therefore challenges previous linguistic, cultural and even political representations. New macrostrategies promote collaboration, autonomy, student-centeredness, self-reflexiveness. Knowledge is now less important than the ability to access and use that knowledge. And these new tendencies approve the goal and tasks revealed in this research work. If education can be a machine for social conformity, it can also be a machine for the investigation of new horizons and new possibilities [5, 17].

References

1. Funk, H. Four Models of Language Learning and Acquisition and Their Methodological Implications for Textbook Design. // *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, Vol. 9, Suppl. 1, 2012. – p. 298–311.
2. Karunakaran, T., Babu, M. S. English language teaching methods – an overview. // *The Dawn Journal*, Vol. 2, No. 2, July - December 2013. – p. 519-535.
3. Kumaravadivelu, B. TESOL Methods: Changing Tracks, Challenging Trends. // *TESOL QUARTERLY* Vol. 40, No. 1, March 2006. – p.59-81.
4. Kumaravadivelu, B. *Understanding language teaching : from method to postmethod*. New Jersey: Taylor & Francis, 2008. – 258 p.
5. O'Farrell, C. Postmodernism for the Initiated, in D. Meamore, B Burnett, & P. O'Brien (eds.). // *Understanding Education: Contexts and Agendas for the New Millennium*. Sydney: Prentice Hall, 1999. – p.11-17.

6. Richards, J. C., Rogers, T. S. Approaches and methods in language teaching. //Edinburgh: Cambridge University Press, 2002. – 270 p.

7. Savignon, S. J. Beyond communicative language teaching: What's ahead? // Journal of Pragmatics, vol. 39, 2007. – p. 207–220.

8. Stančić, M., Mitrović, M., Radulović, L. From Glorifying Method Toward Post-Method Stance: Searching For Quality of Teaching/Learning. // Contemporary issues on education quality. Belgrade: University of Belgrade, 2013. – p. 41-55.

9. Yuan, F. A Brief Comment on Communicative Language Teaching. // Journal of Language Teaching and Research, Vol. 2, No. 2, March 2011. – p. 428-431.

*О. В. Кузнєцова,
С. О. Тарасова
м. Харків*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТУДЕНТСЬКІЙ АУДИТОРІЇ

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення іноземних мов впровадження нових методів навчання. За своїм змістом, формами і методами освіта не є незмінним феноменом, адже вона весь час реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства. Пошуком, відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається нова галузь педагогічного знання — педагогічна інноватика (лат. *innovatio* — оновлення, зміна) [1, 7-8]. Її аналіз має непересічну цінність для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів.

Характерною рисою сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання — традиційної та інноваційної. Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу (1978), який звернув увагу світової наукової громадськості на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей. Інноваційне навчання трактувалось у ній як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Особливо це стосується занять з англійської мови, де більша частина часу йде на формування в студентів умінь і навичок, застосування набутих теоретичних знань – використовуються базові підручники для вивчення і закріплення нового матеріалу, що робить навчальний процес одноманітним для студентів. Тому не слід зводити заняття лише до механічного відтворення та закріплення навичок. Використання нетрадиційних методів на практичному

занятті дають змогу студентам розкритися, побачити можливості застосування своїх знань, виявити свій рівень, порівняти себе з іншими студентами [2, 9].

У навчально-виховному процесі виділяють такі інноваційні підходи у вивченні англійської мови:

1) *Індивідуально-особистісний*: ґрунтується на врахуванні не лише індивідуальності студента, а й усієї системи відносин особистості з оточенням, оцінці впливу цих стосунків на психіку студента та його індивідуальних можливостей.

2) *Дидактичний*: увага педагога зосереджується на здібностях, які вже притаманні певному студенту, тому потрібно створити відповідну навчальну ситуацію, яка б максимально навантажувала провідну здібність конкретної особистості (інтелектуальну, творчу чи іншу).

3) *Психодидактичний* підхід має психологічний пріоритет у побудові освітніх технологій. В останнє десятиріччя це знайшло відображення в теорії та практиці розвивального навчання, за наявності якого знання, вміння та навички з мети освітнього процесу перетворюються на засіб когнітивного (пізнавального) та особистісного розвитку студентів.

Заняття з англійської мови повинні максимально надати студентам можливість розмовляти іноземною мовою, тому необхідно створити такі умови, за яких говоріння за заданою темою було б природно мотивованим. На сучасному етапі розвитку педагогічної галузі набуває популярності метод проектів. **Метод проектів** – це педагогічна технологія, яка містить сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю [3, 17-18]. Це спільна, навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність студентів, яка має мету, узгоджені методи, засоби діяльності. Вона спрямована на досягнення результату з розв'язання певної проблеми. Проекти бувають: дослідницькі, творчі, ігрові та інформаційні. Такі проекти можна застосовувати на практичних заняттях з усної практики англійської мови: розробка реклами свого сайту (тема «E-learning»), презентація інтернет-кафе (тема «Business life»), демонстрація меню свого ресторанного закладу (тема «Eating out») тощо – такі види робіт мають творчий характер та спрямовані на всебічний розвиток студентів, а не тільки на покращення мовленнєвих якостей.

Широкого розповсюдження отримав метод групового (кооперативного) навчання [4, 59-60]. Його прикладом може бути фронтальний прийом навчання «Займи позицію». Студентам пропонується актуальна тема для обговорення та індикаційні картки: DISAGREE, NEUTRAL, STRONGLY AGREE. Студенти обирають на свій розсуд позицію, після цього кожний пояснює, чому він зайняв ту чи іншу позицію. При цьому кожен наступний студент повинен пояснювати свою точку зору, приймаючи чи коректно заперечуючи аргументи свого попередника. Коли кожен висловить своє ставлення до проблеми, студенти будують Дерево рішень (на аркуші ватману) Такий прийом структурує сприйняття іноземної мови, розвиває комунікативні навички студентів та розширює їх словарний запас.

Процес навчання – це не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову студентів. Він потребує напруженої розумової роботи студента та його власної активної участі в цьому процесі. Викладач досягне успіху лише тоді на своїх заняттях, коли зрозуміє, що студентам подобається все нове і цікаве: одна й та сама модель проведення уроків не дає можливості студентам розкрити себе повністю, зупиняє розвиток творчого потенціалу навчання.

Конфуцій у своєму трактаті «Про життя» писав: «Скажи мені – і я забуду; покажи мені – может быть, я запомню; вовлеки меня – и я пойму», тому використання інноваційних технологій на заняттях з англійської мови є оптимальним досвідом активної співпраці студентів та викладача. І якщо він не викличе інтерес в учня з перших днів, то ця дитина, назавжди залишиться глухою, байдужою до вивчення іноземної мови; буде жити без радощів пізнання і відкриття чогось нового і невідомого під час занять з англійської мови.

Література

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підручник] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко – К. : Знання Прес, 2008. – 447 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: [навч. посіб.] / Волкова Н. П. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
3. Зазуліна Л. В. Педагогічні проекти: наук.-метод. посібник/ Зазуліна Л. В. – Кам'янець-Подільський : Абетка –НОВА, 2006. – 40 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник/кол.авторів під керівн.С.Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок –К. : Ленвіт, 2005. –119 с.

*О. О.Макаревич
м. Житомир*

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ

Одним із завдань Болонського процесу є створення освітнього середовища, у якому навчальний матеріал поданий у дидактично уніфікованому й формалізованому вигляді, що надає можливість використовувати його у будь-якому місці і у будь-який час незалежно від форми навчання студента [2].

Однією із найновіших форм дистанційного навчання, що активно розвивається у світовій освіті є масові відкриті онлайн-курси (з англ. massive open online course - MOOC), що надають змогу інтерактивного спілкування студентів та викладачів, а також виконання і перевірки завдань у режимі онлайн. Прикладами MOOC можуть слугувати Coursera, EdX, Udacity [5]. Наразі існує можливість застосовувати засоби дистанційного навчання з метою мотивації студентів вищих навчальних закладів до безперервного одержання знань. Необхідно розглядати дану форму навчання не як альтернативу очної

форми одержання освіти, а як її доповнення [3]. Використання електронних ресурсів надає можливість студентам займатися самосвітою вдома, використовуючи різні засоби інформаційно-комунікаційних технологій

Згідно з Положенням "Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах" «навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи» [1]. У процесі впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами [4]. Самостійна робота у форматі МООС курсів є тим засобом, що по-перше розвантажить викладача, надасть йому змогу перенести частину навчального навантаження з навчальної аудиторії до онлайн-простору, а по-друге – зацікавить студентів, створить внутрішню мотивацію до самоосвіти.

Впродовж зимніх канікул 2014-2015 навчального року (січень-лютий 2015 р.) на базі кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання ННІ іноземної філології ЖДУ ім. І. Франка було здійснено спробу впровадження у навчальний процес елементів дистанційного навчання. Апробація включала в себе розробку змістовного наповнення веб-ресурсів навчальної програми (дисципліни) та контроль за їхньою якістю і відповідністю до освітніх стандартів, навчальних планів та навчальних програм дисциплін, за ефективним використанням веб-ресурсів у навчальному процесі.

Робота дистанційного порталу організована на основі використання платформи MOODLE. MOODLE (Modular Object Oriented Distance Learning Environment) — це назва системи програмних продуктів CLMS (Content Learning Management System), дистрибутив якої вільно розповсюджується за принципами ліцензії Open Source.

За допомогою цієї системи студент має можливість через Інтернет ознайомитися з навчальним матеріалом, який може бути поданий у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), виконати завдання та відправити його на перевірку, пройти електронне тестування тощо. Викладач має змогу самостійно створювати електронні курси і проводити навчання, надсилати повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронні журнали обліку оцінок, налаштовувати різноманітні ресурси курсу і т. д.

Електронні навчальні курси, які розробляються на системі дистанційного навчання ЖДУ ім.І.Франка, складаються з електронних ресурсів двох типів:

а) ресурси, призначені для подання студентам змісту навчального матеріалу, наприклад, електронні конспекти, методичні вказівки для підготовки до практичного заняття, мультимедійні файли (зображення, відео, анімація, аудіо, презентації тощо);

б) ресурси, що забезпечують закріплення вивченого матеріалу, формування вмій, самооцінювання та оцінювання навчальних досягнень студентів, наприклад, завдання, тестування, анкетування тощо.

Результати апробації перевершили всі сподівання. Спільними зусиллями викладачів кафедри було створено 6 ключових онлайн-курсів що охоплювали самостійну роботу в межах робочої програми з іноземної мови (англійська або німецька). Комплекси мають уніфіковану структуру, приблизно рівну кількість завдань і засобів контролю засвоєння знань. Впродовж періоду 20 січня - 25 лютого 2015 року на сайті проекту зареєструвалося близько 1300 студентів. Більшість з них пройшли запропоновані курси і отримали згенеровані онлайн-сертифікати, як наочне підтвердження виконаної ними роботи.

Система управління навчанням MOODLE надала можливість створити зручне цифрове освітнє середовище; інакше кажучи це учбова соціальна мережа. Аватари, система повідомлень, список користувачів, що перебувають в даний момент на сайті - усе це знайоме користувачу-студенту, викликає у нього підсвідомі позитивні емоції. Не варто забувати й про гейміфікацію сучасних соціальних онлайн-сервісів, яка у рамках розгляду онлайн-навчання, створює додаткові стимули, які допомагають студентам підтримувати внутрішню мотивацію. Віртуальні нагороди, відображення реального прогресу виконаної роботи, отримання сертифікату в кінці – всі ці складові процесу гейміфікації створюють позитивний зворотній зв'язок, що дозволяє одержувати задоволення від ігрового-навчального процесу. Суть гри та ігрової свідомості полягає у створенні викликів, які мотивують студентів або слухачів курсів долати труднощі. Ігрові методики дозволяють м'яко впливати на вищі потреби людини, спрямовуючи поведінку студента у необхідне для освіти русло.

Значне відставання України від країн зарубіжжя з питань дистанційної освіти, зумовлене об'єктивними та суб'єктивними причинами, стримує розвиток вітчизняної освіти, уповільнює темпи її входження в світовий освітній простір як рівноправного партнера. Без сумніву, більшість університетів буде розвивати сполучення локального й глобального змісту. Як і в історії з інтернетом, MOOCs являють собою величезну можливість з глобальної демократизації знань. Ми живемо в цікавий час у сфері вищої освіти, в епоху її стрімкого трансформування.

Література

1. Драч І. І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І. І. Драч // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 37. – С. 86 – 90.

2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Фіцула М. М. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456 с.

3. Дорофеев А. С. Модель обучающего курса и реализация программной оболочки дистанционного обучения: системный и объектный подходы : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. тех. наук : спец. 05.13.01 «Системный анализ, управление и обработка информации (по отраслям)» [Электронный ресурс] / А. С. Дорофеев– Иркутск, 2006. Режим доступа :

<http://www.dissercat.com/content/model-obuchayushchego-kursa-i-realizatsiya-programnoi-obolochki-distantionnogo-obucheniya->

4. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vpm_2014_13_22.pdf

5. Онлайн-університети, или наш ответ Coursera. – Режим доступу : <http://habrahabr.ru/company/vcstart/blog/234927/>

*А. В. Михальчевська
м. Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕОФІЛЬМІВ

Проблема використання технічних засобів навчання та дидактичних матеріалів у навчанні іноземних мов не є новою. Дослідженням можливостей використання технічних засобів у навчальному процесі займалися С. І. Архангельський, Б. А. Бенедиктов, М. В. Ляховицький, А. Г. Молибог, Л. П. Пресман, особливості та переваги використання звукозапису та ефективність використання технічних засобів у навчанні мовних аспектів були розглянуті І. М. Берманом, Н. І. Бичковою, Н. Г. Головкиною, І. М. Кошманом, А. С. Лур'є, Н. К. Скляренко, Е. Stack, використання комп'ютера у процесі навчання досліджували І. Є. Булах, І. Н. Горелов, Т. В. Григор'єва, J. Vaurmann, P. Berlinhof, J. Higgins та ін.

На думку відомих науковців В. А. Артемова та А. С. Лур'є, застосування технічних засобів у процесі навчання іноземних мов надає можливість:

- 1) створити природне мовленнєве середовище як вагомий чинник у навчанні іноземних мов;
- 2) підвищити зацікавленість студентів у вивченні іноземних мов;
- 3) використовувати диференційований підхід до навчання;
- 4) здійснити інтенсифікацію навчального процесу.

Ефективність використання технічних засобів навчання визначається, головним чином, за трьома аспектами:

- 1) параметрами й можливостями технічних засобів та їх використанням у конкретних умовах;
- 2) якістю дидактичного матеріалу;
- 3) вміннями вчителя й учнів використовувати технічні засоби навчання і дидактичні матеріали.

Оскільки оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування відбувається в умовах відсутності природного середовища спілкування, то використання автентичних відеофільмів при формуванні соціолінгвістичної компетенції належить особлива роль. Саме вони є ефективним засобом формування соціолінгвістичної компетенції в усному

спілкуванні, головним чином тому, що демонструють цілісні сценарії, наочно представляють соціокультурну реальність, контекст і ситуацію спілкування у вербальному і невербальному плані вираження; дозволяють формувати в учнів стійкі асоціації певного ситуативного контексту [3, 128].

На нашу думку, особливість відеофільмів полягає в тому, що вони можуть зображати комунікативні ситуації найбільш повно. Більш того, використання відеозаписів на уроках англійської мови сприяє індивідуалізації навчання і розвитку вмотивованості мовленнєвої діяльності учнів. При використанні відеоматеріалів на уроках розвиваються два види мотивації: самомотивація, коли матеріал цікавий сам по собі, і мотивація, яка досягається тим, що учневі демонструється, що він може зрозуміти мову, яку вивчає. Це приносить задоволення і додає віру в свої сили і бажання до подальшого вдосконалення. Необхідно прагнути до того, щоб учні отримували задоволення від відеоматеріалу саме через розуміння мови, а не тільки через цікавий сюжет.

Тому, відбір автентичних фільмів з метою формування соціолінгвістичної компетенції слід проводити з урахуванням наступних критеріїв:

1. відповідність рівню комунікативної компетенції учнів, їх інтересам і потребам в цілому;
2. наявність істотного освітнього потенціалу, який спрямований на виховання і розвиток відповідних навичок в змісті фільму, що реалізується в процесі роботи над ним (наприклад, при його обговоренні);
3. відображення у фільмі сучасної реальності англійськомовного суспільства;
4. діапазон, який містить у фільмі соціокультурну і соціолінгвістичну інформацію, яка відображає різні сфери спілкування і комунікативні ситуації.

Використання автентичних фільмів у процесі оволодіння учнями англійською мовою як засобом формування соціолінгвістичної компетенції вимагає від вчителя проведення певної підготовчої роботи, а саме:

1. розбити фільм на робочі більш-менш логічно завершені епізоди, які зазвичай збігаються з поділом на сцени;
2. скласти монтажний лист (скрипт) до кожного робочого епізоду, тобто письмово зафіксувати всі репліки персонажів;
3. визначити кількість і значення всіх представлених в монтажному аркуші лексичних одиниць, а також граматичних явищ, якими повинні оволодіти учні;
4. виявити у фільмі конкретний соціолінгвістичний матеріал (мовний та немовний), що підлягає засвоєнню. Визначити відповідний соціокультурний контекст їх вживання, вказавши епізоди фільму і ситуації спілкування, в яких вони зустрічаються;
5. визначити та бути готовим прокоментувати явища відображеної фільмом іншокультурної реальності, які можуть викликати у школярів нерозуміння й деяке почуття дискомфорту в силу відмінності від рідної культури і властивої їй системи цінностей;

6. скласти систему завдань і вправ, необхідність яких обумовлюється соціолінгвістичною цінністю і особливостями мовного матеріалу, тим чи іншим етапом роботи, рівнем володіння комунікативною компетенцією учнів у цілому і соціолінгвістичною компетенцією зокрема;

7. підібрати цікаві тексти для додаткового читання, з яких учні зможуть отримати соціолінгвістичну інформацію, яка, в деякій мірі, відноситься до теми та змісту фільму [1, 7].

Така робота вчителя забезпечує в дидактико-методичному плані роботу над фільмом, дозволяє уникнути перенапруги уваги учнів і зберегти їх інтерес до фільму.

Практика навчання іноземним мовам показує, що доцільно віддавати перевагу мелодрамам, комедіям і телесеріалам, тому що вони:

- 1) рясніють діалогами, живою розмовною мовою;
- 2) їх теми і сюжети відповідають віковим і комунікативним потребам учнів;
- 3) комедії дозволяють ознайомитися з гумором, властивим носіям досліджуваної мови та їх менталітету, що також відіграє важливу роль при формуванні соціолінгвістичної компетенції та соціокультурної компетенції, що наближає учнів до автентичної мови [2, 11].

Отже, усе вище зазначене дає змогу стверджувати, що використання автентичних відеоматеріалів сприяє формуванню позитивної мотивації у вивченні іноземної мови, створенню доброзичливого і зацікавленого ставлення до країни досліджуваної мови, її культури та народу. Тому, можемо зробити висновок, що за допомогою відеофільмів якнайкраще формується соціолінгвістична компетенція в учнів.

Література

1. Ильченко Е. В. Использование видеозаписи на уроках английского языка / Е. В. Ильченко // Первое сентября. – 2003. – №9. – С. 7.
2. Смирнов И. Б. Развитие устной речи учащихся на основе аутентичного художественного фильма / И. Б. Смирнов // Иностранные языки в школе. – 2006. – № 6. – С. 11 – 14.
3. Єлізарова Г. В. Культура і навчання іноземних мов / Єлізарова Г. В. – СПб. : КАРО, 2005. – 352 с.

*І. С. Музика
м. Хмельницький*

МІСЦЕ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕНСЬОЇ СИТУАЦІЇ У НАВЧАННІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Однією з найважливіших особливостей діалогічного мовлення є його ситуативність, тобто, фактично, зовнішні обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі

учасників тощо [2]. Важливість ситуативності у діалогічному мовленні зумовлена тим, що часто зміст комунікації можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється. Іншими словами, існує чітка співвіднесеність діалогічного мовлення зі ситуацією, що, однак, не можна розуміти буквально [5].

Пріоритетність використання комунікативно-мовленнєвих ситуацій у навчанні діалогічного мовлення зумовлюється ще й сутністю комунікативного підходу до навчання іноземних мов і, насамперед, його діяльнісним характером. У сучасній методиці ситуативний підхід розглядається як засіб реалізації комунікативного методу навчання. Комунікативно-мовленнєві ситуації дозволяють моделювати акти спілкування в навчальному процесі під час формування навичок і вмінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. Цей засіб сприяє усвідомленому формуванню мотивів мовленнєвої взаємодії, дозволяє враховувати особливості партнерів у спілкуванні, враховує умови, в яких здійснюється мовленнєва взаємодія, тощо. Такий комплекс особливостей комунікативно-мовленнєвих ситуацій формує в учнів у навчальних умовах уроку уміння і навички виконувати не тільки певні мовленнєві дії, зумовлені темою спілкування, але й використовувати для цього відповідні мовні та мовленнєві засоби, здійснювати поведінкові дії, характерні носіям мови у реальних життєвих ситуаціях.

Питанням ситуативності мовлення і створення навчальних комунікативних ситуацій займалося багато вчених (Е. Шубін, Й. Берман і В. Бухбіндер, В. Скалкін і Г. Рубінштейн, Є. Розенбаум, О. Леонтьєв, В. Артемов, Ю. Пассов, А. Хорнбі, Д. Берн, В. Апелът та багато інших).

Комунікативно-мовленнєва ситуація містить чотири складові:

- обставини дійсності, в яких відбувається комунікація;
- стосунки між комунікантами;
- мовленнєві наміри;
- реалізацію самого акту спілкування, який створює нові стимули для мовлення[1].

Розгортання мовленнєвої діяльності поєднується з триединою фазою структури мовленнєвого акту, на початку якого є мотив, що створює мовленнєву інтенцію, мета, орієнтація в соціально-психологічних умовах ситуації, програма, система операцій, контроль (результату і процесу дій), використання мовних і позамовних знаків.

Мовленнєва дія неможлива поза ситуацією спілкування. З методичної точки зору особливе значення має здатність ситуації конкретизувати мовленнєву дію та предметно-змістовий план мовлення, зумовлювати вибір мовленнєвих засобів.

Для навчання діалогічного мовлення на основі ситуацій застосовуються природні і навчально-комунікативні мовленнєві вправи. Це діалог із черговими про стан справ у класі, про погоду на сьогодні, різноманітні дискусії з питань

життя класу, школи, прочитаної книжки тощо. У природній ситуації стимул спілкування забезпечується самими обставинами, а в навчальній – словесно.

На думку В. Колодязної, навчальні ситуації моделюють «фрагменти об'єктивної дійсності, співвіднесені з мовленнєвими діями партнерів у спілкуванні» [2, 6], тобто відтворюють, та імітують типові ситуації реального життя учасників комунікації. У мовленнєвій ситуації реального відбувається апробація зразків і моделей реального іншомовного спілкування, формується поведінка учнів, мобілізується їхня увага та розвивається уява, пожвавлюється сам процес навчання.

Основне завдання використання навчально-мовленнєвих ситуацій у процесі навчання іноземної мови можна вбачати в тому, щоб готувати учнів до реальної мовленнєвої комунікації, забезпечити перенос мовленнєвих дій з мовленнєвих вправ у мовленнєву практику [2]. За основними параметрами вони повинні мати:

- діяльнісний характер мовленнєвої поведінки комунікантів,
- предметність процесу комунікації - тема, проблема, події тощо;
- ситуативність спілкування, що моделюється як найтипівіші варіанти взаємостосунків комунікантів;
- мовленнєві засоби, що забезпечують процес спілкування та навчання в цих ситуаціях.

Однією з найважливіших вимог, які пред'являються до навчально-мовленнєвих ситуацій [2] це їх типовість і нормативність. У зв'язку з цим на уроці, необхідно дотримуватися цих особливостей. Вимога типовості передбачає відповідність змісту навчально-мовленнєвої ситуації умовам, в яких вона виникає і розв'язується. А тому такі ситуації мають наближатися до реальних умов, якомога більше їх інтерпретуючи. Вимога нормативності забезпечується доцільно дібраними до змісту ситуації і адекватно використаними в ній мовними і мовленнєвими засобами, характерними для країни, мова якої вивчається. Тут варто зазначити, що вчитель повинен раціонально диференціювати засоби вираження різноманітних думок (вербальні та невербальні), які використовуються в різних країнах (часто і в регіонах однієї країни).

Отже, широкомасштабне використання комунікативних ситуацій як ефективного методичного прийому відповідає потребам сьогодення, тому що дає змогу вчителю забезпечити високу якість та ефективність навчальної діяльності, створити умови для отримання учнями ґрунтовних теоретичних і практичних знань на уроці іноземної мови.

Література

1. Артемов В. А. Обучение диалогической речи (на материале английской речи) : пос. для учителей / Артемов В. А. – К. : Сов. Школа. – 1989. – 123 с.
2. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою / В. В. Колодязна // Англійська мова та література. – 2004. – № 5. – С. 4-9. – № 6. – С. 5-11.

3. Леонтьев А. А. Психология общения. / Леонтьев А. А. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Смысл, 1997. – 351 с.

4. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению/ Пассов Е. И. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.

5. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи / Скалкин В. Л. – К. : Радянська школа, 1989. – 158 с.

N. Odegova
Kharkiv

THE USE OF MODAL VERBS IN THE THESIS STATEMENT

The effectiveness of any piece of academic writing is determined to a considerable degree by the writer's ability to build the introductory paragraph. In the case of an essay the introduction benefits substantially from a clearly formulated thesis statement, which 'declares the main point or controlling idea of the entire essay' [4, 31]. Numerous reference and course books set out requirements for a thesis, according to which an effective thesis statement expresses the writer's opinion on the essay's subject, communicates one main idea, brings up a subject worthy of the reader's attention, fits the writing assignment, uses specific language, does not make over-generalizations, etc. [3, 36; 4, 33-37]. This paper focuses on two of the above mentioned guidelines that are of the utmost importance for those who intend to write an opinion essay: stating one's attitude towards the subject of the essay and avoiding absolute claims. It is these requirements that often remain unfulfilled in students' essays, which makes the issue topical for language teachers who aim to help students improve their writing skills.

With regard to fulfilling the two indicated requirements, it is essential to point out the role that modal verbs might play in composing a thesis statement that conveys one's point of view and does not alienate the reader with an over-generalization. Unlike other verbs, modals 'do not denote actions or states, but only show the attitude of the speaker towards the action or state expressed by the infinitive in combination with which they form compound modal predicates' [5, 162]. Different modal verbs present situations as *possible, improbable, logical, doubtful, desirable, necessary, permissible, prohibited*, etc. from the speaker's point of view. This makes them a useful tool for essay writers. Here are some examples:

➤ *Switching from printed to digital texts in the classroom **might** decrease the efficiency of learning.* [The writer believes there is a possibility that substituting digital devices for printed books may not be beneficial for learners in the long run.]

➤ *Watching travelling shows **cannot** replace travelling itself as it is the latter that presents a true image of a country and challenges common stereotypes.* [The author expresses a firm belief that travelling must be first-hand experience.]

➤ *The government **should** invest more money in scientific research.* [This thesis clearly highlights the necessity for research to be supported by the government.]

➤ Websites **must** skillfully use language, color, and design if they aim to attract the discerning computer user. [The writer lays down the necessary requirements for website designers.]

➤ Changing schools **can** be a traumatic experience. [The author recognizes the theoretical possibility of traumatizing children by making them change schools.]

It could be argued that for an opinion to carry sufficient weight with the reader, one should make sure that the tone of the essay is not too assertive and the language does not contain such inaccurate expressions as *Everybody agrees that ...*, *People always ...*, *People never ...*, *Nobody believes that ...*, *All students are ...*, *Children misbehave because ...*, etc. The concept of cautious language is nowadays a notable feature of academic writing. The technique of qualifying a statement is called ‘hedging’ and can be extremely useful if one tries to avoid over-generalizations, which tend to provoke an adverse reaction. By toning down their statements authors can reduce the risk of opposition since they let the reader know that they do not claim to have the final word on the subject. It should be mentioned that expressing a lack of certainty does not necessarily show confusion or vagueness. On the contrary, hedging allows the writer to produce a more accurate representation of the state of the knowledge under discussion as stronger claims may not be justified by the data or evidence presented. Hedging can also be used as a rational interpersonal strategy that makes the writer appear humble rather than arrogant or all-knowing. It helps build a writer– reader relationship and guarantees a certain level of acceptability [1].

Though there exist various language means of hedging, modal verbs are considered by some linguists to be the most easily identified and widely used [2, 247]. These are, above all, such verbs as *may*, *might*, *could*, *would*, which deal with degrees of probability. In the examples below the modal verbs soften the statements, make them sound cautious and difficult to challenge:

➤ Digital texts **may** eventually replace printed books, newspapers, and magazines.

➤ Travelling **might** seem no longer necessary as one can learn about the rest of the world by watching TV and surfing the Internet.

➤ It **could** be argued that an integral part of learning a foreign language is acquiring some familiarity with the culture associated with it.

➤ It **would** seem right to say that people nowadays are heavily dependent on technology and **might** find it next to impossible to survive more than a few days without their favorite gadgets.

All in all, it is obvious that modal verbs not only assist the writer in expressing their opinion in the thesis statement of an essay but also serve to render the thesis a milder tone by allowing ample room for a different point of view. All this should be taken into account while teaching grammar on the one hand and academic writing on the other hand, which necessitates designing corresponding tasks for both grammar and writing practice.

References

1. Hedging in Academic Writing. – www.bbk.ac.uk/.../Hedging-in-AcademicWriting.doc
2. Hyland K. Hedging in Academic Writing and EAP Textbooks / Ken Hyland. – <http://www2.caes.hku.hk/kenhyland/files/2012/08/Hedging-in-academic-writing-and-EAP-textbooks.pdf>
3. Troyka L. Q. Simon & Schuster Handbook for Writers / Lynn Quitman Troyka. – Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1993. – 796 p.
4. Wyrick J. Steps to Writing Well with Additional Readings / Jean Wyrick. – Harcourt Brace College Publishers, 1998. – 640 p.
3. Кобрина Н. А. Грамматика английского языка: Морфология. Синтаксис: Учебное пособие для студентов педагогических институтов и университетов / Н. А. Кобрина, Е. А. Корнеева, М. И. Оссовская, К. А. Гузеева. – СПб. : Издательство «Союз», 2006. – 496 с.

*Пасечник С. В.
м. Хмельницький*

НАБУТТЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розвиток системи освіти в Україні, її вихід на європейський рівень неможливі без підвищення уваги до викладання іноземних мов, володіння однією з яких є неодмінним критерієм інтеграції України в Європейське та світове співтовариство. Національна Доктрина розвитку освіти України наголошує на важливості опанування іноземної мови як засобу комунікації, що має на меті набуття студентами відповідних навичок і вмінь.

Сьогодні і на рівні особистості, і на рівні держави визнається, що знання іноземних мов є важливою передумовою для особистих, культурних, професійних та економічних контактів у сучасному багатомовному, полікультурному, інформаційно розвиненому і мобільному світі. Визнання цього положення зумовлює нове формулювання практичних, освітніх, розвиваючих та виховних цілей навчання іноземних мов.

Викладання іноземних мов повинно відповідати вимогам часу, опиратися на останні досягнення, прогресивні здобутки науки та техніки.

Головною метою навчання іноземних мов є розвиток здібностей студента, використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур та цивілізацій світу.

Аналіз наукових праць, в яких розглядається проблема комунікативної компетентності, дозволяє зрозуміти комунікативну компетентність як здатність установлювати і підтримувати контакти з людьми. Для ефективною комунікації необхідним є набуття певної сукупності знань і вмінь, котрі забезпечують процес комунікації.

У наш час метою володіння іноземною мовою є набуття необхідного рівня іншомовної комунікативної компетенції, що уможливить участь тих, хто вивчає іноземну мову, в діалозі культур.

Комунікативна мовленнєва компетенція особистості реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності, а саме: сприймання, усвідомлення, відтворення (усне чи письмове). Кожен з цих типів діяльності може бути пов'язаний з текстами в усній або письмовій формах, або в обох. Для створення комунікативної мотивації необхідно використати, в основному, особистісну індивідуалізацію, що припускає врахування контексту діяльності студента, його життєвого досвіду, сфери його інтересів, бажань, духовних потреб, світогляду, емоційно – почуттєвої сфери й статусу особистості в колективі [3].

Слухові образи мовних явищ англійської мови в комплексі їх граматичних, лексичних і фонетичних ознак формуються в процесі навчальної комунікації – у вправах комунікативного характеру. Оскільки під час комунікації здійснюється прийом і передача інформації, весь процес оволодіння аудіюванням, включаючи і формування слухових образів мовних явищ, проходить з першого пред'явлення мовного матеріалу в усній формі при повному осмисленні змісту аудіюваного матеріалу [1].

Цього досягають за допомогою широкого застосування засобів унаочнення під час введення і засвоєння в аудіюванні різних мовних явищ. Спираючись на цю наочність, яка формує фрагменти об'єктивної дійсності, учні осмислюють пред'явлену мовну форму і за допомогою багаторазового прослухування закріплюють у пам'яті за цією формою певний зміст. Надалі внаслідок сприймання і впізнання цієї форми в студентів формується слуховий образ цього явища; він має комплексний характер, оскільки включає семантичні, граматичні, лексичні і фонетичні ознаки явища. Сформувавшись, він функціонує і без опори на наочність.

В основі комунікативно-орієнтованого навчання лежить гуманістичний підхід, завдяки якому створюються умови для активного і вільного розвитку учня в процесі навчання іноземної мови.

Групова навчальна діяльність сприяє підвищенню успішності учня, вирішує багато виховних і розвиваючих завдань. Зокрема, це успішне занурення у навчальну діяльність, формування самооцінки студента, уміння пристосовуватися до темпу роботи групи [2]. Обмін думками (практикується на одному із етапів аудіювання) являє собою тренування логічного мислення і немає аналогів в інших ситуаціях. Висловлювання думок допомагає учням відчувати їх власні можливості. Отже, така робота спрямована на те, щоб показати важливість використання інтерактивних форм і методів роботи під час викладання англійської мови, а саме під час роботи над аудіюванням.

Мовленнєва компетенція студентів в аудіюванні включає уміння розуміти основний зміст прослуханих текстів різного характеру, які містять незначну кількість незнайомих слів, на теми, передбачені програмою. Розуміння

основного змісту почутого базується на вміннях вибирати потрібну інформацію, узагальнювати і зіставляти її з власним досвідом, виділяти головну думку, ідею, оцінювати її корисність та вірогідність, прогнозувати розвиток сюжету.

Отже основою компетентності фахівця є компетентність діяльності, спілкування і саморозвитку. Під фаховою компетентністю розуміють готовність до виконання фахово-спрямованої діяльності та спроможність суб'єкта діяльності до виконання повсякденних фахових обов'язків. Фахову компетентність можна розглядати як основний критерій відповідності суб'єкта вимогам сукупної праці.

Література

1. Гапонова С. В. Деякі особливості текстів для навчання аудіювання учнів старшої школи / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 2003. – №3 – С. 3–10.
2. Лисовець І. П. Інтегроване навчання аудіювання і усного мовлення / І. П. Лисовець // Англійська мова і література – 2004. – №30. – С. 16–18.
3. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. – Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. / О. Овчарук. – К. : „К.І.С”, 2003. – С. 57–81.

*Л. М. Рудніцька
м. Вінниця*

THE ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Motivation to study foreign languages seems to be higher in modern society. But in fact, nowadays the motivation for students to study became a little bit lower than, for example, twenty years ago. The person may graduate from two higher educational establishments and has no proper position. But we, as teachers, must prove that higher education is still important and demanded, and as an aspect of it, the knowledge of foreign languages gives you the wider range of opportunities.

Now young people have many possibilities to go abroad for studying or working. And, of course, every country is interested in educated and smart students and workers.

The skills of foreign languages give the chance to choose better universities for the further education. But the problem is that the most of our students are not aware of it and don't believe it. Among the problems of foreign language teaching I would like to emphasize the low level of school training, especially at village schools. Statistics says that only 20% of village schoolchildren are taught foreign languages properly.

At our college we try to put our students under such circumstances when they can realize that they really need to know foreign languages. We take part in some international job programs. Students who participate in such programs have to take job interview in English, which is the first stage of getting a job training abroad. That

is why we try to invite to our college students who study abroad. They are sometimes graduates from our college, sometimes they are volunteers from abroad.

As a teacher who has some experience in such mutual lessons with native speakers, I can say that they are very efficient. When the students of our college have an opportunity to communicate with foreigners they discuss issues they are interested in. It can be education, sports, possibilities for one's career.

Our aim is to teach young people to communicate, to feel easy in foreign language environment. Earlier views of language learning focused primarily on the mastery of grammatical competence. Language learning was viewed as a process of mechanical habit formation [1, 8]. Before, we paid more attention to grammar skills. But now we tend not to correct students grammar mistakes while they are speaking to avoid language barrier. Of course, later we analyze the mistakes the students have made but not during their speech.

I'd like to remark that Ukrainian students who study abroad have rather high communicative skills. They sometimes speak with mistakes but they are not afraid of speaking and being corrected. In fact, the language barrier is really a great problem that we have at our classes. Very often students are just shy to speak not to make mistakes. And it becomes the real obstacle in English practice.

Nowadays we have also many projects and programs that let our students visit other countries. Our college develops co-operation with colleges from other countries. It is also a perfect motivation for studying foreign languages. We try to pay attention to learners' interests and motivation and cater for learners' needs [3, 11].

So, to make your students to do their best you must put the real purpose for them. As sometimes there are such students who don't want to study just to be educated, there must be a persuasive motivation why to do it. There must be inner motivation, which is much more important than external one. Our task is to make students believe that, if they master foreign languages, all the world opportunities are open for them.

To summarize the problems of foreign languages teaching I'd like to mark out low level of school training, low motivation for studying and lack of native speakers to communicate with. And we try to settle them with the means that are mentioned above.

Література

1. Richards Jack C. Communicative Language Teaching Today. / Richards Jack C. – Cambridge University Press 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.cambridge.org/other_files/downloads/esl/booklets/Richards-Communicative-Language.pdf
2. Littlewood W. Developing a Context-Sensitive Pedagogy for Communication – Oriented Language Teaching. / Littlewood William – Hong Kong Baptist University [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://koreatesol.org/sites/default/files/pdf/Littlewood%20-%20Teaching%20English%20PDF.pdf>

3. Гладушина Р.М. Перехід на новий зміст освіти та проблеми вдосконалення підручників з іноземної мови // Педагогіка і психологія. – 2000. – №2. – С. 73–77.

*Н. А. Сорока
м. Харків*

ДО ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНИХ ВНЗ

За останні роки особливої актуальності набуває професійно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови у вищих юридичних навчальних закладах нашої країни, який передбачає формування у студентів спроможності до іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах та в ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення. Під професійно-орієнтованим маємо на увазі навчання, яке ґрунтується на принципі урахування потреб студентів у процесі вивчення іноземної мови в межах оволодіння особливостей професії майбутніх правників. Воно передбачає поєднання опанування професійно-орієнтованою іноземною мовою із розвитком особистісних якостей тих, хто навчається, із глибокими знаннями культури країни, мова якої вивчається, та з надбанням спеціальних навичок, що базуються на професійних та лінгвістичних знаннях.

Професійно-орієнтоване навчання іноземним мовам визнається на сучасному етапі розвитку суспільства як пріоритетний напрямок в оновленні системи освіти. Проблема формування системи професійної мовної підготовки майбутніх спеціалістів у процесі навчання у немовному виші сьогодні характеризується багатим виміром аспектів. В науковій та науково-методичній літературі іноземна мова як предмет в системі вищої професійної освіти розглядається авторами з досить різних позицій: проблеми навчання іноземної мови у вищій школі як засобу спілкування (Н.Н. Гез, І.О. Зимня), проблеми формування комунікативних умінь через іноземну мову (О.О. Леонт'єв, Є.І. Пассов), формування професійної спрямованості (Л.Ш. Гегечкорі, Н.І. Гез, Р.П. Мільруд), комунікативний підхід у навчанні іноземної мови (О.Н. Леонт'єв, Є.І. Пассов, Г.В. Рогова).

Дисципліна «іноземна мова» має певні особливості. Специфіка цього предмету зумовлена визначенням способів його оволодіння. Л.С. Виготський визначав, що засвоєння іноземної мови проходить шляхом, протилежним тому, яким іде опанування рідною мовою. Дитина засвоює рідну мову неусвідомлено та без наміру, а іноземну – починаючи із усвідомлення та формування наміру.

Друга особливість іноземної мови як навчальної дисципліни полягає в тому, що мова виступає як засобом, так і метою навчання. Наступною специфічною рисою цієї навчальної дисципліни є її «безпредметність»: на відміну від інших дисциплін вона не надає людині знань про реальну дійсність,

оскільки мова виступає в якості засобу формування, існування та висловлювання думок про навколишній світ.

Метою навчання іноземним мовам у вищих немовних навчальних закладах є досягнення певного рівня володіння мовою, якого було б достатньо для практичного використання іноземної мови у майбутній професійній діяльності. Якщо у мовному ВНЗ іноземна мова виступає в якості спеціальної бази, то в інших – лише додаток до загальної культури, через це формулювання кінцевої мети вимагає певної конкретизації. Практичне ж оволодіння іноземною мовою складає лише одну галузь професійно-орієнтованого навчання предмету.

Таким чином буде правомірно розглядати зміст навчання у немовних ВНЗ як сукупність обсягу тих знань, котрі студенти повинні засвоїти в процесі навчання, відповідності якості і рівня володіння іноземною мовою їхнім цілям, а також мети та завдань кожного конкретного рівня навчання. Відбір змістовного наповнення повинен бути орієнтований на цілісне формування особистості студента, його підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Як зазначали видатні лінгвісти та методисти, до змісту навчання необхідно відносити наступні аспекти:

1. Сфери комунікативної діяльності, теми та ситуації, мовленнєві дії та мовленнєвий матеріал, які ураховують професійну спрямування студентів.

2. Мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний, орфографічний), правила його оформлення та навички й уміння користуватися ним.

3. Комплекс спеціальних (мовленнєвих) навичок, які чітко визначають рівень практичного оволодіння іноземною мовою як засобу спілкування.

4. Систему знань національно-культурних особливостей та реалій країни, мова якої вивчається [1,17].

Враховуючи переваги підходу, зазначеного вище, очевидним є перевага його використання при розробці моделі професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів-юристів, а саме розгляд її змістовного компоненту.

Рівень підготовки сучасного спеціаліста оцінюється через такі показники, як компетентність, самостійність, уміння приймати рішення у нестандартних ситуаціях і бути готовим брати активну участь у програмах міжнародного професійного співробітництва. Задача вищої школи – підготовка кваліфікованих спеціалістів із гнучким мисленням. Фахівець повинен постійно оновлювати надбані знання, аналізувати проблеми, які постають перед наукою, і укладати їх у цілісну систему; він має уміти проводити паралелі задля кращого розуміння закономірностей розвитку науки. Програма підготовки випускників передбачає формування цілого комплексу ключових компетенцій, певний внесок до професійної підготовки майбутніх фахівців юристів робить і іноземна мова.

Отже, спробуємо зробимо спробу виявити структурні елементи змістовного компоненту моделі професійно-орієнтованого навчання іноземної мови.

Оволодіння комунікативними навичками у відповідності до видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма) на підставі загальної та професійної лексики. Кінцевою метою професійно-орієнтованого навчання діалогічній мові є розвиток умінь вести діалог, цілеспрямовано обмінюватися інформацією професійного характеру. Навчання монологічному мовленню полягає у формуванні умінь створювати монологічні тексти різних жанрів: повідомлення професійного характеру, виступ перед аудиторією із доповіддю, вільні висловлювання під час проведення дискусії, обговорення як з попередньою підготовкою, так і експромт. Метою професійно-орієнтованого навчання аудіювання є формування умінь сприйняття та розуміння висловлювань співбесідників іноземною мовою, яке відтворюється у монологічній формі, або в процесі діалогу у відповідності до певної реальної професійної сфери, ситуації. За результат навчання читання вважаємо формування умінь володіння усіма видами читання публікацій різних функціональних стилів та жанрів, в тому числі спеціальної літератури. Кінцевою метою навчання письма є розвиток комунікативної компетенції, яка є необхідною для професійного письмового спілкування завдяки умінь реферативного викладання матеріалу, анування, а також перекладу професійно-змістовного тексту з іноземної мови на рідну та навпаки.

- Мовні знання та навички, які залучають до себе знання фонетичних явищ, граматичних форм, правил словотворення, лексичних одиниць, термінології, притаманних професії юриста. Розглянуті нами знання та навички являють собою певну складову комплексних умінь – говоріння, аудіювання, читання та письма.

- Соціокультурні знання, як вважають деякі вчені, мають за мету залучення тих, хто навчається, не лише до нового способу мовленнєвого спілкування, але і до культури народу, мова якого вивчається.

- Навчальні уміння, раціональні прийоми мислительної праці, що забезпечують культуру засвоєння мови у навчальних умовах, та культура спілкування з її носіями. Результат профільно-орієнтованого навчання іноземної мови виступає в якості професійно-орієнтованої іншомовної компетенції, містить в собі наступні її різновиди: інформаційно-тематична (предметний план), понятійна, концептуальна, мовленнєва (уміння будувати логічне висловлювання усно або письмово для виразу своїх думок в процесі спілкування), соціолінгвістична (володіння мовленнєвими реєстрами у відповідності до ситуації спілкування), країнознавча – культурологічна (знання традицій, звичаїв).

Зазначені вище професійно-орієнтовані види іншомовної компетенції успішно реалізуються в системі міжпредметного навчання іноземної мови, яке базується на соціально-педагогічних, психологічних, дидактико-методичних та загально методичних принципах.

Література

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Гальскова Н. Д. – М. : АРКТИ: ГЛОССА, 2000. – 165 с.
2. Образцов П. И., Иванова О. Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: Учебное пособие / под ред. П. И. Образцова. – Орел: ОГУ, 2005. – 114 с.

*Н. М. Толь
м. Дрогобич*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ НА ОСНОВІ ШЕДЕВРІВ АВТЕНТИЧНОЇ ПОЕЗІЇ

У зв'язку з фундаментальною метою освіти – формування людини культури [1, 305] як духовної та моральної особистості, що є викликом цивілізації в результаті кризи духовності та моральності ХХ століття, на думку видатних культурологів, філософів і педагогів сучасності основою освіти повинна стати культура (Бахтін, Бердяєв, Хайдеггер, Ортега-і-Гассет, Лотман, Зінченко, Біблер). І. Я. Лернер стверджував, що немає нічого, що увійшло б у зміст освіти, крім культури [2, 175], тому освіта повинна стати моделлю культури як системи духовних цінностей, набутих людством і кожним народом за всю історію свого існування.

Порівняння змісту загальної та іншомовної освіти виявляє значну культурологічну прогалину в останній і аналіз історії розвитку методики навчання іноземних мов другої половини ХХ століття розкриває причини такого стану. Останні десятиліття минулого століття починаючи від сімдесятих років були відзначені бурхливим розвитком комунікативного методу, який здійснив революцію як у зарубіжній, так і вітчизняній методичній науці. Результатом утвердження цього методу стала розробка Загальноєвропейських Рекомендацій Ради Європи (ЗЄРРЕ) з мовної освіти, в яких визначено види компетенцій складових іншомовної комунікативної компетенції, рівні володіння іноземною мовою та сфери комунікації, а також функції мови та мовні структури, якими повинна володіти людина в типових ситуаціях спілкування на базовому, середньому та просунутому рівнях. Слід зауважити, що в ЗЄРРЕ переважна частина матеріалу стосується повсякденного спілкування, сфера іншомовного спілкування на основі культурологічної тематики залишилася недослідженою.

На теренах колишнього СРСР також інтенсивно розвивався комунікативний метод в навчанні іноземних мов, однак чимало дослідників починаючи з 70-десятих років відзначали недостатність змістового наповнення іншомовного ситуативно-комунікативного мовлення, а також текстів, на основі яких здійснювалося ситуативно-комунікативне навчання, і намагалися подолати ці недоліки за допомогою включення до змісту навчання іноземних

мов творів художньої літератури, політичної публіцистики, живопису та кіномистецтва, текстів країнознавчої тематики (Гурвіч, 1972, Лапідус, 1980, Костомаров, Верещагін, 1982, Смелякова, 1993).

Аналіз навчального процесу та результатів оволодіння іноземними мовами на основі ситуативно-комунікативного підходу за час 20 років виявив, що при значних досягненнях методики навчання спілкування в ситуаціях повсякденного характеру цей підхід не зробив вагомого внеску щодо системного культурологічного наповнення змісту іноземної освіти. При ситуативно-комунікативному підході оволодіння базовими структурами мови і мовлення в типових ситуаціях буденного спілкування, в яких може опинитися іноземець за кордоном, не передбачає бесід про актуальні проблеми політики, моралі, права, релігії, культури і мистецтва. Зміст текстів діючих підручників також не відзначається системною культурологічною наповненістю, а робота над ними спрямована передусім на засвоєння мовної форми тексту, тобто носить мовноцентричну, а не культурологічну спрямованість.

Кінець другого - початок третього тисячоліття ознаменувався подальшим розвитком нових концепцій в навчанні іноземних мов. Комунікативний підхід збагатився компетентнісним підходом, в якому складовими компонентами іноземної комунікативної компетенції визначено мовну/лігвістичну, мовленнєву/дискурсивну/текстову, когнітивну, загальнокультурну, соціальну, соціокультурну, лінгвосоціокультурну та прагматичну компетенції (Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти). На теренах пострадянського простору активно розробляється соціокультурний підхід, метою якого є формування соціокультурної комунікативної компетенції (В. В. Сафонова, 1993), в останні роки у міжнародному масштабі впроваджується концепція діалогу культур і формування міжкультурної комунікативної компетенції, але масового втілення в навчальному процесі і підручниках вони ще не знаходять.

На початку третього тисячоліття на противагу домінуючій на практиці лінгвоцентричній і текстоцентричній концепції ситуативно-комунікативного підходу була розроблена і запропонована Концепція іноземної комунікативної освіти, методологічною основою якої є пізнання мови через культуру і пізнання культури через мову [3]. Ідея Концепції Є. І. Пассова полягає в тому, що мову необхідно вивчати на основі культури, і культура в цій дихотомії займає провідне місце, а мова є лише засобом передачі культурних цінностей. Сам основоположник комунікативного методу на основі аналізу сутнісних характеристик ситуативно-комунікативної методики дійшов висновку, що в умовах її мовоцентричного спрямування на засвоєння мовних знань, формування мовленнєвих навичок і розвиток мовленнєвих умінь, які в сучасній методиці визначають як комунікативну компетенцію, з однієї сторони, неможливо реалізувати пізнавальні, розвивальні та виховні цілі формування всесторонньо розвинутої іноземної особистості, а, з іншої, неможливо забезпечити мотивацію оволодіння іноземною мовою як засобом пізнання та

вираження особистісних смислів і цінностей. Названі вище недоліки ситуативно-комунікативного підходу можна подолати лише при використанні іноземної мови як засобу пізнання культурних, інтелектуальних і моральних цінностей народу-носія мови, виражених у видатних текстах культури.

Отже, цілі і зміст навчання іноземних мов в традиційному мовно-комунікативному підході слід поміняти місцями, визнавши пріоритет змісту, а значить, культури, а мову як форму і засіб вираження культури слід вивчати паралельно із засвоєнням змісту фактів і текстів культури. На цій підставі можна зробити висновок, що ситуативно-комунікативний підхід, обґрунтований на початковому ступені навчання іноземних мов, повинен бути доповнений культурологічно-комунікативним підходом на середньому і старшому ступені. Це закономірно і з тієї причини, що, крім функції буденного спілкування, мова виконує багато інших важливих функцій, а саме: культураносну, пізнавальну, мислетворну, емотивну, аксіологічну, гуманістичну та естетичну, а названі функції мови найповніше втілені у текстах культури, серед яких велика питома вага належить поетичним шедеврам.

Оскільки шедевральні автентичні поетичні твори володіють необмеженими навчальними можливостями інтелектуального, культурного, духовного, морального, емоційного та естетичного розвитку іномовної особистості, а також розвитку культури іншомовного мовлення і відзначаються такими дидактично цінними особливостями, як концентрованість змісту та екзистенційних смислів, лаконічність, образність, мелодійність, ритмічність, а також естетична та стилістична досконалість, використання АПТ як засобу формування іншомовної комунікативної компетенції повинно зайняти належне місце в навчанні іноземних мов, а особливо у фаховій підготовці майбутніх філологів.

В цьому плані розробка іншомовної поетичної дидактики може стати основою для зміни ситуативно-комунікативної парадигми базового рівня іншомовної освіти на культурологічно-комунікативну парадигму на старшому ступені як середньої, так і вищої школи, особливо мовної. Метою поетичної лінгводидактики як науки та навчальної дисципліни у мовному ВНЗ є відбір автентичних поетичних текстів шедеврів іншомовної поезії на основі науково обґрунтованих принципів і критеріїв, а також розробка науково обґрунтованого комплексу вправ для формування всіх видів іншомовної комунікативної компетенції у майбутніх філологів на основі автентичних поетичних творів. Принципи відбору автентичного текстового матеріалу художньої літератури, розроблені Л. П. Смеляковою, дають змогу сформулювати основні критерії відбору автентичних поетичних текстів, а саме: естетичної та соціокультурної цінності з урахуванням естетичного та соціокультурного впливу АПТ на читача, критерій системності з урахуванням літературних епох, поетичних напрямків і їх представників, критерій проблемності змісту та усномовленневого потенціалу.

Комплекс вправ передбачає пізнавально-комунікативні завдання для розвитку вмінь загального та детального розуміння АПТ, його аналізу та інтерпретації на фонетичному, лексичному, граматичному, стилістичному, змістовому, образному, смислового та символічному рівнях, а також вправи для розвитку вмінь оформлення думок у складні синтаксичні структури, надфразові єдності та цілий текст.

Література

1. Библер В. С. На гранях логики культуры. Культура и образование/Владимир Соломонович Библер. – М.: Русское феноменологическое общество, 1997. – 440с.
2. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения/ Исаак Якович Лернер. — М.: Знание, 1976. – 64с.
3. Пассов Е. И. Программа-концепция иноязычного коммуникативного образования /Ефим Израилевич Пассов. - М.: Просвещение, 2000. - 173 с.

Л. М. Шваб
м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ ГОЛОСНИХ ФОНЕМ ПІД ЧАС ЧИТАННЯ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО Й НАУКОВОГО СТИЛІВ

Система вокалізму сучасної німецької мови, на думку більшості лінгвістів, представлена п'ятнадцятьма монофтонгами, до яких належать сім коротких ненапружених і вісім довгих напружених, та трьома дифтонгами. Проте за даними експерименту О. І. Стеріополо, система голосних німецької мови складається з семи довгих та семи коротких монофтонгів [2, 53]. Ієрархію монофтонгів німецької мови зображають у "трикутнику голосних", враховуючи при цьому такі диференційні ознаки голосних, як належність до ряду, підняття спинки язика та огубленість.

Під «читанням» розуміється передача окремого письмово зафіксованого тексту. І. Р. Гальперін, досліджуючи різні текстові категорії, зазначає, що «під час читання тексту відбувається перекодування повідомлення. При цьому сигнали коду, розраховані на зорове сприйняття, трансформуються в слухові» [6, 19]. У разі, коли текст невідомий та змістовно незрозумілий для реципієнта, його відтворення може призвести до помилкового смислового сприйняття прочитаного.

Головну роль для змістового наповнення відіграють так звані «ключові слова», в яких зосереджена основна комунікативна інформація, і які допомагають зрозуміти задум автора. До того ж, повне усвідомлення змісту «вимагає від читача певного досвіду, який підказує йому основну ідею та змістовно-концептуальну інформацію тексту» [1, 23].

Серед чинників, які зумовлюють розуміння змісту під час читання будь-якого тексту, З. І. Кличнікова виокремлює такі:

- комунікативне наповнення тексту;
- композиційно-логічна структура тексту;
- ступінь зближення лексики, граматики та стилю тексту з лексикою, граматиною та стилем мовлення читача;
- знання контексту;
- правильна організація спрямованості уваги під час читання тощо [5, 46].

Отже, читання належить до підготовленого мовлення і передбачає попереднє ознайомлення зі змістом тексту, в чому й проявляється його головна особливість. Таке мовлення орієнтоване на слухача, при чому важливу роль відіграє контекст або зміст самого тексту, тому завдання диктора передати основну інформацію, відображену у тексті, у такий спосіб, щоб описувані події, явища, факти були зрозумілими. Мовлення має бути наближеним до нормативного, з уповільненим темпом, чіткістю вимови та нормативною реалізацією фонем.

Проте на сучасному етапі розвитку мовознавства більшість дослідників визнають, що німецька нормативна вимова зближується з мовленнєвою практикою, тобто тяжіє до розмовної. Автори наводять приклади, які підтверджують наявність модифікацій сегментного рівня мови, навіть у підготовлених видах мовлення. Дослідження О. І. Стеріополо підтверджують наявність варіативності звуків у різних типах мовлення [7; 8].

Кожен окремий тип мовлення має низку характерних сегментних та супрасегментних ознак, які зумовлюють його функціонування. Варто розглянути в першу чергу функціонування одиниць сегментного рівня, які обумовлені особливостями просодики. Вчені погоджуються, що «ступінь модифікації голосних корелює певним чином з жанром (або видом) тексту» [5, 152], тому цікаво встановити цю кореляцію, особливо щодо реалізації наголошених і ненаголошених голосних фонем у коротких озвучених прозових текстах.

Таким чином, читання як вид тексту підготовленого мовлення дозволяє визначити не тільки нормативну реалізацію звуків даної мови, але й дослідити наявні випадки відхилень від вимовної норми. Відсоток змін голосних фонем у підготовленому мовленні не дуже високий, проте виявляє загальну тенденцію до наближення реалізації голосних під час читання до розмовного.

Актуальним вважається встановити особливості реалізації наголошених і ненаголошених голосних фонем під час читання художніх текстів, визначити їх можливі модифікації, а також визначити, в чому проявляється фоностилістична домінанта саме художнього стилю в порівнянні з озвученими текстами доповіді.

Кожна голосна фонема представлена у мовленні низкою алофонів, які під впливом різних чинників – мовних та позамовних – визначають її функціонування як одиниці сегментного рівня мови.

Важливою ознакою підготовленого читання та одним з мовних чинників модифікації голосних фонем є прискорення темпу мовлення. Мовець має текст

перед очима, він ознайомлений з його змістом, тому серед особливостей читання виокремлюються прискорений темп, неправильна сегментація фраз, порушення інтонаційного оформлення речень тощо. Зростання темпу спричинює, як відомо зміни сегментного складу мови, тому можна передбачити, що під час читання мають місце певні модифікації голосних фонем, навіть у сильній позиції.

Беручи до уваги вище зазначені основні ознаки читання тексту, а саме: особливості темпу, інтонаційного оформлення та ритмічної організації висловлювання, можна очікувати появу певних модифікацій голосних фонем навіть у сильній позиції. Незважаючи на те, що мовлення є підготовленим і має бути наближеним до нормативного, читання художніх текстів характеризується певними відхиленнями від норми порівняно з реалізацією текстів наукового стилю.

Отже, незважаючи на те, що читання відноситься до підготовленого мовлення, воно характеризується певними відхиленнями від вимовної норми. Варіативність вимови голосних фонем, реалізованих навіть у сильній позиції, корелює із жанром. Відповідно, голосні зазнають модифікацій різного ступеня вияву під час читання байки та доповіді. Визначено межі варіювання для кожної голосної, реалізованої у сильній і слабкій позиції, встановлено поступову зміну тембральних ознак голосних фонем, що може вказувати на певний ступінь модифікацій аналізованих голосних фонем німецької мови.

Література

1. Зиндер Л. Р. Влияние темпа речи на образование отдельных звуков. / Л. Р. Зиндер // Вопросы фонетики. Уч. зап. ЛГУ.- Л. : Изд-во ЛГУ, 1964. – Вып. 69. – С. 60.
2. Стеріополо О. І. Особливості функціонування німецьких голосних фонем у читанні і спонтанному мовленні. / О. І. Стеріополо // Тези конференції «Реалізація мовних одиниць граматичної та лексико-фразеологічної системи германських та романських мов». – К., 1992. – С. 151–153.
3. Бондаренко Е. С. Територіальна варіативність голосних і приголосних сучасної німецької мови (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Бондаренко Ельвіра Сидорівна. – К., 2005. – 218 с.
4. Ступак И. В. Функционирование системы гласных фонем перед согласным [r] в подготовленной и спонтанной речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале немецкого языка): Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / КГЛУ. – Измаил, 2002.
5. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. / Клычникова З. И. – М. : Просвещение, 1973. – 224 с.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин И. Р. ☐ 3-е изд., стереотип. ☐ М. : Едиториал УРСС, 2005. ☐ 144 с.
7. Steriopolo O. Intonation als Komplexphänomen / O. Steriopolo // Germanistik in der Ukraine 4. Kiew, 2009. – S. 75–86.

8. Стеріополо О. І. Теоретичні засади фонетики німецької мови / Стеріополо О. І. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 320 с.

*Т. М. Щокіна
м. Харків*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Знання та кваліфікація набувають все більшої цінності в житті людей в умовах будь-якого інформаційного суспільства, в тому числі і міжнародного. Саме з цього припущення походить значущість навчання іноземним мовам, формування комунікативної компетенції, потреба внесення змін до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Але навчити студента за обмежений час навчального періоду уміти говорити на тему проблематики своєї спеціальності та розуміти аутентичне мовлення вкрай складно, але можливо, якщо поєднувати традиційні та інноваційні методи і робити акцент на принцип комунікативності як в плані навчання, так і у використанні навчальних матеріалів ті посібників. Вивчення особливостей усного мовлення повинне ураховувати найсучасніші дані психологічної та методичної науки з одного боку, та комунікативні особливості мови спеціальності у відповідності до профілю навчання з іншої.

Традиційно навчання іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі було орієнтоване на читання, розуміння та переклад спеціальних текстів, а також на вивчення проблем синтаксису наукового стилю, що зумовлювалося стандартною навчальною програмою.

Сьогодні необхідно думати про перенос наголосу у навчанні на розвиток навичок мовленнєвого спілкування на професійні теми та проведення наукових дискусій, тим більше, що робота над ними не заважає розвитку навичок, умінь і знань, оскільки саме на них вони і базуються. Усне мовлення у навчальному аспекті повинне усвідомлюватися у вигляді слухання або читання, розуміння та репродуктивного відтворення того, що було прослуханим або прочитаним в усному вигляді (діалогічне або монологічне), або в письмовому. Таким чином йдеться про реалізацію мовленнєвого акту говоріння в процесі усної комунікації між двома або більше особами. Запис того, що було прослухане, та використання зафіксованого у письмовому вигляді тексту як джерела мовленнєвого акту може бути легко здійснено в умовах навчальної аудиторії. Сучасні методи навчання іноземної мови базуються на комунікативному підході і залучають до себе використання різноманітних Інтернет технологій, які надають навчальному процесу демократичності, відкритості, мобільності.

Слід зазначити, що у навчанні повинні широко використовуватися сучасні дидактичні принципи наочності, застосовуватися аудіо- та мультимедійні засоби. Якщо говорити про систему вправ, які готують студентів до усного

спілкування, то викладачеві слід пам'ятати про їх загальну побудову та дозування складності: від наявності однієї проблеми в одній вправі до розпізнавання подібних проблем у майбутньому, доведення навичок до рівня автоматизму, про ступінь ускладнення вправ. Але головною та обов'язковою умовою повинна залишатися постійна комунікативна орієнтація цих вправ на усне мовлення в межах конкретних мовленнєвих ситуацій.

Викладач іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі повинен достатньо добре знати особливості наукових і технічних текстів за спеціальністю та знайомити з ними студентів. Характерною рисою таких текстів є наявність спеціальної термінології, особливої загальнонаукової лексики, специфічної службової лексики, тих чи інших граматичних конструкцій.

Підґрунтям для навчання за умов немовного середовища виступає текст іноземною мовою. Викладач повинен відібрати такі різновиди та типи текстів за спеціальністю, які б допомогли студенту реалізувати комунікативні можливості говоріння. Наприклад, можна розрізняти тексти :

- за шляхом їх передачі: усні та письмові;

- через види висловлювання: опис, повідомлення, оповідання, роздум, розглядати їх комбінації у спеціальних видах текстів, таких як анотації та рецензії;

- за ступенем реалізованості та відношення до адресату: дослідницькі (монографії, наукові статті), та тексти із підручників, довідників, словників.

Як свідчить досвід, слід починати з найпростіших описів та характеристик та монологічної форми їх обробки на початковому етапі. З часом можна вивчати і більш складні тексти за структурою та стилем, і ставити за мету навчити студента алгоритму його діяльності в режимі комунікативної пари «викладач/ аудіо та мультимедійні засоби – студент», «студент – студент». Необхідно також відібрати для опрацювання професійно релевантний матеріал, урахувавши попередні знання тих, хто навчається, з мови та спеціальності, його вік, ціль комунікації, вид комунікації, ступінь навчання та інше. Після етапу відбору словотворчих, лексичних, граматичних структур, необхідних для засвоєння текстів для навчання, починається етап їхнього тренування.

Слід постійно пам'ятати про «діалогічну» форму вправ, в тому числі і при введенні лексики. Правильно також тренувати не лише термінологічну та загальнонаукову лексику, але й службову лексику наукової прози та модально-оцінювальну лексику усної форми спілкування.

Навчання усному мовленню іноземною мовою, особливо за спеціальністю у немовному вищому навчальному закладі, – це складний процес, оскільки мовленню студента повинні бути притаманні елементи відповідного текстового жанру, наприклад, наукового стилю. Робота викладача полегшується тим, що таке мовлення може бути близьким за багатьма параметрами навчальному тексту, який лежить в основі навчання, і мати набагато меншу кількість вільних ситуативних можливостей. Багато «життєвих» ситуацій можливо «обіграти» в

аудиторії, коли від тренувальних вправ будемо переходити до діалогу. Мова йдеться про прослуховування, читання, запам'ятовування, переказ діалогів, завершення їх у відповідності до заданої ситуації або мовного матеріалу та їх вільне співставлення за тим чи іншим принципом. Можна використовувати повний або частковий переклад і т.і. Головне завдання – досягти уміння вичленити основну тему проблеми, уміння правильно описувати, формулювати своє висловлювання, заперечувати, шукати причину та інше. Під час розвитку та удосконалення навичок усного мовлення іноземною мовою за спеціальністю необхідно пам'ятати, що монологічний її елемент не поступається діалогічному. Тому надалі слід збільшувати обсяг монологічної репліки в діалозі, а потім переходити до виключно монологічної форми усного мовлення: резюме, реферування, анутовання, опису схеми, явища або процесу.

Природно, що поставленої мети можна досягти лише на основі комунікативно-орієнтованих підручників та навчальних матеріалів. На заняттях з іноземної мови відпрацьовується основна навичка усної комунікації, яка може також бути реалізована в повному обсязі в житті. Інші ж види мовленнєвої діяльності тренуються подібним же чином, оскільки вони виступають в якості підґрунтя для розвитку навичок усного мовлення.

Комунікативний підхід передбачає таку організацію навчального процесу, коли всі методи та прийоми, що використовуються, повинні розглядатися та застосовуватися з урахуванням особистості студента, його потреб, мотивації та здібностей. Лише за таких умов студент стає суб'єктом мовленнєвої та навчальної діяльності, її активним учасником.

Новітні введення стосуються найрізноманітніших аспектів навчального процесу, починаючи із зміни організації простору в аудиторії, забезпечення навчальних приміщень сучасними технічними засобами, і закінчуючи апробацією новітніх освітніх технологій на практичних заняттях та під час самостійної підготовки студентів із використанням великої кількості он-лайн компонентів та Інтернет ресурсів.

Таким чином, інноваційні технології викладання іноземних мов у немовньому вищому навчальному закладі полягають у поєднанні традиційних та інтенсивних методів навчання, які ґрунтуються на функціонально-комунікативній лінгводидактичній моделі мови та розробці цілісної системи навчання студентів мовленнєвому спілкуванню на професійні теми.

Література

1. Андронкіна Н. М. Когнитивно-деятельностный подход в обучении иностранному языку как специальности: монография / Н. М. Андронкіна. – Горно-Алтайск, 2007. – 210 с.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Гальскова Н. Д. – М. : АРКТИ, 2004. – 192 с.
3. Сухова Л. В. Коммуникативно-ориентированное обучение иностранному языку и языковая парасреда как его системообразующий фактор. / Л. В. Сухова // Иностранный язык в школе. – 2007. – № 5. – С. 15–18.

ВИМОГИ ДО ІНТЕРАКТИВНИХ ГРАМАТИЧНО ОРІЄНТОВАНИХ ВПРАВ

Ефективність навчання англомовної граматики студентів-філологів багато в чому залежить від вирішення такого складного з теоретичної точки зору та важливого в практичному відношенні завдання, як розробка системи вправ для формування англомовної граматичної компетентності (далі – АГК). Складність даної проблеми полягає у тому, що, як зазначає Ю. Ситнов [5, 44], граматичноорієнтовані вправи повинні передбачати інтенсивну мовленнєву діяльність і водночас формувати чітке уявлення про граматичну структуру. При цьому необхідно навчити студентів застосовувати певні стратегії відповідно до навчального завдання.

Процес навчання граматичних явищ необхідно організувати таким чином, щоб студенти, виконуючи навчально-мовленнєву дію, отримали інформацію про правильність чи неправильність їх застосування не тільки через указання «немає помилки – є помилка», а в результаті того, що комунікативний ефект, пов'язаний з вживанням даного граматичного явища, або досягається як результат правильного вживання, або не досягається через здійснення помилки. Студент повинен зрозуміти, що неправильність використання граматичних структур призводить до спотворення змісту висловлювання і, як наслідок, невиконання комунікативної задачі [3, 103].

Виходячи зі сказаного, можемо зробити висновок, що для цілеспрямованого впливу на усвідомлення студентами правильності використання граматичних конструкцій і формування граматичних навичок і вмій необхідно розробити спеціальну систему вправ, а саме систему вправ для формування АГК засобами інтерактивного навчання. Вважаємо, що застосування засобів інтерактивного навчання при формуванні АГК студентів-філологів найоптимальніше забезпечить реалізацію усіх зазначених вище положень.

Поняття «система вправ» ми трактуємо як сукупність типів, видів вправ, які поєднані між собою за призначенням, матеріалом, способом їх виконання [1, 276]. При цьому під вправою розуміємо структурну одиницю методичної організації навчального матеріалу і одиницю навчання іншомовної мовленнєвої діяльності [2, 119]; спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення [4, 64].

Вправи, що використовуються для навчання іноземної (у нашому дослідженні англійської) мови, зокрема її граматичного аспекту, характеризуються такими ознаками: мета, мовленнєва задача (умовна чи реальна); мовленнєві дії студента; мовна форма і зміст; тісний зв'язок вправ (кожна вправа займає певне місце у ряді пов'язаних з нею вправ за принципом

наростання мовних та операційних труднощів з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих навичок і вмінь); певний час, відведений на виконання (обмежений чи необмежений); продукт (результат) виконання вправи; матеріал (вербальний або невербальний: текст, картинки, схеми і т. д.), на основі якого виконується вправа; спосіб виконання вправи (усно або письмово); організаційні форми виконання [2, 119-120]. Дані показники обумовлюють одночасно навчальну і пізнавальну діяльність студентів.

При розробці системи вправ для інтерактивного формування АГК вважаємо за необхідне керуватися такими вимогами:

1. Оволодіння граматичним матеріалом повинне відбуватись з опорою на всі когнітивні процеси студентів (сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, мислення), а також їхню пізнавальну активність, пізнавальні потреби та здібності.

2. Інтерактивна взаємодія студентів, спрямована на засвоєння граматичного аспекту іноземної мови, повинна здійснюватись у різноманітних формах та з використанням різноманітних методів інтерактивного навчання, що сприятиме як стимулюванню когнітивних процесів студентів, так і підвищенню їхньої мотивації.

3. Інтерактивні граматично орієнтовані вправи повинні бути а) комунікативними; б) змістовно значущими; в) експресивними; г) інтегрованими з іншими (традиційними) видами вправ; д) передбачати обмежений вибір можливих відповідей, наприклад, вибір між PastSimplePassive та PresentPerfectPassive, для того, щоб зосередити увагу студентів на змісті мовленнєвої діяльності [6, 58]. Так, домінуючими типами вправ мають бути умовно-комунікативні та комунікативні вправи, завдання до яких передбачають наявність комунікативного наміру та стимулу до здійснення змістовно значущої мовленнєвої взаємодії між учасниками навчального процесу. Вправи повинні репрезентувати широкий спектр емоцій, впливати не лише на інтелект студентів, але й на їхні почуття. Експресивність інтерактивних вправ сприятиме як оптимальному засвоєнню іншомовної вимови, інтонаційних моделей іноземної мови, так і зростанню впевненості студентів у собі. Варто підкреслити, що інтерактивні граматично орієнтовані вправи повинні доповнювати, а не замінити традиційні вправи.

4. Система вправ має забезпечити вирішення будь-яких комунікативних та професійно-комунікативних проблемних завдань у процесі пізнавальної діяльності.

5. Система вправ повинна передбачати формування усіх компонентів АГК майбутніх філологів, зокрема мовного, мовленнєвого, соціокультурного, стратегічного та професійного.

Сформульовані вище вимоги слугують теоретичним підґрунтям для створення системи вправ для формування АГК майбутніх філологів засобами інтерактивного навчання, огляду якої будуть присвячені подальші наші публікації.

Література

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Изд-во «Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ»», «CambridgeUniversityPress», 2001. – 224 с.
3. Машкина Ю. В. Методика формирования иноязычных грамматических навыков у студентов-бакалавров лингвистического вуза посредством мультимедийной программы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю. В. Машкина. – Нижний Новгород, 2012. – 188 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник] / [О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін.]; під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – [2-е вид., випр. і перероб.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Ситнов Ю. А. Грамматические знания, навыки и умения в свете теории когнитивизма / Ю. А. Ситнов // Иностранные языки в школе. – 2005. – №7. – С.42–48.
6. Comeau R. F. Interactive oral grammar exercises / R. F. Comeau // Interactive Language Teaching / [ed. by W.M.Rivers]. – New York: Cambridge University Press, 1987. – P.57–69.

СЕКЦІЯ СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

*В. В. Андрєєва
м. Харків*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ Д. Д. СЕЛІНДЖЕРА “НАД ПРІРВОЮ У ЖИТТІ”)

Переклад з'єднує країни, народи й культури як на синхронному, так і на діяхронному рівні. Більшість культур сформувалося за безпосередньої участі й під впливом перекладу в його різних іпостасях: усного перекладу, письмового перекладу, а також під впливом трансляції жанрів, мотивів, сюжетів, і навіть способу життя, що й утворює широку культуруутворюючу сутність перекладу [5, 15].

Проблема художнього перекладу – співвідношення контексту автора і перекладача. Критерієм збігу, або розходження обох контекстів є міра співвідношення даних дійсності і даних, взятих з літератури. Письменник іде від дійсності і свого сприйняття її до закріпленого словами образу. Перекладач іде від існуючого тексту і відтворюваної в уяві дійсності через її “вторинне”, “наведене” сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу. Точність і правильність також є проблемою перекладу. Художній твір повинен перекладатися не від слова до слова, а від ланки ідейно-образної структури оригіналу до відповідної ланки перекладу [3, 22].

Переклад виконує дві основні функції: інформативну і творчу. Традиційно вважалося, що основною функцією перекладу є посередницька функція, оскільки теорія художнього перекладу не виходила за рамки національно-літературного процесу, або розуміла національно-літературний процес надто прагматично, а значить однобоко. До перекладу ставилися вимоги найадекватнішої передачі іншонаціональних цінностей, тотожності перекладу до оригінала, існувала дилема перекладу “вірного і некрасивого” та “вільного і красивого” [2, 24]. Сьогодні переклад, у тому числі, і художній тлумачиться як міжкультурна комунікація – діалог між автором/представником однієї лінгвокультури та читачем – представником іншої лінгвокультури, здійснюваний за посередництва читачем. У сучасну добу значущість художнього перекладу суттєво не зменшується, тому що попри зростання питомої ваги нехудожнього перекладу, у сучасному суспільстві найбільше знань та уявлень про інші народи, їх культуру та спосіб життя людина отримує з художніх творів. Отже, це визначає значущість проблем перекладацького аналізу найкращих творів художньої літератури.

Серед таких творів у нашому дослідженні обрано роман “Над прірвою у житті” Д. Д. Селінджера, у цьому творі письменник хотів донести до читача

сповідь головного героя, який пережив момент внутрішнього переламу, підліткову кризу віднаходження себе самого, трагічне і болісне зростання, свідоме входження мислячої індивідуальності в суспільство, де задовго до неї встановлено правила гри й розподілено ролі. Глибина відображення психологічного світу підлітка визначає цей роман одним з найкращих творів письменника.

Глибоке проникнення в психологічний світ підлітка-головного героя роману “Над прірвою у житті”, конфлікт зі світом цього хлопця складає фабулу твору. Відчуття психологічного дискомфорту, відсутність порозуміння з дорослими знаходить свій прояв у мовленні героя, зокрема у широкому вживанні стилістично зниженої лексики.

Стилістично знижені одиниці до яких зараховують: соціолект, аргі, жаргон, молодіжний та міський сленг, вульгаризм [4, 13], потрапляють у фокус нашого дослідження в аспекті перекладу.

Пілотне дослідження засвідчує, що до способів перекладу цих одиниць належать:

- повний еквівалент або одиниця, яка має те саме сигніфікативно-денотативне значення, суб’єктивно-оцінну, функціонально-стилістичну та емоційно-експресивну конотацію, та структурно-граматичну організацію [1, 97]. Наприклад, *puke* – блювати, *rubberneck* – роззявляка, *swanky* – шикарний.

- частковий еквівалент містить лексичні, граматичні та лексико-граматичні розбіжності, припускає повноту передачі значення при наявності однієї і тієї ж стилістичної спрямованості [1, 97]. Наприклад, *yellow* – боягуз, *suave* галантний, *bash* – втерти носа.

- відносний еквівалент, який за змістом, стилістичною характеристикою співпадає з одиницею мови оригіналу, але різниться з нею лексичним наповненням і граматичною структурою [1, 97]. Наприклад, *bucks* – гроші, *brudda* – брат, *crap* – мура.

Перспективою нашого дослідження є встановлення питомої ваги кожного з виявлених способів перекладу, в україномовному перекладі роману “Над прірвою у житті”, який виконав перекладач О. П. Логвиненко та в російськомовному перекладі цього роману, зробленому перекладачем Р. Я. Райт-Ковальновою.

Література

1. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань : Изд-во КГУ, 1989. – 125 с.

2. Дюришин Д. Межлитературные формы художественного перевода / Д. Дюришин // Проблемы особых межлитературных общностей. – М., – 1993. – 345 с.

3. Коптілов В. Першотвір і переклад / Віктор Коптілов. – К. : Дніпро, 1972. – 216 с.

4. Мартос С. А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / С. А. Мартос. – Луганськ, 2006. – 20 с.

5. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.

*Р. Н. Бабаєва
г. Харків*

ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ ПЕРЕВОДОВ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ АНТОНОМАЗИЙ

Целью данного исследования является анализ особенностей русского перевода англоязычной антономазии, а, именно, собственных имен-кличек и говорящих имен.

Теоретические основы актуального межъязыкового функционирования антономазии при переводе не получают достаточного освещения в переводоведении. Объективная необходимость в исследовании этих проблем все обостряется в условиях постоянного расширения межъязыковой и межкультурной коммуникации подразумевает актуальность данной работы.

Материалом исследования послужили 150 примеров антономазии из следующих англоязычных художественных произведений: J. K. Rowling «Harry Potter and the Philosopher's Stone», J. K. Rowling «Harry Potter and the Chamber of Secrets» и их переводы на русский язык И. В. Оранского и М. Д. Литвиновой.

Антономазия как стилистическое средство зачастую используется в художественной литературе для придания колоритности произведению или выражения собственного мнения относительно того или иного героя, передачи о нем дополнительной информации (профессия, характер и т.д.), а также создания иронического или юмористического эффекта. Различают два вида антономазии: использование имени собственного в значении нарицательного существительного и использование нарицательных существительных в функции имени собственного. Антономазия может выполнять следующие функции: оценочная, идентификационная, экспрессивная

Антономазия является одним из частных случаев метонимии, в основе которой лежит отношение места, где произошло какое-либо событие и само событие, лицо, известное каким-либо поступком, деятельностью, и сам поступок, деятельность. Это отношение проявляется во взаимодействии назывного и предметно-логического значения [2, 135].

По М. А. Арутюняну, антономазия может быть определена как средство номинации, включающее в себя различные виды одновременной реализации предметно-логического и назывного значений, в результате чего объекту присваивается имя, находящееся на пересечении нарицательного и собственного имен, прямо или косвенно указывающее на свойства объекта и,

таким образом, кроме идентифицирующей функции выполняет и информативную функцию [1, 5].

Также, под антономазией рассматриваются клички, прозвища, представляющие собой частотное замещение оригинального имени создаваемыми именами. В нашей работе мы исследовали имена-прозвища, так как в романах Дж. Роулинг подавляющее количество имен собственных несет в себе определенный, зачастую явный смысл, помогая раскрывать образы героев, особенно, если эти герои второстепенны, так как чем меньше текста выделяется на образ, тем большую роль в его создании играет имя [3].

Любая антономазия, использованная в произведении, является частью авторского видения текста, а так же места и роли персонажа в этом произведении. Неверная интерпретация такого видения или неспособность донести его читателю может исказить восприятие читателя.

Анализ материала исследования позволил выделить следующие категории имен-прозвищ по структуре: а) однокомпонентные (37 единиц) *Padfoot / Бродяга Stubby / Коротышка*; б) многокомпонентные (113 единиц) *Nearly Headless Nick / Почти безголовый Ник, Mad-Eye / Грозный Глаз*.

По предметному смыслу номинаций мы классифицировали данные единицы следующим образом: 1) профессия или род занятий персонажа: *Friar / Проповедник* (25 единиц, 17%); 2) внешняя характеристика персонажа: *Bodrod the Bearded / Бодрод Бородатый* (72 единицы, 48%); 3) особенности характера персонажа и отображение его внутреннего мира: *The Dark Lord / Темный Лорд, Moaning Myrtle / Плакса Миртл* (53 единицы, 35%).

В ходе анализа переводов данных антономазий было выявлено, что наиболее распространённым способом их перевода является калькирование (48%), что объясняется наличием номинативных признаков, затем идет смешанная транслитерация (34%) и онимизация и деонимизация (18%).

Перспективу исследования связываем с анализом переводов антономазий разных жанров англоязычного художественного дискурса.

Литература

1. Арутюнян М. А. Структура, семантика и прагматика стилистического приема «антономазия» на материале немецкого языка: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / М. А. Арутюнян. – М., 2010. – 21 с.

2. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / Гальперин И. Р. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 462 с.

3. Карпенко О. А. Имя собственное в художественной литературе / О. А. Карпенко // Филологические науки. – 1986. – №4. – С. 34–40.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Юридичний переклад на даному етапі розвитку суспільства займає провідне місце серед інших видів. Це не важко зрозуміти чому, адже не лише країни, а й окремі юридичні особи хоч раз в житті зустрічалися з проблемою перекладу юридичних угод, контрактів, візових документів і тому подібне.

Юридичний переклад – це мовно-юридична процедура, відповідно до якої відтворюється правовий контекст тексту юридичного змісту вихідної правової системи за допомогою засобів тої чи іншої іноземної мови. Станом на сьогодні переклад юридичних реалій має трансдисциплінарний напрям, тобто вводить здобутки і методи з таких сфер науки, як мовознавство, правознавство, термінознавство, а також перекладознавство.

Найбільш значні внески на кожному етапі розвитку юридичного перекладу робили в більшій мірі німецькі науковці, у своїх роботах вони об'єднували надбання у галузях правознавства та лінгвістики.

До таких відомих діячів насамперед належать: В. Вальсфлог «Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung: eine interdisziplinäre Studie», Е. Мюллер «Sprache – Recht – Übersetzen: Betrachtungen zur juristischen Fachkommunikation», Д. Буссе «Recht als Text. Linguistische Untersuchungen zur Arbeit mit Sprache in einer gesellschaftlichen Institution» та ін.

Серед українських вчених, які працювали над цією темою, можна виокремити Т. Кияка «Теорія і практика перекладу», Т. Супрун «Zur Frage der Varietät der juristischen Terminologie (am Material der deutschen und österreichischen Rechtssysteme)» та ін.

Складність перекладу німецьких юридичних текстів полягає в тому, що в них наявна структурно розгалужена, в усіх розуміннях цього слова, термінологія.

Юридичні тексти, тобто документи, можна поділити на такі типи:

1. особиста документація (трудова книжка, шлюбний договір, свідоцтво про народження і тому подібне);
2. ділові документи (договори, угоди, контракти, доручення, ліцензії, звітності);
3. процесуальні документи (позови, судові протоколи, клопотання);
4. нормативно-правові акти законодавства (закони, підзаконні правові акти, кодекси, статuti, положення);
5. юридичні документи (службові і особисті)
6. дипломатичні документи (службова записка, біографічна довідка, звіти за підсумками візитів, документи зовнішньо-дипломатичного листування, меморандум, приватний лист, ком'юніке та інше) [3, 112].

Не зважаючи на те, що німецька та українська юридичні системи

відносяться до континентально-європейської моделі, яка бере початок з римського права, вони мають низку відмінностей на термінологічному рівні як юридичного, так і мовного характеру. У Федеративній Республіці Німеччина представники закону віддають перевагу, наприклад, національним варіантам термінів. Тоді як в Українській юриспруденції найчастіше вживаються латинізми. Наприклад, «акт» (лат. *actus* – дія) в німецькій юридичній терміносистемі буде мати такі національні відповідники, як: *Akte*, *Handlung*, *Niederschrift*, *Rechtshandlung*, *Schriftsatz* та *Tatbestandsaufnahme*, чи «експертиза» (лат. *expertus* – досвідчений) – *Begutachtung durch Sachverständige*, *Gutachterwesen*, *Prüfungsstelle*, *Prüfungsverfahren* а ще також сюди відноситься *Sachverständigenbeweis*.

Кожен термін має у своїй основі відповідну дефініцію, тобто визначення реалії, що становить характеристику того чи іншого предмета, явища. Він може бути утворений на основі рідної мови, або бути запозиченим з іншої мови, або мати своє походження з прадавніх мов. Варіативність перекладів юридичних термінів не має меж [5, 76-87].

Як приклад візьмемо слово «судимість», у німецькій мові воно має кілька відповідників: *Vorbestraftheit*, *Vorbestrafung*, *Vorstrafe*, *Straffälligkeit*, *Vorstrafe*, *Vorbestrafung*.

Чи, наприклад, «закон»: *Rechtvorschrift*, *Landesgesetz*, *Statut* (міжнародне приватне право), *Constitutum* (латинське), *Gesetzeswerk*, *Lex*, *Rechtsakt*.

Як бачимо в німецькій юридичній термінології переважно зустрічаються складні слова. Це відбувається з метою вираження одним терміном двох і більше суттєвих ознак предмета чи явища.

Найбільше в юридичній термінології зустрічаються слова, які можна розпізнати за наявністю у їх складі таких префіксів, як *-un*, *-ur*, *-er*, *-zer*, *-miss*, *-ver*, *-ent*, *-be* (наприклад, *Berufung* – апеляція).

В утворенні німецьких юридичних термінів також беруть участь такі суфікси: *-e*, *-er*, *-ung* (наприклад, *Angeschuldigte* – підсудний), та напівсуфікси: *-macht*, *-recht*, *-stück* (наприклад, *Asylrecht* – право притулку) і тому подібне [1, 18-129].

Нині утворення нових термінологічних систем може відбуватися не одним способом, а кількома, наприклад суфіксально-префіксальним. Це зумовлюється розширенням термінологічної системи та потребою у поєднанні термінів відповідно до певних групових категорій.

Розвиток усіх аспектів пов'язаних із життям людини – це безперервний рух уперед, тому кожна галузь діяльності постійно розширюється, що стосується також і права. Виникають окремі його галузі, що обумовлює виникнення труднощів при розрізненні термінології:

- 1) загальнонаукової;
- 2) загально технічної;
- 3) галузевої;
- 4) вузькоспеціальної [2, 83].

Перші два види термінів зустрічаються лише у деяких галузях як науки, так і техніки, третій вид – у якійсь одній певній галузі, а останні належать до спеціальності даної галузі.

Терміни, як правило, відображають зміст поняття і носять номінативних характер, але за своєю природою вони складні, хоча повинні бути короткими, точними та однозначними [4, 283].

Надзвичайно важливим аспектом перекладу є також достатньо глибоке розуміння культурних особливостей вихідної мови, сталих конструктивних зворотів і тому подібне. Тут не має місця для описового перекладу, існує лише точний якомога близький до вихідного тексту переклад.

Особливу увагу слід приділити відмінностям у самій юридичній системі держав, тому краще, коли переклад виконує спеціаліст у галузі права, бо основними умовами є точність передачі стильового відтінку того чи іншого терміну, лаконічність (тобто подача матеріалу повинна бути стриманою та небагатослівною), чіткість (не повинно бути зайвих зворотів, кліше, що лише ускладнюють сприйняття тексту) та науковість (все повинно бути літературно обґрунтованим).

Отже, для адекватного перекладу юридичного тексту треба врахувати всі аспекти:

- 1) чи має місце омонімія;
- 2) визначити тематику тексту;
- 3) відповідно до головної частини терміна виділити смислове слово;
- 4) ідентифікувати його значення.

При виконанні саме таких неважких завдань перекладач зможе достовірно, зі збереженням змісту відтворити вихідний текст.

Література

1. Енциклопедичний юридичний словник. – К. : «ШКОЛА», 2001 – 400 с.
2. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу / Комиссаров В. Н. – М. : РЕМА, 1997. – 112с.
3. Кравченко А. П. Немецкий для юристов / Кравченко А. П. – Ростов Н/Д. : Феникс, 1997. – 288 с.
4. Шаблій О. А. Теоретичні та методологічні засади німецько-українського юридичного перекладу : дис на здобуття наук. ступеня доктора філолог. наук : 10.02.16 „Перекладознавство” / Шаблій Олена Анатоліївна. – Київ, 2013. – 540 с.
5. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы (к проблеме классификации специальной лексики) / С. Д. Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С.76–87.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СИНХРОННОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Значний розвиток міжнародного співробітництва у нашій країні спричиняє попит на висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу, зокрема синхронного, а це у свою чергу викликає потребу у підготовці перекладачів-синхроністів, яка має базуватися на науково-обґрунтованій методиці навчання. Відповідно, обсяг наукової літератури з методики навчання синхронного перекладу постійно зростає, особливо це стосується видань англійською мовою. Разом з ним зростають і потреби її швидкої обробки перекладачами, аби забезпечити українським фахівцям доступ до неї. Мета цієї праці – стисло охарактеризувати основні вітчизняні та зарубіжні наукові праці, присвячені методиці навчання синхронного перекладу, та виділити найактуальніші аспекти проблеми навчання згаданого виду перекладу.

Професійний синхронний переклад визначається як вид усного перекладу, що здійснюється одночасно з одноразовим сприйняттям на слух усного повідомлення на мові оригіналу в спеціальній кабінеті, що ізолює перекладача від аудиторії та у процесі якого (в екстремальних умовах діяльності) у будь-який відрізок часу переробляється інформація чітко обмеженого обсягу [8]. Такий вид перекладу вважається найважчим, оскільки він вимагає від перекладача одночасного виконання кількох видів діяльності, спричиняючи значне психологічне навантаження.

Проблемою дослідження синхронного перекладу та методикою його навчання займалися такі відомі вчені, як Г. В. Чернов [8] та А. Ф. Ширяєв [9], дослідження яких не втрачають актуальності й по сьогодні. На дисертаційному рівні розглядаються проблеми побудови ефективної методики навчання синхронного перекладу для студентів старших курсів мовних вузів [2]. Цікавим та корисним з методичної точки зору є дослідження, присвячене вивченню стратегій у синхронному перекладі [3]. Не зважаючи на те, що воно проведене на матеріалі російсько-англійської та англо-російської комбінації мов, більшість стратегій характерні і для виконання синхронного перекладу з української мови на англійську та навпаки. Вітчизняні вчені розробили і практичні посібники з навчання синхронного перекладу, що охоплюють різні комбінації мов: російсько-англійську та англо-російську [1; 7], українсько-англійську та англо-українську [6].

Інтерес до синхронного перекладу продовжує зростати, як в нашій країні, так і за її кордоном, свідченням цього є поява праць, присвячених розв'язанню окремих питань з методики навчання синхронного перекладу, а саме: вивчаються методичні передумови формування компетентності у синхронному перекладі з використанням інформаційних технологій [4] та лінгвістичні

особливості відбору текстів для навчання синхронної перекладацької діяльності та критерії їх відбору [5].

Все більшу увагу закордоном пригортають проблеми, пов'язані з подоланням значного стресу, що виникає під час здійснення синхронного перекладу [10]. Зокрема, дослідники [10] поділяють стресові фактори при синхронному перекладі на об'єктивні та індивідуальні.

Об'єктивні стресові фактори не залежать безпосередньо від перекладача. В якості прикладу можна навести постійне інформаційне навантаження: перекладач повинен запам'ятовувати велику кількість інформації, причому робити це доводиться одночасно слухаючи оратора і формулюючи текст перекладу. Ще один об'єктивний стресовий фактор це – час. Перекладач-синхроніст постійно обмежений в часі – він не має змоги говорити довше за мовця, тому йому треба не тільки правильно та точно, але й дуже швидко та чітко сформулювати текст перекладу. Така висока ступінь зосередженості також виступає значним стресовим фактором, адже перебуваючи тривалий час в зосередженому стані, перекладач швидко втомлюється та потребує відпочинку.

До об'єктивних стресових факторів належить і середовище ізолюваної кабінки, яке у багатьох випадках не відповідає всім необхідним стандартам. Зокрема, температура в таких кабінках часто перевищує норму, перешкоджаючи ефективній роботі перекладача.

Індивідуальні стресові фактори залежать безпосередньо від перекладача. Сюди відносяться вміння взаємодіяти з іншими, стан здоров'я перекладача та втома. За наявності проблем зі здоров'ям, перекладач не може цілковито сконцентрувати свою увагу на виконанні перекладу, що надзвичайно негативно відбивається на якості перекладу. Не можна також виконувати синхронний переклад упродовж тривалого часу, слід брати до уваги особливості свого організму та чітко усвідомлювати через який проміжок часу настає втома.

Одним з завдань методики навчання синхронного перекладу беззаперечно має стати розробка шляхів подолання стресових факторів під час виконання такої складної діяльності, адже саме від цього залежатиме продуктивність та ефективність праці перекладача.

Таким чином, як впливає з проведеного аналізу наукової літератури, спектр питань, пов'язаних з вивченням синхронного перекладу та методики його навчання, є надзвичайно широким та актуальним, зважаючи на розширення міжнародних зв'язків нашої держави та, відповідно, збільшення попиту на якісний переклад, у тому числі синхронний. Проте, однією з найгостріших є проблема подолання стресу у процесі виконання синхронного перекладу, саме тому перспективу наших подальших наукових розвідок вбачаємо у детальнішому вивченні закордонних праць, присвячених питанню подолання стресу при виконанні синхронного перекладу, та виділенні з означених робіт основних термінів з метою проведення аналізу способів їх перекладу.

Література

1. Виссон Л. Практикум по синхронному переводу с русского языка на английский (с аудиоприложением) / Виссон Л. – М. : Р. Валент, 2002. – 200 с.
2. Гоман Ю. В. Методика обучения синхронной переводческой деятельности студентов старших курсов языковых вузов : На материале английского языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гоман Юлия Валентиновна. – Санкт-Петербург, 2002. – 278 с.
3. Илюхин В. М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русской и русско-английской комбинации перевода) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Илюхин Владимир Михайлович. – Москва, 2001. – 206 с.
4. Кириченко Т. Г. Методичні передумови формування усної перекладацької компетенції з використанням інформаційних технологій / Т. Г. Кириченко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2010. – Вип. 17. – С. 12–19.
5. Кириченко Т. Г. Тексти для навчання синхронної перекладацької діяльності: лінгвістичні особливості та критерії відбору / Т. Г. Кириченко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2010. – Вип. 18. – С. 24–31.
6. Максимов С. Є. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови). Теорія та практика усного двостороннього перекладу для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання (+2 компакт-диска) : [навч. посібник] / Максимов С. Є. – К. : Ленвіт, 2007. – 416 с.
7. Мирам Г. Э. Курс синхронного перевода (англо-русская языковая пара) / Мирам Г. Э., Иванова С. В., Амплеев П. В. – Киев : Ника-Центр, 2007. – 341 с.
8. Чернов Г. В. Основы синхронного перевода : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Чернов Г. В. – М. : Высшая школа, 1987. – 256 с.
9. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода / Ширяев А. Ф. – М. : Воениздат, 1979. – 183 с.
10. Kurz I. Psychological stress during simultaneous interpreting: a comparison experts and novices / Kurz I // The Interpreters' Newsletter. – 2003. – № 12. – P. 51–67.

*О. М. Вакух
м. Хмельницький*

PECULIARITIES OF NEOLOGISMS TRANSLATION IN SERIALS AND CARTOONS

Neologisms are perhaps the non-literary and the professional translator's biggest problem. New objects and processes are continually created nowadays. New ideas and variations on feelings come from the media. Terms from the social sciences, slang, dialect coming into the mainstream of language, transferred words, make up the rest. It has been stated that each language acquires 3000 new words, annually, but

in fact, neologisms cannot be accurately quantified, since so many hover between acceptance and oblivion and many are short-lived, individual creations [1, 12].

In other words, neologisms are new words, word-combinations or fixed phrases that appear in the language due to the development of social life, culture, science and engineering. New meanings of existing words are also accepted as neologisms [4, 115].

The relevance of the selected topic is stipulated by the difficulties facing translators since translation of such words is not readily found in ordinary dictionaries and even in the newest specialized dictionaries.

The goal of the paper is to analyze the phenomenon of neologism in modern English, study the problem of the formation and peculiarities of their translation.

According to the goal of the research the tasks of the paper are following:

- 1) to identify the main types of neologisms formation and their classification;
- 2) to define the main ways and methods of new coinages translation;
- 3) to analyze the producing of new coinages in serials and cartoons.

Neologisms are usually formed on the basis of words and morphemes that already exist in the language. The analysis of these words and morphemes is an additional helpful tool in finding out the meaning of the neologism. For this purpose, the translator should remember word-formation means: borrowing, combining, shortening, blending, shifting, generified words, affixation, acronyms, abbreviation, conversion, reduplication, clipping [3, 9].

In addition, the following ways of neologisms translation were identified.

1. Selection of an appropriate analogue in a target language The Simpsons “Мех.” (Угу, Ну так); Supercalifragilisticexpialidocious– (Надзвичайно крутий);
2. Transcription and transliteration “grinch” (Грінч) How the Grinch Stole Christmas!- Грінч-викрадач Різдва!; “droid”(дройд);
3. Loan translation and calque “droid” (робот);
4. Explanatory translation and descriptive translation “Smushables” – Прим’яті продукти в нижній частині пакету [2, 250].

We have observed the following neologisms:

Mary Poppins: Supercalifragilisticexpialidocious– «Надзвичайно крутий» the way of neologisms formation is blending, the way of translation is selection of an appropriate analogue in a target language.

Star Wars: gave us the droid (дройд, робот), a shortened form of android even though it applies to all autonomous robotic creatures in the Star Wars universe, not just those that resemble humanoids, the way of translation is transcription and transliteration.

Mary and Max’s Max is going to write a letter to the Oxford Dictionary suggesting some new additions, namely “Confuzzled” (confused/puzzled) - (шокуючий, заведений у глухий кут, збитий з пантелику) the way of translation is selection of an appropriate analogue in a target language “Snirt” (snow/dirt) - (брудний сніг) calque. “Smushables” (Прим’яті продукти в нижній частині

пакету) - (groceries that were smushed at the bottom of the bag) explanatory translation.

The Simpsons has produced a number of neologisms, which have come into varying degrees of common use for example “Meh.” (Угу, Ну так) selection of an appropriate analogue in a target language

Jebediah Springfield: A noble spirit embiggens the smallest man. (Благородний дух ушляхетнює і маленьку людину) selection of an appropriate analogue in a target language.

Note that the Wiktionary link for “embiggens” dates the coinage at 1884: the Simpsons merely popularized it.

The Simpson’s use of “D’oh” (От Дідько! the way of translation is selection of an appropriate analogue in a target language) wasn't new. It was a copy of James Finlayson's usage of the term. For those who don't recognize the name, Finlayson was a friend of Stan Laurel and frequent actor in Laurel and Hardy films — usually as the mustachioed antagonist. He introduced both “D’oh” and the Double Take (Здивований повторний погляд на що-небудь) to comedy film.

After investigating the usage of neologisms in films and cartoons we should notify that neologisms are translated mostly with the help of selection of an appropriate analogue in a target language, calque and explanatory translation. The last secures the most exact rendition of the meaning. It is advised to combine it with other ways of neologisms translation.

Література

1. Антрушина Г. Б. English Lexicology / Антрушина Г. Б., Афанасьєва О. В., Морозова Н. Н. – М. : Дрофа, 2001. – 288 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / Арнольд И. В. – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.

3. Белозьоров М. В. Аббревіатури-неологізми в англійській мові та їх переклад на українську мову / М. В. Белозьоров // Вісник Сумського держ. ун-ту. Серія: Філологічні науки. – Суми. : Вид-во СумДУ, 2001. – №5(26). – С. 9-13.

4. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / Гальперин И. Р. – [3-е изд.]. – М. : Высш. Школа, 1981. – 334 с.

*Н. П. Верченко
м. Київ*

РЕДАГУВАННЯ ЯК ОДИН З ЕТАПІВ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ З ЛІСОВОГО ТА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасний етап розвитку науки і техніки характеризується стрімким зростанням кількості та появою нових понять, термінів. Обмін інформацією між зарубіжними та вітчизняними вченими зумовлює особливу актуальність дослідження проблем вузькогалузевого науково-технічного перекладу.

Переклад текстів аграрного спрямування належить до підвиду технічного перекладу. Він має основні риси науково-технічного стилю, але водночас відрізняється своїми особливостями, які властиві тільки цьому підвиду перекладу.

Редагування науковці визначають як перегляд (аналіз, контроль) і виправлення повідомлень. На думку більшості дослідників, предметом редагування є приведення об'єкта редагування у відповідність до чинних у певний час і конкретному суспільстві норм, а також його творча оптимізація, метою якої є отримання заданого соціального ефекту [3, 4]. Процес редагування полягає у перевірці інформації з метою удосконалення або виправлення її структури, змісту, відповідності, завершеності, логічної послідовності, методів презентації.

Як і редагування в цілому, редагування текстів аграрної тематики має свої спеціальні методи виконання. Під методами редагування розуміють послідовність процедур, які дають змогу відшукати в окремих компонентах повідомлення відхилення від норм та виправити їх. Отже, редагування складається з двох повністю рівнозначних процедур:

- аналізу (контролю);
- виправлення (реконструкції) тексту.

Щодо цих процедур варто уточнити, що аналіз (контроль) – це процедура пошуку, фіксації та локалізації помилок у повідомленні, а виправлення (реконструкція) – це процедури видалення у повідомленні помилок, виявлених у процесі контролю.

Редагування наукового тексту здійснюють у три етапи:

1. Первинне ознайомлення з текстом документа. Перед тим, як розпочати редагування тексту, слід прочитати його повністю. Під час першого прочитання небажано вносити правки, проте можна зробити помітки на берегах чи фіксувати побіжні зауваження на окремому аркуші паперу.

2. Перевірка фактичного матеріалу. На цьому етапі доцільно перевірити правильність та вірогідність поданих відомостей, продумати, чи достатньо фактичного матеріалу для певного тексту.

3. Власне редагування матеріалу. Цей етап вимагає мовної корекції: виправлення орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок. Виправлений текст треба ще раз вичитати.

Редагування аграрних текстів і статей, зокрема, й текстів з галузі лісового та садово-паркового господарства відноситься до підвиду технічного перекладу. Аграрним текстам, як і в цілому текстам, написаним науково-технічним стилем, властиві певні спільні загальні характеристики, які відзначаються і в оригіналі, і в перекладеному тексті. Більшої мірою це стосується інформативності, наявності термінів у тексті.

Водночас, у процесі наукового редагування обов'язково необхідно зважати на дотримання уніфікованої галузевої термінології та позначень і скорочень згідно зі стандартами.

Отже, перевірка перекладу – це останній крок в процесі отримання адекватного, повноцінного перекладу. Тому з впевненістю можна стверджувати, що редагування – це найважливіший етап виробничого процесу при виконанні письмового перекладу, що забезпечує контроль якості перекладу шляхом ретельної перевірки перекладу на відсутність помилок та його відповідність вихідному тексту, що в свою чергу дозволяє забезпечити належну якість перекладу.

Таким чином, проведений розгляд дозволяє зробити висновок про те, що адекватність передачі змісту наукового чи науково-популярного повідомлення залежить не тільки від перекладу, але й від редагування перекладених текстів. При розгляді питань редагування перекладу текстів аграрного спрямування встановлено, що для текстів такої тематики характерні деякі особливості, які потрібно враховувати як перекладачеві, так і редактору, а саме: насиченість професійним сленгом, розмовними словами.

Література

1. Андрієнко Л. О. Науково–технічний переклад / Андрієнко Л. О. – Черкаси : ЧТДУ, 2002. – 92 с.
2. Ахманова Г. И. Теория и практика английской научной речи / Ахманова Г. И., Богомолова О. И., Брагина Е. В. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1987. – 240 с.
3. Бондарець О. В. Посібник з основ українського термінознавства та перекладу науково-технічної літератури / О. В. Бондарець, В. В. Дубачинський. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2002. – 68 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської науково–технічної літератури / Карабан В. І. – Вінниця : «Нова книга», 2001. – 303 с.
5. Климзо Б. Н. Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно–технической литературы / Климзо Б. Н. – М. : «Р. Валент», 2003. – 288 с.

*К. С. Дацур
м. Маріуполь*

ПЕРЕКЛАД І МІЖЛІТЕРАТУРНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ

Сучасний світ налаштований на взаємообмін інформацією. Людство намагається спрямувати свій розвиток у єдине могутнє русло та не займатися «створенням велосипеда». Особливо охоче країни воліють продемонструвати свої надбання в сфері мистецькій, тим паче, що музика й малярство є мистецтвами в цьому плані універсальними, тобто міжнаціональними, такими, що безпосередньо впливають на почуття людини.

Література займає особливе місце серед інших видів мистецтв. Переклад посідає особливе місце у літературному процесі. Кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Зокрема, художня література послуговується художнім перекладом. Художній переклад – один з

найнаглядніших проявів міжлітературної (а значить певним чином міжкультурної) взаємодії. Фактично, переклад є основною частиною національно-літературного процесу, оскільки виступає посередником між літературами, без нього неможливо було б говорити про міжлітературний процес у всій його повноті. Художній переклад – особливий вид перекладу, оскільки він є не точна передача змісту, а «відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови» [1, 3]. Художній переклад має справу не з комунікативною функцією мови, а з її естетичною функцією, оскільки слово виступає як «першоеlement» літератури. Це вимагає від перекладача особливої ретельності та ерудованості. У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні, філософські погляди його автора, які або становлять струнку систему, або – суміш уламків різних теорій. Перекладач повинен мати якщо не ґрунтовні, то принаймні достатні для перекладу знання в області філософії, естетики, етнографії (оскільки в деяких творах замальовуються деталі побуту героїв), географії, ботаніки, мореплавства, астрономії, історії мистецтв та ін.

Одна з проблем художнього перекладу – співвідношення контексту автора і контексту перекладача. У художньому перекладі контекст останнього дуже наближається до контексту першого. Критерієм співпадання, або, навпаки, розходження обох контекстів є міра співвідношення даних дійсності і даних, взятих з літератури. Письменник іде від дійсності та свого сприйняття її до закріпленого словами образу. Іншими словами, якщо переважають дані дійсності, то йдеться про авторську діяльність. Перекладач іде від існуючого тексту і відтвореної в уяві дійсності через її «вторинне», «наведене» сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу. Тобто, якщо переважають дані літературного походження, то йдеться про контекст перекладача. Таким чином, художній переклад обумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним канонам, нормативним ужитком), але й суб'єктивними (поетикою перекладача). Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система приймаючої літератури за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного об'єму інформації. Як вважає відомий літературознавець Д. Дюришин, тут також замішана особистість перекладача, який при перекодуванні тексту обов'язково випустить щось зі змісту, а також його схильність продемонструвати чи не продемонструвати усі особливості оригіналу [2, 189].

Художній твір повинен перекладатися «не від звуку до звуку, не від слова до слова, не від фрази до фрази, а від ланки ідейно-образної структури оригіналу до відповідної ланки перекладу» [3, 260]. В поетичному перекладі чіткіше відображається ця перекладацька концепція. Спроба відтворити у поетичному творі усі конструктивні елементи неодмінно призведе до втрати гармонії твору, отже необхідно визначити які елементи в даному творі є

головними і відтворити їх з усією можливою точністю, не звертаючи, або звертаючи неістотну увагу на інші.

В певних літературних ситуаціях активізується творча функція перекладу. Це відбувається в умовах тісної літературної спільності, яку утворюють дві чи кілька літератур, і в рамках якої функціонує частковий чи повний білінгвізм чи полілінгвізм, підсилений певною мірою білітературності чи полілітературності. Це стосується російської, української та білоруської, чеської та словацької, сербської та хорватської літератур. В таких умовах відбувається активізація партнерського ставлення перекладача до оригіналу, обумовлена прагненням до актуалізації художніх цінностей оригіналу в історико-літературній системі приймаючої літератури. Інформаційна функція відступає на другий план, а перше місце займає двомірна, подвійна, тобто вища, збагачена рецепція оригіналу [2, 203].

Оригінальний твір і його переклад сприймаються як два різні твори. Таке сприйняття виливається у двомовні видання, які дають читачам можливість якнайповніше порівняти оригінал і переклад, прослідкувати, а можливо й проаналізувати, роботу перекладача, оцінити цю роботу з позицій точності і вірності, прослідкувати художні прийоми і засоби, якими подібні чи відрізняються оригінал і переклад. Звичайно, такі видання розраховані на двомовного читача й пропонують останньому зайняти партнерську чи навіть певною мірою творчу позицію по відношенню до оригіналу та його автора.

Переклад також може мати двоїсту літературну приналежність, як це можна спостерігати в слов'янській міжлітературній спільності, зокрема в міжлітературній спільності східних слов'ян, серед літератур народів колишнього СРСР, а також в спільності літератур Британських островів, та деяких інших. У всіх цих випадках існують об'єктивні передумови для того, щоб переклад деяких творів функціонував у двох чи кількох національних літературних системах і набув, таким чином, статус двоїстої чи множинної літературної приналежності. Втім, двоїста приналежність перекладу – явище не дуже розповсюджене.

Переклад як літературне явище має багатовікову історію, багато літературознавців та письменників висловлювали свої з приводу перекладу. Але сучасне перекладознавство як самостійна наукова дисципліна сформувалося в основному у другій половині ХХ століття. Післявоєнне розширення міжнародних контактів у всіх сферах людського спілкування викликало зростання потреб у перекладах та перекладачах, стало значним стимулом і для росту теоретичних досліджень на цю тему. Сучасний стан перекладознавства характеризується великим різноманіттям теоретичних концепцій і методів дослідження [4,198].

Література

1. Коптілов В. Першотвір і переклад / Коптілов В. – К. : Наука, 1972. – 210 с.

2. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції / Лановик М. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 470 с.

3. Дюришин Д. Художественный перевод в межлитературном процессе / Дюришин Д. // Проблемы особых межлитературных общностей. (Под общей редакцией Д. Дюришина) – М. : Наука, 1993. – 438 с.

4. Коптилов В. И вширь и вглубь / Коптилов В. // Мастерство перевода. – М. : Просвещение, 1973. – 260 с.

5. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода / Комиссаров В. Н. – М. : 1999. – 496 с.

*Ю. В. Загора, Н. С. Ольховська
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Фахові терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів. Під час їх перекладу виникають труднощі через відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів та певні відмінності процесу термінотворення у німецькій та українській мовах.

Адекватний переклад термінів вимагає відмінних знань перекладача тієї галузі науки чи техніки, до якої належить переклад. Важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, в якому він розкриває своє лексичне значення, оскільки тільки в контексті можна зрозуміти, до якої конкретної галузі знань належить даний термін і відповідно перекласти його вірним еквівалентом у мові перекладу.

Основним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – стала лексична відповідність, яка повністю співпадає із значенням іншомовного слова-терміна [2, 116]. Хоча деякі термінознаки справді однозначні і не мають жодних інших значень ні в якій іншій сфері і завжди перекладаються абсолютним еквівалентом. Наприклад, такі терміни як: «Wirtschaft», «Chemie», «Lexikologie», «Atom», «Geld», «Markt», «Biologie» мають точні відповідники в українській мові: «економіка», «хімія», «лексикологія», «атом», «гроші», «ринок», «біологія», які легко знайти у загальних словниках, не звертаючись навіть до фахових. Проте частка таких термінів у загальному фонді термінів є незначною, тому переклад більшості спеціальних галузевих термінів не є простою заміною слова-терміна мовою оригіналу відповідним термінознаком у мові перекладу.

Одним з найпростіших лексичних способів перекладу економічного терміна є метод транскодування. Транскодування – це політерна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Даний прийом часто застосовується для перекладу економічних термінознаків.

Процес, при якому одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту, називається конкретизацією. Синонімічна заміна німецького економічного терміна більш широкого конкретологічного змісту також має місце у перекладацькій практиці і є виправданою на рівні мікроконтексту тоді, коли із змісту речення зрозуміло, про що саме йде мова.

При перекладі економічних термінів також можливим є застосування прийому генералізації.

До лексико-граматичних прийомів перекладу сучасних економічних термінологічних одиниць також відноситься метод компресії – компактного викладення думок завдяки опущенню зайвих елементів та позамовного контексту. Компресія зазвичай застосовується перекладачами при перекладі фахової термінології на рівні макроконтексту, а на мікрорівні зустрічається рідше.

У процесі перекладу німецьких економічних термінів досвідчені перекладачі зазвичай обирають спосіб перекладу, враховуючи зміст контексту, у якому вжито даний спеціальний галузевий термін, а іноді комбінують усі вищезгадані прийоми для того, щоб точніше і вдаліше передати їхнє лексичне значення у мові перекладу, зберегти при цьому звукову форму та морфемну структуру вихідної термінологічної одиниці. Адекватний переклад фахової термінологічної лексики набуває особливо важливого значення для успішного становлення та нормалізації української фінансово-економічної термінології у відповідності до міжнародних стандартів.

Також використовують інший лексичний прийом перекладу – калькування. Під калькуванням розуміють передачу не звукового, а комбінаторного складу слова, коли морфеми чи лексеми перекладаються відповідними елементами мови перекладу.

Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу економічних термінів вважається описовий спосіб передачі значення термін ознака [2, 98]. Застосовується даний прийом при перекладі тих економічних понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. До них належать сучасні форми торгівлі та надання фінансових послуг.

У випадку, коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречне, можливими також є лексико-семантичні та лексико-граматичні прийоми перекладу. До вищезгаданих трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі фахових термінів, можна віднести конкретизацію та генералізацію.

Основні перекладацькі трансформації відбуваються на фонетичному (фонема/графема), морфологічному (морфема), лексичному (лексема), синтаксичному (речення) і текстовому (текст) рівнях мови. Розглянуто такі типи перекладацьких трансформацій: фонетична, граматична (з її морфологічним і синтаксичним підтипами), лексична й стилістична.

До виявлених типових прийомів перекладу одиниць фахової підмови «економіка» з німецької мови на українську можна віднести [3, 67]:

а) для фонетичних трансформацій:

– частотне застосування прийомів транскрипції при перекладі економічної термінології: *Business-Anwendungen* – програма комерційних розрахунків;

б) для граматичних трансформацій:

– заміна типу словотвору, найчастіше іменної групи або словосполучення «іменник + прикметник» на складний іменник: *das Übertragungsrisiko* – ризик трансляції;

– синтаксичні заміни поширених атрибутів на підрядне означальне речення у мові перекладу: *Sie sollten entscheiden, welche die Art von Wirtschaft in der Ukraine dominiert.* – Ви повинні вирішити, який тип економіки переважає в Україні;

– зміна порядку розташування компонентів у підрядному реченні мови перекладу, що зумовлюється особливостями синтаксису української мови: *Ich kenne die Terminologie, dass die Börsenexperten benutzen.* – Я знаю термінологію, яку використовують експерти фондового ринку;

– синтаксична заміна іменної групи німецької мови на дієприслівниковий зворот в українській мові: *Der steigenden Kurs der Währung schockt den Menschen.* – Курс валюти, що зростає, шокує людей;

в) для лексичних трансформацій:

– заміна лексичних одиниць німецької мови контекстуальними еквівалентами української мови, які не зафіксовані у двомовних словниках, що пояснюється особливостями досліджених жанрів текстів підмови «економіка»: *auf saubere Hände in der Ökonomie haben* – не мати ніякого відношення до економіки;

– невисока частотність семантичних трансформацій, що пояснюється тематикою та стилем досліджених текстів;

г) для стилістичних трансформацій:

– заміна метафоричного значення слова в перекладі неметафоричним відповідником в українській мові з метою наближення до стильових норм рідної мови: *logische Ökonomefamilie* – низка логічних елементів в економіці.

Отже, в сучасній українській економічній мові існують власні засоби адекватного відтворення одиниць усіх рівнів. Трансформації реалізуються в тексті перекладу за допомогою відповідних прийомів, які є необхідними для адекватного перекладу. Одним із найважливіших шляхів встановлення перекладацької адекватності між одиницею тексту оригіналу та аналогічним відрізком тексту перекладу є перекладацькі трансформації.

Література

1. Головін В. М. Переклад економічної термінології / Головін М. П. – К. : Наука, 2005. – 187 с.

2. Комиссаров В. Н. Теория перевода / Комиссаров В. Н. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.

3. Служинська Л. Б. Особливості перекладу економічних термінів у німецькій мові / Л. Б. Служинська // Філологічні трактати. – 2013. – Т. 5, № 4. – С. 67–71.

А. О. Індиченко
м. Харків

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ КОНВЕНЦІОНАЛЬНИХ МЕТАФОР ЕМОЦІЙ

З середини ХХ ст. із розвитком когнітивної лінгвістики метафору стало прийнято визначати як ментальну операцію, спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації та пояснення світу. *Метою* даного дослідження є аналіз особливостей українського перекладу одного з різновидів англомовної метафори нового зразку – *конвенціональної* метафори емоцій. *Матеріалом* дослідження було обрано 10 англомовних літературних джерел та українських перекладів: Сюзанна Коллінз «Голодні ігри», Дж. Р. Р. Толкієн «Володар пернів: Хранителі Персня», Стефані Маєр «Сутінки», Ден Браун «Інферно», Чак Паланік «Бійцівський клуб», Кендіс Бушнелл «Щоденник Кері», Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і Орден Фенікса», Вероніка Рот «Дивергент/Нескорена», Стівен Кінг «Під куполом», Джордж Р. Р. Мартін «Гра престолів. Пісня льоду й полум'я».

Справжній прорив у формуванні абсолютно нового підходу до поняття метафори відбувся у США із появою праць Е. Маккормака [3, 122], Дж. Джейнса [1, 108], останній з яких стверджував, що більшість людей «*навіть не усвідомлюють ступеня метафоричності багатьох слів*».

Квінтесенцією усіх вищенаведених досліджень стала праця американських лінгвістів Дж. Лакоффа та М. Джонсона «*Метафори, якими ми живемо*» (“*Metaphors We Live By*”), у якій з'являється постулат про те, що метафора не обмежується лише сферою мови, адже *самі процеси мислення є метафоричними* [2, 18], тобто за допомогою метафори людина мислить та пізнає навколишній світ.

Конвенціональна метафора – це метафора, що є загальноприйнятою, широко використовується у щоденній мові певної культури та певним чином структурує понятійну (концептуальну) систему даної культури. [2, 65] Суть конвенціональної метафори – це розуміння та переживання сутності (“thing”) одного виду у термінах сутності іншого виду. Найяскравішими прикладами є, наприклад, такі конвенціональні метафори як СУПЕРЕЧКА – ЦЕ ВІЙНА (He shot down my arguments), ЧАС – ЦЕ ГРОШІ (That flat tire cost me an hour), КОХАННЯ – ЦЕ ПОДОРОЖ (We might have to go our separate ways).

Конвенціональні метафори є невід'ємною частиною певної культурної парадигми носіїв мови, вони укорінені у свідомості людей та є настільки

звичними, що нерідко не усвідомлюються як метафори. Це також означає, що між окремими культурами можуть спостерігатися як конвенціональні метафоричні збіги, так і відмінності.

Основним завданням даної роботи було визначення конвенціональних збігів та відмінностей між англійською та українською мовами на основі аналізу сучасної американської літератури різноманітних жанрів (фантастики, фентезі, літератури жанру «Young Adult», романів) та їхніх українських перекладів. Об'єктом аналізу виступали англомовні конвенціональні метафори емоцій, оскільки англомовні експлікації емоцій часто репрезентуються численними конструкціями, що характеризуються конвенціональністю [4, 94].

Емпіричний матеріал дозволяє виділити шість найпоширеніших підкатегорій конвенціональних метафор емоцій: 1) емоції як «контейнери», що здатні вмещувати у собі щось інше (The prep team screams *in admiration* – Члени команди з підготовки закричали у захваті.); 2) людина як «контейнер» для емоцій (He was *full of disgust* – Він був наповнений відразою); 3) частина людини як «контейнер» для емоцій (наприклад, очі, серце, голос, душа: But my heart was *filled with grief and pity*. – Але у серці моєму лише горе та жалоба.); 4) емоції як рослини (*Love secretly blossomed* deep inside her. – Кохання таємно розцвіло глибоко у її серці.); 5) емоції як живі істоти (*Self-pity* was what *guided* him through his life. – Жалість до самого себе керувала його життям.); 6) емоції як об'єкти (*I put all my discontent* into the farthest corner of my heart. – Я заховала своє невдоволення у найпотаємніший куточок душі.)

Аналіз збігів та відмінностей між англомовними концептуальними моделями конвенціональних метафор та українських перекладів здійснювався за трьома патернами: I – переклад з повним збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним вираженням; II – переклад зі збереженням метафоричності та зміною вихідної концептуальної моделі; III – переклад з втратою метафоричності.

У ході роботи було проаналізовано 300 прикладів англомовної конвенціональної метафори емоцій. За результатами перекладацького аналізу можна зробити висновок, що у 66,7 % випадків має місце повне збереження як вихідної концептуальної моделі, так і мовного вираження (I патерн), тоді як у 25% випадків спостерігається протилежна картина – метафоричність повністю втрачається (III патерн). Найменш продуктивним виявився II патерн – лише у 8,3% випадків можна простежити збереження метафоричності зі зміною концептуальної моделі. Причому за допомогою кількісних показників можна побачити, що конвенціональна метафоричність таких категорій, як емоції як рослини, емоції як живі істоти та емоції як об'єкти, зберігається у 100 % випадків. З іншого боку, найбільш продуктивна англомовна метафора емоцій – емоція як контейнер – повністю втрачає метафоричність та перетворюється в українському перекладі на дієприкметник, обставину причини або способу дії у 85% випадків.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що аналіз англомовних

конвенціональних метафор емоцій та українських перекладів засвідчує той факт, що концептуальні (поняттєві) моделі конвенціональних метафор можуть бути як універсальними, так і культурно-специфічними. *Подальше дослідження є актуальним*, адже за допомогою зіставлення передачі конвенціональної метафори у текстах мови оригіналу та перекладу можна простежити закономірності не лише мовного, але її загальнокультурного характеру, а саме спільні та відмінні риси у світогляді представників різноманітних культур, зокрема носіїв англійської та української мови.

Література

1. Jaynes J. The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bi-cameral Mind / Jaynes J. – Boston: Houghton Mifflin, 1976. – 356 p.
2. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Johnson – Chicago : The University of Chicago Press, 1980. – 258 p.
3. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры / Маккормак Э. – М. : Прогресс, 1990. – 258 с.
4. Мартынюк А. П. Лингвистика эмоций в интеграционной перспективе / А. П. Мартынюк // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – К. : КНЛУ, 2012. – Т. 15. - № 2. – С. 90–97.

*М. П. Ірхіна
м. Харків*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Бурхливі зміни, що постійно відбувається у світі, зробили економічну тематику однією з самих популярних як для спеціалістів, так і для осіб, що не мають безпосереднього стосунку до сфери фінансів, кредиту, грошового обігу та виробництва. Вирішуючи проблему фінансової кризи, економісти, політики та бізнесмени практично усіх країн об'єднують свої зусилля у створенні антикризових програм. Економічні журнали усіх країн публікують статті, огляди, аналітичні повідомлення, останні новини на цю тему. Люди будь-якого віку та професії активно обговорюють ці новини та висловлюють своє відношення до них. Політична та соціальна ситуація в країні значною мірою залежить від економічного розвитку, а отже саме він пригортає до себе таку значну увагу.

За останні роки рівень розвитку економіки у нашій країні став вищим. На сьогоднішній день більшість підприємств не обмежуються діяльністю лише в середині країни, а виходять на міжнародний рівень, зміцнюючи зв'язки з іноземними партнерами. Постійно зростає кількість спільних холдингів та корпорацій. Відповідно з'являється необхідність в перекладі економічних текстів (документів, статей, тощо). До того ж, для компаній, які в силу своєї діяльності мають потребу в перекладі фінансової, бухгалтерської звітності, бізнес-планів та аудиторських висновків, а також іншої документації, питання

стосовно якості економічного перекладу відіграє першорядну роль. Неграмотно виконаний економічний переклад може негативно відбитися на прибутках компанії та на її репутації. Звідси витікає потреба у підготовці кваліфікованих перекладачів текстів економічного спрямування, що у свою чергу потребує ґрунтовного вивчення перекладу у даній сфері, а тому такі дослідження можна визнати *актуальними*.

Метою нашої роботи є вивчення лексичних особливостей анґломовних наукових текстів у галузі економіки і формулювання загальних підходів щодо їх перекладу українською мовою.

Зважаючи на усе, викладене вище, *матеріалом дослідження* ми обрали галузь економіки, зважаючи на її помітне місце у системі наук, а також на наявність значного корпусу термінологічної лексики, який може бути репрезентативним для наукових текстів взагалі. В межах економіки ми обрали більш вузьку ділянку – економічна політика – оскільки вона включає широкий спектр широковживаних економічних термінів, а, відповідно, є достатньо репрезентативною для галузі загалом та виглядає прийнятною для пілотування методики дослідження. *Етапи дослідження* включали визначення обсягу фонових знань, необхідних перекладачеві для роботи з літературою вибраної нами тематики, аналіз класифікацій економічної термінології, розгляд основних способів її перекладу, а також формулювання висновків.

Економічна політика розглядається як цілеспрямований вплив держави на виробництво, доходи, зайнятість, інфляцію та інші макроекономічні параметри за допомогою зміни пропозиції грошей, рівня податків та державних витрат [3]. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у нашому житті та в існуванні держави в цілому. Цей напрямок є дуже широким та охоплює низку різноманітних економічних понять, термінів.

Термін [2] це номінативне слово або словосполучення (іменник або словосполучення з іменником в якості опорного слова), прийняте для найменування загальних понять [5].

Правильний переклад термінів є необхідною умовою точності перекладу усього спеціального тексту [1]. У мові терміни існують не окремо, а у складі термінології. Термінологія це – сукупність термінів певної галузі знань, виробництва, діяльності. Будь-яка терміносистема постійно розвивається та оновлюється. Одні терміни замінюються більш вдалим аналогами, інші взагалі перестають вживатися, постійно з'являються терміни-неологізми. Термінами можуть стати будь-які лексичні одиниці мови, які перейшли до вузькоспеціальної галузі та використовуються на позначення певних понять цієї галузі [1].

Для правильного розуміння та перекладу терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру, семантичні відмінності від загальноновживаних слів. За своєю будовою терміни поділяються на наступні структурні типи: 1) прості терміни (прості кореневі слова); 2) похідні терміни: суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні; 3) складні терміни;

4) терміни-словосполучення [2].

Згідно ще однієї класифікації терміни можна поділити на такі, що мають відповідники у перекладі та на безеквівалентні. Остання група поділяється на дві підгрупи: терміни, що позначають явища, які тимчасово відсутні в системі економічних понять української мови; терміни, що позначають явища, які щойно з'явилися в українській економічній дійсності [6].

У процесі перекладу труднощі викликають саме безеквівалентні терміни, тож розглянемо найпоширеніші способи їх перекладу, які включають транскодування та описовий переклад [2, 6].

Транскодування – це спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [2]. Існують різні види транскодування: транскрибування (слово у мові перекладу пишеться так, як воно вимовляється у мові оригіналу), наприклад, *outsourcing* – аутсорсінг; транслітерування (слово мови оригіналу передається літерами мови перекладу, нібито з латини), наприклад, *service* – сервіс; змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування), наприклад, *deflator* – дефлятор; адаптивне транскодування (коли форма слова мовою оригіналу адаптується до структури мови перекладу), наприклад, *economics* – економіка. У процесі транскодування літерами мови перекладу може передаватися уся форма слова, або більша її частина (в такому випадку говорять про адаптивне транскодування). Іноді застосовується змішане транскодування, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання у вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми [2].

Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу економічних термінів є описовий спосіб передачі значення терміна. Приклад: *account* – несплачена боргова вимога; *to indorse* – ставити підпис на звороті документа. Зокрема, дуже часто використовуються конкретизація та генералізація.

Конкретизація – процес, при якому одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту [4]. Генералізація вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом у мові перекладу.

Так, терміни *hire purchase (BrE)/installment loan (AmE)* часто перекладають українською мовою терміном «споживчий кредит». Обираючи такий еквівалент, перекладач застосовує метод генералізації, оскільки в англійській економічній термінології вже існує термін *consumer credit*, еквівалентом якого в українській мові є «споживчий кредит». *Hire purchase* по суті є лише одним з різновидів споживчого кредиту: споживчий кредит включає *credit accounts, personal loans, hire purchase*.

Безперечно, переклад термінів – дуже відповідальне завдання для перекладача, яке потребує високого ступеня володіння ним обома мовами, багатогранного сприйняття мовної картини світу, а також відмінних знань тієї

галузі науки або техніки, якої власне стосується переклад. Отже, адекватний переклад фахової термінології набуває особливо важливого значення для успішного становлення та нормалізації української економічної термінології у відповідності до міжнародних стандартів.

Література

1. Волгина М. Ю. Перевод терминов как ключевых единиц специального текста / М. Ю. Волгина // Перспективы науки и образования. – 2013. – № 6. – С. 170–175.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / Карабан В. І. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
3. Небава М. І. Теорія макроекономіки / Небава М. І. – К. : Слово, 2005. – 536 с.
4. Раєвська Н. М. English lexicology / Раєвська Н. М. – Київ, 2001. – 234 с.
5. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология? / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии. – М. : 1961. – С. 49–51.
6. Семина М. Ю. Способы перевода безэквивалентной лексики с английского языка на русский в текстах экономической тематики / М. Ю. Семина, Н. А. Трофимова // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. – 2013. – № 4. – С. 67–71.

*Д. Ю. Ішутін
м. Тернопіль*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Стратегії перекладу є невід'ємною частиною процесу перекладу та грають важливу роль при досягненні адекватності перекладу. Незважаючи на різнобічність терміну «стратегія», точного визначення в аспекті перекладознавства йому немає. Стратегію перекладу прийнято розглядати як процедуру вибору остаточного варіанту перекладу.

Метою дослідження є визначення основних стратегій перекладу, які є підґрунтям для підвищення ефективності роботи перекладача та досягнення адекватності перекладу.

Незважаючи на неточність визначення, стратегія перекладу включає в себе підсвідомий процес планування, який здійснює перекладач для досягнення остаточного результату. Цей процес дуже часто залежить від методів боротьби з проблемами. Ці методи відрізняються в кожного індивіда. Саме тому виникає проблема визначення стратегії на загальному рівні.

Стратегії перекладу потрібно розглядати нерозривно від текстів, до яких ці стратегії застосовуються. Німецька дослідниця К. Райс у своїй теорії поділила тексти у відповідності до основних функцій, які вони виконують. Ця теорія базується на трьох основних функціях мови: функції опису, вираження та

звертання.

Культура також часто диктувала те, що допустимо при перекладі, примушуючи перекладача робити зміни в тексті перекладу, незважаючи на те, що це призводило до порушення структури оригіналу та порушення самого повідомлення. Саме тому кожен вид перекладу впливає на вибір відповідної стратегії, яка задовольнятиме перекладача при спробі адекватної передачі тексту оригіналу.

Однак незалежно від типу стратегій, вони завжди є цілеспрямованими та мають актуальну проблему, яка потребує вирішення. Кіралі також стверджує, що стратегії можуть бути контрольованими (свідомими), або неконтрольованими (несвідомими).

Відповідно до А. Честермана стратегії можуть бути поділені на три великі групи: синтаксичні, семантичні та прагматичні. Однак вони не застосовуються окремо одна від одної, а є взаємозалежними та формують структуру процесу перекладу.

Синтаксичні стратегії застосовуються при маніпуляціях з формою тексту. Семантичні стратегії застосовуються при визначення значень слів та їх сполучень. Прагматичні стратегії включають в себе як синтаксичні, так і семантичні стратегії.

У роботі досліджено місце стратегій перекладу у роботі перекладача. Проаналізовано основні типи стратегій, які рекомендовано застосовувати, для досягнення адекватності та оптимізації процесу перекладу.

Література

1. Chesterman A. Memes of Translation: The Spread of Ideas / Andrew Chesterman. – Philadelphia PA : John Benjamins Publishing, 1997. – 219 с.
2. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка / Галина Борисовна Антрушина. – Москва : Дрофа, 2000. – 288 с.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : Изд-во «ЭТС», 2001. – 424 с.

*О. О. Кишинська
з. Київ*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СЕРЕДОВИЩІ ВЕБ- ОРІЄНТОВАНИХ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ

Актуальність проблеми розвитку професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей у середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу текстів полягає у підвищенні уваги вітчизняних та зарубіжних науковців до цієї проблеми. Важливим є визначення нових підходів до організації змісту та методичного забезпечення процесу розвитку професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей у

середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу фахових текстів.

Проблеми розвитку професійних компетентностей вчителів досліджувалися в працях: А. Ф. Адольф, В. П. Бездухов, Л. П. Большакова, Р. Х. Гільмеєва, І. В. Гришина, Т. В. Добудько, Н. М. Єршова, І. Г. Єрмаков, Н. В. Кузьміна, В. П. Кузовлев, І. О. Котлярова, Н. І. Лісова, М. І. Лук'янова, Л. М. Мітіна, А. К. Маркова, Л. А. Петровська, Е. М. Соф'янц, В. Ю. Стрельников, Л. В. Сохань, Л. Л. Хоружа, Н. В. Яковлева.

Психолого-педагогічні аспекти розвитку професійних компетентностей досліджували українські науковці Н. М. Бібік, М. В. Елькін, В. В. Крижко, О. І. Локшина, В. Л. Луговий, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Л. І. Шевчук, російські науковці В. І. Байденко, Ю. В. Варданян, І. О. Зимня, Г. І. Ібрагімов, В. В. Краєвський, Ю. Г. Татур, А. В. Хуторський, С. Є. Шишов.

Класифікація компетентностей була розглянута і прийнята багатьма державами світу для покращення ефективності розвитку освіти. Концептуальні положення щодо набуття ключових компетентностей увійшли до Білої книги, розробленої Європейською Комісією (1996), Меморандуму з освіти впродовж життя (2000), Плану дій Євросоюзу та Ради Європи (2002).

У доповіді Європейської Комісії «Ключові компетентності – планування навчальних програм» щодо програми «Освіта та підготовка 2010» серед ключових компонентів компетентностей вчителів зазначаються такі:

- Ціннісно-смилова;
- Навчально-пізнавальна;
- Комунікативна;
- Інформаційна;
- Загально-культурна;
- Соціально-трудова;
- Особистісне самовдосконалення [5].

Вітчизняні й зарубіжні науковці виокремлюють у структурі професійних компетентностей вчителів такі підструктурні компоненти:

• мотиваційний (О. Є. Антонова, Л. В. Васильченко, Н. А. Глузман, І. А. Зимня, Г. Ю. Кравченко, С. В. Лісова, Г. Ф. Мартинюк, Л. П. Маслак, О. Я. Савченко, А. В. Хуторський);

• мотиваційно-ціннісний (О. В. Єршова, Л. Г. Карпова, Ю. В. Пелех);

• мотиваційно-вольовий (С. А. Дружилов);

• когнітивно-творчий (О. Є. Антонова, Л. В. Васильченко, Н. А. Глузман, І. А. Зимня, С. В. Лісова, Г. Ф. Мартинюк, Л. П. Маслак, Ю. В. Пелех, А. В. Хуторський);

• професійний (психолого-педагогічні знання) (А. К. Маркова);

• змістовий (О. Є. Антонова, Л. П. Маслак, О. Я. Савченко, В. О. Калінін, Н. В. Лобанова, С. О. Демченко);

- пізнавально-змістовий (Г. Ф. Мартинюк);
- предметно-практичний (О. Є. Антонова, Л. Г. Карпова, Г. Ю. Кравченко, Л. П. Маслак); особистісний досвід (О. Є. Антонова, Л. П. Маслак, М. М. Поліщук);
- поведінковий (О. Є. Антонова, Н. А. Глузман, І. А. Зимня, Л. П. Маслак, А. В. Хуторський.);
- ціннісно-смісловий, (Н. А. Глузман, І. А. Зимня, С. В. Лісова, А. В. Хуторський); процесуальну (О. Є. Антонова, С. О. Демченко, Л. П. Маслак, О. Я. Савченко);
- діяльнісний (Л. М. Мітіна);
- операційно-діяльнісний (Г. Ф. Мартинюк);
- особистісно-діялісний (Ю. В. Пелех);
- комунікативний (Л. М. Мітіна);
- емоційно-вольовий (С. В. Лісова);
- оцінно-впроваджувальний (Г. Ф. Мартинюк);
- операційно-технологічний (Н. А. Глузман, А. В. Хуторський),
- інструментально-технологічний (Ю. В. Пелех),
- особистісний (Л. В. Васильченко, Л. С. Отрошенко);
- рефлексивно-перцептивний (Ю. В. Пелех),
- саморегулятивно-вольовий (Л. В. Васильченко, Л. Г. Карпова, Г. І. Назаренко);
- соціальний (Н. А. Глузман) [3].

Розглядаючи предметну специфіку професійної діяльності вчителя-філолога можна виокремити такі ключові компетентності: професійно-філологічна, професійно-комунікативна, інформаційно-комунікаційна, психолого-педагогічна, а до ключових компонентів філологічної компетентності входять лінгвістичний, загальногуманітарний, особистісний, самоосвітній, інформаційний, соціально-трудоий, що поєднані між собою і входять до структури професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей.

Аналіз науково-зарубіжної літератури показав, що до основних компонентів професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей у середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу фахових іншомовних текстів входять такі ключові компоненти: компетентність у цифрових технологіях - здатність ефективно та критично розглядати та створювати інформаційні ресурси з використанням різних цифрових технологій; іншомовна професійна компетентність - інтегративне особистісно-професійне утворення, яке реалізується у психологічній та технічно-операційній готовності особистості до виконання успішної, продуктивної та ефективно професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови або в умовах іншомовної культури та забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем [4], пізнавально-

інтелектуальна компетентність - сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення, особистісне самовдосконалення, навчально-пізнавальний, соціально-трудоий, креативний компоненти.

Специфіка компетентності вчителя-філолога у середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу текстів полягає в тісному переплетенні педагогічних, філологічних та інформатичних компетентностей. Науковці В. Блінов, К. Махмурян, Г. Мельникова, О. Соловова, А. Тевелевич включають до складу професійної компетентності вчителя-філолога методичну компетентність; О. Варламова, О. Глазиріна, І. Лобирьова включають до складу професійних компетентностей вчителів іноземної мови лінгводидактичну компетентність [1]. О. Варламова відносить до компонентів лінгводидактичної компетентності мовну, соціокультурну, комунікативну, дидактичну [2]; М. С. Головань до ключових компонентів інформатичних компетентностей вчителів відносить: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий, цифрова грамотність.

Для вчителів філологічних спеціальностей у середовищі веб-орієнтованих систем автоматизованого перекладу текстів доцільним є впровадження навчального курсу автоматизованого перекладу фахових іншомовних текстів; впровадження курсу «автоматизований переклад» в навчальну програму вчителів філологічних спеціальностей; розвиток професійних та формування інформатичних компетентностей (використання програмного забезпечення (Translation Memory, OmegaT, SDL Trados); програми-перекладачі (Imtranslation, Systranet, Web Translator, Prompt, Pragma 6.X, Abby Lingvo, QDictionary).

В процесі дослідження проблеми розвитку професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей було виявлено, що ця тема є актуальною і мало дослідженою. Великої уваги потребує поєднання традиційного навчання з веб-орієнтованим, а саме пропонується впровадження в програму навчання вчителів філологів курсу автоматизованого перекладу фахових текстів для покращення якості розвитку професійних компетентностей в процесі педагогічної діяльності.

Література

1. Варламова Е. Ю. Формирование лингводидактической компетентности будущих учителей иностранного языка как второй специальности : автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. Ю. Варламова – Чебоксары, 2005. – 23 с.
2. Головань М. С. Інформатична компетентність як об'єкт педагогічного дослідження / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : збірник наукових праць – Харків, УПА, 2007. – № 16. – с. 314-324.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : КІС, 2004. – 112 с.

4. Секрет І. В. Іншомовна професійна компетентність: Проблема визначення / І. В. Секрет // Зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 2. – 312 с.

5. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework. – Brussels : European Commission [Electronic resource] – mode of access: <http://www.alfa-trall.eu/wp-content/uploads/2012/01/EU2007-keyCompetencesL3-brochure.pdf>

*М. В. Нехорошева
м. Київ*

ПЕРЕКЛАД ЛАТИНІЗМІВ В ТЕКСТАХ З ЗЕМЛЕРОБСТВА

Як зазначають мовознавці, мова є накопичувачем досвіду людської цивілізації. І якнайповніше цей досвід утілено у словниковому складі, що відбиває зв'язки народів в різні періоди історії, адже одним зі шляхів розвитку лексики є запозичення слів з мов інших народів. Відомо, що для східноєвропейських мов безпосереднім постачальником грецизмів виступала Візантія, тоді як в інші мови грецькі елементи потрапляли в основному через латину [1, 62].

Питання входження латинської лексики в українську літературну мову ставляться як у спеціальних лінгвістичних дослідженнях (І. С. Гриценко, Ю. В. Цимбалюк), так і в працях, які стосуються характеристики запозичень у цілому (В. В. Акуленко, Л. Л. Гумецька, О. Г. Муромцева, Л. М. Полюга). У зарубіжній лінгвістиці серед численних праць виділяються дослідження О. Б. Булики, В. С. Мошинської, Г. В. Рибіцької [2, 23].

При запозиченні іншомовних слів часто змінювалась належність їх до певного морфологічного класу частин мови. В таких випадках “запозичувався”, власне, корінь (основа) слова (іноді з префіксом), який вже в англійській мові вживався, як та чи інша частина мови [4, 79].

Латинські запозичення розповсюджені в землеробстві. Тематична структура сучасної термінології землеробства складається з 13 тематичних груп (назви властивостей та характеристик; назви процесів та дій; назви знарядь праці, приладів та механізмів; назви показників та величин; назви сільгоспкультур та їхніх частин; назви законів землеробства; назви добрив та пестицидів; назви сільськогосподарських угідь; назви систем землеробства; назви сівозмін; назви хвороб і шкідників сільгоспкультур; назви осіб за видом діяльності, назви ґрунтів) залежать від універсальної концептуальної структури наукової картини світу (основні категорії: кількість, якість, предмет (об'єкт), дія, подія (результат), стан, місце, шлях (мета). На наш погляд, найперспективнішим напрямом дослідження цієї терміносистеми є розгляд землеробської картини світу з когнітивно-ономасіологічного погляду.

Важливою прикладною термінологічною проблемою є лексикографічний опис наукових галузей, що спирається на сучасну лексикографічну теорію, яка має специфіку щодо термінологічної лексики (формулювання дефініцій за правилами, розмежування термінології та номенклатури та ін.). На сучасному етапі гострою потребою є укладання словників сільськогосподарської (землеробської) термінології, які максимально повно відображали б її системну організацію.

В термінології землеробства номінативні одиниці створюються засобами морфологічного та неморфологічного словотвору. Продуктивними також є аналітичні найменування (терміни-словосполучення).

Морфологічний спосіб творення слів представлений своїми основними різновидами: афіксацією, складанням та абрєвіацією. Афіксація полягає у приєднанні словотворчого форманта до твірної основи з метою створення нової номінативної одиниці, яка належить до певної ономазіологічної категорії (предметність, процесуальність, атрибутивність). Словотворчий формант є носієм словотворчого значення, який визначає семантику похідного слова. Він може бути і полісемічними, і синонімічними. [3, 302].

Розподіл термінологічної лексики за різними галузями знання показав, що найбільшою кількістю латинської термінології послуговуються медицина та фізіологія, професійна субмова освіти і виховання, лінгвістика та право, що пов'язане з роллю латини як "лінгви франка" у середньовіччі, коли переважна більшість наукових трактатів писалися та друкувалися латинською мовою. Саме на Середні віки припадає становлення наукової термінології цих галузей наук.

Результати поділу іменників-латинізмів за морфологічною будовою вказують на те, що найбільш об'ємною є група похідних іменників, найменш чисельною – простих.

Література

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / Акуленко В. В. – Харьков : Изд-во Харьковского ун-та, 1972. – 213 с.
2. Аракин В. Д. История английского языка. / Аракин В. Д. – М., 2001. – 158 с.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования / Гак В. Г. – М. : Школа "Языки русской культуры", 1998. – 768 с.
4. Ильиш Б. А. История английского языка. / Ильиш Б. А. – М. : ИЛИЯ, 1958. – 286 с.

*В. О. Овчаренко, Н. С. Ольховська
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Головною метою науково-технічного стилю, до якого належить науково-технічна література, є систематизація знань, пізнання світу, повідомлення про

результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, виклад матеріалу, презентація наукових даних суспільству.

Одне з провідних місць в сучасному перекладознавстві посідає проблематика перекладу науково-технічної літератури.

На стику лінгвістики з однієї сторони і науки та техніки з іншої виникає такий вид перекладу, як науково-технічний. Переклад наукової та технічної літератури необхідно розглядати як з точки зору перекладознавства, так і з наукової і технічної позиції.

Бурхливий розвиток техніки та поширення науково-технічної інформації значно збільшили значення науково-технічного перекладу. М. Снель-Горнбі відзначав, що не так вже й багато спільного між різними видами перекладу. Зазвичай, при перекладі науково-технічної літератури не шукають певний прихований зміст, тут прагнуть до особливої термінологічної точності.

Переклад німецької науково-технічної літератури відрізняється від перекладу художньої літератури, газетних статей, документально-ділового матеріалу.

Науково-технічні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів [1, 123]. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі, з огляду на їх неоднозначність, а також відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів, такі терміни, як правило, не відображені в словниках).

Під час перекладу науково-технічного тексту потрібно пам'ятати про те, що існують розбіжності в побудові речень мови оригіналу та української мови, а також відмінність системної організації мов.

Труднощі при перекладі викликає, в першу чергу, передача правильного змісту кожного речення, що дуже часто не відповідає дослівному перекладу.

Точна передача інформації – основна вимога до науково-технічного перекладу. Критерій адекватного науково-технічного перекладу звучить так: “він повинен точно передавати зміст оригіналу, містити загальноприйнятту в мові перекладу термінологію та відповідати нормам науково-технічної літератури, переклад якої здійснюється” [1, 56].

Основною рисою науково-технічних текстів є їх насиченість у великій кількості спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями, які не залежать від контексту, вони знаходяться у спеціальних двомовних словниках, і в той же час, характерною рисою сучасної науково-технічної літератури є використання скорочень та аббревіатур.

У процесі перекладу загальноприйнятті офіційні скорочення не можна довільно змінювати чи замінювати.

Для перекладу термінів-словосполучень А. О. Кульчицька рекомендує використовувати наступні прийоми [4, 33]:

- переклад за допомогою використання родового відмінку;
- переклад за допомогою використання різних применників;
- прийом калькування, тобто переклад слова чи словосполучення мови

оригіналу за його частинами з наступним складанням цих частин;

- прийом транскрибування, який передбачає передачу літерами рідної мови звучання слова мови оригіналу;

- прийом опису – передачу слова за допомогою поширеного пояснення значення даного слова.

Лексичний склад науково-технічних текстів має певні особливості, які полягають у об'єктивності викладу інформації, логічності, компактності, відсутності емоційного забарвлення, широко розвинутій синонімії.

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту, який представляє собою постійну лексичну відповідність, яка точно співпадає з значенням слова.

Між науково-технічними текстами, написаними різними мовами, існують значні граматичні відмінності, зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового наукового мовлення.

Саме розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і спричиняють значні граматичних труднощів перекладу.

Граматична структура речення науково-технічних текстів має ряд особливостей [3, 71]:

- вживання багатокomпонентних атрибутивних словосполучень;
- вживання означень, утворених шляхом стяжки цілих синтаксичних груп;
- вживання синтаксичних конструкцій, пасивних конструкцій, зворотів;
- наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорядних членів (залежні від підмета і присудка слова часто стоять на відстані від того слова, яке вони визначають);
- наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) особливо в таблицях, графіках, специфікаціях.

Часто значні труднощі виникають при перекладі науково-технічного тексту у зв'язку з відмінністю синтаксичної системи мов: послідовність елементів висловлювання в німецькій і українській мовах може не збігатися.

Часто при перекладі речень з інфінітивними групами чи зворотами інфінітив, що стоїть у кінці групи чи звороту, в українському реченні ставиться на перше місце; при перекладі речень, які починаються не з підмета, присудок ставиться саме після підмета, у німецькому реченні порядок слів зворотний, наприклад: *Um dem Metall andere Eigenschaften zu verleihen, legiert man es mit anderen Elementen.* / Для того щоб надати металові інших властивостей, його сплавають з іншими елементами [5, 94].

Своєрідність науково-технічної літератури виражається у тому, що у різних мовах для передачі одних і тих же відносин або характеристик вживаються неідентичні засоби мовного вираження.

Іноді лексичні засоби у науково-технічній літературі передаються граматичними засобами, а кількісна оригінальність втілюється у різній частотності вживання тих чи інших лексичних, граматичних і стилістичних

засобів.

Науково-технічні тексти відрізняються від інших типів тексту низкою лінгвістичних характеристик [2, 56]:

- використання синтаксичних і лексичних штампів;
- переважання об'єктивності у викладі, поєднання безсуб'єктного способу викладу з вираженням суб'єктивної думки автора;
- складність синтаксичних конструкцій, лексична, синтаксична та композиційна стереотипізація;
- підпорядкованість естетичних властивостей прагматичним установкам та інтенції автора;
- регламентований характер використання емоційних можливостей.

Під час перекладу наукового тексту домінантами перекладу, що забезпечують інваріантність тексту, будуть усі засоби, що забезпечують об'єктивність, логічність і стислість викладу.

Отже, складність перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Найважливішою умовою повноцінного перекладу науково-технічного тексту є повне розуміння його перекладачем.

Література

1. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу / Кияк Т. Р. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 240 с.
2. Матвеева Г. Г. Актуалізація прагматического аспекта научного текста / Матвеева Г. Г. – Ростов : Изд-во РУ, 1984. – 132 с.
3. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / Сухенко К. М. – К. : вид-во Київ. ун-ту, 2000. – 124 с.
4. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Швейцер А. Д. – М. : Наука, 2003. – 75 с.
5. Німецька мова. Поглиблений курс / І. Гіленко, Л. Мариненко, Т. Мироненко, Г. Ятель. – К. : Вища школа, 2002. – 214 с.

*Н. С. Ольховська, Ю. В. Худжіна
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Переклад медичних текстів можна сміливо назвати одним з найдавніших видів перекладу наукових текстів. Медична наука займає особливе положення, тому що вона має справу з людьми – їх особистістю, душею, тілом і, нарешті, життям. Страждання душі і тіла завжди були й будуть в центрі уваги людини у будь-якій культурі. Можливо, тому медичний переклад стоїть «осторонь» від усіх інших видів і повною мірою заслуговує «особливого» ставлення [1].

Німецька медична терміносистема характеризується здатністю медичних понять розкривати, явища суспільства та сутність біосоціальних процесів.

Медичні терміни є утвореними завдяки базі наявної загальноживаної лексики, за загальними правилами і з використанням продуктивних словотворчих засобів та словотвірних моделей (СМ) сучасної німецької мови.

Медичній термінології характерні такі риси, які зумовлені як специфікою цієї галузі науки, так і специфікою лексико-семантичних одиниць, які входять до її складу. Системність будь-якої термінології, зокрема медичної, виявляється в різних типах парадигматичних відношень та зв'язків, які виникають між лексичними одиницями певної терміносистеми, що маніфестуються в явищах полісемії, синонімії, омонімії й антонімії [4, 160-165].

Медичному перекладу притаманні такі особливості: спеціалізована медична термінологія, медичні аббревіатури та скорочення. Дуже часто зустрічається рукописний текст. Додаткова складність якого полягає у тому, що щорічно медична лексика поповнюється сотнями нових найменувань, а раніше вживані слова і вирази можуть набувати нового значення. Особливо велика кількість назв з'являється для позначення нових методів діагностики та лікування хворих. Активно розширюється лексикон спеціалізованих галузей медицини (радіологія, рентгенологія, імунологія, онкологія). Зростає також кількість нових назв медичних препаратів і матеріалів [2].

Медична термінологія має ряд специфічних особливостей. Основу багатьох німецьких медичних термінів складають латинські та грецькі корені, які роблять їх інтернаціональними.

Латинські медичні терміни в німецькій мові: *die Angina* – ангіна, *das Abdomen* – живіт, брюшко (в членистоногих), *der Calcaneus* – п'яткова кістка, *Canalis vertebralis* – хребетний канал, *Claustrophobia* – клаустрофобія, *die Fibula* – мала гомілкорова кістка та ін.

Грецькі терміни: *der Chymus* – хімус, *das Derma* – шкіра, *der Diabetes* – діабет та ін.

У медичній німецькій термінології наявні терміни, що запозичені з інших мов, та позначають передусім предмети або явища, яких не існувало, чи не було відкрито раніше.

Наприклад: 1) англійські терміни – *der Clownismus* – клоунізм (в галузі психології), *das Dumping* – демпінг (синдром), *das Doping* – допінг;

2) італійські – *der Brandtorso*, *crescendo*.

Труднощі при перекладі медичної термінології складає велика кількість синонімів. Іноді одне і те ж поняття виражається десятком слів.

Наприклад, у німецькій мові слово «пухлина» має такий ряд синонімів – «*Blastom*», «*Anschwellung*», «*Gewachs*», «*Knoten*», «*Geschwulst*», «*Schwellung*», «*Anwuchst*», «*Schwell*», «*Wulst*», «*Tumor*».

При перекладі медичних термінів виділяють такі основні способи: 1) транскодування (транскрипція, транслітерація), 2) калькування, 3) переклад варіантним відповідником, 4) описовий переклад, 5) переклад еквівалентом.

Калькуванню зазвичай піддаються часто вживані терміни, ті, які обслуговують галузі медицини, що швидко розвиваються: *Molekulargenetik* –

молекулярна генетика, *Molekularbiologie* – молекулярна біологія.

Існують спеціальні словники скорочень. Медицина не становить виняток. У німецькій медичній літературі поряд зі скороченнями німецького походження зустрічається багато запозичених з інших мов, особливо з латинської та англійської. Латинські (і грецькі) скорочення часто зустрічаються в рецептах (назвах лікарських форм, вказівках з застосування тих чи інших препаратів і т. п.). Наприклад: *p. c. post conceptionem – nach der Empfängnis – після прийняття (ліків), in amp. – in Ampullen – в ампулах; b. m. bene misceatur – es werde gut gemischt – добре перемішати, s. l. Sublingual – unter die Zunge – під язика, s. c. Subkutan – unter die Haut – підшкірно* [3].

Велика кількість скорочень зустрічаються в рецептах: Kps = Kapsel (капсула), Supp. = Suppositorium (свічка), Susp. = Suspension (суспензія), TL = Teelöffel, EL = Eßlöffel, zN = zur Nacht (перед сном) [3].

У німецькій мові поширені складні скорочення: WHO-Sitz – резиденція ВООЗ; AIDS-Diagnose – діагноз СПІДу; AIDS-infiziert – інфікований СПІДом; AIDS-Kranke / Aidskranke – хворий на ВІЛ; AIDS-Test / Aidstest – тест на ВІЛ; HIV-Epidemie – епідемія ВІЛ; HIVpositiv – ВІЧ-позитивний, Tbc-krank – хворий на туберкульоз; Lungen-Tbc – туберкульоз легень, Tbc-Fürsorgestelle – туберкульозний диспансер та ін. [3].

У німецькій мові для розмежування графічних і лексикалізованих скорочень виділяють спеціальну термінологічну пару *Abkürzungen – Kürzungen*.

Для простоти вживання великої кількості термінів-словосполучень використовуються скорочення, найчастіше, це аббревіатури.

Наприклад: *das EKG = das Elektrokardiogramm – ЕКГ = електрокардіограма, das KG = das Körpergewicht – вага тіла, die KG = die Krankengeschichte – історія хвороби* [3].

Для того, щоб правильно перекласти термін важливо знати його морфологічну та словотвірну структуру.

Виділяють прості терміни, які складаються з одного слова – *die Grippe – грип*; складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс – *Sweinegrippe – свинячий грип*; терміни, які складаються з трьох і більше слів: *der Adaptationskompensatorischermechanismus – адаптаційно-компенсаторний механізм*; похідні терміни, утворені способом афіксації: *schnarchen – хроніти*.

Медична термінологія налічує численні словосполучення – кліше. Деякі медичні терміни можуть бути віднесені до групи так званих «хибних друзів перекладача», а тому транслітерація і калькування в таких випадках не тільки небажані, але призведуть до грубого спотворення сенсу тексту оригіналу.

Отже, переклад медичної термінології – складний багаторівневий процес, який у більшості випадків не зводиться до дослівного перекладу або калькування та вимагає від перекладача глибоких лінгвістичних і спеціальних знань. Слід зауважити також, що частково труднощі перекладу обумовлені різноманіттям, недостатньою впорядкованістю і структурністю лексики, а також складною терміносистемою медичного дискурсу.

Література

1. Кашпер А. И. Перевод немецкой научно-технической литературы / Кашпер А. И. – М. : Высшая школа, 1964. – 277 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / Комиссаров В. Н. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Сокращения в немецкой медицинской литературе, особенности написания и произношения. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://science.crimea.edu/zapiski/2011/filologiya/uch_24_11fn/012.pdf
4. Сологор І. М. Словотвірний аналіз суфіксальних дієслів з твірною основою запозиченого прикметника: (на матеріалі німецької медичної термінології) / І. М. Сологор // Гуманітарний вісник. Серія : Іноземна філологія. – Черкаси : ЧІТІ, 1999. – Число 3. – С. 160–165.

*А. С. Ольховська
м. Харків*

ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО РИНКУ

Значне розширення міжнародного співробітництва, стрімке зростання світової торгівлі, активні інтеграційні процеси та бурхливий розвиток інформаційних технологій спричинили значні зміни у перекладацькій діяльності. Сучасний ринок перекладацьких послуг зазнав суттєвих змін в останні десятиріччя, а отже цілком очевидним є те, що такі зміни мають відбитися і на професійній підготовці фахівців з перекладу, що має забезпечувати підготовку спеціалістів, які відповідають вимогам сучасності. В термінах методики навчання перекладу мова йде про перегляд моделі перекладацької компетентності, яка лежить в основі згаданого навчання, та в правильній розстановці пріоритетів серед її компонентів. Адже, як зазначають представники перекладацької галузі [1] на даному етапі випускники вищих навчальних закладів України за спеціальністю «Переклад» володіють в достатній мірі лише такими компонентами, як лінгвістичний і міжкультурний, що в сучасних умовах вже не є достатньою умовою для успішного працевлаштування за фахом.

Нестача висококваліфікованих спеціалістів на даний момент визнається найсуттєвішою проблемою вітчизняної перекладацької галузі. До того ж, у той час, як першокласних фахівців катастрофічно не вистачає, кількість недосвідчених перекладачів постійно зростає. Більшість випускників вищих навчальних закладів не в змозі працювати у перекладацьких агенціях через нестачу знань у галузі тематики, в рамках якої здійснюється переклад. Саме тому, дуже часто технічний переклад виконують фахівці з певної галузі (медицина, програмне забезпечення тощо), які отримали другу вищу філологічну освіту. До того ж, випускники вищих навчальних закладів не володіють програмами технічного забезпечення перекладу (CAT tools), що

також за свідченням директорів перекладацьких агенцій, значною мірою перешкоджає працевлаштуванню за фахом, адже далеко не кожна агенція має достатньо ресурсів аби провести додаткову підготовку молодого спеціаліста.

Наразі підготовка перекладачів у вітчизняних вищих навчальних закладах зазнала бурхливого розвитку – щороку відкриваються усе нові перекладацькі факультети та відділення, у той час як вже існуючі, кількість яких наближається до дев'яноста, збільшують обсяги прийому студентів [4]. Тим не менш, є низка чинників, що знижують якість професійної підготовки перекладачів у вітчизняних вищих закладах освіти, до яких, зокрема, належить і непогодженість системи освіти майбутніх перекладачів з потенційними роботодавцями та з ринком праці [3]. Відтак, логічним видається підхід [5], в якому в основу ходу розробки методики навчання перекладу покладено визначення вимог ринку перекладацьких послуг.

Узагальнюючи досвід науковців [2, 6], можна стверджувати, що у XXI столітті ринок перекладу став: глобальним, децентралізованим, спеціалізованим, динамічним, віртуальним, вимогливим. Кожна з цих характеристик має безпосередній вплив на роботу перекладача, а відповідно і на підготовку перекладачів, розгляньмо кожен з них в методичному аспекті.

Глобальність. Ця характеристика притаманна в цілому усьому світові в якому ми живемо. Рушійними силами у процесі глобалізації стають перш за все торгівля (адже задля досягнення успіху компанії стали виходити поза межі геополітичних кордонів, пропонуючи свою продукцію та послуги по всьому світові), а також новітні технології, які уможливили надзвичайно швидке розповсюдження та передачу інформації. Усе це спричинює зростання обсягів міжнародної комунікації, а отже і збільшення попиту на переклад та, відповідно, перекладачів. Перед перекладачем постає завдання виконувати великі обсяги перекладу швидко, але у той же час без втрати якості. Працювати із дотриманням таких вимог можливо лише з використанням новітніх технологій автоматизації перекладу, а отже перекладач, який ними не володіє одразу ж стає аутсайдером ринку.

Децентралізація. Завдяки новітнім технологіям географічне розташування перекладача втратило свою актуальність. Так, перекладач може мешкати в Україні, виконуючи при цьому замовлення для компанії у, скажімо, Австралії. З одного боку, це є перевагою, оскільки розширює можливості професії, але з іншого – приховує і певні недоліки: зокрема розширення конкуренції. Відповідно, особливої актуальності набуває самомаркетинг, вміння рекламувати себе, звернути на себе увагу та підтримувати свою репутацію.

Спеціалізація. Новітні технології впливають на типи текстів, які необхідно перекласти. Окрім попиту на переклад текстів у традиційних галузях на кшталт фінансової або науково-технічної, постійно з'являються нові сфери в яких збільшується обсяг перекладів. Образ перекладача-універсала відходить у майбутнє, адже сучасний перекладач опановує певну галузь (або кілька галузей) в яких спеціалізується. Йому доводиться постійно поповнювати свої

знання в обраній сфері – знайомитися не тільки з новою термінологією, а й з сучасним технічним забезпеченням, що використовується в процесі перекладу та постійно оновлюється та вдосконалюється.

Динамічність. Передбачити які новітні технології з'являться та які саме сфери користуватимуться попитом неможливо, а тому на даному етапі мова йде про підготовку перекладача з певним універсальним набором навичок та вмінь, які дозволять йому у подальшому успішно адаптуватися до змін на перекладацькому ринку та опанувати переклад у необхідних галузях.

Віртуальність. Більшість перекладацьких послуг пропонується та надається через Інтернет. Перекладачам та замовникам більше не потрібно зустрічатися очно. Деякі перекладацькі агенції існують лише у віртуальній реальності, інші мають офісні приміщення, однак незважаючи на це, перекладачі у таких агенціях дуже часто все одно працюють віддалено, так само надходять і замовлення. В Інтернеті існують численні платформи на яких фрі-лансери можуть пропонувати свої послуги та шукати нових клієнтів.

Вимогливість. Сучасне технічне забезпечення перекладу з одного боку полегшило роботу перекладача, але з іншого – поставило ряд нових викликів. Наведемо приклади кількох з них. По-перше, засоби автоматизації перекладу постійно розвиваються й вдосконалюються, а отже перекладачеві доведеться вдосконалювати свої навички та вміння користування ними. По-друге, такі засоби надали можливість замовникам розробити власні глосарії та термінологічні бази, якими перекладачам доводиться користуватися, що значно обмежує їх творчу свободу.

Беручи до уваги проведений вище аналіз доходимо висновку, що розуміння процесів, які відбуваються на сучасному ринку перекладацьких послуг є обов'язковою умовою для побудови ефективної методики навчання перекладу. Адже, якщо раніше інтерес науковців, які зробили значний вклад у розвиток методики навчання перекладу, був прикутий у першу чергу до мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів та до надання їм знань з теорії та практики перекладу, то на сьогоднішній день цілком очевидно, що професійне навчання перекладачів не може обмежуватися лише лінгвістичною підготовкою (вільне володіння мовою тексту оригіналу і тексту перекладу) та основами усного і письмового перекладу. Без врахування вимог, які постають перед перекладачем в контексті нових ринкових соціально-економічних умов розвитку нашої держави і сфери перекладацьких послуг, ми ризикуємо готувати спеціалістів учорашнього дня, які не користуватимуться попитом та яким буде важко успішно працевлаштуватися за фахом. Відповідно, розробка методики навчання перекладу має відбуватися з повним врахуванням особливостей сучасного ринку перекладацьких послуг та рекомендацій представників галузі.

Література

1. Бондаренко О. Основні напрямки покращення підготовки перекладачів на базі ВНЗ / О. Бондаренко, Т. Струк // Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії : наук.-практ. конф., 12 грудня 2014 р. : тези доп. –

Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – С. 7–14.

2. Зінукова Н. В. Професійна підготовка перекладачів у сучасних умовах: вимоги ринку перекладацьких послуг / Н. В. Зінукова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. – 2014. – № 2 (8). – С. 42–47.

3. Мартинюк О. В. Проблеми професійної підготовки перекладачів у педагогічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців [Електронний ресурс] / О. В. Мартинюк // Народна освіта : електронне наукове фахове видання. – 2011. – Вип. 3(15). – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2011-3/11movvzn.htm>.

4. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу : [підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад»] / Черноватий Л. М. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

5. Gabr M. Toward a Model Approach to Translation Curriculum Development [Electronic resource] / M. Gabr // Translation Journal. – 2001. – № 5 (2). – Way of access : <http://translationjournal.net/journal/16edu.htm>.

6. Translator Training and Modern Market Demands / Olvera Lobo, María-Dolores, Castro-Prieto [et al.] // Perspectives: Studies in Translatology. – 2005. – Vol. 13, № 2. – P. 132–142.

*Г. В. Рудницька, О. С. Гавенко
м. Маріуполь*

ЕМОЦІЙНА РЕАКЦІЯ РЕЦИПІЄНТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО РІШЕННЯ

Сучасне суспільство, визначене як інформаційне, розвивається на тлі й завдяки процесам глобалізації, технологізації та інформатизації. Світ стає умовно меншим. Завдяки цьому зростає роль міжнародних інформаційних обмінів. В їх основі лежить передача думок і особливостей способу мислення, навіть емоцій і інтонацій (через пунктуаційні знаки, іноді, особливий порядок слів, сучасну тенденцію використовувати смайли) за допомогою знаків і символів.

Зрозуміло, що кожна держава об'єднує людей у межах певного політичного, економічного, соціального, культурного й мовного середовища. За сучасних умов відбувається дуже активний обмін інформацією між людьми всередині держави та з представниками інших держав. Проте якщо раніше процеси обміну інформацією між державами відбувались на офіційному рівні, із залученням державної влади, то зараз вони перемістились у неофіційну площину. За цих умов засоби масової комунікації стали тією ланкою, яка об'єднала весь світ, і на сьогодні у процесах міжнародного обміну інформацією незамінною стає міжнародна журналістика. Оскільки сучасні засоби масової комунікації формують картину світу як для індивіда, так і для мас, важливою

стає її адекватна передача для різних мовно-культурних середовищ. У цьому процесі ключову роль відіграють перекладачі.

Ми вирішили порівняти заголовки одних і тих самих новин, написані різними мовами (українською, англійською, італійською, російською) на сайті Міжнародні новини: europenews.com та проаналізувати емоційну реакцію, яку вони в нас викликають. У випадково обраному повідомленні мова йшла про постійний обстріл міста Дебальцеве на Сході України та про евакуацію з нього півтори сотні мешканців. Розглянемо заголовок англійською мовою: «Heavy shelling in eastern Ukraine forces civilians to flee». По-перше, у заголовку відсутня назва конкретного міста, у якому ці події відбуваються, тобто можна припустити, що важливим є не назва міста, а події, які там мають місце. По-друге, помітною є велика кількість слів, які викликають здебільшого тривожні емоції (heavy shelling, forces, to flee). Причому, саме поняття shelling (артилерійський обстріл), згідно з тлумачним словником англійської мови, вже має у своєму значенні компонент «сильний» («heavy fire of artillery to saturate an area rather than hit a specific target» [6]), але у заголовку воно ще більше посилюється прикметником «heavy». Крім цього, у заголовку чітко простежується, що страждають від обстрілів саме цивільні, оскільки вони вимушені тікати.

Якщо розглянути заголовок того самого тексту російською мовою, то можна побачити дещо іншу картину: «Дебальцево: бои и эвакуация населения». Перш за все, у російському заголовку на відміну від англійського, зазначена назва міста Дебальцеве, а замість певної кількості слів, які викликають занепокоєння, бачимо лише одне: «бои». У російському заголовку мешканці не тікають, як у англійському, а їх евакуюють, що теж викликає зовсім різні емоції у реципієнтів, які читають новини російською та англійською мовами.

Український заголовок: «Дебальцеве: бої за місто та евакуація під прицільним вогнем» має спільні риси з російським, але більш чітко вказує, що для українського читача важливо знати про евакуацію людей із міста, незважаючи на надскладні обставини.

Заголовок італійською: «Ucraina. Fine settimana di combattimenti a Debaltseve», здається, здебільшого констатує факт, а не покликаний викликати емоції у реципієнтів. У заголовку вказано країну, місто, але посилання на «вихідні» (fine settimana), може навести на думку, що новини про ці події висвітлюються країною не кожного дня.

Якщо порівняти реакції, які викликає кожний з наведених заголовків, то можна побачити, що всі вони дуже різні. Так, англійський заголовок викликає у реципієнта паніку та тривогу, російський ніби дає зрозуміти, що ситуація під контролем, а про мешканців турбуються (евакуюють), український підкреслює, що незважаючи на дуже складну ситуацію, мешканців намагаються врятувати, а італійський є здебільшого інформаційним та менш емоційно забарвленим. Англійський та український заголовки можна назвати такими, які мають за мету викликати у реципієнтів певні емоції, тобто мають установку на

переконання, а російський та італійський заголовки, скоріше, просто передають інформацію, а отже, мають установку на інформацію. Звісно, це також може бути обумовлено важливістю цих подій для кожної із країн та сприйняттям ситуації журналістом і перекладачем.

Таким чином, від індивідуального рішення перекладача залежить адекватна й еквівалентна передача значень і вибір певного значення з низки подібних залежно від професійної компетентності й досвіду перекладача.

Література

1. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : [навч. посібник] / Корунець І. В. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 515 с.
2. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : [навч. посібник] / Корунець І. В. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 459 с.
3. Лингвистические аспекты теории перевода – Ереван : Лингва, 2007. – 307 с.
4. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика (о газетно-информационном и военно-публицистическом переводе) / Швейцер А. Д. – Москва : Воениздат, 1973. – 281 с.
5. De Oliveira Branco S. An account of the functional approach of translation applied to online journalism / Sinara de Oliveira Branco // Translatio. – 2012. – №1. – С. 51-69.
6. Online English dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.vocabulary.com.

*Г. І. Сидорук, Н. В. Проценко
м. Київ*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАМІНИ В ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Сучасний розвиток перекладознавства вимагає активніших досліджень лексико-семантичних заміни, незважаючи на те, що більшість типів і видів перекладацьких прийомів широко досліджена у роботах В. С. Виноградова, В. Г. Гака, Т. Р. Кияка, В. Н. Комісарова, В. В. Коптілова та ін.

Трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту за умови збереження інформації у тексті перекладу за допомогою лексичних, граматичних та семантичних заміни [4, 50].

За визначенням В. Н. Комісарова лексико-семантичні трансформації – це спосіб перекладу одиниць оригіналу шляхом використання у процесі перекладу одиниць цільової мови, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведене з них за допомогою певних логічних перетворень [2, 174].

Згідно класифікації В. Н. Комісарова трансформації можуть бути лексичними, граматичними та комплексними. До лексичних трансформацій,

наряду з транслітерацією, транскрибуванням та калькуванням, належить група лексико-семантичних заміни, такі як конкретизація, генералізація і модуляція (смісловий розвиток) значення вихідної одиниці. [2, 173].

Конкретизація – це спосіб перекладу, при якому відбувається заміна слова або словосполучення вихідної мови з більш широким предметно-логічним значенням слова або словосполучення мови перекладу з більш вузьким значенням [4, 95]: *Client shall provide Contractor's instructor and translator with Kyiv airport pick-up service on their arrival and see-off on their departure.* – *Замовник зустрине інструктора і перекладача виконавця в аеропорту м. Києва в день прильоту і проведе інструктора і перекладача в аеропорт м. Харків в день вильоту.*

Для досягнення адекватного перекладу відповідно до норм української мови проведена смислова заміна еквівалентів на рівні всього висловлювання. В цілому все речення перекладене як одна одиниця перекладу без звернення до значень його окремих елементів.

Генералізація полягає у заміні одиниці вихідної мови, яка має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням [3, 244]: *While performing the Services, the Contractor will maintain control over its employees in an independent manner.* – *В період надання Послуг, Виконавець зобов'язується здійснювати незалежний контроль над своїми працівниками.*

При перекладі цього речення генералізація застосована з метою досягнення адекватного перекладу відповідного нормам української мови, оскільки, якби тут було вироблене синтаксичне порівняння, то переклад був би недопустимий. Проведена така смислова заміна: англійському слову *the Services* у перекладі відповідає його смисловий еквівалент *Послуги*, тому що в цьому контексті при використанні словникових відповідностей даної лексеми – *служби, заслуги* – виявилися б недоречними.

З метою створення більш грамотного перекладу, що не допускає двозначного тлумачення, перекладачі неодноразово використовують прийом смислового розвитку – модуляцію, що полягає в заміні слова або словосполучення вихідної мови перекладацькою відповідністю мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці [7, 97]: *A mile from the sea where pines give way to dusty poplars is an isolated railroad stop.* – *За милю від моря, де загорошені тополі наступають на пінії, є самотній залізничний полустанок.*

Оскільки *give way* замінили на протилежну за значенням лексемою *наступають*, відбулася зміна на рівні усього речення: підмет *pines* стає додатком, а додаток *dusty poplars* займає у перекладі місце підмета.

Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту є його повне розуміння перекладачем. Перекладач повинен детально вивчити ту область в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо виконувати адекватний переклад.

Вміння та навички перекладацьких трансформацій становлять складність і є істотними компонентами компетенції перекладача, і тому їх виробленню та правильному застосуванню, що спрямоване на адекватну передачу смислу оригіналу, слід надавати належну увагу. Трансформації обов'язково використовуються при перекладі відсутніх в українській мові лексичних, семантичних, морфологічних, граматичних та інших явищ англійської мови.

Отже, лексико-семантичні трансформації є неминучими в процесі англо-українського перекладу текстів, оскільки вони безпосередньо пов'язані з екстралінгвістичними чинниками розвитку термінологічних систем, зокрема різним баченням соціально-господарських процесів та понять у різних народів.

Література

1. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / Коваленко А. Я. – К. : Фірма «Інкос», 2002. – 317 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Комиссаров В. Н. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
3. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / Коптілов В. В. – К. : Вища школа, 1982. – 345 с.
4. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Миньяр-Белоручев Р. К. – М. : Московский лицей, 1996. – 208 с.

Ю. О. Соловійова
м. Харків

СТИЛІСТИКА ПЕРЕДАЧІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ДІЄТЕТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ АНГЛОМОВНИХ КІНОФІЛЬМІВ

Відтворення кінотекстів для іншомовної, іншокультурної аудиторії залишається *актуальною* проблемою теорії та практики перекладу.

Метою нашої роботи є вивчення лексико-стилістичних особливостей українського перекладу дієтетичних елементів кінофільмів (на основі англомовних субтитрів).

Об'єктом дослідження є лексико-стилістичні особливості перекладу одиниць стилістичної семасіології в англомовних фільмах.

Матеріалом дослідження обрано 8 англомовних кінофільмів : «Ван Хельсінг» 2004 року, «Вартові Галактики» 2014 року, «Великий Гетсбі» 2013 року, «Голодні ігри» 2012 року, «Голодні ігри: У вогні» 2013 року, «Джанго вільний», 2012 року, «Перший месник» 2011 року, «Перший месник. Друга війна» 2014 року.

Професійний переклад кінофільмів різних жанрів вимагає гарних знань в області культур. Сприйняття глядача допомагає виявити універсальність та специфічність проблем перекладу. Ряд проблем кіноперекладу стосується перекладу в цілому. Проте, існують і специфічні проблеми перекладу, що пов'язані із особливостями медіа-комунікації, техніки перекладу тощо.

Процедура кіноперекладу – це складний процес, який представляє собою погоджену роботу кіновиробника, перекладача-укладальника та студії звукозапису у складі координатора дубляжу, звукорежисера, режисера та асистента режисера, акторів.

Дієгестичні елементи лінгвістичної системи кінофільму – це речі та події, які є частиною реального світу кіногероїв, до недієгестичних елементів відносимо усе те, що чує і бачить лише глядач, що знаходиться у позиції трансцендентного спостерігача [2, 157]. Серед виявлених під час аналізу дієгестичних елементів (262) 254 елементи (96,9%) – це мовлення акторів, 5 елементів припадає на письмові тексти (1,9%), серед яких 3 тексти листів у кадрі, 1 напис на екрані та 1 напис на полотні у кадрі, 3 елементи (1,2%) – це пісні, які персонажі виконують самі.

Предметом стилістики є не основні, чи узуальні значення мовних одиниць, а їх додаткові значення. В стилістичній семасіології можна виділити виражальні засоби та стилістичні прийоми. Поняттям «фігури» охоплюються три типи виражальних засобів мови: 1) фігури заміни, заміщення (тропи); 2) фігури сумісності; 3) фігури протилежності [1].

У результаті нашого дослідження було виявлено 220 фігур заміни та 42 фігури сумісності стилістичної семасіології.

Фігури стилістичної семасіології, а саме фігури заміни та фігури сумісності, є дуже вживаними в англomовних кінофільмах. Серед фігур заміни стилістичної семасіології найбільш уживаною фігурою є метафора – 35,5% від загальної кількості (Приклад метафори з кінофільму «Голодні ігри»: «*I did know Rue. She wasn't just my ally, she was my friend. I see her in the flowers that grow in the meadow by my house. I hear her in a Mocking jay song. I see her in my sister Prim.* – Але я знала Руту. Здавалось, що ми дружимо усе життя. Я її чую у переспівницях, які щебечуть на деревах. Я бачу її у квітах. І у своїй сестрі Прим»). Гіпербола та іронія склали однакову кількість – по 18,6% від загального числа фігур заміни стилістичної семасіології (Приклад іронії з кінофільму «Джанго вільний»: «*My good man, did you simply get carried away with your dramatic gesture or are you pointing your weapon at me with lethal intention?* – Шановний мій, цей театральний жест Вам підказує драматизм моменту чи Ви спрямували на мене рушницю з метою вбивства?». Приклад гіперболи з кінофільму «Перший месник»: «*You're about to be the last eligible man in New York. You know there's three and a half million women here?* – Ти, може, останній вільний мужик у Нью-Йорку. Тут живе три мільйони жінок»). Персоніфікація склала 8,6% (Приклад персоніфікації з кінофільму «Великий Гетсбі»: «*Five years struggled on Daisy's lips.* – П'ять втрачених років не давали їй говорити»), дисфемізми - 6,4% (Приклад дисфемізму з кінофільму «Вартові Галактики»: «*I let you live once, princess.* – Вдруге не помилую, принцесо.»), евфемізми – 4,5% (Приклад евфемізму з кінофільму «Джанго вільний»: «*Hello, you poor devils.* – Привіт вам, бродяги нужденні»). Частка епітетів складає 3,6% (Приклад епітету з кінофільму «Великий Гетсбі»: «*I was*

with in and without. Enchanted and repelled by the inexhaustible variety of life. – Я був усередині і ззовні. Зачарований і переможений невичерпним різноманіттям життя.»), частка літоти – 1,8% (Приклад літоти з кінофільму «Джанго вільний»: «*His approval would be a dubious proposition at best. – Те, що він цього не схвалив би, то Ви ще дуже м'яко висловились.»*), частка антономазії – 1,4% (Приклад антономазії з кінофільму «Голодні ігри: У вогні»: «*Remember, I'm still betting on you, Girl on Fire. – Пам'ятай, я ставлю на тебе, Дівчино у Вогні»*). Рідше за все використовувались метонімія (0,45%) (Приклад метонімії з кінофільму «Голодні ігри»: «*I just don't want to be another piece in their game, you know? – Хоча я не бажаю бути частиною їхніх ігор»*) та синекдоха (0,45%) (Приклад синекдохи з кінофільму «Великий Гетсбі»: «*Civilization is going to pieces. – Цивілізація йде нанівець»*).

Найчастотнішими способами перекладу фігур заміни стилістичної семасіології стали: дослівний переклад (38,1%), часткове перетворення (13,6%), цілісне перетворення (13,1%), компенсація контекстуальна заміна (по 6,8%), вилучення (5,9%).

Серед фігур сумісності стилістичної семасіології найбільш уживаною фігурою є порівняння – 47,6% (Приклад порівняння з кінофільму «Перший месник. Друга війна»: «*A symbol of nation. A hero to the world. The story of Captain America is one of honor, bravery and sacrifice. – Символ для країни. Герой для світу. Історія Капітана Америки – поєднання честі, відваги та жертвовності»*). Антитеза склала 23,8% (Приклад антитези з кінофільму «Вартові галактики»: «*It will be my honor. It will be your doom - Це буде велика честь. Це буде великий провал .»*), алюзія – 9,5% (Приклад алюзії з кінофільму «Джанго вільний»: «*Plus, when a German meets are al life Siegfried, that's kind of a big deal. – Та й коли німець зустрічає справжнього Зігфріда, це подія»*). Частка каламбуру (Приклад з кінофільму «Джанго вільний»: «*Normally, I would say auf Wiedersehen. But since what auf Wiedersehen actually means is "till I see you again" and since I never wish to see you again to you, sir, I say "goodbye". – Я мусив би сказати Вам «auf Wiedersehen», проте німецькою це означає «До наступної зустрічі». Однак, я більше ніколи не хочу бачити Вас, то ж скажу «Прощайте»»*) та оксиморону (Приклад оксиморону з кінофільму «Джанго вільний»: «*Unburdened by genius – Непонівечений геніальністю»*) однакова – по 7,1%. Рідше за все використовувались антиклімакс (Приклад анти клімаксу з кінофільму «Ван Хельсінг»: «*Is hall give you back your life, your memory. – Something's are better left forgotten. – Я поверну тобі назад твоє життя, твою пам'ять. – Інколи краще забуття»*) та зевгма (Приклад зевгми з кінофільму «Великий Гетсбі»: «*They smashed up things and people and then retreated back into their money and their vast carelessness. – Вони ламали речі і людей, а потім поверталися до своїх грошей і своєї безкрайньої легковажності»*) (по 2,4%).

Найчастотнішими способами перекладу фігур сумісності є: дослівний переклад (66,67%), контекстуальна заміна (11,9%), часткове перетворення (11,9%).

За результатами перекладацького аналізу субтитрів англомовних фільмів можна зробити висновок, що найчастотнішим способом перекладу дієгестичних елементів в обраних нами кінофільмах виявився дослівний переклад (42,7%). Другим найпоширенішим видом перекладу є часткове перетворення – 13,4%. Цілісне перетворення виявилось на третьому місці, за нашими підрахунками – 11,8%. В інших випадках перекладач використовував трансформацію контекстуальна заміна (7,63%), компенсація (6,1%), вилучення (4,9%), конкретизація (3,8%), заміна (3,05%), антонімічний переклад (2,3%), додавання (1,53%), смисловий розвиток (1,15%) генералізація (0,76%) та інші (0,76%).

Перспективи дослідження. Наше дослідження не є остаточним. Одержані результати доводять необхідність подальшого дослідження, напрями якого можуть стосуватися вивчення навиків дубльованого перекладу англомовних кінофільмів.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / Арнольд И. В. – М. : Просвещение, 1990. – 301 с.
2. Матасов Р. А. Методические аспекты преподавания кино-видеоперевода / Матасов Р. А. // М. : Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. – 2009. – № 94. – С. 155–166.

*А. Ю. Титова
м. Маріуполь*

ЛАТИНІЗМИ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Важливість латинської мови для сучасних романських мов не обмежується лише фактом їх генетичного походження.

Протягом довгого періоду часу латинь була мовою законів, управління та юстиції, церкви та релігії, літератури та міжнародного наукового обміну. Принаймні до кінця XVIII століття на ній розмовляли студенти та професори, так як вона ще залишалась мовою шкільного та університетського учбового процесу. Аж до кінця XX ст. деякі наукові товариства ще продовжували розвивати латину. Латинську мову можна назвати не тільки засновницею сучасних романських мов, а й, в деякому роді, їх наставником. І на сьогоднішній день ще відчутний її сильний вплив. Особливо ми можемо це простежити в італійській юридичній лексиці. Наявність численних латинізмів в їх первинній формі – це найяскравіший приклад того спадку, що залишився від мертвої латинської мови.

Своїй появі та розповсюдженню латинська мова зобов'язана племенам латинів, які заснували місто Рим. Рим зіграв дуже важливу роль у розвитку та розповсюдженні латинської мови на довколишніх територіях. Треба відмітити, що з моменту захвату римлянами перших територій, які знаходились за межами

Лаціуму, а також встановлення політичного володарювання Риму починається процес романізації. Одна з особливостей романізації полягала в тому, що проникнення латинської мови відбувалося, в першу чергу, в усній формі. Це стало основою для формування так званого розмовного койне, зрозумілу усім італікам мову. Сформована на основі латини, але з урахуванням в кожній області своїх характерних рис, які відображали рідну для даного італійського племені мову. Це загальноіталійське койне засвоювало також і місцеве неіталійське населення Апеннінського півострова.

Виділяють три основні етапи в формуванні латинської мови: архаїчний, класичний та пізній. Жанрова приналежність письмових пам'яток архаїчного періоду (комедія) обумовила той факт, що розмовна мова носіїв латинської мови була зафіксована, хоча і в обробленому вигляді. В текстах архаїчного періоду були відображені ті риси мови, які не отримали подальшого доступу в літературну мову, але продовжували зберігатись в латинській розмовній мові і згодом перейшли в романські мови. Мова письменників період I ст. до н.е. по II ст. н. е. отримала назву «класичної» або ж «золотої латини». Вони спирались, в свою чергу, на традиції та авторитет граматиків. Для літературної мови були характерні дотримання граматичної «правильності», довгі синтаксичні речення та особливий лексичний добір. Під час пізнього етапу розвитку латинської мови різниця між письмовою та усною мовами була більш відчутнішою ніж раніше. Тому поступово розмовна мова потрапляє в літературу та надає поштовх до її спрощення.

Латинізми, як невід'ємний елемент будь-якого документу, викликають найбільше труднощів при перекладі. Як правило, до латинізмів відносяться слова, словосполучення або, навіть, синтаксичні конструкції, почерпнуті з латинської мови в різні історичні періоди.

По відношенню до латини італійська мова, як і інші романські мови, має подвійні відношення. Як наслідок такого подвійного напрямку деякі італійські слова, що мають однакову етимологічну латинську базу, можуть бути представлені двома різними формами. Тому слід розрізняти латинізми та слова латинського походження (*parole ereditarie*). Найголовнішим критерієм, що допомагає розпізнати *le parole ereditarie ma i latinismi*, являється їх сфера вживання, у випадку, якщо можливо, то також і реконструкція їх лінгвістичної історії.

Для більш глибокого розуміння обраної нами проблеми, було розглянуто близько двадцяти текстів судових рішень останніх двох років, реєстр власників нерухомості та конституція Італійської Республіки. Вони мають різну тематику, різні стилі та синтаксичні конструкції, але єдине, що їх об'єднує - наявність латинізмів. Як показав аналіз, загальна частка латинізмів, наявних в документах складає близько п'яти відсотків від усього тексту. Як правило, вони мають роль другорядних членів речення. На підставі отриманих даних можемо виділити дві групи найбільш уживаних латинізмів:

- до першої групи можемо віднести ті латинізми, що виступають в реченні

в якості вставних слів і не несуть особливо смислового навантаження;

- іншу групу складуть латинізми, слова та словосполучення, що мають особливе значення та несуть в реченні смислове навантаження.

Як показав аналіз текстів, загальна частка латинізмів, наявних в документах складає близько п'яти відсотків від усього тексту. Як правило, вони мають роль другорядних членів речення. Значна їх частина використовується в якості вставних слів.

Література

1. Алисова Т. Б. Введение в романскую филологию / Т. Б. Алисова, Т. А. Репина, М. А. Таривердиева – М. : Высшая Школа, 2007. – 453 с.
2. Бархударов А. С. Язык и перевод / Бархударов А. С. – М., 1975. – 240 с.
3. Бесараб Т. П. Труднощі перекладу термінології в галузі юриспруденції / Т. П. Бесараб // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. Каразіна. Серія: Філологія. – 2008. – Вип. 53. – № 798. – С. 9–11.
4. Albanese U. Latinismi nel campo giuristico / Albanese U. – Milano : Hoepli, 2006. – 467 с.
5. Scavuzzo C. I latinismi del lessico italiano / Scavuzzo C. – Roma : Carocci, 1994. – 494 с.

*М. А. Чепурна
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ

Переклад міжнародної ділової документації має безліч особливостей. Основним завданням перекладача є дотримання необхідної форми та правильне розміщення адаптованого тексту.

Лист – це поширений вид документації, один із засобів обміну інформацією [2, 4].

Мета статті – розгляд особливостей ділових листів.

Стилі мовлення – це система взаємопов'язаних засобів, що слугують певній меті спілкування. У англійській мові найчастіше відокремлюють 5 основних стилів мовлення [3, 8]: художній стиль; публіцистичний стиль; газетний стиль; науковий стиль; офіційно-діловий стиль.

Процес перекладу можна поділити на «етапи» Комісаров В. Н. або «рівні» Крупнов В. Н. [1, 44]: розпізнання слова та загальної структури тексту; критичне осмислення оригіналу; передача отриманої інформації; завершальне осмислення перекладу у рамках більш широкого контексту.

Компонентом семантичної структури ділових листів є стереотипні кліше, які можна згрупувати за тематичною ознакою: 1) замовлення; 2) пропозиція; 3) претензія, скарга; 4) запит; 5) повідомлення; 6) вибачення; 7) прохання.

Окремої уваги заслуговує вживання аббревіатур і скорочених слів, які відіграють важливу роль у діловому спілкуванні. Аббревіатури та скорочені

слова слугують мовній економії і роблять зміст більш зрозумілим для вузького кола фахівців.

При перекладі доцільно використовувати граматичну трансформацію.

У випадках, коли англійське речення ускладнюється абсолютним дієприкметниковим або інфінітивним зворотом, то ці форми трансформуються при перекладі в підрядне речення причини або з'ясувальне.

Інфінітивні конструкції відтворюються еквівалентно або трансформуються в підрядне речення умови.

В англійському діловому листі домінантними є дійсний та умовний способи дії дієслова, які передаються еквівалентними формами в перекладі.

Характерною рисою англійського ділового листа є вживання стандартизованих кліше, які мають прагматичну спрямованість та слугують реалізації категорії ділової ввічливості.

Отже, ділове листування є невід'ємним засобом зв'язку, що слугує для встановлення зв'язків між підприємствами, як вітчизняними, так і іноземними, що сприяє економічному та політичному розвитку країни.

Перспективним є розгляд англійського та українського ділових листів в комунікативно-прагматичному та лінгво-когнітивному аспектах.

Література

1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / Комиссаров В. Н. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.

2. Львовская З. Д. Теоретические проблемы перевода / Львовская З. Д. – М. : Высшая школа, 1985. – 232 с.

3. Масальський В. І. Теорія і практика перекладу ділової документації: Навчально-методичний посібник для студентів ФСДП. / Масальський В. І. – Д. : ДонНУ, 2006. – 144 с.

4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / Пономарів О. Д. – Т., 2002. – 248 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Аббасзаде Кенуль Алюсіф кизи** – студентка Маріупольського державного університету III курсу спеціальності «Мова та література (англійська)»
2. **Аврамова Вікторія Іллівна** – студентка Маріупольського державного університету спеціальності «Мова та література (англійська)»
3. **Андрєєва Вікторія Віталіївна** – студентка Харківського національного Університету ім. В. Н. Каразіна ОКР «Магістр»
4. **Андрійчук Лілія Ігорівна** – студентка Хмельницького національного університету
5. **Бабасва Роя Натіг кизи** – студентка Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна ОКР «Магістр» спеціальності «Переклад»
6. **Багрій Ганна Анатоліївна** – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького
7. **Бобровська Анжеліка Миколаївна** – студентка Маріупольського державного університету спеціальності «Мова та література (німецька)» V курсу
8. **Барсукова Катерина Олександрівна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» факультету іноземних мов
9. **Бєлканова Олена Константинівна** – студентка Маріупольського державного університету спеціальності «Мова та література (німецька)» ОКР «Бакалавр»
10. **Бєлзєорова Юлія Сергіївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Львівського національного університету
11. **Бережна Дар'я Сергіївна** – студентка Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
12. **Бойко Юлія Вікторівна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України IV курсу спеціальності «Філологія»
13. **Бойко Юлія Іванівна** – викладач Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця
14. **Бондарець Тетяна Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету спеціальності «Мова та література (англійська)» ОКР «Магістр»
15. **Борисов Ігор Михайлович** – студент Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна ОКР «Магістр» кафедри теорії та практики перекладу англійської мови
16. **Бумбур Юлія Миколаївна** – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Маріупольського державного університету
17. **Вакух Олександра Миколаївна** – студентка Національної Академії Державної Прикордонної Служби України ім. Богдана Хмельницького
18. **Вербицька Тетяна Діомідівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької філології Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

19. **Верченко Наталія Петрівна** – студентка національного університету біоресурсів та природокористування України спеціальності «Переклад» ОКР «Магістр»
20. **Вініченко Єлизавета Володимирівна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
21. **Вовк Наталя Анатоліївна** – студентка Маріупольського державного університету
22. **Волощук Вікторія Вікторівна** – студентка Хмельницького національного Університету ОКР «Магістр»
23. **Воробйова Світлана Сергіївна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
24. **Ворона Ганна Андріївна** – студентка Маріупольського державного університету
25. **Гавенко Олена Сергіївна** – асистент кафедри італійської мови, літератури та культури Маріупольського державного університету
26. **Галушко Олеся Андріївна** – студентка Маріупольського державного університету
27. **Гамалія Владислава Віталіївна** – аспірантка Київського національного лінгвістичного університету
28. **Гарусова Світлана Ігорівна** – студентка Маріупольського державного університету
29. **Гіленко Олена Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету
30. **Говоренко Вікторія Вікторівна** – студентка Маріупольського державного університету
31. **Гогунська Карина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
32. **Григоренко Ганна Сергіївна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка, ОКР «Магістр»
33. **Гриненко Діна Віталіївна** – аспірантка Інституту педагогіки НАПН України
34. **Грицина Юлія Михайлівна** – студентка Хмельницького національного університету групи ФАМ-11-1
35. **Гудко Карина Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
36. **Гулевич Тетяна Анатоліївна** – студентка Хмельницького національного університету групи ФАМ-11-1
37. **Гуліда Анастасія Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
38. **Гуманкова Ольга Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті Житомирського державного університету імені І. Франка
39. **Гурш Ірина Василівна** – студентка Хмельницького національного університету

40. **Гуцал Вікторія Володимирівна** – студентка Хмельницького національного університету
41. **Давидович Степан Сергійович** – викладач кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка
42. **Дацер Катерина Сергіївна** – асистент кафедри англійської мови та перекладу Маріупольського державного університету
43. **Демченко Ольга Миколаївна** – студентка Маріупольського державного університету
44. **Денісова Євгенія Ігорівна** – студентка Маріупольського державного університету, ОКР «Магістр»
45. **Діденко Наталя Миколаївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
46. **Довгун Ірина Миколаївна** – старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування національного університету харчових технологій
47. **Дорош Катерина Анатоліївна** – студентка Маріупольського державного університету
48. **Драчова Юлія Олегівна** – студентка Маріупольського державного університету
49. **Дробовская Анна Сергеевна** – студентка Маріупольського державного університету
50. **Дроненко Юрій Юрійович** – студент Хмельницького національного університету
51. **Дубровіна Олена Сергіївна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
52. **Єрофєєва Марина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
53. **Жданова Катерина Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету
54. **Загора Юлія Віталіївна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України
55. **Загороднюк Оксана Романівна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
56. **Заєць Дарина Ігорівна** – студентка Маріупольського державного університету
57. **Зайцева Поліна Миколаївна** – студентка Маріупольського державного університету
58. **Запорожцева Ілона Володимирівна** – студентка Хмельницького національного університету
59. **Захарова Олександра Романівна** – студентка Маріупольського державного університету
60. **Іванова Ганна Сергіївна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» ОКР «Магістр»

61. **Івашкевич Леся Сергіївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут»
62. **Індиченко Анастасія Олегівна** – студентка Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна ОКР «Магістр»
63. **Іост Інна Вадимівна** – студентка Маріупольського державного університету, ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (німецька)»
64. **Ірхіна Марина Павлівна** - студентка кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна ОКР «Магістр»
65. **Ішутін Денис Юрійович** – студент Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
66. **Камінська Світлана Анатоліївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
67. **Карагод Катерина Олександрівна** – викладач Донецького державного університету управління
68. **Качур Валентина Іванівна** – студентка Хмельницького національного університету
69. **Квасник Христина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету, ОКР «Магістр»
70. **Кишинська Ольга Олександрівна** – аспірантка Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України
71. **Коваленко Анастасія Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету
72. **Коваленко Надія Вікторівна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» факультету іноземних мов
73. **Коваленко Наталя Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету
74. **Ковальчук Ольга Андріївна** – студентка національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут»
75. **Козубняк Тетяна Олександрівна** – студентка Хмельницького національного університету
76. **Количева Анастасія Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету, ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (німецька)»
77. **Комар Катерина Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету
78. **Короленко Марина Олегівна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
79. **Косяк Ніна Леонідівна** – студентка Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
80. **Коханко Марія Вікторівна** – студентка Донецького національного університету м. Вінниця

81. **Кривунь Еліна Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету
82. **Ксьондзик Вікторія Сергіївна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
83. **Кузнєцова Ольга Володимирівна** – викладач Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
84. **Кучерян Тетяна Юріївна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
85. **Левченко Анастасія Віталіївна** – асистент кафедри англійської філології Маріупольського державного університету
86. **Леонова Христина Валеріївна** – студентка Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
87. **Литвиненко Надія Дмитрівна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
88. **Літвінова Катерина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Мова та література (англійська)»
89. **Лях Влада Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Мова та література (німецька)»
90. **Магас Наталія Мирославівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
91. **Макаревич Олег Олександрович** – викладач кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка
92. **Максютенко Анастасія Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Мова та література (німецька)»
93. **Малащенко Олександра Денисівна** – студентка Маріупольського державного університету
94. **Мартинова Марія Олексіївна** – студентка Маріупольського державного університету
95. **Матєров Андрій Сергійович** – студент Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» ОКР «Магістр»
96. **Махницька Мар'яна Петрівна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
97. **Мілківська Анна Валеріївна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка
98. **Михальчевська Анастасія Вікторівна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
99. **Мінаєва Юлія Геннадіївна** – студентка Маріупольського державного університету
100. **Міхньова Ганна Андріївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (англійська)»

101. **Музика Інна Сергіївна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
102. **Мулярчук Інна Миколаївна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка
103. **Наконечна Альона Олегівна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
104. **Наумик Вікторія Валеріївна** – студентка Маріупольського державного університету
105. **Наумюк Ольга Вікторівна** – студентка Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський Державний Педагогічний Університет»
106. **Нехорошева Мирослава Валеріївна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України ОКР «Магістр»
107. **Никифоренко Ірина Валеріївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
108. **Овчаренко Вікторія Олександрівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу національного університету біоресурсів і природокористування України
109. **Одегова Наталія Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської фонетики і граматики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
110. **Олійник Валентина Вячеславівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (новогрецька)»
111. **Ольховська Алла Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу англійської мови ХНУ імені В. Н. Каразіна
112. **Ольховська Наталія Семенівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу національного університету біоресурсів і природокористування України
113. **Павлик Ольга Борисівна** – доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету
114. **Пасечник Світлана Володимирівна** – викладач Хмельницького національного університету
115. **Пахомова Ольга Сергіївна** – вчитель німецької мови гімназії №2 м. Маріуполя
116. **Першикова Аліна Олегівна** – студентка Хмельницького національного університету ОКР «Магістр»
117. **Петренко Оксана Василівна** – асистент кафедри німецької філології Маріупольського державного університету
118. **Піскунова Валерія Валеріївна** – студентка Хмельницького національного університету
119. **Подлесна Юлія Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (німецька)»

120. **Поліщук Юлія Василівна** – студентка Хмельницького національного університету
121. **Проценко Наталія В'ячеславівна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України ОКР «Магістр»
122. **Рудницька Лариса Миколаївна** – викладач Вінницького торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету
123. **Рудницька Ганна Валеріївна** – доцент кафедри італійської мови, літератури та культури Маріупольського державного університету
124. **Румянцева Анна Сергіївна** – студентка Маріупольського державного університету спеціальності «Мова та література (англійська)»
125. **Румянцева Олена Анатоліївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова
126. **Руських Анастасія Миколаївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Мова та література (англійська)»
127. **Риба Ілона Ігорівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
128. **Симоненко Анастасія Олександрівна** – студентка Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
129. **Сидорук Галина Іванівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу національного університету біоресурсів і природокористування України
130. **Смирнова Марія Сергіївна** – асистент кафедри англійської мови та перекладу Маріупольського державного університету
131. **Соловійова Юлія Олександрівна** – студентка Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна ОКР «Магістр»
132. **Соляник Аліна Валеріївна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Спеціаліст»
133. **Сорока Наталя Анатоліївна** – кандидат психологічних наук, доцент національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
134. **Степанов Ігор Сергійович** – студент Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
135. **Степанчук Ярослав Олександрович** – студент Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
136. **Стрікова Юлія Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету
137. **Супрун Катерина Миколаївна** – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» факультету іноземних мов
138. **Тарасова Світлана Олександрівна** – викладач Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

139. **Терещук Катерина Юріївна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
140. **Титова Анна Юріївна** – студентка Маріупольського державного університету
141. **Толь Надія Михайлівна** – викладач кафедри методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
142. **Торчук Дар'я Геннадіївна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
143. **Фоменко Анастасія Юріївна** – студентка Кіровоградського педагогічного університету ім. В. Винниченка ОКР «Магістр»
144. **Хаджинова Ірина Володимирівна** – студентка Маріупольського державного університету
145. **Хмелюк Надія Олексіївна** – студентка Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка ОКР «Магістр»
146. **Холмогорцева Ірина Сергіївна** – старший викладач кафедри англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
147. **Худжина Юлія Валеріївна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України IV курсу спеціальності «Філологія»
148. **Чайкін Микола Геннадійович** – студент Маріупольського державного університету IV курсу спеціальності «Мова та література (німецька)»
149. **Чепурна Марія Анатоліївна** – студентка національного університету біоресурсів і природокористування України ОКР «Магістр»
150. **Чирко Альона Григорівна** – студентка Житомирського державного університету імені Івана Франка ОКР «Магістр»
151. **Чоботарьова Наталя Едуардівна** – студентка Донецького національного університету м. Вінниця факультету іноземних мов IV курсу спеціальності «Німецька мова та література»
152. **Човганюк Мирослава Миколаївна** – аспірантка НПУ ім. Драгоманова спеціальності «Германські мови», асистент кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
153. **Чуприна Катерина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету 3 курсу спеціальності «Мова та література (німецька)»
154. **Шапочка Наталя В'ячеславівна** – старший викладач кафедри німецької філології і перекладу Запорізького національного університету
155. **Шваб Людмила Миколаївна** – аспірантка III року навчання Київського національного лінгвістичного університету
156. **Шевчук Каріна Вікторівна** – студентка Хмельницького національного університету
157. **Штихорська Валентина Борисівна** – студентка Маріупольського державного університету ОКР «Магістр»
158. **Щербакова Юлія Геннадіївна** – студентка Маріупольського державного університету

159. **Щокіна Тетяна Миколаївна** – кандидат філологічних наук, доцент національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
160. **Якимчук Наталія Володимирівна** – аспірантка Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка
161. **Яремчук Вікторія Миколаївна** – студентка Житомирського державного університету ім. І.Я. Франка ННІ іноземної філології
162. **Яшкова Марина Олександрівна** – студентка Маріупольського державного університету